

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА
ЖОВТОВОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
БАЛТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ **ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО** **В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

9 ЖОВТНЯ 2024 РОКУ

(електронне видання)

м. Кропивницький
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА
ЖОВТОВОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
БАЛТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ВИВЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ **ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО** **В ПРАКТИКУ СЬОГОДЕННЯ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

9 ЖОВТНЯ 2024 РОКУ

(електронне видання)

м. Кропивницький
2024

УДК 378.01
М 34

Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та молодих науковців (9 жовтня 2024 року, м. Кропивницький) / за ред. І. Г. Баранюк, О. С. Радул. – Кропивницький: ФОП Піскова М. А., 2024. – 176 с.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вивчення і впровадження ідей Василя Сухомлинського в практику сьогодення», яка відбулася 9 жовтня 2024 року на факультеті педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка. У тезах доповідей та статтях педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського розглянута в контексті теорії і практики дошкільної, початкової та вищої освіти, як джерело збагачення сучасної педагогічної науки.

Для студентів, магістрів, педагогічних та наукових працівників.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету
педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
(протокол № 3 від 10 жовтня 2024 року).

© Авторський колектив, 2024

© Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, 2024

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ

ЩУР Вікторія

(докторка філософії, викладачка циклової комісії
психолого-педагогічних дисциплін)

Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»,
м. Балта

Анотація. У роботі проаналізовано актуальність ідей В. Сухомлинського з позиції концептуальних засад сучасного реформування освіти. Співставлено основні компоненти Нової української школи з напрацюваннями класика педагогіки.

Ключові слова: Нова українська школа, здобувачі освіти, педагогічні ідеї В. Сухомлинського.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Василь Сухомлинський – геніальний представник вітчизняної педагогіки, якого сьогодні по праву можна називати пророком української освіти. Його ідеї вражають актуальністю, перероджуються у сучасному баченні та втілюються у розбудові ідеологічних засад сучасної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємозв'язку педагогічних ідей В. Сухомлинського та сучасного вектору розвитку освіти досліджували багато науковців: С. Бричок, Т. Гавлітіна, Г. Дефорж, Л. Звягіна, І. Іваничко, Н. Калініченко, Г. Розлуцька, О. Соколовська, А. Черній та ін., що ще раз підкреслює його значущість.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Підвищений інтерес до окресленої проблеми сприяв постановці такої мети нашої наукової розвідки: дослідити взаємозв'язок педагогічних ідей В. Сухомлинського та концептуальних положень сучасної перебудови освіти; проаналізувати формулу Нової української школи, почергово співставити її ключові компоненти та вчення і настанови Вітчизняного класика педагогіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням здобутих результатів. Одним з фундаментальних засад реформування освіти сьогодні вважаємо оновлення зміст освіти. Так, пріоритетним підходом сьогодні є компетентнісний. Його основна ідея – розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти, а саме системи знань і поглядів, ціннісних орієнтирів, що сприятимуть їхній успішній самореалізації в професії і житті, формуванню особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя. Тобто основна відмінність такого освітнього підходу – навчання не заради навчання, а для життя.

Звертаючись до педагогічної спадщини В. Сухомлинського віднаходимо схожі ідеї, його глибокі переконання щодо того, що навчання повинне бути

тісно пов'язане з реальним життям, таким, щоб діти бачили практичну користь від здобутих знань. Наші твердження можуть підтвердити слова педагога: «Знання стають силою лише тоді, коли вони застосовуються на практиці. Освіта – це не просто накопичення фактів, а розвиток здатності використовувати ці знання у житті» [4].

Отже, підкреслимо, що практико-орієнтованість навчальних завдань, що знаходить відображення у педагогічній ідеї Василя Олександровича, головним чином відрізняють освітній зміст сьогодні, а це в свою чергу сприяє успішному формуванню компетентностей у дітей, створює нову освітню ідею.

Продовжуючи аналізувати формулу НУШ, доходимо до висновку, що особистісно-орієнтована модель навчання, як базова в освіті сьогодні, спрямовує орієнтацію закладу на розвиток особистості, тобто, не дитина для школи, а школа для дитини. Така організація освітнього процесу передбачає його максимальне наближення до можливостей і вподобань самого учня.

Відомо, що В. Сухомлинський також пропагував важливість індивідуального підходу до кожної дитини, врахування її інтересів, здібностей та темпу розвитку. Вище сказане відображають висловлення педагога: «Що для одного є добре, може бути для іншого лише непогане, а для третього – погане. Ідеал не є норма для всіх, ідеал – це виробництво найбільш корисного для кожного» [3].

Слід зазначити, що особистісний розвиток людини є основним показником стану суспільства. Лише розвинена особистість стає повноцінним громадянином своєї країни і сприяє найбільш ефективному зростанню суспільства. Тому орієнтація на потреби кожної конкретної дитини має стати основною складовою ідеології сучасної школи.

Ще одним важливим компонентом формули НУШ, що вирізняє її є «виховання на цінностях». Відмінним перш за все є те, що сьогодні ми педагоги, організуємо і здійснюємо вже не навчально-виховний, а освітній процес, цим самим підкреслюється цілісність здійсненої педагогічної системи, у якій гармонійно переплітаються і навчальна і виховна складові, а не чітко диференціюються та виокремлюються як це було раніше. В. Сухомлинський ще у свій час розглядав освіту як єдиний процес. Автор підкреслював, що навчання і виховання – це дві сторони одного процесу, які доповнюють одне одного [4]. Знання повинні не тільки давати інтелектуальний розвиток, але й сприяти вихованню моральних якостей, ідеалів, тим самим наголошував на ціннісному потенціалі виховання. Він підкреслював, що без виховання навчання не може бути повноцінним і не сприятиме гармонійному розвитку особистості так і навпаки. Особливу увагу, як відомо педагог приділяв формуванню саме моральних складових. У своїх працях, зокрема в книзі «Серце віддаю дітям», В. Сухомлинський підкреслював, що завдання школи – це не тільки дати знання, але й виховати людину з високими моральними принципами, яка здатна робити вибір на основі гуманістичних цінностей [2].

Для доведення нашого бачення, просимо звернутися до слів педагога: «Навчання без виховання – це меч у руках божевільного. Знання, відірвані від моральних основ, можуть стати силою руйнівною» [4].

У НУШ підкреслюється важливість взаємодії кожного елемента педагогічної тріади, а саме велике значення відводиться ефективній, планомірній, педагогічно організованій співпраці педагогів, учнів та батьків. Виключну значимість останніх у такій колаборації прописано у законі «Про освіту», де зафіксовано, що батьки сьогодні виступають безпосередніми учасниками освітнього процесу [1], це на наше особисте переконання, не лише зближує заклад освіти і сім'ю, але й допомагає відчутти її певний рівень відповідальності перед школою, у подальшому сприятиме відродженню авторитету та пошани до педагогічної праці.

Проводячи паралель з вченнями В. Сухомлинського знаходимо з цього приводу наступні ідеї автора. Так він вважав, що співпраця з батьками є запорукою успіху у навчанні дитини. Автор зауважував: «Ми повинні співпрацювати з батьками, відчуваючи на собі тепло їхньої доброї волі і впевненості в правильності наших педагогічних поступок» [2]. Василь Олександрович всіляко залучав батьків до спільноти та підкреслював, що тільки разом батьки та вчителі зможуть виховати справжню та гармонійну особистість. Підвищення психологічної і педагогічної культури, розуміння дитини, гуманізація стосунків батьків і дітей дасть змогу створити сприятливі умови для розвитку дитини в кожній сім'ї та, відповідно у школі.

Не можна не погодитися, що носієм змін в освіті завжди були і залишаються педагоги. Адже саме від їх практичної діяльності безпосередньо на робочому місці залежатиме успішність будь-якої реформи. Тому у цьому ключі не останню роль відіграватиме вмотивованість учителів. Це і виступає ще одним ідеологічним стовпом НУШ. В цьому випадку, окрім фінансового заохочення, вчителів, як відомо, пропонується мотивувати небаченою до того педагогічною свободою.

Саме необхідність і важливість педагогічної свободи у своїх педагогічних вченнях підкреслював і В. О. Сухомлинський. Він вважав, що учитель повинен мати можливість вибрати методи навчання та виховання, а також самостійно приймати рішення у процесі взаємодії з учнями, так би мовити, відчувати своїх учнів, та гнучко підлаштовуватися під їх інтереси. педагог підкреслював важливість творчого підходу до навчання, дотримання особистісних принципів та цінностей учителя. «Педагогічна творчість, зазначав Василь Олександрович, – це, насамперед, свобода вчителя. Але це не свобода від обов'язків і відповідальності, а свобода у виборі засобів і методів, які допомагають найкращим чином розвинути індивідуальні здібності кожної дитини» [4].

У Концепція НУШ наскрізно підкреслюється, що успішне формування особистості залежатиме не лише від змісту освіти, підготовки педагогів,

розробки нових засобів освіти тощо, але і від створення сучасного освітнього середовища, у якому здійснюється сам освітній процес. Мова йде не лише про модернізацію фізичного (матеріального) простору, але й про його психологічні аспекти, що у сучасних реаліях проглядаються дуже гостро.

Із вище сказаним резонують ідеї і В. Сухомлинського, який не описував освітнє середовище у сучасній інтерпретації, однак розкрив стосовно цього важливі аспекти, що знаходять відображення і зараз. Так педагог вважав, що середовище, в якому навчається дитина, має бути гармонійним, сприятливим для розвитку особистості та формувати в учнів любов до навчання. Автор відстоював ідею створення атмосфери довіри у класі. Для В. Сухомлинського важливою була взаємодія між учнем і вчителем, що будується на відкритості та розумінні, де учень відчувається вільно, але відповідально. Він наголошував, що школа не повинна бути місцем страху чи примусу, а має викликати позитивні емоції, інтерес до навчання та бажання відкривати нові горизонти. В. Сухомлинський вважав, що освітнє середовище має виходити за межі класу і включати контакти з природою, творчістю, мистецтвом, оскільки це розвиває чутливість і здатність учнів до сприйняття краси світу. Таким чином, сучасне освітнє середовище у контексті ідей В. Сухомлинського – це простір, де гармонійно поєднуються навчання, виховання, взаємоповага та розвиток емоційного інтелекту [4].

Висновки і перспективи подальших розвідок наперед. Отже, очевидно, що педагогічні ідеї В. Сухомлинського не втрачають своєї актуальності крізь роки та знаходять відображення у розбудові сучасної освіти, адже базуються на високоморальних загально людських істинах, що є фундаментальними у вихованні особистості.

Бібліографія

1. Про освіту : Закон України від 06.06.2024р. № 3792-IX. URL: <http://surl.li/bwcowe> (дата звернення 23.09.2024)
2. Сухомлинський В. О. «Батьківська педагогіка». Київ: Радянська школа, 1978. 263 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2 : Як виховати справжню людину. 670 с. URL: <http://surl.li/tsbyfv>
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 3 : Серце віддаю дітям. 649 с. URL: <http://surl.li/tywesy>

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОНЯТЬ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІЗ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

АРАНЦЕВА Наталія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти/
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології)*

*Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

*Науковий керівник – канд. біол. наук, доцентка **О. І. Гаврило***

Анотація: у сучасному світі економічна грамотність стає невід'ємною складовою успіху та самостійності особистості. Позакласна робота є ефективним інструментом для доповнення навчальної програми та розвитку економічної грамотності учнів. У цій статті ми розглянемо методи навчання економічних понять у позакласній роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Ключові слова: економічна освіта, фінансова грамотність, інтерактивні методи, проектна діяльність, критичне мислення.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де все швидко змінюється, економічна грамотність стає важливою умовою для самостійного життя, адже фінансові навички є ключовими для ухвалення зважених рішень у повсякденній діяльності. Раннє формування економічних знань сприяє підготовці дітей до активної участі в економічних процесах суспільства, розвиваючи навички, що підвищують їхню конкурентоспроможність на ринку праці та забезпечують фінансову стійкість у майбутньому.

«Економічне виховання починається з простого – вміння берегти речі, цінувати час і зусилля інших людей» – це висловлювання В. Сухомлинського підкреслює необхідність формування в дітей бережливого ставлення до матеріальних і людських ресурсів якомога раніше, що допомагає краще засвоїти економічні поняття та цінності [4]. Важливість розуміння дітьми цінності праці та її результатів, а також взаємозв'язок між зусиллями і результатом, що є ключовим елементом економічного виховання, можемо бачити у багатьох працях великого педагога: «Дитина повинна відчувати радість від праці, бо тільки так вона зможе цінувати її плоди» [4].

Щоб зробити економічні поняття більш доступними і зрозумілими для молодших школярів, враховуючи особливості даного віку, необхідно застосовувати цікаві методи навчання. У позакласній роботі часто бракує інтерактивних методів, практичних завдань і достатньої залученості батьків. Така ситуація може призвести до недостатнього рівня фінансової грамотності та економічного мислення у дітей, що в майбутньому вплине на їхню здатність приймати обґрунтовані фінансові рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі та дослідженнях активно обговорюється тема ефективності впровадження

економічної освіти для дітей молодшого шкільного віку через позакласну роботу. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про кілька ключових висновків.

По-перше, діти, які отримують економічну освіту у позакласній формі, розвивають кращі фінансові навички та готовність до прийняття рішень у майбутньому. Цьому питанню присвячені праці В. Загрівого, Л. Кашуба, О. Падалко та інших вчених, які у своїх працях наголошують на важливості економічної освіти у формуванні економічного мислення дітей та розвитку їхніх навичок управління фінансами.

По-друге, використання ігрових сценаріїв, рольових ігор та імітаційних уроків дозволяє дітям краще засвоювати матеріал і розуміти його застосування в реальному житті. Наприклад, Н. Бахмат[1], С. Булавенко, Н. Примаченко та О. Шпак [9] у своїх дослідженнях доводять, що інтерактивні методи навчання розвивають критичне мислення у дітей.

Мета статті. Цією статтею ми прагнемо визначити найуспішніші методи формування фінансової грамотності, критичного мислення та економічної культури у дітей молодшого шкільного віку в позакласній роботі.

Виклад основного матеріалу. Позакласна робота відіграє ключову роль у розвитку учнів, оскільки вона доповнює та поглиблює знання, отримані на уроках, і створює додаткові можливості для формування практичних навичок. Особливо важливо це для таких сфер, як економічна освіта, де учням потрібні не лише теоретичні знання, а й уміння застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях. Позакласні заходи дозволяють робити навчання більш інтерактивним, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок критичного мислення.

Одним із найефективніших методів навчання є ігровий метод, який включає рольові ігри та симуляції економічних процесів. Наприклад, діти можуть грати в «магазин», де вони навчаються базовим поняттям купівлі-продажу, або в «банк», де вони розуміють, як працюють збереження та кредити [2].

Практичні вправи також є важливим компонентом. Завдання, що вимагають від дітей розрахунків, моделювання фінансових ситуацій та вирішення реальних життєвих задач, сприяють розвитку логічного мислення та аналітичних здібностей. Наприклад, створення бюджету на тиждень для вигаданої родини допоможе дітям зрозуміти важливість планування витрат і збережень.

Інтерактивні методи навчання, такі як використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів та інтерактивних веб-ресурсів, дозволяють наочно демонструвати складні економічні концепції та стимулюють активну участь учнів у процесі навчання. Використання сучасних технологій робить процес навчання більш захоплюючим та ефективним. Співпраця школи з батьками через регулярні батьківські збори, індивідуальні консультації та вивчення сімейних практик управління грошима сприяє покращенню

результатів навчання. Батьки можуть відігравати ключову роль у підтримці та заохоченні дітей [7].

Важливим аспектом у викладанні економічних понять є залучення школярів до проектної діяльності, яка допомагає розвивати практичні навички та застосовувати отримані знання в реальних ситуаціях. Проектні завдання дозволяють учням застосовувати отримані теоретичні знання на практиці, розвиваючи такі навички, як планування, робота в команді та управління ресурсами. Наприклад, створення бізнес-плану для уявної компанії допомагає сформуванню базових уявлень про підприємницьку діяльність та фінансові аспекти бізнесу.

Крім того, важливо розвивати критичне мислення, що досягається шляхом обговорення економічних ситуацій, аналізу реальних прикладів та прийняття колективних рішень щодо різних економічних сценаріїв. Це не тільки розвиває аналітичні здібності, але й виховує відповідальність за фінансові рішення.

Ще одним дієвим підходом є проведення дебатів на економічні теми, де учні дискутують про такі питання, як роль податків, важливість заощаджень або вплив інфляції. Це стимулює активність учнів, розвиває їхнє критичне мислення та навички аргументації.

Висновки і перспективи досліджень. Методи навчання економічних понять у позакласній роботі є ключовими для формування фінансової грамотності та економічного мислення у дітей молодшого шкільного віку.

Використання інтерактивних, ігрових та практичних методів навчання показує високу ефективність у розвитку необхідних навичок та знань. Важливим аспектом є також партнерство з батьками, яке значно підвищує якість економічної освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці нових інтерактивних методів навчання, вивченні впливу різних педагогічних підходів на формування економічного мислення та фінансової грамотності, а також у поглибленому аналізі ролі сім'ї у процесі економічного виховання дітей. Подальше вдосконалення методик та залучення більших ресурсів до позакласної роботи сприятиме більш ефективному формуванню економічної культури у молодших школярів.

Бібліографія

1. Бахмат Н.В. Формування основ фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики в новій українській школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. № 21. С. 107-122.

2. Василенко І.П. та Коваленко О.В. (2020). Ігрові методи навчання економіки у початковій школі. *Педагогіка і психологія*. 2020. №2(86). С. 35-42.

3. Дорошенко М.О. Формування економічної грамотності у дітей молодшого шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 10 (92). С. 62-67.

4. Сухомлинський В.О. Серцевідаюдітям. Київ: Радянська школа, 1976. 384 с.

5. Карпенко О.В. Використання мультимедійних технологій у навчанні економічних понять дітей молодшого шкільного віку. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 3 (71). С. 25-32.

6. Клименко В.М. Роль батьків у економічному вихованні дітей: аналіз сучасних підходів. *Сім'я і школа*. 2020. № 4 (28). С. 41-45.

7. Ковальчук Н.В. та Пилипенко Г.С. (2018). Інтерактивні методи навчання економічних понять у позакласній діяльності. *Початкова школа*. 2018. №1 (47). С. 53-60.

8. Петренко О.М. Партнерство школи і батьків у контексті економічної освіти дітей. *Вісник педагогіки*. 2020. № 6(90). С. 112-117.

9. Шпак О., Булашенко С., Примаченко Н. Фінансова грамотність – запорука життєвої успішності учнів. *Молодь і ринок*. 2017. №11 (154). С. 26-31.

УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ДОШКІЛЬНУ ОСВІТУ

БАЛАНДІН Наталія

*(студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент С. М. Єлдінова

Анотація. У статті розкривається значення провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та їх втілення в дошкільній освіті сьогодення.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, виховання, розвиток, дошкільна освіта.

Постановка проблеми. Творчість видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського має значний вплив на практику виховання дошкільників та молодших школярів у сьогоденні. Адже саме він був тим, хто у числі перших звернув увагу на необхідність гуманізації навчально-виховного процесу. Фактично, саме В. Сухомлинський сформулював сучасну парадигму в освіті – гуманне, демократичне і особистісно-орієнтоване виховання. Він володів безмежним талантом любові до людини, безмежною любов'ю до своєї праці й, перш за все, до дітей.

Василь Сухомлинський пройшов свій шлях від звичайного сільського вчителя до оригінального педагогічного теоретика. Він присвятив праці у школі майже 35 років свого життя. А методи та принципи виховання дитини

досліджував протягом усього свого життєвого шляху. Цей видатний педагог працював роками для того, щоб на даний час ми могли вивчати і пишатися таким співвітчизником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку дітей дошкільного віку зробили сучасні науковці Н. Гавриш, В. Моляко, Т. Піроженко, Н. Портницька, О. Трусова, Р. Чумічева та інші, які зазначають, що одним з механізмів розвитку творчих здібностей дитини є залучення її до активної практичної діяльності, і підкреслюють роль продуктивних видів діяльності як засобів розвитку здібностей дітей дошкільного віку.

Мета статті – розкрити впровадження ідей Василя Сухомлинського в навчально-виховний процес дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Праці В. Сухомлинського та його світогляд базується не лише на теоретичному підґрунті, але й також на власному досвіді. До школи В. Сухомлинський потрапив у 17 років і вже в цьому віці у нього з'явився інтерес до науково-педагогічної роботи. Він мав незвичайний підхід до праці вчителя. В. Сухомлинський не розумів, як можна вказувати учням на їх недоліки привселюдно, завдяки цьому всі діти в класі прагнули вчитися та здобувати знання. У своїх працях автор чітко пояснює та відстоює гуманне ставлення до дітей. Наприклад, у праці «Розмова з молодим директором школи» педагог зазначає: «Навчання – це насамперед взаємовідносини між людьми, обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття. Усе шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності» [1, 115].

Спадщина В. Сухомлинського дуже багатогранна, та в центрі його уваги передусім – дитина, особистість, її духовний світ та моральні цінності. Виховання кожної дитини Василь Сухомлинський розглядав у контексті різноманітних видів діяльності (інтелектуальної, трудової, моральної, естетичної, фізичної), спрямованої на всебічний розвиток особистості. Основу виховання мають становити народна педагогіка та загальнолюдські цінності – добро, совість, честь, обов'язок, гідність. Найважливішим засобом виховання В. Сухомлинський вважав мистецтво спілкування педагога з дітьми.

Високодуховний педагог завжди прагне до досягнення гармонії у стосунках із дітьми на основі взаємної довіри і любові. Для нього не існує поганих дітей. Усе залежить від того, наскільки він глибоко знає їх і вміє проникати в духовний світ кожного з них, залишаючи там зерна добра. Багато своїх праць Сухомлинський присвятив особистості вчителя і сформулював вимоги до нього. Він радив учителю не робити насильства над душею людини, уважно придивлятися до законів природного розвитку кожної дитини, до її нахилів та особливостей.

Значну увагу свого часу В. Сухомлинський надавав слову, як найтоншому доторканню до серця, що може стати і ніжною запашною квіткою, і живою

водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розжареним залізом, і брудом. Мудре і добре слово дає радість, а нерозумне і зле, необдумане і нетактовне – приносить біду. Уміння правильно користуватися словом – мистецтво, і воно має бути притаманне кожному вчителю [2, 18].

Усі праці Василя Сухомлинського пройняті гуманним ставленням до дитини, пошаною до її особистості, розумінням її інтересів, почуттів, позиції. У книзі «Серце віддаю дітям» він писав: «Дитячий світ – це особливий світ. Діти живуть своїми уявленнями про добро й зло, честь і безчестя, людську гідність. ...Я завжди вважав за необхідне стати деякою мірою дитиною. Тільки за цієї умови діти не будуть дивитися на вас як на людину, що випадково потрапила за ворота їхнього казкового світу і якій байдуже, що діється всередині цього світу» [3, 29].

В. Сухомлинський виокремлює «дев'ять негідних речей», які не повинні займати місце в житті людини, зокрема педагога. Це:

- негідно отримувати своє благополуччя, радість, спокій за рахунок утисків та приниження інших людей;

- негідно залишати товариша в біді, бути байдужим до чужого горя;

- негідно привласнювати результати праці інших, ховатися за чужі спини;

- негідно бути байдужим, боязливим, відступати перед труднощами;

- негідно задовольняти лише власні потреби, пристрасті;

- негідно мовчати, коли твоє слово – чесність, благородність і мужність, бо мовчання – малодушність і підлість;

- негідно справжній людині не тільки брехати, а й не мати власної думки, погляду, свого обличчя;

- негідно легковажно кидатися словами, давати нездійсненні обіцянки;

- негідно надмірно жаліти самого себе, як і безжально і байдуже ставитися до іншої людини [2, 20].

Отже, на думку В. Сухомлинського, кожний вчитель повинен постійно вдосконалювати власний духовний потенціал, щоб завжди бути «ідеалом людяності» для своїх вихованців, уміти проникати в духовний світ кожного з них, закладаючи основи найважливіших цінностей життя: істини, краси, добра. Треба пам'ятати, що все, що ми вкладаємо у душі своїх нащадків, те обов'язково повертається нам сторицею.

Основні питання, які розглядав у своїх працях Василь Сухомлинський, актуальні і нині у сучасних закладах освіти. Найважливішими засобами навчання і виховання дітей дошкільного віку він вважав слово вихователя, словники, довідники, наочність, технічні засоби. Педагог розробив ефективну методику навчання мови, яка є актуальною і для сучасної школи та закладу дошкільної освіти.

В. Сухомлинський розробив багато оригінальних методів і прийомів, форм навчання та виховання, спрямованих на розвиток творчих, розумових, а також фізичних здібностей. Зокрема, впровадив у практику «уроки мислення» серед

природи, які проходили в атмосфері співробітництва й творчості. Прагнення зрозуміти побачене спонукало встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пробуджуючи дитячу думку.

Оригінально й творчо Василь Сухомлинський використовував казку у вихованні дошкільнят. «Через казку, фантазію, гру, через неповторну людську творчість – вірна дорога до серця дитини», – наголошував він. Глибокі за своїм змістом казки Василя Сухомлинського – як свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. На його уроках діти самі складали казки, в яких їхня буйна фантазія поєднувалася з глибоким моральним змістом [4, 220].

У своїх роботах педагог чимало уваги приділяв вихованню наймолодших дітей. Роки дитинства – дошкільний і молодший шкільний вік – відіграють важливу роль у формуванні особистості, як вважав він. Це не підготовка до майбутнього, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя, і від того, яким було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму і серця з навколишнього світу, від цього істотно залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

Отже, педагогічна спадщина В. Сухомлинського не втратила значущості для сучасної педагогічної науки і практики. Творчі досягнення видатного педагога увійшли до скарбниці світової педагогіки й ефективно використовуються в організації системи освіти в різних країнах. Погляди В. Сухомлинського мають невичерпний позитивний зміст щодо збереження і формування традиційних поглядів на виховання та навчання дітей.

Творчість Василя Сухомлинського з кожним роком привертає більш пильну увагу світової наукової й педагогічної громадськості як у нашій країні, так і за кордоном. Розроблена ним педагогічна система не тільки збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, стала потужним внеском, як у теорію, так і в практику освіти і виховання, але і склала значний, революційний етап у розвитку педагогічної думки.

Перспективи вивчення проблеми вбачаємо у вивченні досвіду щодо формування творчої особистості молодшого школяра.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. *Вибрані твори: у 5 т.* Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. С. 7–390.
2. Ткачова Н. Сухомлинський В. О. у творчості сучасного педагога. *Початкова школа.* 2000. № 9. С. 18–28.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К.: Рад. шк., 1978. С. 25–240.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибр. твори: в 5 т.* К., 1976. Т. 1. С. 125–370.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ЗА В. О. СУХОМЛИНСЬКИМ

БУРЯКОВА Єлизавета

*(студентка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. філ. наук, доцент С. М. Єлдінова

Анотація: У статті виділено головні особливості розвитку творчого мислення учнів початкових класів за допомогою дидактичних ігор. Описано ідеї В. О. Сухомлинського щодо необхідності творчого розвитку особистості школяра, а також вплив дидактичної гри на розвиток творчого мислення учнів початкової школи.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, дидактична гра, творче мислення, творчі здібності, розвиток, учні початкової школи.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення створюється НУШ, яка характеризується пошуком нових підходів до організації освітнього процесу, оскільки суспільний розвиток країни вимагає нової, активної, ініціативної і творчої особистості. Згідно з сучасними умовами особливого значення набуває саме розвиток творчості особистості, її здатність до креативного вирішення власних проблем життєдіяльності, пошуку нових нестандартних ідей, що передбачає креативний розвиток особистості. І одним із засобів розвитку творчості учнів є саме дидактична гра.

Аналіз досліджень. Проблема розвитку творчості особистості за допомогою дидактичної гри знаходить своє відображення в наукових пошуках В. О. Сухомлинського, Ш. О. Амонашвілі, А. В. Запорожця, В. В. Андропова, Р. І. Жуковської, В. М. Букатова, О. С. Газмана, Д. Н. Кавтарадзе, М. В. Кларіна, П. І. Підкасистого, Ж. С. Хайдарова, А. С. Макаренка, С. Л. Рубінштейна, К. Д. Ушинського та інших.

Мета статті. Визначити головні особливості використання дидактичних ігор з метою розвитку креативності особистості молодшого школяра, з огляду ідей В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Проблема творчого розвитку особистості є досить актуальною в умовах сучасної школи. Учитель створює педагогічні умови і дуже важливо, щоб у цей час дитина могла проявити свою активність та творчість в достатній мірі. Аналіз праць видатних педагогів свідчить про те, що відродження нашого суспільства, його успішний розвиток на сучасному етапі значною мірою залежить від творчості та активності людей, їх ініціативи, тих умов, які створюються для розвитку кожної особистості. При цьому велика увага повинна приділятися ігровим методам, зокрема дидактичним іграм.

«Навчатись, граючись!» – ця думка цікавила багатьох видатних педагогів і вихователів. Практично вирішити цю проблему свого часу зміг Ш. О. Амонашвілі. Педагог показав, як через гру можна увести дитину в складний світ пізнання, який містить у собі усвідомлення дитиною мети своєї діяльності, виявлення її індивідуальних можливостей, нахилів, творчих здібностей. Саме в процесі гри дитина розвиває свої комунікативні здібності, починає спілкуватись з вчителем та однолітками, знаходити взаєморозуміння, вчитись зосереджено, вдумливо працювати.

Видатний педагог В. О. Сухомлинський також підкреслював, що гра – це вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається потік уявлень про навколишнє середовище. Це іскра, що запалює вогонь допитливості [1, 28].

У дидактичній грі розкривається перед дітьми особливості навколишнього світу, розкриваються творчі можливості особистості. Як писав В. О. Сухомлинський: «Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку» [5, 65].

Науковець К. Гросс зазначає, що гра – це вправи природних нахилів. Граючи або виконуючи вправи, дитина розвивається, так само, як розвиваються м'язи під час фізичних вправ, розвиваються в іграх творчі здібності особистості [1, 32].

Проаналізувавши педагогічну спадщину видатного педагога В. О. Сухомлинського, можна зрозуміти, що дидактична гра є основною потребою молодших школярів, яка розкриває перед нею увесь світ, її творчі й потенційні можливості, розумовий розвиток. Зі слів вченого: «Дидактична гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять, про навколишній світ» [4, 145]. Сухомлинський вважав гру важливим елементом яскравого духовного життя дитини.

Дидактична гра – це гра, спрямована на формування в дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати її новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [3, 64]. Тому дидактична гра сприяє задоволенню різноманітних пізнавальних, ігрових, соціальних інтересів.

Отже, суть дидактичної гри полягає в імітації (наслідуванні) дій а також моделюванні ситуації, запропонованою вчителем. Саме в дидактичній грі в спрощеному вигляді відтворюється, моделюється дійсність, розглядаються життєві ситуації, відбувається імітація реальних дій, розвиваються певні навички, що сприяє підвищенню значущості навчального матеріалу для особистості школяра, що впливає на характер її мотивації, формуванню творчого мислення і креативному розв'язанню проблем власної життєдіяльності [2, 158].

Досить часто сучасні педагоги використовують у своїй педагогічній практиці дидактичну гру, що може свідчити про її високу ефективність на уроках у початковій школі, так як це організоване заняття, яке вимагає напруги розумових і емоційних сил дитини. Ці види роботи розширюють

кругозір, розвивають творчі здібності дитини, дають можливість краще орієнтуватися в безперервно зростаючому потоці інформації, а також дозволяють одночасно згадати забуті і здобути нові знання. Завдяки ігровій діяльності відбувається тренування пам'яті, відточується кмітливість і пробуджується інтерес до поглиблення знань.

Висновок. Отже, аналізуючи спадщину видатних педагогів, зокрема і Василя Олександровича Сухомлинського, можна зазначити, що саме дидактичні ігри дозволяють урізноманітнити освітню діяльність школярів, викликають цікавість, розвивають творчі здібності, формують креативне мислення, що сприяє всебічному розвитку особистості дитини молодшого шкільного віку.

Бібліографія

1. Кудикіна Н. Ігрова діяльність у початковій освіті. *Відкритий урок*. 2016. № 5/6. С. 27–32.
2. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посібник. Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: «ОВС», 2022. 400 с.
3. Самаруха Г. Дидактична гра – засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Шк.бібл.-інформ.центр. Інформаційне забезпечення навчального процесу*. 2022. № 4. С. 63–70.
4. Сухомлинський В. О. Про виховання. К.: Освіта, 1985. 365 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. твори: в 5 т. Т. 3. К.: Рад. шк., 1977. С. 5–279.

ГУМАНІЗМ ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

БУТ Анна

*(здобувачка фахової передвищої освіти
2 курсу спеціальності 012 Дошкільна освіта)
Олександрійський педагогічний фаховий коледж
імені Василя Олександровича Сухомлинського,
м. Олександрія*

*Науковий керівник – викладачка педагогіки Олександрійського педагогічного фахового коледжу імені В. О. Сухомлинського **О. О. Бикова***

Анотація. Стаття розглядає основні принципи гуманістичного виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. Автор підкреслює важливість визнання дитини як унікальної особистості, розвиток емоційного зв'язку між учителем і учнем, індивідуальний підхід до навчання та моральне виховання. Особлива увага приділяється практичній реалізації гуманістичних ідей через навчання на природі, спільну працю та створення атмосфери радості в освітньому процесі. Висвітлюється значення гуманістичних принципів В.О. Сухомлинського для сучасної освіти та їхній вплив на розвиток інклюзивної педагогіки.

Ключові слова: гуманізм, виховання, Василь Сухомлинський, індивідуальний підхід, моральне виховання, школа радості, педагогіка, емоційний розвиток, інклюзивна освіта.

Концепція Нової української школи, наголошує що кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [1].

Одним з ключових принципів Нової української школи є принцип дитиноцентризму, основою якого є гуманізм.

Гуманізм як філософсько-педагогічний підхід є центральним у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського, але його ідеї потребують подальшого осмислення та адаптації до сучасних умов освіти. У нинішньому швидкозмінному суспільстві, де дитина часто стикається з інформаційним перевантаженням, стресом і браком уваги до емоційного розвитку, педагогічні принципи В.О. Сухомлинського стають ще більш актуальними. Проблема полягає у тому, як реалізувати гуманістичні ідеї в сучасних умовах, враховуючи нові виклики, такі як інклюзія, різноманітність учнів та технологічні зміни, зокрема, постає питання, яким чином сучасний педагог може впроваджувати принципи індивідуального підходу, морального виховання та емоційної підтримки в умовах збільшеного обсягу навчального матеріалу та різноманітних вимог до навчального процесу.

Основні завдання статті:

- Дослідити ключові принципи гуманістичного виховання, розроблені В. О. Сухомлинським.

- Вивчити філософські засади гуманізму у педагогіці та їх вплив на розвиток сучасної освітньої думки.

- Проаналізувати методи і підходи до виховання дитини через призму емоційного розвитку та індивідуального підходу.

- Висвітлити роль морального виховання у формуванні особистості, згідно з педагогічними ідеями В. Сухомлинського.

- Описати конкретні методи гуманістичного виховання, запропоновані В. Сухомлинським та їх можливе застосування в сучасній школі.

- Показати, як можна використовувати ідеї «школи радості» у створенні безпечного розвивального середовища.

- Оцінити вплив гуманістичних підходів на розвиток інклюзивної освіти та педагогічної практики в сучасній школі.

Метою статті – є дослідження та аналіз гуманістичних ідей виховання В. О. Сухомлинського, визначення їхньої актуальності для сучасної освіти, а також розробка рекомендацій для впровадження цих принципів у сучасній педагогічній практиці. Стаття покликана показати, як гуманістичний підхід, орієнтований на повагу до особистості дитини, її емоційний та моральний розвиток, може сприяти створенню ефективного, інклюзивного та емоційно сприятливого освітнього середовища.

Василь Олександрович Сухомлинський – одна з найвидатніших постатей в історії української педагогіки, відомий своїм глибоким розумінням ідеї гуманізму в освіті. Його спадщина ґрунтується на філософії людяності та

любові до дитини, що виходить далеко за межі традиційного розуміння педагогіки [4, с. 89].

Гуманістичні ідеї В. О. Сухомлинського залишаються актуальними в сучасному світі, де освіта все більше орієнтується на індивідуальність і потреби кожної дитини:

- Основи гуманістичного підходу В. О. Сухомлинського.

Гуманізм у педагогіці В. О. Сухомлинського починається з визнання дитини як унікальної особистості, яка має свої права, почуття і потенціал [7, с. 35]. Його головною метою було не просто передати знання, а виховати особистість, здатну критично мислити, відчувати й діяти згідно з моральними принципами.

- Повага до дитини. Для В. Сухомлинського важливо було побудувати довірчі відносини між вчителем і учнем. Він вважав, що без взаємоповаги і розуміння педагогічний процес не може бути успішним. Учитель повинен сприймати дитину не як об'єкт впливу, а як рівноправного учасника освітнього процесу [8, с. 78].

- Любов і турбота як основа виховання. Важливим аспектом гуманістичного виховання було виховання «серцем», тобто на основі любові й доброти. Сухомлинський підкреслював, що дитина найкраще розвивається у середовищі, де вона відчуває підтримку, турботу і щире увагу з боку дорослих. Цей емоційний зв'язок сприяє формуванню довіри до вчителя та допомагає дитині більш ефективно опановувати знання [7, с. 52].

- Розвиток індивідуальності. Кожна дитина має унікальні таланти й здібності, які педагог повинен помітити і розвинути. В. Сухомлинський завжди наголошував на важливості індивідуального підходу до кожного учня. Він вірив, що єдино правильний шлях до успіху в навчанні – це підтримка сильних сторін дитини та врахування її інтересів [9, с. 65].

- Моральне виховання. Для В. О. Сухомлинського освіта була нерозривно пов'язана з моральним вихованням. Він вважав, що знання без високих моральних цінностей можуть бути небезпечними. Гуманістичне виховання передбачало розвиток у дітей таких якостей, як доброта, відповідальність, чуйність і повага до інших [10, с. 92].

- Практична реалізація гуманізму в освітньому процесі.

У своїй діяльності В. О. Сухомлинський постійно шукав шляхи практичної реалізації ідей гуманізму. В його школі велике значення надавалось створенню умов, у яких діти могли би вільно розвиватися як особистості.

- Навчання через природу. Одним з улюблених методів В. Сухомлинського була робота з дітьми на свіжому повітрі, в природному середовищі. Він вважав, що спілкування з природою розвиває в дитині відчуття гармонії, а також сприяє моральному вихованню – дитина вчиться відповідальності перед світом, який її оточує [11, с. 88].

- Спільна праця. Важливим аспектом виховання В. О. Сухомлинський вважав працьовитість, залучення дітей до корисної діяльності, яка має

суспільне значення. Це не тільки розвивало відповідальність, але й підкреслювало значущість кожної особистості в колективі [12, с. 104].

- Школа радості. Навчання, за В. Сухомлинським, повинно приносити радість. Він створював таку атмосферу в школі, де кожен учень міг отримати задоволення від процесу пізнання. Важливим було навчати дітей через ігри, творчість, проектну діяльність, що дозволяло зробити навчальний процес більш цікавим і доступним [7, с. 143].

Ідеї Василя Сухомлинського є актуальними та прогностичними в сучасній освіті, вони продовжують впливати на педагогіку в багатьох країнах світу. Особлива увага до емоційного розвитку дитини, важливість морального виховання і акцент на особистісний підхід – це ті принципи, які дедалі більше інтегруються в сучасні освітні програми [3, с. 47].

Гуманістична педагогіка В.О. Сухомлинського також відображається у розвитку інклюзивної освіти, де кожна дитина отримує можливість повноцінно брати участь у навчальному процесі, незалежно від своїх особливостей та потреб [2, с. 28].

Висновки. Гуманізм Василя Сухомлинського – це більше, ніж просто педагогічна методика. Це світогляд, що спонукає до виховання особистостей, які поважають себе і світ навколо. Його спадщина залишається важливим джерелом натхнення для педагогів усього світу, підкреслюючи, що справжня освіта – це не лише знання, але й любов до дитини, турбота про її розвиток і повага до її індивідуальності [5, с. 112].

Бібліографія

1. Концепція Нової української школи. МОНУ. 2016 Book-FINAL-CS6-UPD (mon.gov.ua)
2. Ісаєва О. В. Гуманістичні ідеї В.О. Сухомлинського в сучасній освіті. *Педагогічна думка*. 2018. № 2. С. 24-30.
3. Гончаренко С. У. Сучасна педагогіка і спадщина В.О. Сухомлинського. *Освіта України*. 2020. № 12. С. 45-48.
4. Коротова І. В. В.О. Сухомлинський та його педагогічна система. Харків: Основа, 2005.
5. Підласий І. П. Основи педагогіки: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2008.
6. Сухомлинська О. В. Філософія гуманізму у творчості В. О. Сухомлинського. *Наукові праці Національного педагогічного університету*. 2015. Т. 19. С. 56-63.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1969.
8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Київ: Радянська школа, 1974.
9. Сухомлинський В. О. Виховання і школа. Київ: Радянська школа, 1970. С. 65.
10. Сухомлинський В. О. Моральне виховання і школа. Київ: Радянська школа, 1976. С. 92.
11. Сухомлинський В. О. Школа радості. Київ: Радянська школа, 1975. С. 88.
12. Сухомлинський В. О. Педагогічна поезія. Київ: Радянська школа, 1971. С. 104.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ВАЩЕНКО Віталіна

(здобувачка вищої освіти III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету педагогіки, психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **І. Г. Баранюк***

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню сучасності – це формування патріотичних почуттів у дітей з дошкільного віку на основі педагогічної спадщини видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського. Досліджуються його погляди на виховання патріота, аналізуються його ідеї щодо формування патріотизму, поваги до інших людей, відповідальності перед суспільством та активної громадянської позиції.

Ключові слова. Патріотичне виховання, патріотизм, відповідальність, активна громадянська позиція, формування особистості, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.

Постановка проблеми. Формування патріотизму – це дуже складний і багатоетапний процес, який починається саме з дитячого віку. Сучасність потребує особистостей, які будуть вірними своїй Батьківщині, зможуть критично мислити, брати відповідальність за свої дії, бути активними громадянами на користь суспільства. Однак, часто виникають труднощі у вихованні дітей, що пов'язані з відсутністю належних знань та навичок у батьків та вихователів. У цьому контексті звернення до педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського є особливо актуальною.

Аналіз досліджень. Василь Олександрович Сухомлинський – один із найвідоміших українських педагогів, який приділяв особливу увагу формуванню патріотизму з раннього віку. Такі дослідники як Софія Русова, Григорій Ващенко, Вікторія Кузь, Ольга Косенчук та ін. зробили вагомий внесок у теоретичне обґрунтування і практичне впровадження ідей патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Мета статті – проаналізувати погляди В. О. Сухомлинського на формування патріотизму у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Василь Сухомлинський вважав, що формування патріотизму є невід'ємною частиною загального розвитку особистості, а також надавав значної уваги вихованню любові до рідної землі, мови, культури та народу. У своїх працях він розробив систему методів патріотичного виховання, які є універсальними та мають величезне значення для сучасної педагогіки.

Формування любові до рідного краю в педагогічній системі Василя Сухомлинського є одним із ключових методів патріотичного виховання. Він

наголошував на важливості тісного зв'язку дитини з природою, культурою та історією рідної землі, вважаючи це основою розвитку та наголошував: «Природа – благодатне джерело виховання людини» [3, с. 143]. Також підкреслював, що відчуття любові до рідного краю не виникає саме собою. Воно має формуватися через цілеспрямовану педагогічну діяльність. На додачу до всього вищезгаданого, дитина повинна відчувати зв'язок із місцем, де вона народилася і живе. Це виховання повинно починатися з раннього віку і продовжуватись протягом усього дитинства.

Василь Олександрович Сухомлинський вважав, що для виховання всебічно розвинутого патріота важливу роль відіграє взаємодія з природою. Через це діти не лише пізнають навколишній світ, але й вчаться розуміти себе, розвиваючи почуття відповідальності за збереження довкілля. Педагог підкреслював, що патріотичне виховання повинно не лише пробуджувати емоційну прив'язаність до рідної землі, але й формувати у дітей усвідомлення відповідальності за її майбутнє. Педагог наголошував, що кожна людина є невід'ємною частиною свого суспільства і повинна активно долучатися до його розвитку. З цією метою він організовував різні колективні проекти, спрямовані на благоустрій рідного населеного пункту. Діти під керівництвом педагога висаджували дерева, доглядали за квітниками, допомагали в організації місцевих свят. Такі заходи не лише навчали їх працювати на благо громади, але й давали розуміння того, що їхні зусилля мають реальний вплив на розвиток і процвітання рідного краю.

Також, не менш важливим Василь Олександрович Сухомлинський вважав, є вивчення історії рідного народу. Історичне виховання, на думку Сухомлинського, має величезне значення для формування патріотичних почуттів. Та приділяв увагу тому, що діти повинні знати історію свого народу, вивчати видатні постаті, героїчні події, культурні надбання, щоб формувати в собі почуття гордості за своїх предків і бажання продовжувати їхні традиції, та цитував: «...ви повинні знати історію свого народу; у ваші душі мають ввійти кращі народні традиції, стати для вас святим законом...» [4, с. 177].

Крім цього, В. Сухомлинський наголошував на важливості рідної мови у процесі виховання патріотизму. Він вважав, що мова є тим засобом, через який людина виражає свою національну сутність і культурну ідентичність. Педагог постійно акцентував увагу на тому, що рідна мова повинна бути основним інструментом виховання, та цитував: «Якщо я вірю в могутню силу виховання, то одним з найголовніших джерел цієї віри є краса, поезія, викарбована століттями глибина людської мудрості слова» [4, с. 545]. У педагогічній практиці В. Сухомлинський застосовував твори українських письменників, казки, поезії та пісні для підвищення мовленнєвої культури учнів і формування любові до рідної мови. Він закликав вчителів приділяти велику увагу якості мовлення дітей, адже через мову вони пізнають свою національну культуру і себе як частину цього народу. Також важливе місце у вихованні патріотичних почуттів займали казки та оповідання про природу, які були написані самим Василем Сухомлинським. Він писав спеціальні твори для

дітей, які допомагали їм краще зрозуміти світ природи і взаємодію людини з ним. У цих оповіданнях природа постає живою та динамічною, а персонажі – дерева, квіти, тварини – допомагають дітям усвідомити цінність навколишнього середовища [3].

За словами Василя Олександровича Сухомлинського, вихованню патріота, також, сприяє праця. Він вважав, що праця допомагає дітям розуміти значення зусиль і відповідальності перед своєю родиною, школою та державою. Через спільну трудову діяльність діти розвивають почуття відповідальності за долю свого народу, готовність докладати зусиль для загального блага.

Також, автор зазначав, що важливою є роль родини у процесі виховання патріотичних цінностей. Він вважав, що родинні традиції є важливою основою для формування, та цитував «Подбайте, щоб тисячі найтонших ниток пов'язували особистість з Вітчизною – це перша порада батькові, матері і педагогові» [4, с. 168]. Родина має бути тим місцем, де дитина вперше знайомиться з культурою та традиціями свого народу. По-перше, педагог рекомендував батькам створювати в сім'ї особливі традиції, пов'язані з національними святами, під час яких діти мають можливість відчутти зв'язок зі своїм народом через спільні сімейні обряди та ритуали. Такі традиції не тільки зміцнюють сімейні зв'язки, а й допомагають дітям зрозуміти, що вони є частиною великої національної спільноти. По-друге, акцентував на тому, що важливим елементом виховання патріотизму у родині, є взаємини між батьками і дітьми. Він вважав, що теплі, довірливі стосунки в родині створюють сприятливі умови для виховання в дітей почуття любові до рідного краю і поваги до національних цінностей. По-третє, Сухомлинський підкреслював, що батьки повинні бути прикладом для своїх дітей у любові до батьківщини. Ще, педагог радив батькам активно обговорювати з дітьми історичні та культурні питання. Це сприяє формуванню національної свідомості та допомагає дітям краще розуміти своє місце в суспільстві. Педагог рекомендував батькам пояснювати дітям важливі події національної історії, розповідати про видатних діячів, борців за незалежність, а також обговорювати традиції та символи своєї країни. Сімейні розмови на такі теми допомагають дітям зрозуміти, чому важливо знати і шанувати свою історію, як події минулого впливають на їхнє сьогодення і майбутнє. Це також формує у дітей відчуття гордості за свою країну та її досягнення.

Висновки. Проблема патріотичного виховання у педагогічній спадщині Василя Олександровича Сухомлинського залишається актуальною і сьогодні. Педагог наголошував на важливості взаємодії дитини з природою як ключовому засобі формування почуття відповідальності за рідний край. Колективна праця з благоустрою, а також участь у громадському житті допомагають дітям усвідомити свою роль у суспільстві та закладають основи відповідального громадянства. Перспективами вивчення проблеми може виступати вивчення поглядів В. О. Сухомлинського на ефективні методи патріотичного виховання, зміст взаємозв'язку патріотичного виховання із моральним.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Моральні основи виховання. *Вибрані твори. В 5 т. Т. 4.* К. : Рад. шк., 1981. С. 45–48.
2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори. В 5 т. Т. 1.* К. : Рад. шк., 1979. С. 68–72.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 3.* К. : Рад. шк., 1974. С. 9–278.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори: в 5 т. Т. 2.* К. : Рад. шк., 1976. С. 149–332.

СПІВПРАЦЯ ШКОЛИ З РОДИНАМИ УЧНІВ: ПРИНЦИП ПАРТНЕРСТВА

ВОЛОШИНА Марина

(здобувачка вищої освіти 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація: У статті акцентується увага на значення родини в освітньому процесі сучасного закладу загальної середньої освіти через призму педагогічної спадщини Василя Сухомлинського та визначаються ефективні шляхи залучення батьків до співпраці зі школою.

Ключові слова: співпраця, партнерство, виховання, родина, освітній процес, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми: Відсутність налагодженого механізму взаємодії між родинами здобувачів початкової освіти та педагогами, недостатня комунікація, низький рівень залученості батьків, нерозуміння освітніх цілей закладу освіти – все це створює перепони на шляху до формування здорового і успішного освітнього середовища. Отже, постає необхідність переосмислити та впровадити ефективні моделі партнерства, орієнтовані на активну взаємодію і співпрацю між школою та родинами на основі принципів розроблених Василем Сухомлинським.

Аналіз дослідження: Вагомий внесок у розв'язання проблеми взаємозв'язку сім'ї і школи зробив, видатний український письменник та педагог В. О. Сухомлинський, який присвятив цій темі велику кількість своїх праць.

Мета статті: Проаналізувати сучасний стан співпраці між батьками та педагогами, визначити основні проблеми та виклики в цьому процесі, а також

запропонувати ефективні шляхи підвищення рівня взаємодії для створення сприятливого освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. За переконанням Сухомлинського «педагогіка повинна стати наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків» [4, 42]. З цією метою у Павлиші була створена школа для батьків, де вони записувались на навчання за два роки до вступу їхньої дитини в школу. Вони відвідували заняття до закінчення їхньої дитини середньої школи. Батьки в школі проходили курс педагогіки та психології, який був розрахований на 250 годин. Їх розділяли на 5 груп, в залежності від віку їхньої дитини: дошкільна група (від 5 до 7 років); 1-2 класи; 3-4 класи; 5-7 класи; 8-10 класи. З кожною з цих груп заняття проводились два рази на місяць. Формою занять були лекції та бесіди директора, завуча та досвідчених вчителів. Всі теоретичні заняття тісно пов'язували з практикою виховання в сім'ї.

В. О. Сухомлинський давав характеристику сім'ї як первинному осередку, де шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання, тут, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають гілки, квітки і плоди. «Сім'я в нашому суспільстві – первинний осередок багатогранних людських відносин – господарських, моральних, духовно – психологічних, естетичних. І, звичайно, виховних. Однак могутньою виховною облагороджуючою силою для дітей вона стає тільки тоді, коли батько і мати бачать високу мету свого життя, живуть в ім'я високих цілей, що звеличують їх в очах дитини» [2, 414].

Однією з ключових засад Нової української школи є тісна співпраця між школою та родиною, що ґрунтується на принципі партнерства. Це відображає сучасний підхід до освітнього процесу, де родина стає активним учасником виховання, а не лише спостерігачем. Ідеї Василя Олександровича Сухомлинського, видатного педагога ХХ століття, є надзвичайно актуальними в цьому контексті, адже його педагогічна система підкреслює необхідність тісної співпраці школи та сім'ї для гармонійного розвитку дитини.

Сухомлинський підкреслював необхідність створення атмосфери довіри і співпраці між вчителями та батьками, де спільними зусиллями вирішуються питання виховання. Він говорив: «Батьки мають бути першим вихователем своєї дитини, а школа – її порадиником і другом» [3, 169] Це означає, що навчально-виховний процес повинен стати спільною справою, де вчитель допомагає батькам і навпаки.

Для В. О. Сухомлинського виховання – це цілість, головне в ньому власне дитина, її духовне життя, тому й не може бути окремих «розумового», «морального», «трудового» чи інших «виховань» [3, 169].

Принцип партнерства між школою та батьками передбачає рівноправну взаємодію. Батьки не повинні виконувати роль пасивних спостерігачів. Як наголошує Сухомлинський, вчитель повинен бути готовий не лише навчати, а й вчитися у батьків, враховувати їхні знання і досвід щодо дитини.

Цей принцип передбачає такі кроки:

1. Спільне планування виховних заходів. Вчителі можуть залучати батьків до організації різних подій у школі, що сприяє кращому розумінню навчального процесу та потреб дітей.

2. Індивідуальний підхід. Ідеї Сухомлинського щодо індивідуальності кожної дитини особливо цінні. Він радив враховувати унікальні риси кожного учня, і тут роль батьків є незамінною, оскільки вони найкраще знають своїх дітей.

3. Взаємне інформування. Як школа, так і батьки повинні постійно обмінюватися інформацією про дитину – її успіхи, труднощі, емоційний стан. Це сприятиме більш ефективному вихованню та навчальному процесу.

Ідеї Сухомлинського передбачають активну участь батьків у освітньому процесі, що включає спільне планування виховних заходів, обмін інформацією про успіхи та труднощі дітей, а також індивідуальний підхід до кожного учня. Таке партнерство сприяє створенню довірливого середовища, де діти відчують підтримку з боку як вчителів, так і батьків.

Сухомлинський підкреслював важливість емоційного комфорту дитини у навчальному процесі. Він вважав, що лише в атмосфері довіри і підтримки дитина може розкривати свої таланти і здібності. Взаємодія між батьками та школою повинна бути спрямована не лише на академічний успіх, а й на створення середовища, де діти відчують себе цінними і важливими.

Видатний педагог вказував на важливість активної участі батьків у вихованні дітей. Батьки повинні бути не лише спостерігачами, а й активними вихователями, які підтримують і допомагають своїм дітям. Співпраця між батьками та вчителями може включати проведення спільних семінарів або майстер-класів, де батьки вчаться методам виховання і розвитку своїх дітей.

В. Сухомлинський наголошував на важливості розвитку педагогічної культури як у школі, так і в родині. Це включає в себе підвищення освітнього рівня батьків, їхній доступ до сучасних педагогічних технологій та методик. Спільні освітні проекти можуть допомогти батькам і вчителям зрозуміти освітні цілі та завдання, які стоять перед ними.

В. Сухомлинський вважав, що важливим аспектом виховання є залучення дітей до соціальної активності. Школа і родина можуть спільно організовувати заходи, які сприяють розвитку соціальних навичок і формуванню громадянської позиції у дітей. Це можуть бути екскурсії, волонтерські проекти або соціальні акції, що дозволяють дітям відчувати важливість їхнього внеску в суспільство.

У сучасному світі важливо також враховувати зміни в соціальному та технологічному середовищі. Сухомлинський, вірячи в прогрес, закликав педагогів адаптувати свої методи до нових умов. Батьки та вчителі повинні спільно навчитися використовувати новітні технології в освітньому процесі, щоб зробити навчання більш інтерактивним і цікавим.

Таким чином, реалізація принципу партнерства, заснованого на ідеях Сухомлинського, забезпечує створення сприятливого середовища для

всебічного розвитку дитини, де вона відчуває підтримку і любов як з боку родини, так і з боку школи.

Бібліографія

1. Ідеї Василя Сухомлинського в сучасній педагогіці [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sukhomlynsky.in.ua> (дата звернення 12.09.2024 р.).
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 5. – К. : Рад. шк., 1977. – 263 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5 ти т., Т.3. К.: Рад. шк., 1976 р., С. 5–279.
4. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 7–390.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО СПОСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ГАСЮК Юлія

*(здобувачка 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету)*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О. І. Кіліченко

Анотація. Розкрито способи активізації пізнавальної діяльності в учнів початкової школи, визначені В. О. Сухомлинським.

Ключові слова: *учень початкової школи, активізація пізнавальної діяльності, розумове виховання, В. О. Сухомлинський.*

Сучасні здобувачі освіти навчаються в складних суперечливих умовах життя суспільства. У багатьох із них зникає бажання навчатися. Вчителі знаходяться в постійних пошуках нових способів активізації бажання вчитися і, зокрема, активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи. Одним із шляхів пошуку – є вивчення педагогічного досвіду В. О. Сухомлинського.

У своєму науковому доробку педагог неодноразово розглядав проблему організації пізнавальної діяльності. Він зауважував проблему, яка і сьогодні є актуальною: інколи буває, що учитель чітко, зрозуміло пояснює учнями новий матеріал, а вони його не засвоюють; коли їх запитують, вони немовби й на уроці не були. У таких випадках зосередити увагу, пробудити пізнавальний інтерес є проблематичним. Педагог визначає ще одне явище: чим легший предмет, тим з більшою байдужістю ставляться учні до механічного «нагромадження вантажу» [2, с. 400].

Аналізуючи досвід видатного педагога, можемо визначити такі шляхи активізації пізнавальної діяльності у здобувачів початкової освіти:

- здійснення розумового виховання;
- впровадження уроків мислення, подорожей у природу, читання «Книги природи»;
- уведення в освітній процес початкової школи творчих робіт – казок та інших творів;
- дотримання системності в організації навчання;

Організація освітнього процесу вважається результативною тоді, коли з однієї сторони діти є його співорганізатори, а з іншої – він спрямований на активізацію їх пізнавальної діяльності. Вважаємо, що на пізнавальну діяльність впливає розумове виховання учнів початкової школи. На думку В. О. Сухомлинського, «Розумове виховання – це постійне вивчення мислительної діяльності, це обережний дотик до мозку – з метою поліпшення дискретності» [4, с. 98].

Педагог зазначав, що вчителі Павлиської школи уже з перших кроків організації розумового виховання зустрілися із проблемою застосування знань. Він зауважує, що «Гармонія знань і вмінь, зміцнення пам'яті, розвиток творчих здібностей – усе це залежить від того, що відбувається із знаннями: складаються вони в голові як мертвий багаж чи *живуть*, перебувають у постійному русі, тобто творчо застосовуються. У першому випадку дитині стає дедалі важче і важче вчитися, її байдужість до знань зростає, вона не розумнішає, а «тупішає»... У другому випадку дитина дедалі більше виявляє тямущість і кмітливість, допитливість і любов до знань – словом, вона стає розумнішою. найважливіше у застосуванні знань – вираження вихованцем власної думки про те, що він бачить, спостерігає, досліджує, робить» [4, с. 100].

На думку В. О. Сухомлинського, у процесі організації освітнього процесу існує ряд недоліків: «Найзначнішим з них є одностороння спрямованість розумової праці – нагромадження знань без використання їх у практичному житті, включаючи й інтелектуальну працю, необхідну для подальшого духовного розвитку особистості» [1, с. 231]. Він вказує на те, що думки не викличуть у душах вихованців почуттів, переживань, якщо не пов'язані з логічним аналізом фактів і явищ навколишнього світу. Тому зубріння, запам'ятовування, нагромадження знань й відтворення їх на вимогу педагога є запеклим ворогом духовного розвитку дитини.

З метою активізації пізнавальної діяльності В. О. Сухомлинський пропонує організовувати і проводити уроки мислення. Наприклад, при організації уроку мислення, який присвячений читанню «Все в природі змінюється», педагог зазначав зміни у пізнавальній діяльності дітей. Зокрема, він «переконавався в тому, що чим більше дитина пізнає, чим більше відкривав не помічених у повсякденному житті закономірностей, тим глибше в неї бажання знати, тим помітніша чутливість органів сприймання до явищ навколишнього світу, тим тонші зв'язки органів сприймання а мисленням» [6, с. 138].

Однак, В. О. Сухомлинський застерігає, що «Не можна перебільшувати ролі природи в розумовому вихованні. Глибоко помиляються вчителі, які вважають, що коли дітей оточує природа, то вже в самому цьому факті криється могутній стимул розумового розвитку. В природі немає ніякої магічної сили, що безпосередньо впливає на розум, почуття і волю. Природа стає могутнім джерелом виховання лише тоді, коли людина пізнає її, проникає думкою в причинно-наслідкові зв'язки [6, с. 129].

При активізації пізнавальної діяльності необхідно пам'ятати про «парадокси» розумового виховання, зокрема, про таке положення «чим більше в малюка незрозумілого, чим глибше вражає, дивує його думка про незрозуміле, тим помітніше поліпшується дискретність мозку, тим розумнішою стає маленька людина. У дитини виникає багато питань чому?» [4, с. 98].

Для стимулювання пізнавального інтересу у школярів, на думку педагога, необхідно в навчальний процес вводити різноманітні творчі письмові роботи, особливо казки. Він писав, що «Діти складають казки, в основі яких – помічені їхнім допитливим розумом тонкі й багатогранні залежності, яких у світі мільйони мільйонів. Без казок немислимий повноцінний розумовий розвиток дітей. *Казковий* період розумового розвитку – це не просто дитинство думки» [4, с. 100].

Оптимізація пізнавальної діяльності, на думку В. О. Сухомлинського повинна здійснюватися у системі. Вчитель вводить як полегшенні завдання, так і ускладнений матеріал. Однак при цьому важливо враховувати індивідуальні особливості учнів початкової школи, щоб з однієї сторони не було перевантаження у навчанні, а з іншої щоб навчальний матеріал не був залегкий. «Перевантаження – поняття відносне. Матеріал непосильний тоді, коли учень не може осмислити його через свої вікові особливості. Обсяг засвоюваного матеріалу, посильного для даного віку, може бути різний, залежно від інтелектуального життя колективу й особистості» [3, с. 243]. Для здібних учнів необхідно вводити більш посильні завдання. «Якщо вчитель виводить найбільш здібних учнів за межі програми, інтелектуальне життя колективу стає багатим, багатогранним, і завдяки цьому не відстають і найслабкіші учні» [3, с. 242], писав В. О. Сухомлинський.

У «Розмові з молодим директором» В. О. Сухомлинський у щоденному підсумку робочого дня записує «У молодших класах, особливо в І, дитина швидко втомлюється від розумової зосередженості. Не можна тримати дітей у стані тривалого напруження розумових зусиль. Це ціла проблема: знаходити такі завдання, щоб дитина відпочивала» [5, с. 608].

Отже, аналізуючи наукові доробки видатного педагога, можемо зазначити, що він особливу увагу звертав на розвиток пізнавальної активності в учнів.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 1. К.: Рад. шк., 1976. С. 209-402.
2. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 3. К.: Рад. шк., 1976. С. 283-658.
3. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 4. К.: Рад. шк., 1977. С. 7-393.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 1. К.: Рад. шк., 1976. С. 5-208.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 4. К.: Рад. шк., 1977. С. 393-629.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 3. К.: Рад. шк., 1977. С. 7-282.

ВІДЗЕРКАЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ГЛУЩЕНКО Анна

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **О. О. Нікітіна***

Анотація. У статті акцентовано увагу на значенні оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Приведені твердження видатного педагога, щодо ролі оцінки в освітньому та виховному процесі початкової школи. Особливу увагу приділено групі контрольньо-оцінних умінь і навичок учнів початкової школи.

Ключові слова: формувальне оцінювання, початкова школа, учні початкових класів, оцінка.

Проблема того, як навчити дітей вчитися завжди цікавила як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, а необхідність підвищення рівня освіченості здобувачів загальної середньої школи робить актуальним дане дослідження в галузі початкової освіти, оскільки тут закладається фундамент їхнього подальшого навчання в основній та старшій школі. Молодший шкільний вік визначено ключовим в оволодінні дитиною навчальною діяльністю та формуванні позитивних мотивів до навчання. Саме в цьому віці відбувається інтенсивний особистісний розвиток дитини, закладаються основи становлення її «Я-концепції». Не менш важливим методичним питанням залишається

оцінювання навчальних досягнень школярів. Особливо болюче воно в початкових класах, адже саме оцінка тривалий час була і залишається основним мотивом до навчання у дітей, для вчителів – як засіб стимулювання і покарання, для батьків – як маркер успішності дитини, або виявлення проблем у навчанні.

Проблема формувального оцінювання знайшла своє теоретичне обґрунтування в наукових розвідках таких українських дослідників як: О. В. Барна, Н. М. Бібік, Л. В. Кабан, Т. М. Канівець, О. І. Локшина, Н. В. Морзе, О. В. Онопрієнко, О. Я. Савченко, Н. З. Софій, О. І. Щербак, Л. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова та ін. Проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів приділяли увагу такі закордонні дослідники як: К. Бібі, Е. Стоунс, Т. Келлаган, В. Гріні, Б. Блум та ін. Саме ідеї цих дослідників покладені в основі реформування системи оцінювання навчальних досягнень здобувачів українських шкіл, де кардинально змінено ролі суб'єктів освітнього процесу.

Важливим чинником виховання в молодших школярів бажання вчитися та активізації пізнавальних інтересів є емоційна сфера учнів. За твердженням В. О. Сухомлинського, знання стають дієвими за умови, якщо людина, здобуваючи їх, відчуває і переживає радість духовного збагачення [56, с. 393-626].

У книзі «Сто порад учителю» в розділі «Оцінки мають бути вагомими» видатний педагог В. О. Сухомлинський зазначав: «Не можна допускати, щоб оцінювання знань виділялося з педагогічного процесу як щось відокремлене. Оцінка лише тоді стає стимулом, який спонукає до активної розумової праці, коли взаємини між учителем і учнем побудовані на взаємній довірі і доброзичливості. Якщо хочете, оцінка – це один з найтонших інструментів виховання. З того, як ставиться учень до оцінки, поставленої вчителем, можна зробити безпомилковий висновок про те, як він ставиться до вчителя, наскільки вірить йому й поважає його»[4].

У практиці початкової школи педагоги застосовують широкий спектр дієвих методик організації навчальної діяльності школярів, але пошук шляхів формування загальнонавчальних умінь і навичок, які сучасні дослідники відносять до особистісних надбань учня, є одним із ключових завдань педагогіки та методики початкової освіти. Вирішення цієї педагогічної проблеми сприятиме реалізації повноцінної навчальної діяльності та забезпечуватиме становлення дитини молодшого шкільного віку як інтелектуально розвиненої особистості, здатної до самостійного навчання і розвитку впродовж життя.

Для нашого дослідження особливий інтерес представляє саме група контрольних умінь і навичок молодших, які тривалий час були описані у пояснювальній записці до навчальної програми початкової школи. На наш погляд, саме формування цієї групи загально-навчальних умінь і навичок окреслено в меті та завданнях формувального оцінювання НУШ.

В умовах компетентнісно-діяльнісної освіти та утвердження ключових компетентностей як нового результату освіченості здобувачів, ключова компетентність «уміння вчитися впродовж життя» набуває першочергового значення. Ядром цієї компетентності у початкових класах є оволодіння молодшими школярами саме загальнонавчальними вміннями і навичками.

Дослідник Е. Стоунс відзначив, що оцінювання має стати частиною системи навчання, наголошував на його неперервності, та характеризував оцінювання, яке контролює навчання і забезпечує вчителю зворотній зв'язок з учнями під час вирішення навчальних завдань.

Якщо за результатами моніторингу якості освіти змістовий компонент початкової освіти педагогічно і методично відповідає визначеним завданням НУШ, то результативний компонент освітнього процесу потребує удосконалення. Так перед початковою школою було поставлено завдання посилити практичну складову навчання з урахуванням життєвого досвіду учнів під час опрацювання нового навчального матеріалу та формування уміння застосовувати знання в дії. Це зумовило доопрацювання змісту освіти на засадах компетентнісного підходу, який передбачає особистісно-діяльнісний вимір результатів навчання кожного учня, що підвищує його зацікавленість і відповідальність. Саме вимір результатів навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку – контроль і оцінювання – стали предметом спеціальних досліджень, оскільки змінювалася мета і завдання результативного компонента.

У НУШ впровадження формувального оцінювання навчальних досягнень здобувачів рекомендовано Державним стандартом початкової загальної освіти. Цей вид оцінювання дозволяє відстежувати особистісний розвиток дитини та процес оволодіння навчальним досвідом, який складає основу конкретної компетентності. Зміна підходів до оцінювання дозволяє вчителю: спроекувати траєкторію індивідуального розвитку здобувачів; оцінювати або відзначати досягнення дітей на кожному етапі навчальної діяльності; вчасно виявляти проблеми та попереджати їх нашіаруванню; підвищувати мотивацію навчання; виховувати ціннісні якості особистості.

Отже, сучасна школа змінила загальну мету оцінювання – оцінка перестала бути лише інструментом, а стала засобом навчання. У процесі навчання, зокрема, під час оцінювання, вчителю необхідно виявляти доброзичливість, терпіння, вимогливість поєднувати з індивідуальним підходом, а нормативний спосіб оцінювання – із особистісним, порівнюючи виявлені досягнення дитини не тільки з нормою, але й з її попередніми успіхами [3].

Переосмислення мети і завдань оцінювання та вивчення кращого досвіду шкіл країн Європи дозволило визначити сучасні підходи до оцінювання навчальних досягнень школярів в Новій українській школі:

- формувальне оцінювання;
- технологія портфоліо;
- автентичний підхід до оцінювання.

Отже, формувальне оцінювання дає можливість учням з допомогою учителя усвідомлювати й відстежувати свій навчальний прогрес і планувати подальші дії. Для педагога формувальне оцінювання означає бути поруч з дитиною і вести її до успіху. Отримані результати спостережень під час формувального оцінювання вчителі можуть використовувати для корекції самого процесу навчання та забезпечення правильного виконання учнями завдань. Коли учні залучаються до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони стають більш відповідальними та самостійними.

Бібліографія

1. Бабаян Ю. О., Матенко Ю. О. Формування мотиваційної сфери у молодших школярів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки, 2014. № 12, С. 22-25.
2. Онопрієнко О. В. Контрольно-оцінювальна діяльність у Новій Українській Школі: характеристика особистісних досягнень учнів. *Вісник НАПН України*. 2020. 3(1). С. 1-5.
3. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Додаток 1 до Наказу МОН України 21.08.2013 № 1222. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13#n10>
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. *Вибрані твори в п'яти томах. Т. 2*. К.:Видавництво «Радянська школа», 1976, С. 465–466. Режим доступу: <https://mala.storinka.org>
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. *Вибрані твори в 5 т. Т. 4. К. : Радянська школа, 1976. С. 393-626.*

РОЛЬ ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗА ПЕДАГОГІЧНИМИ ПОГЛЯДАМИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

ГОНЧАР Ангеліна

(здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету української філології, іноземних мов та соціальних комунікацій)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Ляшенко Р. О.***

Анотація. В статті висвітлено деякі з ключових ідей педагогічної діяльності Василя Сухомлинського щодо ролі педагога у формуванні особистості учня. Підкреслено позицію відомого педагога, який наголошував на важливості любові до дітей та індивідуальному підході до кожного учня. В. Сухомлинський вважав учителя не лише джерелом знань, а й моральним лідером, який формує і виховує душу дитини через довірливі стосунки. Особливу увагу у статті зосереджено на аналізі важливості розвитку критичного мислення,

самосвідомості та запобіганню негативним явищам у колективі за педагогічними поглядами В. Сухомлинського.

Ключові слова: педагог, особистість, учень, формування, індивідуалізація, В. О. Сухомлинський.

Вступ. Педагогічна діяльність Василя Сухомлинського залишила глибокий слід у сучасній педагогіці. Він підкреслював, що роль вчителя виходить за рамки простої передачі знань. Підхід Сухомлинського відображає його глибоке переконання в тому, що кожен учень унікальний і потребує індивідуального гуманістичного підходу з боку вчителя, що дозволяло виявляти та розвивати унікальні здібності в дітей. Завдяки його педагогічним ідеям, багато сучасних освітніх систем в Україні і за кордоном орієнтовані на всебічний розвиток особистості дитини, виховання гуманізму та соціальної відповідальності, що увінчує педагога-гуманіста в нашій освітній системі.

Метою статті є аналіз провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського, зокрема його поглядів на роль вчителя у формуванні особистості учня, використання індивідуального підходу до кожного учня, розвитку критичного мислення та запобіганню негативним явищам у колективі на прикладі праць Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. “Що було головним в моєму житті? Без вагань відповідаю: любов до дітей” – слова Василя Сухомлинського, що вповні передають педагогічну майстерність тривалістю в життя і описану в його 41 монографії та понад 600 наукових статтях, які і досі мають вплив на сучасних педагогів, методику виховання шкільного колективу та на самих вихованців [1, с. 6]. Педагог наголошував, що вчитель має бути не тільки джерелом знань, а й людиною, яка формує душу дитини. Для В. Сухомлинського важливою була індивідуалізація навчання, адже кожна дитина унікальна і має свій власний шлях розвитку. Звертаючись до праць педагога стосовно роботи із дітьми з особливими потребами, де індивідуалізація відіграє велику роль і допомагає адаптуватися учневі в колективі за допомогою різноманітних педагогічних та психологічних методів, таких як бесіди, ігри, робота в групах, виховання толерантності, гуманного ставлення та загального розвитку, в яких має брати участь обидва виховні середовища - школа та дім – повинні працювати разом, щоб сприяти розвитку особистості для її повноцінного становлення в суспільства.

“Дитина пізнає світ дивуючись, підліток – сумніваючись, одухотворяючись, юнак – утверджуючись” [2, с. 199]. Роль педагога у формуванні правильних взаємин проявляється ще й у тому, що учні знаходять у вчителеві провідника до моральної вершини. Саме в такі моменти вчителю важливо розкрити учневі, свою емоційно багату особистість, але це має бути підкріплене моральним авторитетом, підкреслює В. Сухомлинський. Лише за цієї важливої умови почуття, слова і вчинки вчителя можуть бути визнані учнями як моральні цінності.

“Повага до особистості вихованця закономірно веде до розширення сфери особистого, інтимного, недоторканого.” [2, с. 62]. Внаслідок побудови

довірливих взаємин між педагогом і учнем, виховних бесід та врахування вікових особливостей у навчальному процесі за різними методиками і індивідуальними підходами, що в результаті кристалізується в повноцінне взаєморозуміння між учасниками педагогічного процесу, де учні залучені, їм цікаво вчитися та пізнавати наукові знання, засвоювати моральні цінності та соціалізуватися в суспільстві, як повноцінна особистість за сприянням педагога.

“У тому, що вже зроблено, дитина повинна вбачати не межу своїх сил і здібностей, а лише сходинку на шляху їх подальшого розвитку. Успіх має утверджувати в дитині думку: зробивши це, я зроста настільки, що мені тепер посиљна ваша справа, я можу зробити її ще краще.” [2, с. 65]. На таких мотиваційних підвалинах розвивається самоусвідомленість особи, яка сприймає світ повноцінно і об'єктивно завдяки конструктивній та позитивній оцінці викладачем праці, її творчого потенціалу, що сприяє не тільки формуванню впевненості у власних силах, а й розвитку здатності до критичного мислення та самовдосконалення, що в підсумку робить особу більш готовою до викликів реального світу та соціалізації у ньому. “Ідеться про третю константу видатного педагога, осмислення якої має бути нагальною потребою не лише школи, педагогічної громадськості, а й усього суспільства. Розвиненість суспільства, ступінь його досконалості, морального здоров'я вимірюється здатністю генерувати красу в усіх її проявах. Любов до дитини, ствердження добра, виховання красою – це три константи, «три кити» гуманної педагогічної системи Сухомлинського. Всі вони взаємозалежні та взаємодоповнювані й фактично перебувають в органічній єдності.” [5, с. 16].

“Треба виховувати дитячі почуття бадьорим, життєрадісним, чуйним життям колективу, інакше станеться непоправна біда, коли в ній утверджуються емоційна товстошкірість, виробляється здатність сміятися не співчутливо і недобррозичливо – як результат безсердечний колектив огрубляє почуття.” [2, с. 65]. Влучні роздуми відомого педагога передають ідею, що внаслідок того, що розвиток дитини має ґрунтуватися на позитивних емоціях, спільних цінностях та взаємопідтримці в колективі. Якщо не приділяти уваги розвитку емоційної чутливості дітей, вони ризикують набути таких негативних рис, як байдужість і жорстокість. Колективи, які не заохочують емпатію, дружлюбність і підтримку, можуть перетворитися на середовище, що нівелює емоційність. Тому важливо розвивати інтелектуальні та моральні якості дітей, їхню здатність співпереживати та підтримувати інших для її подальшого повноцінного життя в соціумі.

“Виховання лише тоді стає реальною силою, коли воно ґрунтується на вірі в дитину, тому педагогіка і психологія повинні стати наукою для всіх і для вчителів, і для батьків на першому плані у директора мають стояти не господарські питання, а виховні завжди бачити перспективу розвитку колективу“ [2, с. 28]. Важливим аспектом в педагогічному процесі є не тільки взаємодія учня і вчителя, а і освітнє середовище і тому виховний процес

повинен бути головним орієнтиром у діяльності всієї освітньої установи, адже саме він формує майбутнє покоління.

“Учитель має виступати в ролі творця морального багатства, а не в ролі людини змушеної постійно боротися з винуватцями поганих учинків. А усунення одного зла, не повинно породжувати нового. Говорити треба передусім не про реагування на зло яке вже є, а про запобігання злу.” [5, с. 65]. В цій тезі тонко передано саму суть педагогічної майстерності, яка безсумнівно впливає на навчальний процес, вирішення проблем має спиратися на індивідуальні і вікові особливості дітей та дотримуватися педагогічного спілкування і законів України.

Вчитель має постійно вивчати своїх учнів, підтримувати і давати завдання, які учні здатні виконати. Наприклад, рольові ігри допомагають моделювати поведінкові ситуації, які дозволяють учням у безпечному середовищі вчитися справлятися з різними викликами та соціальними проблемами.” Ґрунтується на взаємовідносинах школярів на стосунках літературних та історичних героїв у рольовій грі діти розвивають свою творчу фантазію самостійно тренуються за своїм реальних форм поведінки вчать звертати увагу на реальних символічних учасників гри.” [4, с. 67]. Прикладом цьому є імітаційні ігри на теми конфліктних ситуацій, де учні можуть практикувати навички співпереживання та розв'язання конфліктів. Це досягається шляхом створення сприятливого середовища, де домінують взаємна повага, співчуття та розуміння моральних принципів у навчальному процесі.

“Якщо учитель буде зосереджуватися на боротьбі зі злом, це може призвести до виникнення нових конфліктів або ще більшого загострення ситуації. Натомість акцент на розвиток особистості, знає і приймає етичні норми, сприятиме формування відповідної, самосвідомої людини, здатної самостійно приймати правильні рішення. Виховання має йти на випередження проблеми, будуючи моральні орієнтири, що дозволить уникнути негативних ситуацій.” [3, с. 134]. Тут бачимо, якщо педагог в навчальному процесі зосереджуватиметься лише на боротьбі зі злом, це може загострити наявні конфлікти. Такий підхід часто спричиняє нові проблеми та суперечки між учнями. Натомість акцент на розвиток особистості допомагає уникнути подібних ситуацій. Такий підхід сприяє формуванню свідомої та відповідальної особистості. Учні, які мають моральні орієнтири, здатні самостійно приймати правильні рішення. Потрібно формувати у дітей чіткі моральні принципи ще до виникнення конфліктних ситуацій. Такий підхід сприятиме здоровому та гармонійному розвитку особистості.

Висновки. Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського є актуальними і сьогодні, оскільки вони зосереджені на розвитку моральних цінностей та індивідуальному підході до кожної дитини. Сухомлинський наголошував, що головною метою вчителя має бути не лише передача знань, а й виховання душі дитини через доброту, повагу та моральні настанови. Освітній процес має ґрунтуватися на довірі між учнями, вчителями та батьками, а виховання має запобігати проблемам, а не боротися з їхніми наслідками. Тільки завдяки

підтримці та довірі до кожної дитини можна розвинути особистість, здатну приймати правильні рішення та діяти в рамках соціальних і моральних норм. Таким чином формується гармонійна та відповідальна особистість, що дозволяє їй долати життєві виклики, розвиває емоційну чутливість та критичне мислення.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. К., «Рад. школа», 1977. 670 с.
2. Калмиков Г. В. Суспільство. Особистість. Взаємини. Громадянськість: гуманістичний погляд В. О. Сухомлинського у майбутнє [Текст] : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут, 2002.
3. Калінченко Н. А. Світлий геній Павлиша. Вид. 3-тє, доп. Кропивницький, 2018. 268 с.
4. Клочек Г. Д. Константи Василя Сухомлинського: статті. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. 68 с.

РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ГОРІНА Анастасія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **Н. М. Цуканова***

Анотація. У дослідженні розкриваються проблеми розвитку емпатії дітей у закладі дошкільної освіти. Наводиться перелік необхідних осередків для розвитку співпереживання малюків. Розглядається вплив засобів театралізованого мистецтва і мультиплікації на розвиток емпатії дошкільників.

Ключові слова: емпатія, моральні почуття, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Сучасні діти вже з дошкільного віку стали менш схильними до проявів емпатії. Вони не завжди можуть зрозуміти та виявити свій внутрішній емоційний стан у соціально-адекватній формі. Це спричиняє виникнення труднощів у взаєминах з однолітками та дорослими.

Більшість батьків з року або й раніше дають дитині телефон, вважаючи, що сприяють розвитку дитини. Важливо щоб дитина від самого народження мала

живе спілкування, щоб у подальшому не буде проблем зі знаходженням друзів, спілкуванням із однолітками та проявами емпатії.

Роль педагога не менш важлива. Педагог має створити всі умови для збагачення емоційної сфери дитини, надавати їй можливість проявляти почуття. Вже активно почали застосовувати програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) в систему роботи НУШ, що вчить школярів швидко збалансовувати емоційний стан і повертати самоєфективність. Окремі практики можна адаптувати й для роботи із дошкільниками.

Аналіз публікацій. Вивчення проблеми розвідку емпатії дітей дошкільного віку є одним із напрямів наукових досліджень Г Сковороди, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Коменського, М. Монтессорі та багатьох інших.

Метою статті є теоретичний аналіз педагогічних аспектів розвитку емпатії у дітей середнього дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сучасні науковці використовують терміни співпереживання або емпатія як однакові за змістом. Вважається, що це є відгуком людини на почуття і стан іншого. Емпатія не притаманна людині від народження. Вона розвивається в процесі життя при взаємодії дитини з людьми. У зовсім маленьких дітей емпатія відсутня, але присутня зосередженість на власному «я» – егоцентризм. Саме тому вона може кричати, коли мама відчуває себе погано, не зважаючи на почуття іншої дитини, коли відбирає у неї іграшку тощо [3, 7].

З віком розвивається здатність до емпатії. У дошкільному віці дитина опановує соціальні форми вираження почуттів. Роль емоцій в діяльності дитини змінюється. Почуття за допомогою дорослого стають більш усвідомленими і узагальненими. Вже сформовані моральні риси характеру допоможуть дитині відрізнити хороше від поганого, відчути на собі злість, доброту та гордість.

Емпатія у дітей дошкільного віку формується в грі. З часом емпатія проявляється на підставі досвіду, міри розуміння того, що всі люди в чомусь різні, а в чомусь однакові. Ми всі однакові у потребах і відчуттях, однак, думаємо і ставимося до одного і того ж по-різному.

Батьки для розвитку емпатії мають змогу навчити дитину багатьом корисним речам. Використовуючи щоденно фрази «Між нами існує міцний зв'язок», «Я розумію тебе», «Ти важливий для мене», «Твої почуття важливі і вони мають для мене значення», «Я завжди готовий допомогти тобі», батьки допомагають дитині набутися досвіду емоційних реакцій та чуттєвості. Знаючи про ці прості речі, дитина росте в атмосфері прийняття, поваги та любові, які є протилежністю емоційного ігнорування з боку батьків, але, зрозуміло, все добре в міру.

Розвиток емпатії неможливий без розвитку моральних почуттів. Моральність – це важливий аспект розвитку дитини.

У наш час одним із чинників виховання та розвитку особистості є засоби масової комунікації. Це ефективний спосіб маніпулювання свідомістю людини [2, 95].

Внаслідок високої сприйнятливості дитини до аудіо- та відеоінформації, яку передає мультфільм, а також відсутності життєвого досвіду та критичного мислення, діти легко засвоюють інформацію, пропоновану з екрану. Свій внутрішній світ вони легко ототожнюють з «Я» персонажу, тобто відбувається ідентифікація з героєм. Саме тому так важливо правильно підібрати мультфільми для малечі [1, 13].

Досвід Василя Олександровича показав, що у будь-якій школі можна створити школу радості для дітей, тільки потрібно любити школу, дарувати Серце дітям працьовитістю, постійним творчим палінням, бажанням бачити учнів, захоплених навчанням.

Цінною для освітнього процесу є літературна спадщина вченого. Тонкий знавець дитячих душ, їх психології, створив дитячі твори наповнені позитивними емоціями, що сприяють вихованню важливих людських якостей.

Грунтуючись на своєму досвіді, видатний педагог стверджував, що період від дитинства до підліткового віку повинен бути шляхом радості, життєрадісності. На його думку, це одне з найважливіших правил у всій системі виховної роботи. В. Сухомлинського вважав радість джерелом оптимістичної впевненості дитини в своїх силах, важливою умовою взаємодії зі світом. Він прагнув до того, щоб почуття глибокої радості дитини приносили їй успіхи улюбленій справі [5, 103–111].

Педагог був переконаний, що якщо деякі діти, кілька місяців, а то і кілька тижнів відчували гірке розчарування чи огиду до навчання, то вчитель, який не зумів подарувати дитині маленьку, погляду дорослих, радість. Ця емоція, на думку освітянина, була потужним джерелом енергії для школяра. В. О. Сухомлинський розумів, що семирічна дитина ще не може свідомо долати труднощі, і силу для свого першого напруження волі черпає головним чином з почуттів, тому очікування радості має супроводжувати все життя і діяльність дитини [6, 152].

Насичення дитини емоцією радості не можливе без емоційної культури вчителя, його психологічної пильності, уміння створити ситуацію успіху для дітей. Емоційна культура педагога – це комплекс думок, відчуттів, емоцій, ідей, що дає можливість сприймати навколишній світ у всьому його духовному і матеріальному багатстві, знаходити кращі, благородні почуття, передавати їх своїм учням, спонукати їх до самовдосконалення, шанобливого ставлення до людей, моральних цінностей суспільства, нетерпимості до зла, готовності боротися за торжество добра [4, 59].

Отже, від того, що закладено дитині до семирічного віку, залежить розвиток її психіки в подальшому. Ігри, читання, перегляд мультфільмів, спільні заняття з дорослими важливі для формування внутрішнього світу дітей. У цей вік педагог та батьки повинні докласти максимум зусиль для гармонійного розвитку дитини. Пропустивши сенситивний період розвитку

моральних почуттів та емпатії, надолужити втрачений час буде дуже складно і в повній мірі ці почуття вже потім не розвинути. Тому розвиток моральності і «співпереживання» є надзвичайно ефективним для роботи із дошкільниками.

Бібліографія

1. Квашук О. В. Психологічні чинники впливу телебачення на становлення моральної свідомості молодших школярів. – автореф. дис. канд. психол. наук 19.00.07 / Оксана Володимирівна Квашук; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2008. – С. 20.

2. Кіндрат І. Р. Вплив сучасного медіапростору на формування світоглядних уявлень дитини дошкільного віку / І. Р. Кіндрат // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 13. - Ч. 3. С. 94-101.

3. Максим О. В., Рябовол Т. А. Методи розвитку емпатії у молодших школярів із труднощами пристосування до соціального середовища [Електронний ресурс] / Максим О. В., Рябовол Т. А. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162002253.pdf> (дата звернення 19.09.2024).

4. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 209–402.

5. Сухомлинський В. О. Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 103–111.

6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 2. – С. 419–654.

ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ У ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ГРЕБИНЮК Аліна

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **Н. М. Цуканова***

Анотація. У статті акцентовано увагу на теоретичному аналізі готовності старших дошкільників до навчання у школі у працях В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, діти старшого дошкільного віку, розвиток, навчання, підготовка до школи.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної та психологічної думки у нашій країні однією з найбільш актуальних являється проблема готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі. Проблема психологічної готовності до школи останнім часом стала дуже

популярною серед дослідників різних спеціальностей. Психологи, педагоги, фізіологи вивчають і обґрунтовують критерії готовності дошкільного навчання, сперечаються про вік, з якого найдоцільніше починати навчання дітей в школі. В. О. Сухомлинський у своїх працях описував готовність дитини до школи як феномен подальшого розвитку особистості.

Сучасні умови життя та діяльності людини в Україні характеризуються кардинальними змінами в сфері економіки, соціальних ситуаціях та освіти. Суспільство висуває нові вимоги до розвитку особистості, зокрема її емоційної сфери – формування ініціативності, сміливості, вміння приймати самостійні рішення, швидко адаптуватися до різних умов. Задля забезпечення ефективної адаптації дитини дошкільного навчання одним з важливих завдань психологічної служби, дошкільного навчального закладу постає психологічний супровід готовності дітей дошкільного навчання, що ґрунтується на розумінні змісту, структури та критеріїв в готовності до школи [2, с. 19].

Аналіз публікацій. Вивчення проблеми адаптації та готовності до навчання в школі є одним із напрямів наукових досліджень психологів Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, В. С. Мухіної, О. В. Запорожця, Г. С. Костюка та інших. Дослідження, які проводились під керівництвом О. В. Запорожця, Г. С. Костюка, Л. А. Венгера, М. І. Лісіної, М. М. Підд'якова, обґрунтували створення психологічної теорії розвитку дитини в дошкільні роки, необхідність виділення етапу підготовки до шкільного навчання, визначення структури і змісту такої індивідуальної характеристики дитини, як психологічна готовність дошкільного навчання, що складається в умовах дошкільного виховання до семирічного віку [1].

Вивчення проблеми готовності раніше та в наш час розглядається відомими психологами Д. Б. Ельконіним, Л. С. Виготським, Г. С. Костюком, на основі своїх досліджень вчені створили психологічну теорію та визначили, що готовність – це окремий етап підготовки дитини до шкільного навчання [1].

Сама ж готовність до школи має певні психологічні аспекти, що включають в себе майбутню адаптацію. А. Анастасі дає більш точне поняття шкільної готовності, вважаючи, що готовність означає оволодіння мотивацією, здібностями, вміннями та іншими необхідними елементами для подальшого дитячого навчання [4, с. 56].

Кравцова О. Є. розділяє готовність на три групи:

- 1) Як шкільна незрілість – недостатній рівень розвитку дитини
- 2) Педагогічна неготовність – педагогічна занедбаність
- 3) Як неготовність психологічної сфери дитини – психологічна неготовність [3, с. 26].

Метою статті є теоретичний аналіз педагогічних аспектів готовності старших дошкільників до школи у працях В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Готовність – багатогранне поняття, що охоплює різні аспекти розвитку дитини такі як: соціальні, фізичні, інтелектуальні та емоційні. Фундаментальні принципи до шкільного навчання

були виокремлені в працях В. О. Сухомлинського, українського діяча та педагога, що наголошував на важливості комплексного підходу до навчання та виховання дітей.

У своїх роботах В. О. Сухомлинський розглядав питання пов'язані із готовністю дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі, писав про їх емоційну та соціальну зрілість, педагогічне середовище у підготовці до навчання майбутніх першокласників. У своїй діяльності педагог В. О. Сухомлинський акцентував увагу на тому що готовність не є обумовленою здатністю до навчання.

У працях «Серце віддаю дітям», «Школа під блакитним небом», «Павликові острова» обґрунтовував психолого-педагогічні основи підготовки до школи, що мають враховувати соціальний, емоційний, творчий та інтелектуальний розвиток особистості. Сухомлинський вказував на важливості взаємодії батьків та педагогів задля розвитку самостійності та відповідальності, формування соціальних навичок у дітей. У творі «Школа під блакитним небом» Василь Олександрович проводив навчальну, пізнавальну діяльність з дітьми чотирьох років, які через два роки підуть до школи. Щоб діти змалечку відчували природу серцем і душею, як джерело здоров'я, краси та наснаги.

У Павлишській школі педагог здійснював пізнавальну та навчально-виховну роботу з дошкільниками ще до вступу до школи, готуючи дітей до майбутнього шкільного навчання говорив: «Вчити можна того, хто хоче вчитися» [5, с. 209].

Готовність до школи на думку педагога, має розпочатися перш за все за підтримки та створення колективу батьків тісно пов'язаного з вихователями, майбутніми вчителями. Для цього необхідно застосовувати різні форми роботи з батьками такі як: перше знайомство, колективні батьківські збори, консультації, виставки, свята, тому щоб правильно підготувати дитину до школи в ЗДО необхідно створити належні умови наближені до шкільних [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі опрацьованої психолого-педагогічної літератури, визначено, що готовність дитини до школи – це складне явище, яке включає в себе декілька взаємопов'язаних компонентів. Це комплексна характеристика дитини в період старшого дошкільного віку та моменту вступу до ЗЗСО, яка окреслює рівні розвитку якостей, які сприяють нормальній адаптації до школи і формуванню навичок освітньої діяльності. Такі якості групуються та тлумачаться як складові, або компоненти готовності дитини до навчання. Проаналізувавши твори В. О. Сухомлинського можна дійти висновку що, провідну роль у підготовці дітей до шкільного навчання є батьки, вихователі, психологи, а саме майбутнє навчання може мати позитивний результат тільки завдяки тісній взаємодії батьків, педагогів та закладу дошкільної освіти.

Бібліографія

1. Бойченко Н. М. Комплексна програма «Адаптація першокласників до навчання у школі». Київ, 2015. 227 с.
2. Венгер А. Л. Психологічна діагностика. Частина ІМ.; Генезис, 2001. 160с.
3. Вальдамірова О. П. Емоційна сфера дошкільника та її корекція. *Освіта Донбасу*. 2003. № 4. С.61–66.
4. Максименко С. Адаптація дитини до школи. К.: Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
5. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. Вибр. твори: в 5 т. Т.1. К., 1976. С. 209-401.

РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ДОБРОДНЯК Вікторія

*(здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету української філології, іноземних мов та соціальних комунікацій)
Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Ляшенко Р. О.

Анотація: У статті аналізується педагогічна діяльність Василя Олександровича Сухомлинського, видатного українського педагога, та його внесок у розвиток сучасної педагогічної думки. Основна увага авторки звертається на аналізі та актуальності його ідей розумового виховання і розвитку інтелектуальних здібностей учнів у контексті сучасного освітнього процесу. Виокремлені основні аспекти бачення Василя Сухомлинського щодо принципів розумового виховання підростаючого покоління.

Ключові слова: В. Сухомлинський, педагогічна система, гуманізм, розумове виховання, учень.

Вступ. Василь Олександрович Сухомлинський – видатний український педагог, мислитель та гуманіст, спадщина якого продовжує глибоко впливати на розвиток сучасної педагогічної науки. Його творчість і педагогічні ідеї, основані на гуманістичних та патріотичних цінностях, формуванні духовної моделі мисленні дитини та всебічному вихованні, є актуальними й сьогодні. Сухомлинський розглядав школу як центр виховання не лише інтелекту, а й моральних якостей, емоційної культури та суспільної відповідальності. Досвід Василя Сухомлинського є потужним джерелом збагачення сучасної освіти, сприяючи створенню умов для гармонійного та ефективного розвитку кожної особистості.

Василь Олександрович рано полишив цей світ, втім, фізична смерть не здатна покласти край поширенню його творчих надбань і зупинити його змістовне й наснажуюче служіння школі, учительству, вітчизняній

педагогічній науці. Кажуть, що він любив повторювати: «Людина народжується на світ не для того, щоб зникнути безвісною пилінкою. Людина народжується, щоб лишити по собі слід вічний». Ці проникливі слова можна і треба віднести й до самого Василя Олександровича, адже саме вони були тим категоричним імперативом, якому завжди і всюди слідував він у своєму недовгому, але яскравому й напружуд плідному житті Педагога [1].

Сучасна педагогіка продовжує досліджувати педагогічну спадщину В.О.Сухомлинського, звертатись до його порад та настанов. Ґрунтовний аналіз інтелектуальної сфери дитини проведений Сухомлинським відобразилась у ідеях досвідченого практика, доступних та зрозумілих для тих, хто починає свій шлях у професії педагога, глибоких та ретельно осмислених – для тих, хто є професіоналом.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського грандіозна за обсягом і багатством гуманістичного змісту. Все найцінніше, створене ним, назавжди увійшло до скарбниці вітчизняної педагогіки та національної духовної культури. Однак, без його творчості не можна уявити й сучасної гуманістичної педагогіки, головні ідеї якої чітко простежуються у Концепції Нової української школи. Саме тому надзвичайно важливо, щоб до рефлексивного осмислення й втілення творчого доробку Василя Олександровича в практику нової української школи долучалися дедалі ширші кола освітян [6].

Переслідуючи ідею залучення учнів до розумової праці, Сухомлинський стверджував, що остання є не просто "сидіння на уроці або дома за книжкою"; розумова праця – це зусилля думки. Мислення в учнів з'являється там, де є потреба відповісти на запитання, прагнучи до поєднання праці душі, мислення і рук. Важливе місце у цьому великий педагог відводив проблемному навчанню, коли новий матеріал учитель подає як проблему, яку учні разом із ним повинні розв'язати. Сухомлинський вважав, що успішне розумове виховання можливе за умови, коли педагог буде одночасно викликати жадобу до навчання і вчити їх вчитися. Так з цією метою у Павлиші практикувалися уроки мислення, творчі завдання, створення високого інтелектуального фону, прищеплення любові до читання, створення гуманного і вимогливого підходу до оцінювання, вміла організація виконання домашніх завдань, виховання самодисципліни у розумовій праці [3]. Неможливо не помітити актуальність для сучасного виховання порад відомого педагога і гуманіста. У сучасних умовах вчитель є наставником та фасилітатором, метою якого постає не тільки якісна подача навчального матеріалу, а й зацікавлення учня у його вивченні, при цьому залишаючи місце для самостійності і самопізнання.

Плідна розробка нових навчально-виховних технологій, впровадження в практику школи національної системи виховання неможлива без використання надбань вітчизняної педагогіки, і, в першу чергу без педагогічної теорії «великого гуманіста віку, народного вітчизняного педагога В.Сухомлинського, який в своїх працях не обмежувався вузьконаціональними рамками. Важливим аспектом педагогічної спадщини В. Сухомлинського є її гуманізм [2].

Виховання гуманізму й людяності повинно стати одним із завдань діяльності школи і вчителя. Вони мають виявлятися в таких якостях і рисах особистості, як талант доброти, потреба в служінні людям – радість самовіддачі. Особливе місце має посісти почуття любові до матері і лицарське ставлення до жінки. На його думку, той, хто вміє любити матір, любитиме і батьківщину, і людство. Школа повинна любити дитину, тоді й вона полюбить школу. Без любові і поваги до учнів розмови про гуманність і людяність безпідставні. Його гуманізм – європейського рівня. В. Сухомлинський стверджував: «Людина була й завжди залишається дитям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури» [4].

Через усі праці педагога лейтмотивом проходить положення про яскраву індивідуальність природи кожної дитини, необхідність її впізнання і врахування при вихованні її як особистості. Ідеї В. Сухомлинського про любов та повагу до учнів складають основу гуманізму його педагогіки.

Педагогічну спадщину великого педагога пронизує ідея проектування людини. Для того щоб педагогіка виконувала таку функцію, вона має спиратися на психологічні знання, відійти від емпіричних узагальнень, у досягненні цілей навчання й виховання використовувати ціле покладання, моделювання, технологію активного перетворення педагогічної дійсності. Головною метою, якої має прагнути виховання, є всебічний розвиток особистості. Його можна досягти залученням її до різних видів діяльності, постійним і планомірним формуванням пізнавальних здібностей [5].

Висновки. Василь Сухомлинський зробив неоціненний внесок у розвиток сучасної педагогічної науки. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського про розумове виховання особистості дитини відкриваються щоразу по-новому у сьогоденні, надихають освітян на постійний пошук удосконалення методів навчання і виховання. Витримані часом погляди В. Сухомлинського, що розглядають педагогічний процес через ідеї гуманізму, виділяють ключову роль вчителя в інтелектуальному розвитку дитини, як основі формування її особистості, вчителя, який виховує в дітей бажання вчитись, дізнаватись нове та пізнавати світ.

Бібліографія:

1. В. Сухомлинський: до відзначення 100-річчя з дня народження. Біографічна довідка. Режим доступу: <https://sites.google.com/site/yfhjkmcrfz/видатні-особистості-матеріали-до-передчитань/В.Сухомлинський-до-відзначення-100-річчя-з-дня-народження>

2. Кузь В.Г. Гуманізм педагогіки В.О.Сухомлинського. В.О.Сухомлинський і сучасність: Матеріали Других Всеукраїнських педагогічних читань / упоряд. і відп. ред. М. Я. Антоненко. Вип. 2., Ч. 2. Київ. Чернігів, 1995. С. 18–22.

3. Спадщина В.О. Сухомлинського - джерело збагачення сучасної педагогічної науки. Інтернет-портал «На Урок». Режим доступу: <https://naurok.com.ua/spadschina->

Дата звернення: 26.09.2024

4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: в 5 т.* К.: Рад. школа, 1976. Т. 3. С. 419–656.

5. Харченко О. К. Реалізація спадщини В.О. Сухомлинського на уроках старшої школи. Науково-методичний інтернет-журнал. Режим доступу: <https://oin.in.ua/realizatsiya-spadshchynu-v-o-sukhomlyns-koho-na-urokakh-starshoyi-shkoly/> Дата звернення: 26.09.2024

6. Якименко Г.М., Савченко М.В. Ідеї В.О.Сухомлинського і становлення нової української школи (До 100-річчя від дня народження В.О.Сухомлинського) Матеріали студ. наук.-практ. Конф. Корсунь-Шевченківського педагогічного коледжу (27 березня 2018 року м. Корсунь-Шевченківський).

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧІСТЬ ТА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЖИЛЕНКО Анастасія

*(студентка II курсу факультету «соціальний педагог»)
Комунальний заклад «Балтський педагогічний фаховий коледж»,
м. Балта
Науковий керівник – викладач Нікітюк Н. Ф.*

***Анотація.** У статті проаналізовано та охарактеризовано погляди видатного педагога В. О. Сухомлинського щодо педагогічної творчості та майстерності вчителя.*

***Ключові слова:** В. О. Сухомлинський, педагогічна спадщина, майстерність учителя, педагогічна творчість.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови української держави, формування демократичного суспільства та глобальних зрушень в початковій ланці освіти на зміну виконавській діяльності вчителя, приходять діяльність творчого, креативного, оригінального характеру.

У зв'язку з цим актуалізується проблема розвитку творчого потенціалу вчителя та педагогічної майстерності, який зможе не тільки забезпечити середовище для нестандартного отримання знань і виховання дітей, але й забезпечити якісні зміни в освіті.

Сучасні соціально-економічні тенденції розвитку держави, а відповідно і освіти, втілюють протиріччя між реальними можливостями розвитку творчого потенціалу вчителя, та між потребою у розвитку педагогічної творчості, майстерності, засвоєнні педагогічних інновацій і сталістю підсистем в діяльності кожного навчального закладу, збереження на практиці традиційного управління процесом розвитку творчого потенціалу вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти розвитку творчої педагогічної діяльності – предмет досліджень вчених: І. А. Зазюна, В. А. Кан-Калика, В. М. Кларіна, М. І. Махмутова, М. М. Поташник, В. Г. Кузя, О. В. Сараєва та ін. Більшість з них звертається до педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського з проблемами виховання вчителя-майстра, створення умов для його творчої діяльності та безперервної освіти.

Мета даної статті – проаналізувати педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського з питань педагогічної творчості та майстерності вчителя, якими якостями особистості повинен володіти вчитель-майстер та умови розкриття творчого потенціалу вчителя.

Виклад основного матеріалу. У наукових дослідженнях педагогічна творчість визначається як оригінальне і ефективне розв'язання вчителем навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики навчання [1, с. 333].

Педагог В. Г. Риндак розглядає творчість як один із видів діяльності, для якої необхідні як об'єктивні, так і суб'єктивні особистісні умови, з наслідками прогресивними, значимими, що вирізняються новизною і оригінальністю [4, с. 11].

Під «потенціалом» ряд дослідників розуміють «зону ближчого розвитку» (Л. С. Виготський), вважаючи, що поняття «потенціал» в психологічному плані враховує не тільки задатки, а також і «психологічні резерви» особистості, які досі, в силу різних причин залишалися невикористаними [3, с. 113].

Психологи і педагоги, характеризуючи поняття «творчий потенціал», зазначають, що це інтерактивна, синтетична якість, яка характеризує міру можливостей особистості здійснювати діяльність творчого характеру; сукупність реальних можливостей для здійснення такої діяльності, відкритість новому, ступінь розвитку мислення, його гнучкість, нестереотипність, оригінальність, установка на нетрадиційне вирішення суперечностей об'єктивної реальності (Л. Н. Москвичова, Т. Г. Браже, А. М. Матюшкін).

В. Г. Риндак творчий потенціал учителя розглядає як систему особистісних якостей (винахідливість, уява, критичний розум, відкритість до всього нового), що дозволяють оптимально змінювати прийоми дій у відповідності до нових умов, знань, умінь, переконань, які визначають наслідки діяльності (новизну, оригінальність, особливий підхід у різноманітній діяльності) й також, сприяти до творчої самореалізації і саморозвитку [4, с. 14].

Враховуючи відповідальність педагога за формування інтелектуального, духовного, емоційного світу дитини, В. О. Сухомлинський «змоделював» особистість «хорошого вчителя», який «любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить в те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі і прикросці, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й сам він був дитиною» [3, с. 49].

Видатний педагог В. О. Сухомлинський у праці «Сто порад учителю» зазначав, що хороший вчитель – розумна, знаюча, думаюча, закохана в знання

людина, здатна до самостійного дослідження, яка володіє вміннями в тій чи іншій трудовій діяльності [5, с. 450].

Хороший учитель – творчий вчитель, ці поняття взаємопов'язані між собою. Тому, щоб допомогти розкрити творчий потенціал кожного вчителя та створити умови для його розвитку В. О. Сухомлинський як директор школи виховував, формував, розвивав творчий потенціал кожного вчителя власною позицією, власним переконанням, власною працею [5, с. 500].

Педагог започаткував систему шкільно-сімейного виховання, де педагогіка і психологія стали наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків. Джерелами розвитку інтелектуального багатства кожного вчителя були: індивідуальне читання, постійно діюча вистава, новини наукової і художньої літератури, цікаві лекції, які готував директор, досвідчені вчителі, вчені, які відвідували школу [2, с. 120].

В. О. Сухомлинський розповідав колегам про свої роздуми і співпереживання. Проектування директором розвитку творчого потенціалу вчителя ґрунтувалась на наукових дослідженнях власної праці; глибокому вивченні дитини; на трьох джерелах навчально-виховного процесу, яким кожен вчитель навчався володіти досконало – наукою, майстерністю, і мистецтвом.

Висновки і перспективи вивчення проблеми. Отже, творчість і майстерність педагога залежить не лише від творчого потенціалу, якостей особистості, любові до дітей, яка надихає на новизну, оригінальність, неповторність в роботі, але й від творчого керівника, який завжди допоможе та направить, а той й навіть сам розкриє творчі задатки у вчителя. Важливим аспектом є умови, в яких працює вчитель, педагогічний колектив і керівник, якому не байдужа доля вчителя його переживання. За сприятливих умов і врахування всіх складових, кожен вчитель може стати неповторним у своїй роботі з дітьми.

Перспективами подальших досліджень цієї проблеми може бути аналіз сучасних думок щодо образу ідеального вчителя, їх порівняння з поглядами В. О. Сухомлинського.

Бібліографія

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Кузь В. Т. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка ХХІ століття / В. Т. Кузь // Педагогіка і психологія. – 2000. – С.113–127.
3. Лозовська В. В. Творча реалізація педагогічних ідей В. Сухомлинського / В. В. Лозовська // Педагогічна спадщина. – 2015. – № 1–2. – С. 26–27.
4. Рындак В. Г. Теоретические основы развития творческого потенциала учителя / В. Г. Рындак, Л. В. Мерещакова. – М.: Педагогический вестник, 1998. – 116 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. Т. 2. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 419–654.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ Й МЕТОДИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ЗАГОРОДНЯ Дарія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – доктор пед. наук, професор О. С. Радул

Анотація. У статті розглядаються основні принципи і методи виховання дітей дошкільного віку за В. Сухомлинським: природовідповідність, цілісність виховання, індивідуальний підхід до кожної дитини; гра, спостереження, розповідь та активна участь дітей у праці.

Ключові слова: В. Сухомлинський, виховання, дошкільний вік, гармонійна особистість, методів виховання.

Виховання дітей дошкільного віку є одним з найважливіших аспектів педагогічної діяльності, оскільки саме в цей період формуються основи особистісного розвитку, моральних цінностей і соціальних навичок. Дошкільний вік характеризується високою чутливістю до навколишнього середовища та прагненням до пізнання, тому роль вихователя стає надзвичайно важливою. У цьому контексті педагогічні ідеї Василя Сухомлинського, видатного українського педагога та гуманіста, набувають особливого значення. Його підхід до виховання базується на глибокому розумінні природи дитини та необхідності формування гармонійної особистості. Сухомлинський вважав, що виховання має відповідати природним потребам дитини, сприяти її всебічному розвитку, включаючи моральний, інтелектуальний та емоційний аспекти.

Василь Сухомлинський (1918-1970) – педагог, публіцист і автор численних статей та книжок, які стали основою для розвитку української педагогіки. Він практично реалізував свої ідеї на практиці. Сухомлинський підкреслював важливість гри, творчості та активності дитини у виховному процесі. Його ідеї про природовідповідність виховання та цілісність розвитку особистості стали основою для подальшого розвитку педагогічних концепцій в Україні.

Мета статті полягає у вивченні основних ідей В. Сухомлинського у галузі виховання дітей дошкільного віку. Завданням статті є аналіз основних принципів і методів, що використовуються у вихованні, а також їх значення для формування гармонійної особистості дитини.

Одним із ключових аспектів виховання дітей дошкільного віку за В. Сухомлинським є принцип природовідповідності. Цей принцип передбачає, що педагогічні впливи повинні відповідати природним потребам і можливостям дитини. Сухомлинський підкреслював, що виховання не повинно суперечити природі дитини, а навпаки, має підтримувати її

природний розвиток. Він вважав, що створення комфортного середовища для навчання, в якому дитина відчуває себе впевнено, є необхідним для її всебічного розвитку. У практиці виховання цей принцип реалізується через використання ігор, що відповідають віковим особливостям, організацію занять на свіжому повітрі та залучення дітей до спостереження за природою. Наприклад, прогулянки у парку, де діти вивчають рослинний і тваринний світ, формують емоційний зв'язок з природою та розвивають пізнавальні інтереси.

Наступним важливим принципом є цілісність виховання, що полягає у формуванні всебічної особистості дитини, включаючи розумовий, моральний, естетичний і фізичний розвиток. В. Сухомлинський вважав, що виховання не може обмежуватися лише навчальними знаннями; воно має охоплювати розвиток почуттів, цінностей, творчих здібностей і фізичних навичок. Інтеграцію різних аспектів розвитку можна забезпечити через діяльнісні підходи в навчанні, де заняття поєднують різні види діяльності, такі як малювання, музика, фізичні ігри і спостереження. Наприклад, вихователь може організовувати тематичні заняття, під час яких діти, працюючи над проєктом, розвивають розумові навички через дослідження, естетичні – через творчість, моральні – через обговорення цінностей, а фізичні – через активні ігри на свіжому повітрі [5].

Не менш важливим є принцип індивідуального підходу у вихованні, що полягає в урахуванні індивідуальних особливостей кожної дитини. Вихователь повинен усвідомлювати, що кожна дитина має свої сильні і слабкі сторони, темпи розвитку та інтереси, що дозволяє формувати позитивну мотивацію до різноманітної діяльності та підтримувати розвиток самооцінки дитини. Методи, які враховують індивідуальні потреби, можуть включати адаптацію завдань відповідно до здібностей дітей, використання диференційованого навчання та індивідуальні консультації. Наприклад, вихователь може створювати різноманітні групи для виконання завдань, щоб кожна дитина могла працювати у зручному для себе темпі, а також заохочувати дітей ділитися своїми думками та переживаннями, що сприяє розвитку їхніх комунікативних навичок.

Отже, основні принципи виховання дітей за В. Сухомлинським, такі як природовідповідність, цілісність виховання та індивідуальний підхід, є важливими складовими виховання дитини, сприяючи її всебічному розвитку та адаптації до навколишнього середовища.

Одним із найважливіших методів виховання дітей дошкільного віку за В. Сухомлинським є гра. Гра має величезне значення в розвитку дітей, оскільки вона є природним способом пізнання світу, формування соціальних навичок і емоційного інтелекту. Через гру діти не лише відпочивають, а й засвоюють нові знання, розвивають свою уяву, творчі здібності та комунікативні навички. Різновиди ігор, що сприяють вихованню, включають рольові ігри, ігри з правилами, конструкторські ігри та ігри на свіжому повітрі. Кожен з цих видів ігор виконує свою унікальну роль у розвитку дитини: рольові ігри допомагають у розвитку соціальних навичок і емпатії, ігри з

правилами сприяють формуванню дисципліни та організованості, а конструкторські ігри розвивають просторове мислення і творче вирішення проблем.

Ще одним важливим методом виховання дітей дошкільного віку згідно поглядів В. Сухомлинського є спостереження за природою. Метод спостереження є ефективним засобом навчання, що дозволяє дітям активно взаємодіяти з навколишнім середовищем. Спостереження за природою стимулює цікавість дітей, формує вміння аналізувати та робити висновки. Приклади активностей, щозалучають дітей до природи, можуть включати організацію екскурсій у парк, де діти можуть спостерігати за рослинами і тваринами, або проведення тематичних занять на свіжому повітрі, де малюки вивчають зміни в природі, такі як зміна сезонів. Ці активності сприяють формуванню у дітей поваги до природи та розуміння її цінності [3].

Розповіді та казки також займають важливе місце в методах виховання дітей дошкільного віку. Художні твори, зокрема казки, мають величезну цінність у формуванні моральних і етичних цінностей у дітей. Вони сприяють розвитку уяви, критичного мислення та співпереживання. Використання казок для виховання може включати проведення читан яказок з подальшим обговоренням, в якому діти можуть поділитися своїми думками про героїв і події, а також про те, які уроки вони можуть винести з прочитаного. Це допомагає дітям зрозуміти соціальні норми, цінності та моральні засади.

Виховання через працю також є важливим методом виховання у поглядах В. Сухомлинського. Активна участь дітей у повсякденній праці сприяє розвитку почуття відповідальності, самостійності та трудових навичок. Діти можуть брати участь у простих домашніх завданнях, таких як прибирання іграшок, допомога в приготуванні їжі або поливання рослин. Ці приклади посиленої праці для дітей не лише сприяють розвитку їхніх практичних навичок, а й формують у них позитивне ставлення до праці як важливого аспекту життя.

Отже, різноманітні методи виховання, такі як гра, спостереження за природою, розповіді та казки, а також активна участь у праці, є важливими інструментами у формуванні гармонійної особистості дітей дошкільного віку, що сприяє їх всебічному розвитку [1]. Узагальнюючи, можна стверджувати, що методи виховання дітей дошкільного віку за В. Сухомлинським базуються на глибокому розумінні природи дитини та її потреб. Гра, як основний метод навчання, забезпечує природний і комфортний простір для пізнання, формуючи соціальні навички і емоційну грамотність. Спостереження за природою розвиває в дітей цікавість і повагу до навколишнього світу, а художні твори, зокрема казки, формують моральні цінності і етичні орієнтири. Важливість активної участі дітей у повсякденній праці виховує почуття відповідальності та самостійності. Застосування цих методів у виховному процесі дозволяє формувати гармонійну особистість, здатну до творчого самовираження і соціальної адаптації. В. Сухомлинський вказує на важливість комплексного підходу до виховання, що враховує індивідуальні особливості

кожної дитини, її емоційний, соціальний і інтелектуальний розвиток. Таким чином, методи виховання, ґрунтовані на принципах природовідповідності, цілісності та індивідуального підходу, сприяють формуванню щасливого, розвиненого і відповідального громадянина, готового до активного життя в суспільстві.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павліська середня школа. Київ: Радянська школа, 1975. 150 с.
2. Сухомлинський В. О. Виховання народності та гуманізму у школі. Київ: Освіта, 1989. 220 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Вища школа, 1991. 200 с.
4. Сухомлинський В. О. На порозі школи. Київ: Радянська школа, 1998. 180 с.
5. Кононко А. В. Методологічні основи виховання дітей дошкільного віку. Харків: Видавництво ХНУ, 2001. 300 с.
6. Белова Н. В. Психологічні аспекти виховання дітей дошкільного віку. Київ: Педагогічна думка, 2015. 250 с.
7. Говорун О. П. Дошкільна педагогіка: теорія і практика. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 320 с.

ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ВСЕБІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗДОР Олександра, ЯЩЕНКО Тетяна

*(здобувачі вищої освіти 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультету педагогіки, психології та мистецтв)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті аналізуються погляди видатного українського педагога В. О. Сухомлинського на особистість вчителя та її роль на всебічний розвиток дитини. Визначаються риси характеру вчителя, які, на думку вченого, є необхідними для успішної професійної діяльності.

Ключові слова: особистість вчителя, всебічний розвиток дитини, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського, освітній процес, учні.

Постановка проблеми. У сучасній системі освіти, де значна увага приділяється діяльнісному навчанню та інформаційно-комунікативним технологіям, постає питання: наскільки важливою є особистість самого вчителя у процесі формування духовних, моральних та інтелектуальних

якостей учнів? Чи можливо досягти повноцінного розвитку дитини без емоційного та морального впливу педагога? Проблема полягає в необхідності дослідження ролі особистісних якостей вчителя як визначального фактору у вихованні та формуванні особистості учня на основі педагогічних ідей Василя Сухомлинського.

Аналіз досліджень. Проблемою особистісного становлення вчителя займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені. Різні аспекти особистості вчителя в творчості В. О. Сухомлинського представлено в роботах таких учених: І. Бега, М. Антоненя, С. Білецької, І. Прокопенко, О. Сараєвої та інших.

Мета статті. Проаналізувати погляди В. О. Сухомлинського на особистість вчителя. Визначити, які особистісні якості та риси мають бути у вчителя для успішної професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Василь Сухомлинський надавав великого значення ролі особистості вчителя у вихованні дітей. Він вважав, що вчитель – це не просто передавач знань, а й духовний наставник, який формує особистість учня, його моральні, емоційні та інтелектуальні якості: «Знання переростають у переконання, тільки тоді, коли хочеться бути схожим на вихователя...» [2, с. 197] – наголошував на важливості ролі педагога Василь Сухомлинський.

У творчій спадщині Василя Сухомлинського простежується думка, що вчитель має бути всебічно розвиненою особистістю. Відомий педагог зазначає: «Гармонійна єдність ідеалів, принципів, переконань, поглядів, морально-етичних позицій у житті, діяльності вчинках педагога. Немає цієї єдності – немає цілісної особистості вчителя» [2, с. 198].

В. Сухомлинський наголошував, що діти навчаються не лише зі слів вчителя, але й з його поведінки, вчинків і ставлення до світу. Особистий приклад педагога стає основою для наслідування. Саме особистий приклад вчителя надихає учнівство до нових звершень, навчальної та творчої діяльності.

Вчитель має бути моральним авторитетом для своїх учнів, формувати у них почуття відповідальності, гідності, поваги до інших та до праці. «Справжній вихователь, той хто йде до вихованців зі своїми яскравими думками, ідеалами, ідеями» [2, с. 198]

Учитель повинен любити своїх учнів, розуміти їхні потреби та проблеми. Це допомагає створити атмосферу довіри, де учні відкриті до навчання та саморозвитку. Тому любов до своїх вихованців має стати центральною рисою особистості педагога. Саме любов до дитини є головною умовою становлення особистості вчителя: «Що було найголовніше в моєму житті? Без вагань відповідаю: любов до дітей» [3, с. 7]. В. О. Сухомлинський підкреслював, що справжній педагогічний вплив можливий лише тоді, коли вчитель вкладає душу у свою роботу, проявляє любов, щирість та емоційну теплоту. Учні реагують на таке ставлення і краще засвоюють не лише знання, але й моральні принципи.

Педагог має бути взірцем для своїх учнів, формувати в них моделі поведінки, що відповідають моральним засадам суспільства, ідеалам освіченості, чесності.. «Справжня освіченість педагога виявляється в тому, що в його особі вихованці знаходять провідника до вершини моралі» [2, с. 198]. Вчитель через свої дії, поведінку та ставлення до оточуючих демонструє дітям моральні принципи, такі як чесність, відповідальність, співчуття, повага до інших. Учні часто наслідують вчителя, переймаючи його цінності та життєві орієнтири.

Харизматичний і натхненний вчитель може пробудити в учнів інтерес до знань і навчання. Важливо, щоб вчитель бачив у кожній дитині її унікальні здібності та допомагав їм розкрити, тим самим формуючи у дитини впевненість у власних силах і бажання вчитися. Василь Олександрович неодноразово наголошував на величезній ролі книги та читання в школі. Всім відоме його знамените висловлювання, що «школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культури: культ Батьківщини, культ людини, культ книги і культ рідного слова» [3, с. 201]. Саме тому, він неодноразово наголошував, що захоплення вчителя книгою та читанням має бути прикладом для учнів.

Емоційна взаємодія між вчителем і дитиною допомагає формувати у дитини емоційну зрілість, здатність до співчуття, розуміння власних і чужих почуттів. Вчитель, який проявляє щирість та підтримку, створює атмосферу безпеки й довіри, що сприяє емоційному розвитку.

Діти часто наслідують не стільки те, що говорить вчитель, скільки його поведінку, ставлення до проблем і життєвих ситуацій. Учитель своїм прикладом може показати, як бути відповідальним, наполегливим, доброзичливим, що формує аналогічні риси у дітей. «Життя переконує, що вихованець – дзеркало вихователя. Мистецтво й майстерність виховання полягає в тому, щоб уміти бачити себе в образі вихованця» [4, с. 589].

Висновки. У педагогічній спадщині Василя Сухомлинського особистість вчителя займає центральне місце у вихованні та навчанні дитини. Він підкреслював, що вчитель не лише передає знання, але й формує духовні, моральні та емоційні якості учня. Сухомлинський наголошував на тому, що вчитель повинен бути моральним авторитетом для дітей, виступати прикладом чесності, доброти та відповідальності. Особиста поведінка вчителя часто є важливішою за будь-які навчальні методики.

Основним принципом взаємодії вчителя з учнями є любов до дітей та повага до їхньої особистості. В. Сухомлинський стверджував, що лише в умовах довіри й емоційної підтримки діти можуть гармонійно розвиватися.

Бібліографія

1. Антоненко М. Я. Проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. Монографія. Київ: Четверта хвиля, 2010. 216 с.

2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: у 5 т. Т. 1. К. : Радянська школа, 1976. С. 5–208.

3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5 т. Т.3. К. : Радянська школа, 1977. С. 5–279.

4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Вибрані твори: у 5 т. Т.2. К. : Радянська школа, 1976. С. 417–654.

СПАДЩИНА ЯКУ ДЛЯ КІРОВОГРАДЩИНИ ЗАЛИШИВ В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ

ЗОЗУЛЯ Крістіна, ШВЕЦЬ Анастасія

(здобувачі вищої освіти 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету педагогіки психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. *Стаття присвячена аналізу педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського, уродженця Кіровоградщини, та її значення для розвитку освіти регіону. Досліджено ключові педагогічні ідеї Сухомлинського, зокрема його підхід до виховання дітей у сільських школах, акцент на моральному вихованні та індивідуальному підході до кожної дитини.*

Ключові слова: *Василь Сухомлинський, педагогічна спадщина, Кіровоградщина, виховання, освіта, сільська школа, індивідуальний підхід.*

Постановка проблеми: Кіровоградщина, батьківщина Василя Сухомлинського, є регіоном, де вплив його педагогічних ідей особливо помітний. Однією з головних проблем є адаптація дітей до сільських шкіл. Актуальним є пошук підходів до всебічного розвитку дітей, виховання їхньої моральності та творчих здібностей.

Аналіз досліджень. Педагогічна спадщина Сухомлинського багаторазово досліджувалася в контексті його діяльності в Павлівській середній школі, розташованій на Кіровоградщині. Вагомий внесок у дослідження цього питання зробили вчені та педагоги, такі як М. Стельмахович, І. Зязюн, Н. Дмитренко, М. Антонець, О. Савченко та ін. Вони звертали увагу на вплив Сухомлинського на регіональну систему освіти, зокрема на сільські школи, де він реалізовував свої педагогічні ідеї. Дослідники наголошують на важливості його практичної роботи як директора Павлівської школи, яка стала зразком гуманістичного підходу до навчання та виховання.

Мета статті – проаналізувати педагогічну спадщину Василя Сухомлинського та визначити вплив його наукових ідей на розвиток освітньої системи регіону. Особлива увага приділяється вивченню його роботи в Павлівській школі, а також розкриттю ключових аспектів педагогічної

спадщини, що сприяли становленню системи виховання та навчання в умовах сільської школи.

Виклад основного матеріалу. Василь Олександрович Сухомлинський вважається не лише видатним педагогом України, а й видатним педагогом світу тому, що праці які він розробляв використовується не лише в Україні, а в багатьох країнах світу. Він саме та людина, яка повністю присвятила своє життя навчанню себе та інших, а особливого значення він надавав саме дітям вважав, що за ними наше майбутнє.

Василь Сухомлинський, значно випередивши свій час, надав велике значення ролі особистості вчителя та його слова у вихованні дітей. Він неодноразово підкреслював у своїх роботах, що мистецтво спілкування і сила слова є ключем до розуміння і впливу на душу дитини. Ці ідеї яскраво відображені в його творах, таких як «Духовний світ школяра» та «Методика виховання колективу», де він акцентує увагу на значущості мудрого педагогічного слова, яке здатне пробудити емоції, мотивувати до навчання і формувати характер.

Василь Олександрович Сухомлинський народився в селі Василівка, що на Кіровоградщині. Його життя та педагогічна діяльність тісно пов'язані з рідним краєм, де він зробив величезний внесок у розвиток освіти. Відвідавши місця, де жив і працював Сухомлинський, можна краще зрозуміти масштаб його педагогічної спадщини.

Найважливішою частиною його життя була робота в Павлиській середній школі, розташованій у селищі Павлиш на Кіровоградщині. Починаючи з 1948 року і до своєї смерті в 1970 році, він працював директором цієї школи. У селищі Павлиш сьогодні діє Педагогічно-меморіальний музей Василя Сухомлинського, де зберігається його авторська школа та інші пам'ятки, пов'язані з його діяльністю. На приміщенні школи встановлені меморіальні дошки, а на місці поховання Сухомлинського споруджено пам'ятник, що символізує визнання його заслуг у сфері освіти [3].

Спадщина Сухомлинського на Кіровоградщині є важливим джерелом натхнення для сучасних освітян, що підкреслює його незамінний внесок у розвиток освіти регіону. «У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися» – зазначав В. Сухомлинський [5, с. 2].

Однією з важливих характеристик педагогіки В. Сухомлинського для Кіровоградщини є адаптація його ідей до сільської школи. Він вважав, що сільські діти мають особливий зв'язок із природою, і цей аспект необхідно враховувати у навчальному процесі. «Думка учня початкових класів невід'ємна від почуттів і переживань. Емоційна насиченість процесу навчання, особливо сприймання навколишнього світу – це вимога, що висувається законами розвитку дитячого мислення [1, с. 46].

Навчання на природі, використання оточуючого середовища як основного навчального матеріалу стало одним із ключових елементів його методики. У

Павлиській школі учні часто займалися практичними дослідженнями, пов'язаними із природою, що сприяло розвитку їхніх пізнавальних та творчих здібностей. Ця методика набрала більшої популярності в процесі переходу освіти на новий рівень не лише в сільських школах, а й в міських. До того ж цю методику використовують в різних країнах світу. Його ідеї, науково-методичні розробки, практичний досвід нині втілюються в освітньо-виховних системах європейських країн, Японії, Америки.

В. Сухомлинський також приділяв велику увагу моральному вихованню учнів. Він вважав, що школа повинна формувати не тільки інтелектуально розвинену людину, але й особистість із високими моральними якостями. У Павлиській школі багато уваги приділялося емоційному розвитку дітей, формуванню у них почуття співчуття, відповідальності перед оточуючими. Тож випускники цієї школи за великим рахунком були не просто інтелектуально розвинуті люди, а й з високими моральними цінностями, повагою до інших людей. Це ті люди, які з дитинства навчилися бачити красу в усьому навколишньому світі. Їхні закони мислення відрізнялися від інших дітей, що давало їм перевагу у дорослому житті. Видатний педагог наголошував «Радість буття – це не тільки найяскравіше виявлення самосвідомості особистості, а й оцінка навколишнього світу, активне ставлення дитини до того, що вона бачить навколо себе», – казав педагог [1, с. 257].

Ще однією важливою складовою спадщини В. Сухомлинського для Кіровоградщини є його підхід до взаємодії з батьками учнів. Він активно залучав батьків до виховного процесу, вважаючи їх важливими партнерами у формуванні гармонійної особистості дитини. Сухомлинський стверджував, що виховання дитини повинно бути комплексним, і тому тісна співпраця між школою та родиною є необхідною. Цей принцип використовується і донині. Особливо під час впровадження Нової Української Школи: «Дитина – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який потрібні запалити» – ця цитата підкреслює важливість розвитку творчого потенціалу кожної дитини. [1, 197].

Висновки: Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського для Кіровоградщини є надзвичайно важливою, особливо в контексті розвитку освіти в сільських школах. Його ідеї щодо морального, інтелектуального та творчого виховання дітей, а також індивідуального підходу до кожного учня, знаходять своє застосування в освітній системі регіону й сьогодні. Школа у селищі Павлиш стала не тільки місцем впровадження новаторських педагогічних методів, але й прикладом того, як освіта може трансформувати життя дітей у віддалених регіонах.

Бібліографія:

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибр. твори: В 5 т. Т. 3.* К. : Рад. шк., 197. С. 9–278.
2. 2. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. К. : ІЗМН, 1997. 232 с.

3. Коваленко Д. 5 місць Сухомлинського на Кіровоградщині: педмузей України створив відеомаршрут локаціями письменника. URL <https://gre4ka.info/suspilstvo/5-miscz-suhomlynskogo-na-kirovogradshhyni-pedmuzej-ukrayiny-stvoryv-videomarshrut-lokacziyamy-rusmennyka/> (дата звернення: 23.09.2024).

4. Соколовська Н. Василь Сухомлинський – видатний педагог сучасності. URL <https://ped.kpnu.edu.ua/2020/09/28/vasyl-sukhomlynskyi-vydatnyi-pedahoh-suchasnosti/> (дата звернення: 23.09.2024).

5. 20 висловлювань В. О. Сухомлинського про виховання <https://dytpsyholog.com/2016/06/17/20-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%8C-%D0%B2-%D0%BE-%D1%81%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE/> (дата звернення: 23.09.2024).

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

КАЛАШНИК Оксана

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – доктор пед. наук, професор **О. С. Радул***

Анотація. В. О. Сухомлинський, видатний педагог і вихователь, приділяв значну увагу фізичному вихованню молодших школярів, вважаючи його важливим елементом гармонійного розвитку дитини. Сухомлинський акцентував на тому, що фізичні вправи не тільки сприяють покращенню фізичного здоров'я, але і формують моральні якості, розвивають розумові здібності і характер. Він підкреслював необхідність регулярного фізичного навантаження, а також правильного чергування видів діяльності для забезпечення оптимального відновлення і розвитку учнів. Важливим аспектом його підходу було виховання звички до здорового способу життя. Сухомлинський вірив у значення відпочинку та різноманітних видів діяльності для духовного і фізичного розвитку дітей, вважаючи, що це є необхідною умовою для забезпечення їхнього здоров'я і успішного навчання.

Ключові слова: фізичне виховання, гармонійний розвиток, учень початкової школи, здоровий спосіб життя, розумова і фізична праця.

Постановка проблеми. Василь Олександрович Сухомлинський, один з найвизначніших педагогів ХХ століття, пропонував поглиблене розуміння ролі фізичного виховання в загальному процесі формування особистості молодших школярів. Його роботи виявляють важливість фізичної активності як частини всебічного розвитку дитини, підкреслюючи необхідність інтеграції фізичних вправ в освітній процес. Проблема фізичного виховання, яку Сухомлинський

розглядав у своїх працях, є надзвичайно актуальною й сьогодні, враховуючи сучасні виклики в сфері освіти та здоров'я дітей. Постановка проблеми полягає в усвідомленні того, що фізичне виховання є не лише способом зміцнення здоров'я дитини, але й важливим фактором розвитку її розумових і моральних якостей. Сухомлинський акцентував, що фізичні вправи мають стати невід'ємною частиною щоденного життя молодших школярів. Він вважав, що правильна організація фізичних занять може не тільки сприяти фізичному розвитку дитини, але й позитивно впливати на її психічний стан, формування волі, характеру та інших важливих моральних рис.

Актуальність дослідження проблеми фізичного виховання у контексті ідей Сухомлинського є очевидною, оскільки сучасна освіта стикається з численними викликами у сфері здоров'я дітей. Сучасний стиль життя, характеризується високим рівнем комп'ютеризації та зменшенням фізичної активності, що призводить до збільшення проблем з здоров'ям, включаючи ожиріння, порушення постави та інші захворювання. У цьому контексті ідеї Сухомлинського про важливість фізичної активності та гармонійного розвитку особистості стають ще більш актуальними.

Актуальність дослідження також полягає в необхідності врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Сухомлинський підкреслював важливість індивідуального підходу до фізичного виховання, враховуючи фізичні можливості та стан здоров'я кожного учня. Це підходить до сучасних вимог інклюзивної освіти та індивідуалізації навчального процесу.

У контексті сучасних освітніх і соціальних викликів ідеї Сухомлинського про фізичне виховання залишаються надзвичайно актуальними. Вони дозволяють формувати ефективні стратегії для забезпечення всебічного розвитку молодших школярів, інтегруючи фізичну активність, здоровий спосіб життя і гармонійний розвиток особистості в навчальний процес. Отже, дослідження фізичного виховання за педагогічними поглядами В. Сухомлинського не тільки зберігає свою актуальність, а й відкриває нові перспективи для вдосконалення освітніх практик в умовах сучасного світу.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз компонентів педагогічної системи В.О. Сухомлинського, а також вивчення етапів її становлення та розвитку стали предметом дослідження таких вчених, як, Б. Кваша, Н. Калініченко, В. Кузь, М. Мухін, В. Риндак, А. Семез та багато ін.

Мета статті. По-перше, мета статті полягає в розгляді основних принципів фізичного виховання, які пропонував В. Сухомлинський. Це включає його підходи до інтеграції фізичних вправ в навчальний процес, значення регулярної фізичної активності для здоров'я та розвитку особистості дітей. З'ясуємо, як ці принципи сприяють формуванню гармонійного розвитку дитини, поліпшенню її фізичного і психічного здоров'я, та як вони можуть бути інтегровані в сучасну освітню практику. По-друге, у статті проаналізуємо, які аспекти фізичного виховання, запропоновані В. Сухомлинським, є особливо актуальними в контексті сучасних викликів, а також як сучасні освітні установи можуть використовувати ідеї

В. Сухомлинського для розробки ефективних програм фізичного виховання, що сприятимуть здоровому способу життя і всебічному розвитку учнів.

Виклад основного матеріалу. Василь Олександрович Сухомлинський визначав здоров'я як цілісний аспект духовного життя, який включає радість, ясний розум і залежить від особистості дитини. На його думку, здоров'я є не лише фізичним станом, а й глибинною частиною загального добробуту та психічного комфорту. Сухомлинський наголошував, що піклування про здоров'я дітей є одним з найважливіших обов'язків вихователя, відзначаючи, що «піклування про здоров'я – це найважливіша праця вихователя» [6, т.1, с. 192–194].

Одним з ключових аспектів педагогічної діяльності В. О. Сухомлинського є фізичне виховання, яке, за його переконанням, є невід'ємною частиною гармонійного розвитку молоді особистості. Сухомлинський вважав, що фізична активність має величезне значення не тільки для фізичного здоров'я дітей, але й для їх розумового та морального розвитку. У своїх працях звернув особливу увагу на завдання, що стосуються фізичної готовності дітей до школи. Він розглядав це питання як комплексну задачу, що включає кілька важливих аспектів. Сухомлинський вважав, що для забезпечення фізичної готовності дітей до навчального процесу необхідно вирішити завдання, які б сприяли їхньому здоров'ю та розвитку [1, с. 156].

По-перше, науковець акцентував увагу на зміцненні здоров'я дітей і підвищенні їхньої стійкості до простудних захворювань. Це передбачає не лише регулярні фізичні вправи, але й систематичний підхід до розвитку життєво необхідних рухів, таких як біг, стрибки, вправи на координацію. Зокрема, він підкреслював необхідність формування правильної постави та розширення функціональних можливостей дитячого організму.

По-друге, Сухомлинський наголошував на важливості вироблення звички до систематичних занять гімнастикою та дотримання гігієнічних навичок. Він вважав, що ці звички повинні стати невід'ємною частиною щоденного життя дітей, оскільки вони сприяють зміцненню нервової системи та попередженню дитячих неврозів.

Він також зазначав, що для досягнення високих результатів у фізичному вихованні учнівської молоді важливо діяти за двома напрямками. По-перше, слід використовувати комплекс різноманітних вправ, які сприяють зміцненню захисних сил організму і забезпечують нормальний розвиток дітей. По-друге, необхідно створити в школі оптимальні умови для навчання, праці та відпочинку дітей. Це включає правильне організування навчального процесу, що забезпечує фізичний комфорт і емоційний спокій для учнів.

На думку Сухомлинського, фізичне виховання не повинно обмежуватися лише заняттями спортом або фізичними вправами. Його основний акцент був на тому, що активність та фізичні вправи повинні стати органічною частиною щоденного життя дитини. Фізичні вправи, згідно з його концепцією, сприяють не лише поліпшенню загального стану організму, але й розвитку моторики, координації рухів і спритності. Це, в свою чергу, позитивно впливає на

фізичну форму та здоров'я дітей, зміцнюючи їхню витривалість і загальний тонус. Однак Сухомлинський йшов далі, визнаючи, що фізичне виховання має значний вплив і на розумовий розвиток дитини. Він вважав, що фізична активність сприяє кращій концентрації уваги, розвитку розумових здібностей та покращенню навчальної успішності. Рухливі ігри та спортивні заняття допомагають розвивати критичне мислення, творчий підхід до вирішення проблем і здатність до швидкого реагування в різних ситуаціях [7, т. 3, с. 48–53].

Ще однією важливою складовою фізичного виховання, згідно з концепцією Сухомлинського, є його роль у формуванні моральних якостей і характеру дитини. Фізичні вправи і спортивні змагання вчать дітей дисципліни, відповідальності, вміння працювати в команді та долати труднощі. Сухомлинський вважав, що через фізичну активність діти навчаються важливих життєвих уроків про перемогу та поразку, про чесність і справедливість, про терпіння і наполегливість. Таким чином, концепція Сухомлинського стверджує, що фізичне виховання є не лише засобом покращення фізичного здоров'я, але й важливою складовою гармонійного розвитку дитини. Фізична активність, на думку педагога, впливає на всі аспекти розвитку особистості, формуючи її фізичні, розумові та моральні якості. Цей підхід підкреслює необхідність інтеграції фізичних вправ у повсякденне життя дітей як важливого чинника їх всебічного розвитку.

Сухомлинський вірив, що фізичні вправи повинні стати органічною частиною щоденної рутини дитини. Він підкреслював, що активний спосіб життя не лише сприяє фізичному здоров'ю, але й формує у дітей відповідальність за своє здоров'я. Цей підхід відображає його глибоке розуміння того, що здоров'я не є випадковим результатом, а наслідком свідомих і регулярних зусиль, які починають формуватися ще в дитинстві. Формування звички до здорового способу життя, згідно з концепцією Сухомлинського, включає в себе не лише фізичні вправи, але й розуміння їхньої значущості для загального благополуччя. Він вірив, що діти повинні навчитися любити і цінувати фізичну активність як частину свого життя, а не як примусову задачу чи вимогу з боку дорослих. Це може бути досягнуто через різноманітні активності, ігри, спортивні заходи та повсякденні фізичні вправи, які повинні проводитися в радісній і невимушеній атмосфері [2].

Крім того великий акцент був на тому, що здоровий спосіб життя включає в себе не тільки фізичні вправи, але й правильне харчування, достатній сон та психологічний комфорт. Він вважав, що педагогічна діяльність повинна бути спрямована на всебічний розвиток дитини, де фізичне виховання є важливим компонентом цього процесу. Його підхід до формування здорового способу життя має глибоке значення і в сучасному контексті, адже він акцентує увагу на необхідності виховання у дітей свідомого ставлення до свого здоров'я. Це не лише сприяє їхньому фізичному розвитку, але й допомагає формувати позитивні життєві звички, які будуть супроводжувати їх протягом усього життя.

В. О. Сухомлинський звертав увагу також на ключовій ролі фізичного виховання та організації вільного часу і відпочинку школярів. У його педагогічній концепції фізична активність є не лише додатковим елементом навчального процесу, а й невід'ємною частиною комплексного підходу до розвитку дитини. Сухомлинський підкреслював, що після інтенсивної фізичної чи розумової діяльності необхідно забезпечити ефективну розрядку організму, щоб відновити сили і підтримувати психофізичний баланс. На думку Сухомлинського, правильна організація відпочинку і вільного часу має включати зміну видів діяльності. Це дозволяє не лише відновити фізичні ресурси, але й забезпечити психологічну розрядку, яка є критично важливою для підтримання загального благополуччя школярів. Фізична активність та відпочинок повинні чергуватися таким чином, щоб уникнути перевтоми і сприяти гармонійному розвитку учнів. Таким чином саме через зміну видів діяльності учні можуть не тільки відновлювати свої сили, але й розвивати різні аспекти свого особистого потенціалу. Він стверджував, що кожна хвилина в житті дитини повинна бути наповнена активністю, яка сприяє розвитку духовних і фізичних сил. Відпочинок, на його думку, є періодом для творчого і інтелектуального зростання. Впровадження принципів Сухомлинського у сучасну освітню практику може допомогти школам створити середовище, де фізичне виховання і організація вільного часу стають важливими складовими частинами навчального процесу. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до розвитку учнів, їх фізичного і психічного здоров'я, що є основою для гармонійного і всебічного розвитку особистості [4].

Педагог також підкреслював, що у житті людини не повинно бути жодної хвилини, коли вона не набуває духовних багатств. Він вірив, що відпочинок може бути результатом як фізичної, так і розумової праці, якщо процес виконання завдань приносить задоволення і натхнення. Це натхнення, у свою чергу, є джерелом оптимізму, бадьорості та нових сил. Навіть звичайне споглядання природи або творів мистецтва може бути формою відпочинку та творчості для школяра. Справжній відпочинок – це не просто бездіяльність, а активна гра духовних і фізичних сил. Відпочинок має бути одним із засобів зміцнення здоров'я, розвитку інтелектуальних, моральних і естетичних почуттів вихованців. Таким чином, педагог не тільки акцентував на важливості фізичної активності, але й на важливості комплексного підходу до розвитку особистості, включаючи духовний і моральний аспекти [5, с. 10].

Наголосимо, що В. О. Сухомлинський визнавав, що ігри відіграють центральну роль у фізичному вихованні молодших школярів, оскільки вони мають значний вплив не лише на фізичний розвиток дітей, але й на їх соціалізацію та психологічне становлення. Для нього ігри були не просто розвагою, а важливим компонентом педагогічного процесу, який допомагає виховувати гармонійно розвинених особистостей. По-перше, Сухомлинський підкреслював, що ігри є ефективним засобом фізичного виховання. Через активні ігри, такі як біг, стрибки, різні спортивні змагання, діти розвивають свою фізичну витривалість, силу і координацію. Ігрові форми навчання

забезпечують дитині можливість активно рухатися, що важливо для зміцнення загального фізичного стану і підтримання здоров'я. В ігровій формі фізичні вправи стають менш нудними і більш захоплюючими, що сприяє збільшенню мотивації дітей до регулярних занять фізичною культурою. По-друге, визнавав значення ігор у процесі соціалізації дітей. У процесі гри діти навчаються працювати в команді, що є важливим аспектом їх соціального розвитку. Ігри часто передбачають взаємодію з іншими дітьми, що допомагає їм розвивати комунікативні навички, вчитися співпраці та домовленостям. Через гру діти вчаться вирішувати конфлікти, враховувати інтереси інших і дотримуватися правил, що є невід'ємною частиною соціального життя. По-третє, ігри допомагають дітям справлятися з емоціями. Під час ігрових ситуацій діти переживають різні емоції – від радості перемоги до розчарування від поразки. Це є можливістю для них вчитися контролювати свої емоційні реакції, справлятися з невдачами і розвивати стійкість. Відчуття успіху і задоволення від ігрових досягнень стимулює розвиток позитивного ставлення до фізичної активності та загального життя. Таким чином, В.О. Сухомлинський вбачав у іграх не лише інструмент фізичного виховання, але й важливий засіб для соціального та емоційного розвитку дітей. Ігри, на його думку, забезпечують інтеграцію фізичної активності в щоденне життя дітей, сприяють формуванню корисних соціальних навичок і допомагають впоратися з емоційними викликами [3].

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. В. Сухомлинський залишив незабутній слід у галузі фізичного виховання молодших школярів завдяки своїм прогресивним підходам і глибокому розумінню потреб дітей. Його концепції зберігають свою актуальність і в сучасному педагогічному контексті, і можуть слугувати основою для подальших досліджень і практичних впроваджень у сфері фізичного виховання.

Бібліографія

1. Горащук В. П. Валеологічні погляди В. О. Сухомлинського на навчально-виховний процес у школі. *Проблеми педагогічних технологій*. 2000. № 3. С. 4–10.
2. Гринькова Н. М., Степанчук Р. Б., Кавка Ю. Я. Фізичне виховання дітей та молоді у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Інноватика у вихованні. Збірник наукових праць / упор. О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Т. С. Ціпан, Н. М. Гриньковата ін. Рівне, 2018. Вип. 8. С. 151–157.*
3. Проніков О. К. Модернізація освітнього процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Збірник тез VIII Міжнародної інтернет-конференції «Сучасна українська освіта: стратегії та технології навчання молоді і дорослих»*. Переяслав, 2022. С. 24–26.
4. Проніков О. К. Фізичне виховання учнів у педагогічній системі В. О. Сухомлинського. *Електронний збірник матеріалів XII Міжнародні і*

XXIX Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю». Київ, 2022. С. 43–50.

5. Сухомлинський В. О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів. *Вибр. твори: в 5 т. Т. 5*. Київ, 1977. С. 7–16.

6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Піклування про здоров'я молодшого покоління, фізичне виховання. *Вибр. твори: в 5 т. Т. 1*. Київ, 1976. С. 192–194

7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Природа – джерело здоров'я. *Вибр. твори: в 5 т. Т. 3*. Київ, 1976. С. 48–53.

ВІДОМІ ПЕДАГОГИ-ПОСЛІДОВНИКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ЇХ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

КАЛІНІЧЕНКО Катерина

(здобувачка вищої освіти 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету педагогіки психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті аналізується спадщина видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського через призму сучасників та послідовників.

Ключові слова: *Спадщина В. О. Сухомлинського, наступники В. О. Сухомлинського, педагогіка, моральне виховання, освітній процес.*

Постановка проблеми: Спадщина Василя Олександровича Сухомлинського, видатного українського педагога, є цінним надбанням для української та світової наукової і педагогічної спільноти. Його гуманістичні ідеї про виховання людини як особистості, формування її морально-етичних цінностей, розвиток творчого потенціалу, важливість вільного вибору та самодіяльності в освітньому процесі, залишаються актуальними і сьогодні.

Однак впровадження та розвиток ідей Василя Сухомлинського у сучасних умовах є складною задачею. Недостатньо досліджено вплив його послідовників на розвиток педагогічної думки та практики, і їхній досвід часто залишається незатребуваним в сучасних навчальних закладах.

Аналіз дослідження. Дослідження базується на аналізі наукової літератури, зокрема праць В. О. Сухомлинського, С. П. Логачевської, Ш. А. Амонашвілі, О. В. Сухомлинської, І. Д. Бежа, М. Я. Антонця, а також останніх досліджень у галузі педагогіки та освіти.

Мета дослідження – проаналізувати досвід відомих педагогів-послідовників в. Сухомлинського, їхній внесок у розвиток педагогічної теорії та практики для сучасної освіти.

Виклад основного матеріалу: Наш земляк, Василь Сухомлинський – залишив глибокий слід у педагогічній науці та практиці. Його новаторський підхід до виховання дітей, зокрема акцент на гуманістичних цінностях, підхід до особистості та розвиток творчих здібностей учнів, ліг в основу багатьох методик навчання. Ідеї Сухомлинського знайшли цілу низку послідовників, які не тільки зберегли його спадщину, а й розвинули її відповідно до сучасної освіти.

Послідовницею ідей Сухомлинського стала його дочка. Ольга Сухомлинська, яка продовжила справу батька і розвинула його ідеї, приділивши особливу увагу морально-етичному вихованню дітей. Її наукові дослідження ґрунтуються на концепціях гуманізму, особистісного підходу та виховання в душі гуманності.

У своїх працях Ольга Василівна наголошує: «Моральне виховання – це формування у дитини глибокого розуміння самоконтролю, самоповаги та відповідальності перед суспільством» [3, с. 42-45]. Вона підкреслює важливість створення виховної атмосфери, в якій діти відчують себе особистостями, вільними у розвитку власних моральних якостей.

Одним із ключових аспектів її підходу є прищеплення вихованцям таких цінностей, як чесність, справедливість і відповідальність. Як зазначає О. Сухомлинська у своїх працях: «Виховання почуття справедливості і доброти – це не одномоментний акт, а тривалий процес, який вимагає від педагога терпіння, уваги і любові» [4, с. 34-36].

Ідеї Ольги Сухомлинської є основою для низки досліджень сучасних педагогів, які продовжують розвивати моральне виховання в умовах сучасної освіти.

Значну увагу спадщині В. О. Сухомлинського, приділяв відомий грузинський педагог і науковець Шалва Амонашвілі. Його педагогіка також ґрунтувалася на гуманістичних принципах та особистісному підході до виховання дітей. Ш. Амонашвілі вбачав у спадщині в. Сухомлинського великий потенціал для розвитку теорії особистісно-орієнтованої педагогіки.

У своїх працях Амонашвілі підкреслював: «Василь Сухомлинський вчив нас, що вчитель повинен бути другом і наставником дитини, створювати атмосферу довіри, любові та поваги» [1, с. 12-15]. Ці ідеї лягли в основу його експериментальної педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток особистості учня через гуманізацію навчально-виховного процесу.

У своїх працях Ш. Амонашвілі також підтримував принципи морального виховання, сформульовані В. Сухомлинським. Він підкреслює: «Гуманізація освіти – це не просто методологія чи техніка, а спосіб бачити в дитині цілісну особистість, яка потребує розуміння, співпереживання і любові» [1, с. 12-15].

Таким чином, його підхід до педагогіки значною мірою перегукується з ідеями Сухомлинського.

Серед відомих послідовників В. О. Сухомлинського заслуговує на увагу С. П. Логачевська. Вона продовжувала розвивати його педагогічні ідеї і приділяла особливу увагу проблемам виховання та врахування індивідуальні особливості дітей в освітньому процесі сучасної школи. Як і В. Сухомлинський, С. Логачевська наголошувала на важливості морального розвитку дитини та ролі вчителя як лідера.

С. П. Логачевська писала: «Педагогіка В. Сухомлинського – це не просто методика, а цілісна педагогічна філософія, в основі якої лежить гуманізм, повага до дітей і розвиток їхніх моральних якостей» [2, с. 56-58]. Вона підкреслювала, що головне завдання вчителя – створити сприятливе середовище, в якому дитина може розвивати свої здібності та свою особистість.

У своїх наукових дослідженнях С. Логачевська перейняла ідеї Василя Сухомлинського про виховання через практичну діяльність. Вона писала: «В основі виховного процесу має бути праця. Бо саме в праці діти вчаться відповідальності, самодисципліни, взаємодопомоги» [2, с. 56-58].

Так, творчість послідовників Василя Сухомлинського – О. Сухомлинської, Ш. Амонашвілі, С. Логачевської та інших – демонструє актуальність його гуманістичних принципів у сучасній освіті.

Висновки: Узагальнюючи вище сказане, можна зробити висновок, що педагогічна спадщина Василя Сухомлинського залишається невичерпним джерелом ідей та натхнення для сучасних педагогів. Його гуманістичні принципи, акцент на особистісному підході до кожної дитини та важливість морального виховання, стали основою для подальшого розвитку педагогіки.

Послідовники Василя Олександровича Сухомлинського, такі як О.В. Сухомлинська, Ш. О. Амонашвілі, С. Г. Логачевська, не тільки дотримувалися його ідей, а й розвивали їх відповідно до сучасних освітніх викликів. Вони активно впроваджували нові методики, спрямовані на гармонійний розвиток і формування моральної та відповідальної особистості.

Бібліографія:

1. Амонашвілі Ш. О. Гуманізація освіти як принцип педагогічної діяльності. *Вісник педагогічної науки*. Тбілісі. 1990. С. 12-15.

2. Логачевська С. П. Гуманістичні ідеї В. О. Сухомлинського в сучасній педагогіці. К. : Пед. перспективи. 2002. С. 56-58.

3. Сухомлинська О. В. Виховання доброти та справедливості: методологічні основи. *Вісник педагогічних наук України*. Київ. 2001. С. 42-45.

4. Сухомлинська О. В. Моральне виховання як основа формування особистості. К. : Пед. думка. 1995. С. 34-36.

ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗЗСО ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

КОВАЛЬЧУК Діана

*(здобувачка освіти 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **І. Г. Баранюк***

Анотація. У статті розглядається важливість врахування індивідуальних особливостей учнів початкової школи, проаналізовано педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо персоналізованого підходу в навчанні, акцентовано увагу про вплив цих ідей на сучасну освітню систему.

Ключові слова. Індивідуальні особливості, розумові здібності, педагог, особистість, В. О. Сухомлинський, здобувачі освіти.

Постановка проблеми. Професія вчителя молодших класів на перший погляд може здатися простою. Здавалося б достатньо вивчити теорію, опанувати процес викладання на практиці, після цього отримати диплом про здобуття освіти і все, надалі, ми вже маємо горде звання педагога. Але ж для того аби стати майстром своєї справи треба набагато більше, наприклад, знайти підхід до кожного учня, стати для вихованців авторитетом, взірцем, товаришем, а діяльність вчителя має мотивувати та надихати учнів. Для того щоб це втілити потрібно звертати увагу на багато факторів навчання та виховання учнів. Зокрема, враховувати індивідуальні та вікові особливості кожної дитини в освітньому процесі.

Аналіз досліджень. Врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти у процесі навчання досліджували такі вчені як Н. Бібік, Л. Лук'янова, О. Савченко, О. Сухомлинська, Г. Чепелева та В. Сухомлинський.

Мета статті – проаналізувати досвід В. О. Сухомлинського щодо ефективності врахування індивідуальних особливостей розвитку учнів в навчальному процесі початкової школи та використання його ідей в сучасній школі.

Виклад основного матеріалу. Врахування індивідуальних особливостей учнів є одним з головних завдань кожного вчителя. Воно потрібне для того щоб максимально розкрити потенціал учня, вчасно помітити і розвивати його здібності і задатки, підібрати методи, які допоможуть зробити процес навчання легким, комфортним та приємним.

Ідеї Василя Сухомлинського щодо врахування індивідуальних особливостей і сьогодні знаходять відображення у процесі навчання і виховання здобувачів початкової освіти. У своїй праці «Серце віддаю дітям»

педагог наголошував: «Виховання – це насамперед людинознавство. Без знання дитини – її розумового розвитку, мислення, інтересів, захоплень, здібностей, задатків, нахилів – немає виховання» [1, с. 13] – ми вважаємо, що ці знання є необхідними в освітньому процесі. Дійсно, якісно для своїх учнів та з легкістю для себе зможе навчати тільки той вчитель, який знає стан здоров'я свого учня, його самопочуття, розумові та творчі здібності та неповторні індивідуальні задатки.

У державному стандарті мета навчання в початкових класах визначається так: «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь: відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [3, с. 1]. Для того щоб ця мета була досягнута, вчителю потрібно враховувати індивідуальні особливості учнів, серед них: розумовий розвиток та здібності, фізичний розвиток, творчі задатки та завжди звертати увагу на самопочуття та стан здоров'я учнів.

Педагог звертає увагу на те, що слід знати про свою учнів все, що в твоїх силах. Ось що він говорить про можливу причину невстигання учнів: «Досвід переконав нас у тому, що приблизно у 85% усіх невстигаючих учнів головна причина відставання в навчанні – поганий стан здоров'я, яке нездужання або захворювання. найчастіше зовсім непомітне і таке, що можна вилікувати тільки спільними зусиллями матері, батька, лікаря і вчителя. Приховані, замасковані дитячою жвавістю, рухливістю нездужання і захворювання серцево-судинної системи, дихальних шляхів, шлунково-кишкові дуже часто є не хворобою, а відхиленням від нормального стану здоров'я. Багаторічні спостереження показали, що так зване уповільнене мислення – це в багатьох випадках наслідок загального нездужання, що його не відчуває і сама дитина, а не якихось фізіологічних змін або порушень функції клітин кори півкуль». А і справді часто, коли учень не встигає, деяким вчителям легше відмовитися від учня, умовно махнувши на нього рукою, і закріпивши на ньому жорсткий ярлик «невстигаючого» або, ще гірше «двієшника», а іноді достатньо лише копнути глибше знайте причину, допомогти учневі та бути справжнім майстром-педагогом [1, с. 48].

Індивідуальні особливості розумового розвитку та їх врахування вчителем відображено в праці В. Сухомлинського «Сто порад учителям», а саме в пораді 5. « Пам'ятайте, що немає і бути не може абстрактного учня». Педагог звертає увагу на важливість врахування особливості встигання учнів у навчанні, тобто розумові особливості учнів, й зазначає, що не слід опускати руки коли у вихованця щось не отримується, а навпаки, потрібно і необхідно підбирати завдання таким чином аб кожен учень міг вирішити своє завдання, створюється певна диференціація, яка допомагає досягти учням необхідному рівню знань у своєму темпі [2, с. 436].

Одним із засобів розвитку розумових здібностей Сухомлинський виокремлює читання. У своїй пораді «Читання – важливий засіб розумового

виховання «важких» учнів » він наголошує, що таких учнів не слід обмежувати у читанні художньої літератури, через менший розвиток можливостей, а навпаки використовувати читання, як засіб розвитку. Простіше кажучи чим більше учень читатиме, тим більше розвивається його мислення [2, с. 474–475].

Одним із факторів розвитку індивідуальності учнів є їх родина та соціум в якому живе дитина. Вчитель має знати особливості сім'ї кожного учня, особливо в умовах сьогодення, коли в будь-якій родині через війну може не стати батька, брата чи хрещеного. Потрібно знати, які втрати матеріальні чи духовні понесла кожна сім'я від цієї, на жаль, трагічної війни. Педагог має 1000 разів подумати та обміркувати перед тим, як щось сказати про сім'ю, Батьківщину чи будь-що інше. Завдання педагога наскільки знати дитину, на стільки це можливо, аби не травмувати дитину, аби зберегти її моральне здоров'я та особисте, внутрішнє «Я». Стосовно вивчення сім'ї учнів педагог говорив: « Щоб добре дізнатися дітей, треба добре знати сім'ю – батька, матір, братів, сестер, дідусів і бабусь». Важливо додати, що: «Дитина – це дзеркало морального життя батьків. Я замислювався над хорошим і поганим в кожній родині. Найцінніша моральна риса хороших батьків, яка передається дітям без особливих зусиль, – це душевна доброта матері і батька, вміння робити добро людям. У сім'ях, де батько і мати віддають частинку своєї душі іншим, приймають близько до серця радості й прикрощі людей, діти виростають добрими, чуйними, сердечними. Найбільше зло – егоїзм, індивідуалізм окремих батьків» [1, с. 19].

Запитання війни в майбутньому стане вирішальним та переломним фактор життя дітей та взагалі людей сьогодення. У своїй праці педагог гуманіст який бачив наслідки тогочасної війни для дітей прямо перед собою, без їх зменшення певної цензури говорив: «Війна залишила глибокі рубці, не загоєні ще рани. Переді мною діти тисячу дев'яtsel сорок п'ятого (деякі – 1944) року народження, не один з хлопців став сиротою ще в утробі матері. Ось Юра, його батько загинув в передостанній день війни на чеській землі, мама без пам'яті любить сина, прагне задовольнити найменший дитячий каприз. У сім'ї є дідусь, він теж готовий зробити все, аби Юра жив безтурботно. З того, що я дізнався про цю сім'ю, було ясно: 6-річна дитина може перетворитися на маленького тирана. Слепа материнська любов так само небезпечна, як і байдужість. Петрика привели матір і дідусь. Я багато чув про нелегке життя матері хлопчика» [1, с. 21].

Які наслідки будуть пожинати вчителі сьогодні невідомо. Але їм слід знати особисту інформацію про своїх учнів, аби робити їх сильними особистостями, а не кривдити. Педагог має звертати увагу на індивідуальні особливості учнів, підбирати найкращі методи аби розвивати мислення та розумові здібності, підтримувати творчі задатки та потенціал кожного учня. Звертати увагу на недуги: як на фізичні, так і на психологічні. Та поєднувати все зазначене, аби виховати розвинену різносторонню особистість, яка буде проявляти важливі моральні цінності вирішуватиме всі труднощі за допомогою свого мислення,

та буде сильною та незламною особистістю перед різними труднощами та проблемами в житті.

Висновки. Врахування індивідуальних особливостей учнів є ключовим аспектом у роботі педагога, що допомагає розкрити потенціал кожної дитини та створити комфортні умови для навчання. Ідеї В. О. Сухомлинського щодо індивідуального підходу залишаються актуальними, сприяючи гармонійному розвитку учнів і допомагаючи подолати труднощі в навчанні.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні впливу сучасних методів персоналізованого навчання на ефективність засвоєння знань учнями початкової школи.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5 т. Т.3. К.: Рад. шк., 1976. С. 5 – 279.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Вибрані твори: в 5 т. Т.3. К.: Рад. шк., 1988. С. 418-608.
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти, КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 21 лютого 2018 р. № 87 Київ, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 24.09.2024)

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

КОНЄВА Вікторія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня
вищої освіти психолого-педагогічного факультету)*

Комуніальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

м. Харків

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **О. В. Кузнецова***

Анотація. У статті розглядається взаємозв'язок між педагогічною концепцією Василя Сухомлинського та сучасною реформою української освіти – Новою українською школою. Автори аналізують, як ідеї видатного педагога про дитиноцентризм, розвиток творчих здібностей та формування цінностей втілюються в сучасну освітню практику.

Ключові слова: нова українська школа, В. О. Сухомлинський, освіта, педагогічні ідеї.

Актуальність проблеми. Ідеї Василя Сухомлинського, видатного українського педагога, продовжують бути актуальними і сьогодні. Вони знаходять своє відображення в концепції Нової української школи (НУШ), яка орієнтована на розвиток особистості учня, його творчих здібностей та критичного мислення. Нова українська школа спрямована на створення

освітнього середовища, яке б відповідало потребам сучасного суспільства. Ідеї Сухомлинського можуть стати потужним інструментом для реалізації цих завдань. Сучасна освіта все більше фокусується на розвитку кожної дитини як унікальної особистості. Ідеї Сухомлинського про дитиноцентризм, створення атмосфери довіри і взаєморозуміння в класі повністю відповідають цьому напрямку. Позиція вченого щодо гуманізму, розвитку особистості, виховання патріотизму та громадянської відповідальності залишаються актуальними і сьогодні, вони не втратили своєї сили навіть у сучасному динамічному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогіка Василя Сухомлинського є завжди актуальною. Навіть в наш час ідеї українського педагога залишаються зразком педагогічної майстерності. Дослідженням педагогічних ідей науковця займалися такі фахівці: О. Сухомлинська, О. Вишневська, А. Капська, О. Замашкіна, О. Савченко, Л. Боднарчук, Г. Пивоварова, О. Хомич, І. Ящук тощо.

Мета. Проаналізувати реалізацію ідей В. О. Сухомлинського в сучасній українській школі.

Виклад основного матеріалу. Система роботи Нової української школи ґрунтується на провідних ідеях, які пропагував у своїй роботі В. Сухомлинський – діяльнісний, компетентнісний, особистісно-орієнтовний підходи в освіті, дитиноцентризм. Створення умов для самореалізації та розвитку творчих здібностей учнів – одна з ключових ідей В. Сухомлинського. У НУШ це досягається через різноманітні інтерактивні форми та методи роботи, проекти, дослідження.

У руслі розбудови Нової української школи доцільним є звернення до педагогічної спадщини В. Сухомлинського – всесвітньо відомого вченого, педагога-практика, який величезного значення надавав навчанню й вихованню школярів. Це особливо простежується у його працях «Серце віддаю дітям», «Павлиська середня школа», «Духовний світ школяра», «Сто порад учителеві», «Розмова з молодим директором школи», в яких акцентуючи увагу на теорії активного, самостійного навчання, педагог поєднував теоретичні концепції з конкретними пошуками методик, які спрямовані на всебічний розвиток особистості дитини [1].

Василь Олександрович включив до числа активних педагогічних впливів на підростаюче покоління тріаду: школа – сім'я – громадськість, його педагогіка ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. Сьогодні Нова українська школа спирається на ці ідеї педагога-гуманіста: пропонує педагогіку партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [1].

Саме сучасна школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньо-професійного зростання дитини. Нова школа допомагатиме батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку дитини, ефективні способи виховання в дитині сильних сторін характеру і чеснот залежно від її індивідуальних особливостей [2].

Як і у концепції В. Сухомлинського, учитель НУШ – це не просто людина, яка передає знання, а наставник, який допомагає учням розвиватися, пізнавати світ та самовдосконалюватися. Нова українська школа, так само, як і ідеї науковця, сприяють розвитку в учнів критичного мислення, формують вміння робити власні висновки, аналізувати.

Педагогічна система В. Сухомлинського, як і концепція НУШ, – базується на засадах всебічного розвитку дітей. Адже, першочерговим завданням вчителя є формування інтересу до інновацій з метою створення таких умов, «щоб дитина в початковій школі була думаючою, активним здобувачем знань, допитливим шукачем істини, мандрівником у світі пізнання» [4]. Як зазначав Василь Олександрович: «у школі навчають не тільки читати, писати, рахувати, мислити, пізнавати світ, багатства науки й мистецтва. У школі учать жити». [4] Також В. Сухомлинський підкреслював, що: «кожна дитина – це унікальна особистість, яка потребує індивідуального підходу» [4]. Ця ідея лежить в основі НУШ, де наголошується на різноманітності навчальних потреб учнів.

Основні ідеї вченого підкреслюють важливість розвитку у дітей моральних цінностей, поваги до інших людей, природи та Батьківщини.

Висновки. Отже, впровадження педагогічних ідей Василя Сухомлинського в контексті Нової української школи – це і данина пам'яті видатному педагогу, і потреба сучасної освіти. Його концепція дитиноцентризму, розвитку творчих здібностей та формування моральних та духовних цінностей залишається актуальною і сьогодні. Нова українська школа, спираючись на цей багатий досвід, створює умови для розвитку особистості кожного учня, формування в нього критичного мислення та почуття відповідальності за себе і суспільство.

Бібліографія

1. Ерделі М., Брижак Н. Використання ідей Василя Сухомлинського у створенні освітнього середовища в новій українській школі. С. 165–167.
2. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainskashkola> (Дата звернення: 22.09.2024).
3. Розлуцька Г. М., Іваничко І. І. Впровадження ідей в. Сухомлинського у практику нової української школи. 2021. С. 171–173.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. Вибрані твори: в 5 т. К. : Радянська школа, 1977. Т. 2. С. 337.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

КОСТЮКОВА Анна

*(здобувачка фахової передвищої освіти 4 курсу спеціальності
013 Початкова освіта)*

*Олександрійський педагогічний фаховий коледж
імені Василя Олександровича Сухомлинського,
м. Олександрія*

*Науковий керівник – директор, викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист А. В. Литвин*

Анотація. У статті розкриваються можливості впровадження педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в контексті сучасних освітніх викликів.

Ключові слова: життя, цінності, виховання, В. Сухомлинський.

«Життя – найвища цінність. Життя – шанс. Скористайся ним. Життя – це краса. Милуйся нею. Життя – це мрія. Здійсни її. Життя – це виклик. Прийми його. Життя – це обов'язок. Виконай його. Життя – це цінність. Цінуй його. Життя – це любов. Насолоджуйся нею. Життя – це тайна. Пізнай її. Життя – це удача. Шукай цю мить. Життя таке чудове. Не марнуй його. Це твоє життя. Боро́ни його» [5]. Ці рядки висловлені католицькою черницею, засновницею добродійних місій та лауреаткою Нобелівської премії миру 1979 року – Матір'ю Терезою. Їх цінність і значення усвідомив кожен українець з початком повномасштабної війни, але не кожен здатен вистояти, зорієнтуватися в складних життєвих питаннях, чинити опір негативним чинникам, визначити власні цінності.

Якщо життя – це найвища цінність, то які ж іще існують ціннісні орієнтири? Спробуємо дати відповідь на це питання на основі аналізу творів великого педагога, зокрема: «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителеві», «Вогнегривий коник», «Важко бути Людиною!».

Це і повага до особистості учня та визнання його інтересів, досвіду, прагнень у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка. Протягом багатьох десятиліть завдання педагога залишається незмінним і одвічним, а саме: виростити Людину, сформувати особистість.

В. О. Сухомлинський велику увагу звертав на проблему громадянського виховання, яке в умовах сьогодення є могутнім стимулом у боротьбі за незалежність України, за її свободу, за життя кожного українця.

Навчити учнів цінувати життя, любити свою країну, вміти орієнтуватися в інформаційному просторі – пріоритетне завдання морального виховання. Важливо навчити дітей отримувати радість від життя, спілкування, праці, як фізичної, так і розумової, радість від перемоги та здоров'я. [8]. А ще прищепити почуття любові до своєї країни, своєї мови, гордості за свою історію, свій народ. Вчитаємося в рядки В. О. Сухомлинського: «Дати дітям

радість праці, радість успіху в навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання» [8]. І це є основним завданням сучасної школи.

«У наших школах не має бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здатні» [6, с. 6].

Змінилася епоха, проте ціннісні орієнтири педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського залишаються незмінними. Сьогодні та й завжди в Україні домінують честь і свобода, прагнення до незалежної, демократичної держави, віра в мирне майбутнє, кращу долю наших дітей.

У моральному вихованні важливою складовою є моральність. «Школа повинна бути яскравим палаючим вогнищем морального братерства – моралі в дії, у прагненнях і пориваннях кожної людини» [8]. Моральне здоров'я багато в чому залежить і від міцності сім'ї, етичних норм, що панують у ній, рівня родинного виховання. У сім'ї закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. «Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави», – ці думки належать В. О. Сухомлинському [6, с. 16]. А ще Василь Олександрович закликав батьків пам'ятати про те, що «Творення людини – найвище напруження ваших сил. Це і є життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво. Діти – не тільки і не стільки джерело щастя. Діти – це щастя створене вашою працею» [6, с. 17]. Це твердження є актуальним у партнерстві вчителя та батьків у сучасному освітньому середовищі.

Великий педагог дає цінні поради, як вчити дітей «азбуки моралі», як виховати з дитини справжню людину. «Робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре, люди дають вам щастя дитинства, отроцтва і юності. Платіть їм добром, всі блага і радості життя створюються працею і тільки працею; будьте добрими й чуйними до людей, не будьте байдужими до тих, хто намагається жити за рахунок батька і матері» [1].

Видатний педагог радив змалку виховувати у дітей чесність і правдивість, доброту і чуйність, любов до Батьківщини, любов і повагу до старших. Щоб діти були правдивими, необхідно формувати у наших вихованців постійну звичку говорити правду. Зразок для них – дорослі. Найдієвішим методом виховання у дітей чесності й правдивості він вважав довір'я. Діти не можуть жити без довір'я. Без нього неможливо й самовиховання, що є шляхом «до повинності, яка є наріжним каменем етичної культури особистості». Коли дитина втрачає віру у правду, вона стає, за словами Василя Сухомлинського «або озлобленою, жорстокою, або ж безвільною і лицемірною... Дитина стає морально товстошкірою, для неї не існують етичні цінності» [8].

Чого варта його добірка оповідань та казок для дітей «Важко бути Людиною!». Вона вчить маленьких читачів відрізняти гарні вчинки від недобрих, бути чемними, поважати старших, захищати менших. Його оповідання «Здрастуйте» і «Дякую» вчать ввічливого спілкування з ровесниками, дорослими, розширюють словниковий запас школярів словами ввічливості, виховують культуру спілкування. Це чарівні слова: будь ласка, вибачте, добрий день, до побачення, здрастуйте, дякую. Значний інтерес і

водночас ціннісний орієнтир міститься в моральній забороні.

«Десять не можна»

1. Не можна ледарювати, коли всі працюють.
2. Не можна сміятися над старістю і старими людьми – це величезне блюзнірство.
3. Не можна заходити в суперечку з шанованими і дорослими людьми.
4. Не можна виявляти незадоволення тим, що в тебе немає якоїсь речі.
5. Не можна допускати, щоб мати давала тобі те, чого вона не бере собі.
6. Не можна робити того, що осуджують старші.
7. Не можна залишати рідну людину самотньою, особливо матір, якщо в неї немає нікого.
8. Не можна збиратися в дорогу, не спитавши дозволу і поради в старших.
9. Не можна сідати до столу, не запросивши старшого.
10. Не можна сидіти, коли поруч стоїть доросла, особливо літня людина, тим більше жінка [4].

Війна внесла суттєві корективи в наше життя, у тому числі в освітній процес. Але саме в такі складні часи особливо важливо звертатися до вічних цінностей, закладених у нас великими педагогами, зокрема Василем Сухомлинським. Його ідеї про гуманізм, доброту, патріотизм набувають особливої актуальності в умовах воєнного часу.

Педагог завжди наголошував на важливості виховання патріота. Сьогодні це завдання особливо актуальне. Ми можемо розповісти дітям про історію України, про подвиги наших захисників, організувати благодійні акції на підтримку ЗСУ.

У «Правилах виховання мужності» за В. О. Сухомлинським теж викладені ціннісні орієнтири, які актуальні й у наш час, зокрема:

1. Найбільша перемога – це перемога над самих собою. Не йди легким шляхом. Іди найважчим. Подолання труднощів підносить людину.
2. Умій пробудити в собі гнів на себе; якщо тобі чогось не хочеться. Не хочеться – це небезпечний ворог людського буття.
3. Біль, страждання, недуга, якими б сильними й невідступними вони не були, не повинні стати сильнішими за твою волю.

Умій володіти духом, волею. Сила людської волі безмежна. Занепад духу у тяжкій життєвій ситуації – це твоя поразка, загибель [2].

Закони дружби, які пропонує В. О. Сухомлинський, є дієвими, а саме:

1. Не залишай друга в біді.
2. Дружба випробовується не тільки в радості, а й у нещасті.
3. Дружба духовно збагачує людину.
4. Друг стає частинкою тебе самого.
5. Дружба й егоїзм – несумісні.
6. Дружба – це насамперед віра в людину.
7. Дружба вчить відданості, любові.
8. Дружба виховує почуття відповідальності.
9. У дружбі людина глибше пізнає себе [3].

Василь Олександрович Сухомлинський залишив нам неоціненний скарб педагогічних ідей, які й досі є актуальними. Особливу увагу він приділяв саме початковій школі, вважаючи її фундаментом для всебічного розвитку дитини.

Основні ідеї Сухомлинського для початкової школи:

- Дитина як особистість. Кожна дитина – це унікальний світ, який потребує індивідуального підходу. Вчитель має створити атмосферу довіри, де кожен учень відчувається важливим і цінним.
- Розвиток творчості. Початкова школа – це час, коли закладаються основи творчого мислення. Василь Олександрович пропонував різноманітні методи та прийоми, які стимулюють уяву та фантазію дітей.
- Зв'язок з природою. Природа – найкращий учитель. Через спілкування за навколишнє середовище.
- Розвиток моральних якостей. Формування в дітей таких рис характеру як доброта, чесність, справедливість – одне з найважливіших завдань початкової школи.
- Радісне навчання. Воно має бути цікавим і захоплюючим. Вчитель має створити такі умови, щоб діти з радістю ходили до школи [7].

На власному досвіді проведення уроків та виховних годин в рамках педагогічної практики, можемо підтвердити раціональність використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського. Завдяки цьому діти ставали більш відкритими, довірливими, активними. Вони з радістю відповідали на уроках, брали участь у групових та творчих завданнях.

Отже, твори Василя Олександровича Сухомлинського – це узагальнення педагогічних спостережень, знахідок і рекомендацій багатьох років педагогічної праці. Вони прогностичні та далекоглядні і мають значний виховний потенціал. Їх використання вчить мислити, аналізувати, що важливо для формування життєвої позиції кожної дитини.

Бібліографія

1. Василь Сухомлинський – видатний український педагог. *Освіта.UA*. Режим доступу: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/14939/
2. Виховна робота. Правила дружби В. О. Сухомлинського. *Всеосвіта*. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/vihovna-robota-pravila-druzbi-v-o-suhomlinskogo-162640>
3. Десять «не можна» – Василь Сухомлинський. *Бібліотека української літератури* УкрЛіб. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=26060>
4. Заповіт Матері Терези. *дискурс*. Режим доступу: https://dyskurs.net/zapovitmateriterezzy/#google_vignette
5. Збірник цитат «Золотослів» педагогічних думок В. Сухомлинського. *Сарненський педагогічний коледж РДГУ - Бібліотека*. Режим доступу: http://www.sttc.rv.ua/images/Biblioteka/Zbirnuk_Syhomlunski.pdf
6. Ідеї В. Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. "Університетське слово" - справжня студентська газета Бердянського державного педагогічного університету. Режим доступу: <https://us.bdpu.org.ua/ideji-v-suhomlinskoho-v->

suchasnomu-osvitnomu-prostori.html

7. Кравченко А. О. Виховна година «Правила виховання мужності» (за В.О. Сухомлинським). *Освітній портал*. Режим доступу: <https://super.urok-ua.com/vihovna-godina-pravila-vihovannya-muzhnosti-za-v-suhomlinskim/>

8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. *Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 3. К.* : Рад. шк., 1977. 670 с.

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КУРІПКО Богдана

(студентка II курсу (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті розкривається значення провідних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та їх втілення в освітній процес початкової школи.

Ключові слова: початкова освіта, виховання, молодші школярі, розвиток, Василь Сухомлинський, освітній процес.

Постановка проблеми. З кожним роком початкова освіта розвивається, вдосконалюється, здійснюється освітня реформа повної загальної середньої освіти. Спостерігається впровадження нових методів і технологій, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу здобувачів початкової освіти. Сучасне суспільство потребує нових підходів до виховання й навчання молодших школярів, зокрема формується акцент на гармонійному розвитку особистості, формуванні моральних і духовних цінностей, та розвитку творчих здібностей здобувачів освіти.

На основі даних аспектів особливого значення набуває спадщина Василя Олександровича Сухомлинського. Ідеї видатного педагога, засновані на глибокій гуманістичній основі, розкривають важливість особистісно орієнтованого підходу, емоційного комфорту, любові до дітей і поєднання навчання з вихованням. Всі його погляди на застосування методів і прийомів, які забезпечують всебічний розвиток здобувачів освіти доцільні і набувають розвитку в сучасній школі.

Аналіз досліджень. Питання початкової освіти завжди було в центрі уваги багатьох вчених, дослідників, педагогів та філософів. Значний внесок у дослідження питань освіти та виховання учнів початкової ланки зробили К. Ушинський, Л. Виготський, С. Русова, А. Макаренко, М. Монтессорі,

В. Водовозова та інші вчені. Досвід В. Сухомлинського вивчали такі науковці як А. Нісімчук, С. Мельничук, І. Божко, В. Ягупов, М. Антоненко, О. Савченко, І. Баранюк, А. Богуш та ін.

Мета статті – проаналізувати втілення педагогічних ідей Василя Сухомлинського в сучасний освітній процес початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Василь Олександрович Сухомлинський є однією з ключових постатей у розвитку української педагогіки, в тому числі і початкової освіти. Його світогляд ґрунтуються не лише на теоретичних засадах, а й на власному досвіді, оскільки він дуже рано зацікавився вчительською справою. Коли у 17 років, молодий юнак потрапив до школи, відразу виявив неабияке бажання займатися наукою і викладанням. Сухомлинський дивувався тодішнім методам та прийомами навчання дітей [2].

Його ідеї про виховання та навчання дітей відіграють важливу роль у сучасній освітній системі. Основна суть педагогічної концепції Сухомлинського полягає у гуманістичному підході, де дитина виступає не лише об'єктом навчання, а передусім особистістю, яку необхідно всебічно розвивати. У своїй книзі «Сто порад учителеві» В. О. Сухомлинський надавав важливі поради щодо роботи у школі, наголошуючи на важливості поєднання розумового, емоційного, морального та фізичного виховання, що є особливо актуальним для молодших школярів [1, с. 216].

В практиці видатного педагога були школярі, які дуже довго ні до чого не виявляли особливого інтересу, в тому числі байдуже ставились до слів вчителя. Василь Сухомлинський в роботі «Сто порад вчителю» стверджував: «Дитина стає байдужою, несприйнятливою до слова, якщо слово не живе в її душі як засіб творчості, якщо вона тільки заучує чужі думки і не творить своїх та не виражає їх словами. Бійтесь байдужості, бійтеся згаслого погляду дитини! Навчіть її активно, пристрасно ставитись до слова!» [1, с. 217].

В педагога на першому місці завжди було благополуччя дітей. Щоб зацікавити їх використовував цікаві та нетрадиційні прийоми роботи, наприклад, казкотерапія. Він вважав, що казка – це школа творчості, яка необхідна всім дітям. Завдяки їй можна всебічно розвинути кожного школяра, впливаючи не тільки на розвиток мови, а й на емоційне самовиховання, інтелектуальний розвиток, духовне збагачення. З її допомогою діти усвідомлюють різницю між добром та злом, вчать щирості, чесності, ввічливості, чуйності, шанобливому ставленню до старших тощо [5, с. 51].

Значну увагу у своїх роботах Василь Сухомлинський приділяв вихованню і навчанню дітей за допомогою природи. Наголошуючи і переконуючи колег в тому, що навчання має бути радісним для дітей, він організовував уроки серед природи, на свіжому повітрі (на лузі, в лісі, у шкільному саду тощо), пропонуючи прислуховуватись до різних звуків (спів птахів, шелест листя тощо), зображувати все це на аркуші паперу через елементи малювання або складання творів. Назвавши все це – «школа під блакитним небом». Він вважав, що навчання не повинно обмежуватися лише стінами класу, партами, підручниками, а навпаки, школярі мають пізнати цей світ саме наяву. Саме

тому було створено таку експериментальну школу, де діти могли навчатися, серед дерев, квітів, спостерігаючи за змінами у природі. В такому випадку саме навколишнє середовище ставало активним учасником процесу виховання. Взаємодія з природою допомагала дітям розвивати допитливість, спостережливість, любов до рідного краю та турботу про навколишнє середовище. Сухомлинський вважав, що такі уроки формують у дітей моральні якості, пробуджують їхню емоційну чутливість і розуміння краси світу [3, с. 179 – 180].

У книзі «Серце віддаю дітям» педагог зазначив поради своїх колег, а саме «не обрушуйте на дитину лавину знань, не прагніть розповісти на уроці про предмет вивчання все, що ви знаєте, – під лавиною знань можуть бути поховані допитливість і любов до знань. Умійте відкрити перед дитиною в навколишньому світі щось одне, але відкрити так, щоб шматочок життя загравав усіма кольорами веселки». Ця концепція стала символом педагогічної спадщини Сухомлинського, наголошуючи на важливості цілісного, гармонійного розвитку дитини, де природа відіграє важливу роль у формуванні її світогляду, моральних цінностей та інтелектуальних здібностей [4].

Часи змінюються, і на даний момент, коли діти все більше і більше часу проводять за гаджетами, різними інформаційними джерелами, вкрай важливо ефективно організувати їхню діяльність. В даному випадку ідеї Василя Сухомлинського є продуктивними та цікавими.

У своїй фундаментальній праці «Серце віддаю дітям» він писав: «Музика, мелодія, краса музикальних звуків – важливий засіб морального і розумового виховання людини, джерело благородства серця й чистоти душі. Музика відкриває людям очі на красу природи, моральних стосунків, праці. Завдяки музиці в людині пробуджується уявлення про високе, величне, прекрасне не тільки в навколишньому світі, а й у самому собі. Музика – могутній засіб самовиховання» [2, с. 134 –135].

Ця ідея є також актуальною і на сьогодні, оскільки молодші школярі навчаються елементарним музичним поняттям, знайомляться з різноманітними музичними творами, естетично збагачуються. Педагог заохочував вчителів використовувати музику для створення атмосфери душевного тепла і радості на уроках, що допомагає дітям краще засвоювати навчальний матеріал. За його думкою, музика здатна не тільки розвивати емоційний інтелект, але й впливати на інтелектуальні здібності дітей, сприяючи розвитку уяви, мислення і пам'яті [5, с. 52].

Дані ідеї в початковій освіті, є певним орієнтиром для формування в молодших школярів наскрізних умінь, а саме розвитку творчості, ініціативності, вмінь усно та письмово виражати власну думку, критично мислити, співпрацювати один з одним, вмінь оцінювати ризики та приймати рішення тощо.

Отже, спадщина Василя Сухомлинського є актуальною і сьогодні, заснована на гармонійному поєднанні інтелектуального, емоційного,

морального та фізичного виховання. Є цінним та неймовірним для нас скарбом, оскільки в його роботах ми можемо знайти для себе цікаві та необхідні ідеї, підказки для сучасного освітнього процесу. Загалом розроблена ним система не лише збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями та положеннями, а й внесла вагомий внесок у теорію та практику виховання і навчання, а також ознаменувала важливий крок у розвитку педагогічної думки.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Вибрані твори: в 5 т. Т. 2. К. : Рад. школа, 1977. С. 419–655.
2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1. К. : Рад. школа, 1976. С. 134 – 135.
3. Сухомлинський В. О. Елементи творчості в діяльності молодших школярів. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1. К.: Рад. школа, 1976. С. 179 – 180.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. в 5 т. Т. 3. К. : Рад. шк., 1974. С. 9–278.
5. Ткачова Н. Сухомлинський В. О. у творчості сучасного педагога *Початкова школа*. 2000. № 9. С. 51–52.

ІНКЛЮЗИВНІ КОНЦЕПТИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО КУЦОВОЛ Яна

*(здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
психолого-педагогічного факультету)
Комуніальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків*

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **О. М. Акімова***

Анотація: У даній роботі проведено аналіз проблеми інклюзивного навчання в контексті педагогічної системи В. О. Сухомлинського. Визначено ключові концепції Сухомлинського, які стосуються реалізації інклюзивного навчання. Окрему увагу приділено його рекомендаціям щодо індивідуального підходу до учнів.

Ключові слова: В. Сухомлинський, інклюзивне навчання, інклюзивна освіта, діти з особливими потребами.

XXI століття стало часом значних досягнень в інклюзивній освіті. В Україні освітня реформа все більше фокусується на забезпеченні рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. На фоні глобальних змін та нових законодавчих ініціатив концепція інклюзії стає дедалі важливішою, що сприяє створенню ресурсних кімнат, підготовці вчителів та активній участі батьків. Перехід до гуманістичного підходу «освіта для всіх» зумовлений зростанням кількості дітей з особливими потребами і

розвитком освітніх цінностей. Цей процес офіційно затверджено на державному рівні в Концепції розвитку інклюзивної освіти [1].

Питаннями навчання дітей з особливими потребами займалися багато авторів, такі як В. Бондар, Л. Виготський, І. Іванова, О. Кукушкіна, О. Савченко, М. Ярмаченко та ін. Особливе місце ця проблема займає у творчості

В. О. Сухомлинського. Його концепції зосереджувалися на цінності кожної дитини, незалежно від її здібностей чи особливостей розвитку. Вступаючи в діалог із сучасними інклюзивними ідеями, його погляди залишаються актуальними й сьогодні, ставши основою для розуміння педагогічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

У творах митця немає прямого аналізу інклюзивного навчання, і сам термін там не згадується. Проте концепції індивідуального підходу та гуманності глибоко присутні в його діяльності, виявляючись у висловлюваннях, які стали основою для вчителів, що працюють з дітьми з особливими потребами. Сухомлинський постійно акцентує, що жоден учень не повинен відчувати себе гіршим за своїх однолітків. Сучасні дослідники акцентують увагу на значущості принципів, які запропонував Василь Сухомлинський, в контексті інклюзивного навчання.

В основі сучасної інклюзивної освіти лежать принципи особистісно орієнтованого підходу, до яких належать:

1) Принцип визнання відсутності дітей з інвалідністю наголошує на тому, що кожна людина має унікальні здібності і таланти до різних видів діяльності. Щоб розкрити ці здібності, необхідно створити «належні умови» для дитини і здійснити «вміле виховання». Вкрай важливо «поважати людину в кожному учневі та виявляти до неї гуманне ставлення», що означає «виявляти в кожній особистості самобутню людяність». Василь Сухомлинський відкидає будь-яку безнадійність чи педагогічну занедбаність щодо дітей з вадами психічного розвитку. Навпаки, він стверджує, що ці учні схожі на дорогоцінне каміння, якщо вчитель може вміло їх виховувати, результат може стати чудовим діамантом.

2) Важливим є принцип врахування відмінностей у розумових здібностях дітей. Хоча Василь Сухомлинський підкреслює, що нездібних учнів не буває, він стверджує, що кожна людина розвивається по-своєму: у одних чудова пам'ять, у інших – ні; одні виявляють високий рівень уваги, а інші можуть її не мати. Ця мінливість цілком закономірна, і сучасний педагогічний процес неможливо уявити без урахування цих нюансів. Тому митець вважає, що важливо визнати такі відмінності та вжити відповідних заходів.

3) Принцип, що кожна дитина унікальна, завжди був і буде вагомим у роботі як педагогів, так і навчального закладу в цілому. На думку автора, «Людська індивідуальність дитини неповторна». Ця концепція унікальності кожної дитини є основоположним елементом усієї системи освіти та розвитку в практиці видатних учителів [3]. Звісно, це не єдині принципи, на яких наголошує видатний педагог, але ми вважаємо, що вони є основою

інклюзивної освіти. Такий підхід гарантує, що діти з особливими освітніми потребами отримують рівний доступ до якісної освіти, інтегруючи їх у звичайні навчальні заклади та використовуючи персоналізовані методи навчання, які враховують їхні унікальні освітні та когнітивні характеристики.

Василь Олександрович підкреслював важливість інклюзивного навчання для дітей з особливими потребами, стверджуючи, що їм варто навчатися в звичайних школах. Це, на його думку, допомагає їм краще інтегруватися в суспільство і брати участь у духовному житті школи. Сухомлинський заперечував ідею ізоляції таких дітей у спеціалізованих закладах, акцентуючи на індивідуальному підході до кожного з них. Він вважав, що ці діти – це «ніжні квіти», які можуть процвітати у різноманітному світі. Сьогодні інклюзивне навчання в школах відкриває нові можливості для розвитку соціальних навичок та спілкування для дітей з особливими потребами [7, с. 65]. Освітні заклади повинні визнати різноманітні потреби учнів і адаптувати навчальні стилі та темпи, щоб задовольнити ці потреби. Важливо забезпечити якісну освіту для кожного, розробляючи відповідні програми та методи, а також залучаючи ресурси і співпрацюючи з громадою. Діти з особливими потребами повинні отримувати необхідну підтримку на всіх етапах навчання. Такі практики є найефективнішими для формування солідарності, співпраці та взаєморозуміння між усіма учнями [6, с. 124].

В умовах інклюзивного навчання важливо враховувати погляд Василя Олександровича на оцінювання учнів. Він вважав, що не варто акцентувати увагу на помилках дітей, і що оцінки мають сприйматися як позитивний досвід, а не як покарання. Головне – це не дати дітям відчувати свою «неповноцінність» або байдужість до навчання. Сухомлинський наголошував на важливості збереження їхньої честі та гідності, щоб стимулювати бажання вчитися і розвиватися [4, с. 60].

Також він підкреслював важливість гуманного підходу до дітей і організації їхнього життя. Він уважно ставився до різних аспектів розвитку дитини: її розумових здібностей, психічного стану і фізичного здоров'я. У своїх працях, таких як «Серце віддаю дітям» і «Важкі діти», він детально розглядав особливості дітей з особливими потребами. Сухомлинський вважав, що такі діти не повинні відчувати свою неповноцінність, і виховання їх має бути чутливим і дбайливим [5].

В. Сухомлинський наголошував, наскільки важливо, щоб батьки дітей з особливими освітніми потребами активно співпрацювали зі школою. Він вважав, що ефективне виховання можливе лише тоді, коли школа і родина діють як одна команда, дотримуючись спільних принципів і підходів. Це дозволяє створити гармонійне середовище для розвитку дитини.

Однією з основних ідей його підходу є впровадження «другої програми» для дітей з особливими потребами. Цей підхід вимагає, щоб навчальні матеріали, створені для таких учнів, були тісно інтегровані з основним курсом. Це не лише спрощує процес засвоєння знань, а й допомагає дітям відчувати себе частиною колективу, що є надзвичайно важливим для їхньої соціалізації.

Виховання В. Сухомлинський розглядав не як формування нормативного типу особистості на основі наперед сформованих рамок, а як розкриття особистості через виховну діяльність учителя. Він стверджував, що на ефективність навчально-виховного процесу значний вплив має характер педагога, зокрема його моральні переконання, духовне багатство, щира зацікавленість у вихованні особистості кожної дитини. В. Бондар наголошує на вирішальній функції вчителя в інклюзивному класі, наголошуючи на необхідності справедливого ставлення до всіх учнів, водночас створюючи адаптовані умови для осіб з особливими освітніми потребами [2].

Виступаючи за дитиноцентричний підхід, В. Сухомлинський наполягав на поєднанні педагогічних впливів як учителів, так і батьків, щоб кожна дитина могла пережити радісне дитинство.

Отже, творчість і педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського залишаються потужним джерелом натхнення для сучасних педагогів, формуючи основи інклюзивної освіти, що враховує різноманітність дітей та їхні унікальні потреби. Його погляди на індивідуальний підхід і гуманність в навчанні служать цінним орієнтиром для вчителів, які прагнуть створити позитивне і підтримуюче навчальне середовище для всіх учнів.

Сухомлинський підкреслював важливість розвитку кожної дитини в умовах загальної освіти, що не лише сприяє їх інтеграції в суспільство, а й формує навички співпраці та взаєморозуміння. Його концепції стали основою для формування інклюзивних практик в навчальних закладах, забезпечуючи рівні можливості для всіх учнів. Сьогодні ці принципи залишаються актуальними, підкреслюючи необхідність гуманного ставлення до дітей з особливими потребами та активної співпраці між педагогами і батьками.

Бібліографія

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». Режим доступу: <http://surl.li/qriplx> (дата звернення 20.09.2024 р).

2. Бондар В. І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів для його реалізації. В. І. Бондар. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2010. Вип. 15. С. 39-43.

3. Прядко О.П. Сухомлинський В.О. про основні принципи особистісно-орієнтованого навчання і виховання молодших школярів. Режим доступу : <http://surl.li/qbqdpq> (дата звернення 21.09.2024 р).

4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибр. твори: В. 5 т. Т. 1. К.: Рад. школа, 1976. С. 53–205.

5. Сухомлинський В. О. Як любити дітей. *Вибрані твори* : в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т.5. 639 с.

6. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник З. М. Шевців. К.: Центр учбової літератури, 2016. –248 с.

7. Якименко Г. М. Ідеї В. О. Сухомлинського і становлення Нової української школи. Режим доступу: <http://surl.li/fvoxsf> (дата звернення 21.09.2024 р).

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЛАНТУХ Дарія

*(здобувачка фахової передвищої освіти 4 курсу спеціальності
013 Початкова освіта)*

*Олександрійський педагогічний фаховий коледж
імені Василя Олександровича Сухомлинського,
м. Олександрія*

*Науковий керівник – заступниця директора з навчальної роботи,
викладачка вищої кваліфікаційної категорії, викладачка-методистка*

Л. Є. Максимова

***Анотація.** Стаття розкриває можливості використання педагогічних ідей
В. О. Сухомлинського в сучасному освітньому просторі.*

***Ключові слова:** педагогіка, виховання, дитина, цінності.*

Василь Олександрович Сухомлинський – видатний український педагог, філософ, мислитель, письменник. Його педагогічна спадщина мала потужний вплив на розвиток педагогіки як науки не тільки в Україні, а й у всьому світі. Вона вирізнялася мудрістю, прогностичністю, далекоглядністю та демократичністю. Погляди великого вчителя на формування особистості, її цінностей, виховання людини, розвиток її духовності, вимог до вчителя, специфіки навчання є актуальними й сьогодні. Ідеї Василя Сухомлинського стали основою для багатьох сучасних педагогічних концепцій, зокрема Концепції Нової української школи. Вони знайшли своє відображення в сучасній особистісно орієнтованій освіті, спрямованій на всебічний гармонійний розвиток кожної дитини, формування її індивідуальної освітньої траєкторії шляхом задоволення запитів та інтересів учнів, взаємодії членів шкільної команди, створення ефективного освітнього середовища. Гуманістична педагогіка сьогодення та інклюзивна освіта базуються на принципах педагогічної діяльності Василя Олександровича, серед яких провідними є гуманізм, науковість, зв'язок з життям, опора на позитивне та партнерство.

Зазначимо, що однією з ключових ідей педагогіки В. О. Сухомлинського є гуманізм. Глибокою вірою в кожну дитину, любов'ю до неї пронизані всі його твори. Дитина – наше сьогодення і наше майбутнє. У сучасних умовах підвищується необхідність поважати дитину, розуміти її та ставитися з повагою до її внутрішнього «Я». «Справжнє виховання можливо лише тоді, коли вчитель бачить у кожній дитини унікальну особистість» [1, с. 42].

На жаль, війна внесла корективи в уся систему виховання. Патріотизм, мова, держава, права і свободи – ці слова переосмислюються кожним із нас. Постає потреба і в особливій психологічній підтримці дітей.

Василь Сухомлинський також акцентував на важливості розвитку психічної сфери дитини, підтримці її індивідуальності та створених умовах для її самореалізації [1].

У системі виховання необхідно приділяти формуванню трудових навичок і вмінь. Це основа підготовки особистості до самостійного суспільного життя. Її роль у житті людини набагато вагоміша.

«Праця – це засіб формування характеру та відповідальності», – зазначав В. Сухомлинський [3, с. 123]. Виховання через працю формує відповідальність, дисципліну, вміння долати труднощі, аналізувати, планувати та виховує повагу до праці інших людей. Погляди педагога на трудове виховання актуальні у професійній орієнтації молоді.

Зробити навчання привабливим, цікавим, мотивуючим допоможуть ідеї їх проведення в природному середовищі. Вони поєднують навчальні аспекти, виховну суть і закономірності розвитку.

В. О. Сухомлинський наголошував, що дитина повинна жити в гармонії з природою, а також навчитися терпінню, розумінню циклів життя та повазі до навколишнього середовища [4]. Формування екологічної свідомості, відповідного ставлення до природи, боротьба за чисте довкілля – ще одна навчальна проблема, яку успішно можна розв'язати, керуючись світоглядними позиціями Василя Олександровича. «Людина, яка навчилася поважати природу, може поважати і себе, і суспільство» [4, с. 89].

Моральне виховання – основа цінностей людини, її поглядів, переконань, суспільної поведінки. Василь Олександрович вважав, що виховання не повинно бути пасивним процесом передачі знань, а має бути активним і динамічним, де кожна дитина залучена до створення цінностей, що формують її світогляд та моральні орієнтири [3, с. 73]. Педагог радить включати кожного учня в діяльність, у якій важливу роль відіграють не лише знання, але й формування етичних та соціальних норм, культури поведінки. Виховання має сприяти тому, щоб діти не просто засвоювали інформацію, а й вчилися приймати моральні рішення та формувати власні цінності [1].

На основі Конституції України зазначимо, що людина – це найвища цінність держави. Усі мають рівні права, обов'язки та рівні можливості. Завдання вчителя – створити умови для їх реалізації. У наш час значно збільшується кількість осіб, що мають особливі освітні потреби. Побудувати відносини в колективі, допомогти їм також можна, використовуючи твори В. О. Сухомлинського, зокрема, оповідання «Горбатенька дівчинка».

Василь Олександрович стверджував, що виховання має бути доступним для кожної дитини, а вчитель повинен адаптувати свою роботу під індивідуальні потреби учнів [2, с. 56].

«Сто порад учителю» – неоціненна праця геніального педагога. Учителю –

ключова постать суспільства, провідник ідей держави, відображення її політики в галузі освіти. Як стати мудрим, компетентним і де знайти для цього час? Ці секрети розкривають поради В.О. Сухомлинського.

Василь Олександрович вважав, що вчитель повинен бути взірцем для своїх учнів не тільки в знаннях, праці, а й у моральному сенсі. «Вчитель – це не просто передавач знань, а людина, яка допомагає дитині знайти себе і розвивати свої моральні та духовні якості» [5, с. 78]. Ця ідея є надзвичайно актуальною і для освіти воєнного часу.

Педагог формує моральні орієнтири, психологічну стійкість активну навчальну та життєву позицію учня, його віру в ЗСУ, мирне, незалежне майбутнє, тому слушною буде порада щодо вибору професії вчителя.

На цих засадах Василя Сухомлинського також базуються програми вдосконалення професійної майстерності та розвитку педагогів, у яких важливими є емоційна та моральна складова педагогічної діяльності [6].

Отже, спадщина В. О. Сухомлинського є актуальною в сучасному педагогічному просторі. Вона допоможе вчителю якісно підготуватися до провадження освітньої діяльності, виховати патріота, інноватора з чіткою системою цінностей та активною позицією громадянина України, а також забезпечити зв'язок між навчанням, вихованням та розвитком кожної особистості. Його погляди на моральне виховання, зв'язок навчання з природою та працею успішно реалізуються в закладах освіти.

Бібліографія

1. Бондаренко Г. Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського: досвід і сучасність. Вінниця: Поділля, 2000. 220 с.
2. Гончаренко С. Українська педагогіка в персоналіях. Київ: Либідь, 1997. 560 с.
3. Савченко О.Я. Василь Сухомлинський і сучасна школа. Київ: Педагогічна преса, 1996. 48 с.
4. Сухомлинський В.О. *Вибрані твори: У 5-ти т.* Т. 3. Київ: Рад. шк., 1976. 632 с.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1974. 320 с.
6. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. Київ: Радянська школа, 1988. 204 с.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ (У КОНТЕКСТІ ПОГЛЯДІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО)

Руслана ЛАПІЦЬКА

(студентка II курсу (магістерського) рівня факультету педагогіки,
психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцентка **Жигора І. В.**

Анотація. У статті досліджується розвиток зв'язного мовлення молодших школярів з позиції поглядів В. О. Сухомлинського, визначається важливість формування мовленнєвих навичок учнів початкових класів, що сприяють не лише освітньому процесу, а й соціалізації дітей окресленого віку. У роботі аналізуються підходи, запропоновані Сухомлинським, зокрема роль емоційно-ціннісного сприйняття та взаємопов'язаної діяльності в навчанні, оскільки думки педагога щодо розвитку рідного слова залишаються актуальними й для сучасних освітніх практик.

Ключові слова: зв'язне мовлення, формування мовленнєвих навичок, творчість, освітній процес у початковій школі, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому процесі початкової ланки особливу увагу приділяють розвитку зв'язного мовлення молодших школярів, оскільки вміння вільно спілкуватися, висловлюватися потрібно дитині для подальшого навчання та соціалізації. Василь Сухомлинський у своїх педагогічних ідеях наголошував на важливості формування мовленнєвих навичок молодших школярів, зокрема через емоційно-ціннісне сприйняття дійсності. Спадщина відомого педагога містить підходи, які сьогодні успішно адаптуються для навчання учнів молодшого шкільного віку, передусім для розвитку зв'язного мовлення дітей окресленого віку.

Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського є безцінним джерелом для сучасного освітнього середовища, що є невичерпним резервом для навчання дітей, а його творчість – основою для модернізації практичних методів та прийомів, адже в освітньому процесі навчання молодших школярів не можна обійтися без формування практичних мовленнєвих умінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд публікацій В. О. Сухомлинського засвідчують, що його методи формування мовленнєвих навичок через емоційно-ціннісне сприйняття дійсності є й сьогодні актуальними. Дослідники його спадщини наголошують слідом за автором важливість навчання дітей рідної мови через творчі завдання, які сприяють розвитку комунікативних умінь [1]. Спадщина В. Сухомлинського відбиває його погляди та почуття як вченого, як педагога-практика стосовно значення рідного слова в освітньому процесі дітей від дошкільного віку й до старших

класів. Питання розвитку мовлення та навчання дітей молодшого шкільного віку рідної мови розглядаються в низці його праць, зокрема в «Серце віддаю дітям», «Слово рідної мови», «Рідне слово», «Слово про слово» та інших доробках [2].

Метою статті є аналіз ефективних методів розвитку зв'язного мовлення в учнів молодшого шкільного віку в контексті педагогічних принципів та практичних рекомендацій В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Культура усного та писемного мовлення є обов'язковим складником усебічно розвинутої особистості, тому з цієї позиції особливо важливою є проблема взаємозв'язку мовної освіти та мовленнєвого розвитку учнів початкових класів. Василь Сухомлинський зауважував, що художнє та образне мислення дитини слід розвивати від моменту, коли дитина починає говорити. З огляду на це важливо навчати дитину правильно висловлювати свої думки з перших днів навчання, оскільки поступово в процесі розвитку зв'язного мовлення в дітей виховується бажання передавати красу навколишнього світу словами, що сприятиме їхньому творчому розвитку [3].

У своїх працях Василь Сухомлинський неодноразово приділяв увагу красі та мелодійності рідної мови. Педагог порівнював естетичність і милозвучність рідного слова з неповторним ароматом квітки, мелодією пташиного співу та звуками рідної природи й демонстрував це дітям практично під час уроків під відкритим небом. Педагог дотримувався принципу взаємопов'язаної діяльності під час розвитку мовлення школярів, що реалізується в унікальному підході, наприклад, під час екскурсій та спостережень за природою. Учні початкових класів багато малювали, створюючи творчі розповіді, оригінально підписували свої малюнки, водночас вчилися писати, читати, малювати та розповідати, чим виховували любов до рідної природи й батьківщини, України як держави. Так формувалися комунікативні навички дітей, важливі в період раннього шкільного віку [2].

У дослідженнях Сухомлинського зазначається, що розвиток діалогічного та монологічного мовлення потребує створення різноманітних мовленнєвих ситуацій, які вчитель може використовувати як навчальні вправи для розвитку мовлення школярів. Учитель має переорієнтуватися для розуміння того, що мовні знання – не самоціль, а інструмент для вдосконалення мовленнєвих умінь і розвитку усного та писемного комунікативного мовлення [1].

Зауважимо, що для розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів необхідно використовувати тексти, які сприяють формуванню вміння слухати, розуміти, сприймати та аналізувати інформацію, а також виокремлювати основне. Учитель має навчати дітей створювати власні тексти-описи,

розкривати особливі ознаки предметів, явищ та подій, розповідаючи так, щоб слухач чітко уявляв зміст пропонованого тексту [1].

Педагог-новатор вірив, що творче слово є важливою ознакою духовного розвитку дитини, а дитяча творчість завжди починається з казки. Василь Олександрович говорив, що немає дитини, яка б, вражена красою поетичного слова, не створила б свого власного образу [3]. Звідси і казкові чарівні образи в Павлиській кімнаті, що оживають: хатинка на курячих ніжках, темний ліс, гуси-лебеді, казковий палац і берег моря, де живе добрий дідусь-рибалка. У цій кімнаті можна зустріти Червону Шапочку, Попелюшку, полохливого Зайця, хитру Лисицю, хижого Вовка, Царівну-жабу та багато інших відомих персонажів [3].

Висновки й перспективи. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського має важливе значення в розвитку зв'язного мовлення учнів молодшого шкільного віку. Ідеї педагога про значення рідного слова, естетичність мовлення та важливість творчого підходу до освітнього процесу є потужним теоретичним і практичним підґрунтям для сучасної мовної освіти. В. О. Сухомлинський наголошував на потребі розвивати образне мислення дітей для формування комунікативної компетентності.

Створення різноманітних мовленнєвих ситуацій сприяє мовленнєвій активності дітей, а використання текстів для розвитку слухових та аналітичних умінь спонукає учнів писати власні твори. сприяють всебічному розвитку їхньої мовленнєвої компетентності. Отже, упроваджуючи підходи, висвітлені в працях Василя Сухомлинського, педагоги можуть підвищити рівень мовлення учнів початкових класів та виховати в них любов до рідної мови, сприяючи їхньому загальному розвитку.

Бібліографія

1. Коваленко К. В. Сухомлинський про проблему мовленнєвого розвитку дітей. Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів : збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / Відп. за випуск: І. М. Лапшина, Л. В. Любчак, Н. Ю. Родюк. Вип. 14. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2018. 268 с.

2. Подуфалова Л. Впровадження педагогічних порад В. О. Сухомлинського в практику підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів : збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / Відп. за випуск: І. М. Лапшина, Л. В. Любчак, Н. Ю. Родюк. Вип. 14. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2018. 268 с.

3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. К., 1977. Т. 5. 638 с.

УПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІГРОВИХ І ДІЯЛЬНІСНИХ МЕТОДІВ

ЛУНЬОВА Олеся

*(здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка Н. М. Андросова

***Анотація.** Виокремлені методи навчання, що сприяють соціалізації учнів, розвитку когнітивних, комунікативних сфер та мотивації учасників освітнього процесу. Наведено приклади застосування ігрових та діяльнісних методів у початковій школі.*

***Ключові слова:** ігрові методи, діяльнісні методи, гра, початкова школа, мотивація.*

Постановка проблеми. Сучасні теорії освіти визнають, що діти навчаються краще та більш повно, коли активно залучені до процесу навчання і коли їхня взаємодія з навколишнім середовищем є частиною процесу навчання. Учні займаються дослідницькою діяльністю, розвивають творчі здібності, критичне мислення, набувають соціальні навички завдяки ігровим і діяльнісним методам навчання. У сучасній освіті важливим завданням є впровадження ігрових і діяльнісних методів у початковій школі. Для успішного розвитку дітей необхідно забезпечити ефективний і захоплюючий освітній процес.

Аналіз останніх досліджень. Згідно наказу МОН у 2018 році було ініційовано систему заходів для реалізації діяльнісного та ігрового підходів у практику закладів дошкільної та початкової освіти [3]. Погляди класиків педагогіки на роль гри у навчанні та розвитку дитини підтверджують і дослідження сучасних психологів. Саме вплив на емоційну, когнітивну та соціальну сфери здійснює гра. Дослідники виділяють різні види ігор, але одностайні у її важливості на етапі дитинства й раннього навчання людини. Технічний прогрес оновив спектр ігор, що спричинило розширення впливу на зміст та форму здобуття освіти молодшими школярами (ігри-тренажери, навчальні цифрові програми, освітні електронні платформи, дистанційна освіта, тощо). Сучасні медики виявили велику залежність дитячої психіки від цифрових пристроїв та появу ознак ігроманії у дітей молодшого шкільного віку. Активізація діяльнісних методів навчання й розвитку покликана вирішити окреслену проблему через практику поєднання ігрових та діяльнісних методів під навчання у школі.

Метою статті є тезисний опис ефективності впровадження в освітній процес початкової школи ігрових та діяльнісних методів.

Виклад основного матеріалу. Теза 1. **Ігрові методи сприяють активному навчанню.** Ігрові методи сприяють активному навчанню, оскільки

вони створюють середовище навчання, де діти активно залучаються до процесу навчання. Вони беруть участь у грі, рольових вправах, імітаційних ситуаціях тощо замість традиційного пасивного сприйняття інформації. Це допомагає школярам критично мислити, робити висновки, допускати помилок і шукати шляхи їх виправлення, що сприяє кращому засвоєнню інформації. Молодші школярі вчать спілкуватися, співпрацювати, розвивають творчі здібності, набувають соціальних навичок в активному середовищі. Такий підхід до організації освітнього процесу підвищує їхній пізнавальний інтерес та формує позитивне ставлення до процесу навчання.

У своєму дослідженні Н. Бібік [1] зазначає, що «головними стимулами пізнавальної активності молодших школярів на заняттях є: успіх, заохочення, можливість продемонструвати знання, життєвий досвід; можливість мати престижну роль у грі, у спілкуванні; наявність ситуацій проведення дослідів, а також можливість маніпулювати предметами, діяти з ними. Гальмувальний ефект на активність учнів молодших класів мають: роль пасивного слухача; повторюваність змісту; одноманітність методичних прийомів; відсутність заохочення; відсутність особистої уваги; використання недоступної інформації».

Теза 2. Засвоєння матеріалу через дію. У початковій школі підхід до навчання, відомий як засвоєння матеріалу через дію, передбачає використання активних методів навчання. У цьому підході діти навчаються за допомогою різноманітних практичних дій, експериментів і вправ. Школярі не просто пасивно сприймають інформацію; вони активно беруть участь у навчанні, виконуючи завдання, вирішуючи проблеми та застосовуючи знання в реальних життєвих ситуаціях. Наприклад, учні можуть вирішувати завдання та задачі, використовуючи різні маніпулятивні матеріали, такі як кубики, лінійки та геометричні фігури, під час навчання математики. Учні можуть краще засвоїти нові слова та використовувати їх у реальних ситуаціях, беручи участь у різних іграх, діалогах і комунікативних вправах.

Освітній процес відбувається ефективніше, коли молодші школярі створюють матеріальні предмети в реальному світі. Він є унікальним, оскільки саме тоді утворюється те, що називається «станом потоку», який захоплює учнів під час діяльності. Стан потоку описав американський психолог чеського походження Міхай Чіксентміхайі [2] є оптимальним станом внутрішньої мотивації, оскільки школярі повністю занурені в те, що роблять.

Наприклад, на уроці української мови діти аналізують вірш і визначають до якої частини мови належить слова. Кожен учень має набір кольорових цеглинок, кожна з яких позначає частину мови. Учні піднімають відповідні цеглинки Lego після того, як вчитель називає слово. На уроці математики вчитель вивішує на дошку різні дерева на яких написані приклади і в руках тримає роздруковані зображення фруктів із відповідями. Кожен учень, що хоче відповісти, має дати відповідь і повісити фрукти на дерево.

Цей метод допомагає дітям краще розуміти матеріал, оскільки вони активно взаємодіють з ним. Крім того, розвиває творчі здібності, критичне

мислення та навички вирішення проблем, які є важливими для їхнього успіху в навчанні.

Теза 3. Підвищення мотивації до навчання. Підвищення мотивації до здобуття знань й умінь в початковій школі є важливим для успішного навчання. Діяльнісні та ігрові методи можуть значно підвищити бажання учнів. Ігрові та діяльнісні методи навчання є важливими компонентами процесу навчання. Для дітей гра є природним методом навчання, оскільки створює цікаве та захоплююче середовище. Гра сприяє появі позитивних емоцій та бажанню вчитися, зменшує стрес, пов'язаний із навчанням. Дитина відчуває себе впевненою та компетентною, коли знаходиться в ігрових умовах. Ігри також підвищують бажання вчитися, оскільки стимулюють співпрацю і взаємодію з однолітками. Міцна основа для подальшого успіху у навчанні та розвитку дитини створюється отриманим позитивним досвідом.

Теза 4. Розвиток соціальних навичок. Розвиток соціальних навичок учнів у початковій школі є важливою частиною їхнього загального розвитку. Цей процес полегшується ігровими та діяльнісними методами навчання, які дають учням можливість взаємодіяти з однолітками й вчителем у різних ситуаціях. Діти вчаться думати критично, спілкуватися, слухати один одного, виражати свої думки під час гри, проєктів або завдань, які виконують разом. Вони також дізнаються, як працювати в команді, вирішувати конфлікти та співпрацювати.

Рольові ігри, в яких діти опановують різні ролі та проживають певні обставини, допомагають їм краще зрозуміти та емпатіювати з почуттями та поглядами на ситуацію інших людей, могли встановлювати особисті кордони у спілкуванні. Молодші школярі набувають здатності враховувати думки та почуття інших гравців, що є важливим компонентом розвитку соціальних навичок.

Ігри на комунікацію – ефективний спосіб навчити дитину чітко й лаконічно висловлювати свої думки. Подібні ігри також добре допомагають зміцнити зв'язок з дитиною.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Ігрове та діяльнісне навчання є важливим для всебічного розвитку дітей, зокрема їх когнітивної, соціальної, емоційної, креативної та фізичної сфер, які є необхідними для того, щоб діти ставали потужними агентами змін у власному житті, володіли достатніми навичками, формували позитивне ставлення до навчання, відчували занурення в процес активної самостійної пізнавальної чи творчої діяльності, набували досвіду цивілізованої комунікації та вміли проявляти емпатію, дбали про своє здоров'я.

Бібліографія

1. Тарасенко Г. С. (Ред.) (2010). Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навч.-метод. посіб. К. : Слово. 317с.

2. Чікцентміхай Міхай.(2004). Про стан потоку. Режим доступу: https://www.ted.com/talks/mihaly_csikszentmihalyi_flow_the_secret_to_happiness?subtitl e=en (дата доступу 27.09.2024).

3. Щодо упровадження ігрових та діяльнісних методів навчання в освітній процес перших класів закладів загальної середньої освіти №223. (2018). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-uprovadzhennya-igrovih-ta-diyalnisnih-metodiv-navchannya-v-osvitnij-proces-pershih-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата доступу 20.09.2024).

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

МАТЯВІНА Наталія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті проведений порівняльний аналіз педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського з концепцією Нової української школи для початкової освіти. Виявлено, що багато аспектів, відображених в концепції перегукуються з ідеями видатного педагога, який у своїх працях висвітлює різні аспекти розвитку учнів.

Ключові слова: концепція, Нова українська школа, педагогічна спадщина, реформування освіти, оптимізація освітнього процесу, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. В концепції НУШ акцентовано увагу на найсучасніших підходах щодо організації освітнього процесу, а при цьому, на нашу думку, недостатня увага привернута до вже існуючих здобутків педагогічної науки, зокрема, до поглядів В. О. Сухомлинського.

Мета статті: проаналізувати можливості використання ідей В. О. Сухомлинського в організації освітнього процесу сучасної початкової школи.

Основною проблемою концепції НУШ є думка про те, що найбільш успішними в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, ставити перед собою цілі та досягати їх.

Ідеї концепції НУШ дуже чітко збігаються з ідеями В. О. Сухомлинського, які були озвучені багато років тому. Ці погляди великого педагога знайшли своє відображення в концепції НУШ, його новаторські здобутки – це школа радості, школа під блакитним небом, уроки мислення серед природи,

Батьківська школа, літературні твори для дитячого читання та настільна книга «Сто порад учителям» є актуальними і сьогодні [6, с. 22].

Головна мета педагогічної творчості В. О. Сухомлинського – формування всебічно розвинутої особистості. Видатний педагог створив реальний зразок особистості з живими думками і почуттями, визначив її вчинки і дії [3, с. 14]. При цьому він аргументував шляхи, засоби і методи формування особистості відповідно до цілей суспільства з урахуванням індивідуальних і вікових особистостей розвитку дитини.

У Концепції НУШ закладено чимало інноваційних принципів та ініціатив реформування загальної середньої освіти, реалізація яких потребувала напрацювання відповідного нормативно-правового забезпечення [4, с. 9]. Серед принципів, задекларованих у Концепції: ухвалення нових державних стандартів загальної середньої освіти; запровадження нового принципу педагогіки партнерства, надання академічної свободи вчителю; запровадження принципу дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня); удосконалення процесу виховання; створення нової структури школи, що дасть змогу засвоїти новий зміст освіти і набути ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості; децентралізація та ефективне управління загальною середньою освітою; створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, вчителів і батьків; створення необхідних умов для навчання учнів безпосередньо за місцем їх проживання, зокрема у сільській місцевості, або забезпечення регулярного підвезення шкіл [4, с. 23].

У книзі «Сто порад учителям» В. О. Сухомлинський писав про те, що дитина є істотою, яка мислить, пізнає світ не тільки навколо себе, але ще і пізнає самого себе. Причому це знання приходить не тільки розумом, а й серцем [2, с. 36].

Основою концепції В. О. Сухомлинського є повага і довіра до дитини, визнання її унікальності та права на власний вибір. Ця ідея є особливо актуальною в умовах реформування освіти.

Коли перечитуєш твори В. О. Сухомлинського, щоразу виникає думка, що основні положення НУШ були розроблені задовго до появи реформування сучасної освіти.

Зокрема, у книзі «Сто порад учителям» видатний педагог надавав цінні рекомендації щодо роботи педагогів у школі. На нашу думку, ці рекомендації на сьогодні є орієнтиром для формування наскрізних вмінь.

В. О. Сухомлинський писав: «Оцінка – це наше ставлення до учнів. Учень іде до школи не за знаннями, а для того, щоб отримати задоволення. А задоволення дитина отримує від того, що вона пізнає на уроках» [8, с. 15]. Отже, у молодших класах на перших етапах навчання має домінувати оцінка у вигляді вмотивованого оціночного судження, що дає учневі змогу усвідомити, як саме він впорався із роботою, що вийшло добре, в чому помилки, як краще

її виправити. Таку оцінку треба висловити таким чином, щоб дитина не втратила стимул до праці [2, с. 46].

Навчити дітей добре читати – одне з найважливіших завдань учителя. В. О. Сухомлинський зазначав, що без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, що погане читання – ніби брудне вікно, крізь яке нічого не видно [3, с. 11].

Концепція Нової української школи пропонує нам педагогіку партнерства. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками [5, с. 19]. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене можна сформулювати думку про тісний зв'язок педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського із сучасними освітніми процесами становлення НУШ. Актуальність досвіду відомого педагога полягає в тому, що він був новатором, чії погляди та переконання зробили величезний крок уперед для освіти того часу.

Бібліографія

1. Пивоварова Г. С., Хомич О. М. Відображення ідей Сухомлинського в концепції Нової української школи. *Ідеї Василя Сухомлинського про психологічне забезпечення навчально-виховного процесу та сучасна освіта: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції*, м. Кропивницький, 10-28 вересня 2024 р. Кропивницький : Ексклюзив-систем, 2017. С. 244–249.

2. Мельник Н. Методичні ідеї педагогічної системи Василя Сухомлинського в контексті нової української школи. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3. С. 127–134.

3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. *Вибрані твори: в 5 т. – Т. 2. К.* : Рад. школа, 1977. С. 419–655.

4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/

5. Савченко С. В. Педагогіка партнерства у проекті Концепції «Нової української школи». Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-67119769>

6. Студентський історико-педагогічний альманах. Випуск 1. Ідеї педагогів минулого в освіті сьогодення : збірн. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О. Є. Антонової, В. В. Павленко. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 208 с.

ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

МЕДВІДЬ Яна

(студентка 2 курсу факультету педагогіки та психології)

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Радул О. С.

***Анотація.** У статті розкривається значення педагогічних поглядів В. О. Сухомлинського про використання казки у навчанні та вихованні дітей.*

***Ключові слова:** В. О. Сухомлинський, виховання, казка, педагогічний вплив, навчання, педагогічна спадщина.*

Постановка проблеми. Проблема виховання дітей у сучасному суспільстві є однією з найбільш актуальних для педагогів, батьків та психологів. У процесі формування особистості дитини важливу роль відіграють моральні цінності, емоційний розвиток та здатність до співпереживання. Особливо актуальним є питання пошуку ефективних методів та засобів виховання, які могли б одночасно захоплювати дітей і при цьому навчати їх основним моральним принципам. У цьому контексті твори Василя Сухомлинського, зокрема його казки, заслуговують на особливу увагу. Казки, як важлива частина педагогічної спадщини В. Сухомлинського, містять глибокі морально-етичні уроки, спрямовані на формування у дітей почуття добра, справедливості, поваги до інших, а також розвитку самосвідомості та відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці та ідеї видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського на сьогодні добре всім відомі, вони допомагають вирішити різні питання процесу навчання та виховання новому поколінню педагогів. Його ідеї втілені в практику багатьох шкіл. Ідею використання казки як методу навчання та виховання дітей у педагогічній спадщині видатного педагога досліджували сучасні вчені, зокрема І. Бех, О. Савченко, Г. Левченко, Н. Калініченко, Р. Малиношевський, В. Мадзігон, А. Постельняк та інші.

Мета статті. Висвітлити погляди В. Сухомлинського на використання казки у формуванні особистості дитини та сформулювати висновки стосовно її необхідності та корисності у сучасній педагогічній практиці.

Виклад основного матеріалу. Василь Олександрович Сухомлинський – видатний український педагог, який зробив вагомий внесок у розвиток теорії та практики виховання. Одним із центральних методів, який він застосовував у своїй педагогічній діяльності, було використання казок. У своїх творах Сухомлинський звертався до морально-етичних проблем, формував цінності дітей через прості й доступні історії. Казки стали важливим інструментом для

виховання особистості, оскільки вони сприяли формуванню моральних якостей, розвитку уяви, мислення та емпатії.

Наш видатний земляк ставодним із перших в українській педагогіці, хто використав казку у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Він говорив: «Казка для маленьких дітей – не просто розповідь про фантастичні події, це – цілий світ, в якому дитина живе, бореться, протиставляє злу свою добру волю». На думку педагога казка – це активне естетичне мистецтво, яке охоплює всі сфери духовного життя дитини: розум, уяву, волю. Вона оволодіває почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі [1, 11].

«Казка, – любив повторювати В. Сухомлинський, – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена в яскравих образах. Казка – благородне і нічим не замінене джерело виховання любові до Вітчизни. Патріотична ідея казки – у глибині її змісту, створені народом казкові образи, що живуть тисячоліття, доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення. Казка виховує любов до рідної землі вже в тому, що вона – творіння народу» [3, 203]. Казка сприяє всебічному розвитку дитини.

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського багатогранна, вона пронизана проблемою проектування людини, яка ґрунтується на ідеї всебічного розвитку. Усі напрямки виховання (моральне, розумове, трудове, естетичне, фізичне) він розглядав у єдності, вважаючи, що при упущенні чогось одного не розв'яжеться жодне виховне завдання. В. Сухомлинський не уявляв виховання без повчальних розповідей вихователя про гарні вчинки людей, про боротьбу добра і зла. Він склав хрестоматію невеликих повчальних розповідей, що вишукував в книгах, газетах, журналах. Проте найбільшим його страхом було те, що розмови залишаться лише розмовами, перетворяться у пустослів'я. Він вважав, якщо дітей схвилювало слово наставника, то хвилювання повинно обов'язково вилитися у справу, в роботу, в допомогу людям, школі.

Неоціненною підмогою в цьому стає для нас і літературна, і педагогічна спадщина В. Сухомлинського. До сьогоднішніх днів вона є безцінним здобутком, до якого звертаються професори й учителі-практики за головним – за педагогічним натхненням.

В. Сухомлинський написав чимало проблематичних оповідок-притч: «А пісня жива», «Конвалія в саду», «Жаба й соловейко», «Павук і мереживо», «Відломлена гілка», «Опудало й пісня», «Бузинова палиця», «Соромно перед соловейком» та ін. Кожна із них має значення як художнє, так і педагогічне. У творах письменника оживають рослини, розмовляють дерева, квіти, метелики і птахи. У своїх творах Василь Олександрович, використовуючи контраст як художній засіб, допомагає дітям збагнути, що головне в людському житті те, що можна зрозуміти не лише розумом, а й серцем. Досить незвичайним є те,

що педагогічні казки В. Сухомлинського ніби непомітно зовні, насправді вміло і глибоко виховують у дітей найкращі людські якості.

Так за допомогою казок, педагог досягав впровадження морально-етичних норм, які можна розглядати як своєрідні заповіді. Вони призначені для тих, хто хоче стати «справжньою Людиною». Наприклад, такі як: «Не будь байдужим до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості. Будь непримиренним до того, хто прагне жити за рахунок інших людей, завдає лиха іншим людям. Будь добрим і чуйним до людей. Допомагай слабким і беззахисним, товаришу в біді. Не завдавай людям прикрості. Поважай та шануй матір і батька, вони дали тобі життя, вони виховують тебе, вони хочуть, щоб ти став чесним громадянином, людиною з добрим серцем і чистою душею» [2, 33].

Величезний виховний потенціал мають казки для дітей В. Сухомлинського. Вони допомагають сформуванню й розвинути в молодших школярів моральні почуття і якості:

- духовні цінності;
- гуманістичні почуття;
- родинні цінності;
- естетичні почуття;
- бережливе ставлення до природи [3].

Казкові історії розвивають мислення дитини, а також її уяву. Дитина вчиться бачити світ із чіткими кордонами добра і зла. Слухаючи казку діти, зазвичай, обирають позитивного героя, якого в подальшому житті наслідують. Діти ще в ранньому віці усвідомлюють, що негативні персонажі, що завжди наявні в творах, обов'язково будуть покараними, а єдина можливість цього уникнути – не наслідувати їм, не бути негативними. Вони переживають події сюжету разом з обраними героями. Важливо не лише уважно прочитати твір чи розповісти його, а й ретельно обговорити та проаналізувати сюжет, образи героїв та події. В. Сухомлинський вважав, що образи, які присутні у казках, вчать дітей бути співчутливими, шукати вихід із будь-якої ситуації, заставляють думати, робити висновки [2, 245].

Висновки. Педагогічні казки В. Сухомлинського ніби непомітні зовні, але ефективно виховують у дітей найкращі почуття добра, любові до всього прекрасного, співчуття. Казки формують перші навички людяності у взаєминах один з одним, виховують духовні цінності, бережливе ставлення до природи.

Використання казок Василя Сухомлинського у вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку є ефективним методом для формування моральних якостей, світоглядних ідей, переконань та їх втілення у повсякденній поведінці. Через прості та водночас глибокі історії діти отримують важливі життєві уроки, що сприяють їхньому гармонійному розвитку. Інтеграція казок у сучасну педагогічну практику може значно покращити виховний процес та допомогти дітям стати більш чутливими та відповідальними особистостями.

Бібліографія

1. Вознюк В. О. Виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Житомир, 2017. 228 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк, 1976. Т. 4. – 640 с.
3. Ковальчук В. І. Спогади про В. Сухомлинського. Київ, 1990. С. 201–204.
4. Виховний потенціал авторських казок Василя Сухомлинського [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferentsiia-24-25-veresnia-2015-roku/sektsiia-4/3849-vykhovnyu-potentsial-avtorskykh-kazok-vasylya-sukhomlynsko>

ЯКОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕДАГОГА У ПРАЦЯХ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

МЕЛЕГА Діана

*(здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету української філології, іноземних мов та соціальних комунікацій)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Р. О. Ляшенко

***Анотація.** В статті обґрунтовано важливість особистісних і професійних якостей вчителя, сформованих Василем Сухомлинським. Проаналізовано основні якості педагога, на яких наголошував видатний український педагог. Зроблено висновок, що саме поєднання глибоких знань і моральних якостей робить вчителя справжнім наставником, здатним впливати на формування особистості учнів.*

***Ключові слова:** якість, В. О. Сухомлинський, особистість, педагог, вчитель.*

Вступ. Василь Олександрович Сухомлинський – видатний український педагог, мислитель і гуманіст, який зробив неоціненний внесок у розвиток педагогіки. Його праці донині є джерелом натхнення для вчителів і педагогів по всьому світу. Однією з головних тем його педагогічних роздумів було питання якостей, які повинен мати вчитель для того, щоб бути успішним не лише у навчанні, але й у вихованні молодого покоління.

Розвиток якостей особистості у працях В. О. Сухомлинського тісно пов'язаний з ідеями та ідеалами гуманізму [1, с. 69]. Педагог вважав, що вчитель відіграє ключову роль у житті учня, стаючи для нього першим і найважливішим наставником. Основна мета педагога полягає не лише у викладанні матеріалу, але й у пробудженні поваги до знань та прагнення до пізнання. Учитель запалює інтерес до науки, який формує світогляд дитини та її духовні цінності.

Мета статті: проаналізувати якості, які має мати вчитель як педагог за поглядами Василя Сухомлинського, а також обґрунтувати, як ці якості сприяють успішному вихованню та навчанню школярів.

В. Сухомлинський писав «Усі ми – і педагоги, і вихованці – мандрівники в океані наукових знань. Ваші знання, ваша жадоба пізнання, пристрасть до читання – це могутнє джерело виховної сили вашої особистості. Знання, злиті зі світом людських почуттів і переконань – формують людину. Слово вчителя несе в собі не тільки смисл, зміст предмета, але й емоційний заряд думок, емоцій, почуттів, які пробуджуються в учнів лише за тієї умови, коли перед ними людина, палко закохана в науку, і чим глибше закохані ваші вихованці в предмет, який ви викладаєте, тим кращий ви педагог, тим органічніше зливаються у вашій особі вихователь і викладач. У закоханого у свій предмет педагога учні теж проймаються почуттям любові до знань, до науки і книги» [3, с. 561].

У цій статті розглянемо основні якості вчителя як педагога за В. О. Сухомлинським.

Однією з найголовніших якостей, яку Василь Сухомлинський вважав необхідною для кожного вчителя, є **доброзичливість**. У своїй праці «Сто порад вчителю» він наголошував, що вчитель має ставитися до учнів так, як би він ставився до власної дитини. Якщо дитина робить помилки або вчиняє неправомірні дії, вчитель повинен виявляти терпіння та розуміння, намагатися підтримати учня, допомогти йому подолати труднощі, а не карати.

Сухомлинський підкреслював, що доброзичливість є проявом любові до дітей і бажання допомогти їм стати кращими. Він вважав, що тільки через доброту і співчуття можна досягти справжнього успіху у вихованні. Покарання, на його думку, не є ефективним методом виховання, якщо не супроводжується моральною підтримкою та бажанням допомогти дитині знайти правильний шлях. Як зазначав педагог: «Серце зажадало б чогось такого, що створило б у душі сина моральну чистоту і красу, зробило б його справжньою людиною» [2, с. 432].

Високий рівень професійної компетентності. На думку В. Сухомлинського, вчитель повинен володіти не лише глибокими знаннями з предмета, але й розуміти психіку та інтереси дітей. Він підкреслював, що вчитель є першим і найважливішим наставником у житті дитини. У своїй роботі вчитель формує не лише знання, але й світогляд, інтерес до навчання, повагу до науки та культури.

Професійна компетентність, за Сухомлинським, включає не лише знання предмета, але й вміння донести ці знання до учнів, захопити їх навчальним процесом. Учитель, який закоханий у свій предмет, здатен передати цю любов своїм учням. Він не просто навчає, а пробуджує в учнях прагнення до самостійного пізнання, що є однією з найважливіших якостей справжнього педагога.

В. Сухомлинський зазначав: «Учитель, який любить свій предмет, має одну надзвичайно цінну якість: він не тільки передає своїм вихованцям фактичні знання, але й пробуджує в них думку про знання» [2].

Таким чином, педагог, на думку Сухомлинського, має навчати учнів не лише знань, але й мислити, аналізувати та ставити запитання.

Чесність і щирість у спілкуванні. Важливим аспектом педагогічної діяльності, на який звертав увагу Сухомлинський, є чесність та щирість у спілкуванні з учнями. Він наголошував, що діти дуже тонко відчують, коли вчитель є нещирим або говорить щось формально. «Головне, що визначає ефективність слова вчителя, – це його чесність», – писав педагог.

Учні завжди уважно сприймають слова вчителя, але ще більше вони реагують на те, чи є ці слова щирими. Щира емоційна реакція вчителя здатна надихнути учнів, допомогти їм повірити у власні сили та почати працювати над собою. Навпаки, лицемірство або формальність можуть відбити в учнів бажання вчитися та взаємодіяти з вчителем. Тому Сухомлинський вважав чесність однією з ключових якостей, що визначають успіх педагогічної діяльності.

Вміння бути другом і наставником. Сухомлинський наголошував на тому, що вчитель повинен бути для своїх учнів не лише вчителем, але й другом та наставником [3, с. 435]. Він вважав, що виховання та навчання не можуть бути ефективними, якщо між учнем і вчителем не існує довірливих і теплих відносин.

Учитель, який є другом для своїх учнів, здатний краще зрозуміти їхні проблеми, потреби та інтереси. Він може підтримати дитину у важкі моменти, дати їй пораду або допомогти знайти правильний шлях у житті. Такий учитель не лише навчає, але й виховує, формує моральні якості учня. Сухомлинський зазначав, що вчитель, який здатен бути другом і наставником одночасно, є справжнім педагогом, здатним вплинути на душу та серце своїх вихованців.

Творчий підхід і здатність навчити мислити. Однією з головних ідей педагогіки Сухомлинського було те, що діти повинні вчитися мислити, а не просто запам'ятовувати факти. Він підкреслював, що творча праця педагога полягає не тільки у викладанні предмету, але й у розвитку критичного мислення учнів.

«Дітей треба вчити мислити – це найважливіший бік педагогічного процесу», – писав Сухомлинський [4, с. 400–443]. Він наголошував на тому, що вчитель повинен створювати на уроках такі умови, за яких учні самостійно шукають відповіді на питання, роблять висновки та висловлюють свої думки. Такий підхід розвиває не лише інтелектуальні здібності, але й формує творчий підхід до розв'язання проблем.

Відповідальність і любов до своєї професії. Вчитель, за Сухомлинським, має бути прикладом для своїх учнів у всьому: у ставленні до знань, до праці, до життя загалом. Він повинен любити свою професію і відчувати відповідальність за кожного учня. Педагог має розуміти, що його слово і вчинки мають великий вплив на формування особистості дитини.

Сухомлинський підкреслював, що вчитель, який любить свою роботу, здатний передати цю любов і учням. Він наголошував, що навчання має бути не лише професійним обов'язком, але й внутрішнім покликанням людини. Вчитель, який по-справжньому відданий своїй справі, створює атмосферу довіри та взаєморозуміння, що є запорукою успішного виховання.

Висновки. Отже учитель – це не лише професія, це покликання, яке вимагає від людини високого рівня професійної компетентності, щирості, доброзичливості та творчого підходу. Успішний педагог поєднує функції наставника та викладача, впливаючи не тільки на інтелектуальний розвиток, але й на емоції, волю та здібності учня. Він стає для учнів другом і порадиником, допомагаючи їм розвивати особистість та здібності. Завдання педагога полягає в тому, щоб підтримувати учня у його самопізнанні, допомагаючи формувати його характер, навички та інтереси через особистий приклад і емоційний вплив. Тому кожен вчитель має прагнути до постійного самовдосконалення, відчувати відповідальність за свою працю і з любов'ю ставитися до своїх учнів.

Бібліографія:

1. Гуманізація навчально-виховного процесу: Зб. Наук. праць. За заг. ред. проф. В.І.Сипченка. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2007. 182 с.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Вибрані твори: в 5 т. Т. 2. К.: Рад. школа, 1977. С. 432–560.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1976. Т.4.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т.4. С. 400-443.

ПРИРОДА В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

МІТІРЬОВА Анастасія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка А. М. Мартін

Анотація. У статті розкрито погляди В. Сухомлинського щодо освіти та виховання школярів засобами природного довкілля. Висвітлено важливість засобу природи у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Досліджено актуальність природничої освіти для розвитку та виховання дитини молодшого шкільного віку.

Ключові слова: виховання, природа, природознавство, природне довкілля, школярі, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Виховна система В. Сухомлинського – цілий світ із формування нової особистості, яка прагне до ідеалу. А природа у цьому педагогічному світі посідає одне з найважливіших місць. Її педагог вважав джерелом для всебічного розвитку та виховання підростаючої особистості. Велику цінність мають погляди В. Сухомлинського на природу як провідний засіб формування особистості, як джерело думки, логіки мислення, почуття краси, позитивних емоцій та ціннісного бачення оточуючого.

Аналіз досліджень та публікацій. Численні наукові доробки не тільки педагогів, а й психологів свідчать про те, що концепція проведення уроків серед природи, яку розвивав Василь Олександрович, викликає великий інтерес у сучасних вчителів та науковців. Ідеї В. Сухомлинського залишаються актуальними, досліджуються та впроваджуються у роботу закладів освіти. Зокрема, дослідженням спадщини В. Сухомлинського займалися Л. Височан, Н. Дічек, О. Рідкоус, Т. Садова та ін.

Мета статті полягає у дослідженні місця та значення природи у педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Н. Дічек, вся спадщина В. Сухомлинського пронизана думками про відносини дитини і природи [2, 30]. Саме її він вважав одним із найважливіших засобів освіти та виховання. У свою чергу дослідниця Т. Садова, будуючи свою педагогічну діяльність, В. Сухомлинський прагнув, щоб усі роки розвитку дитини оточуючий світ, природне довкілля постійно жили її свідомість яскравими образами, сприйманнями та уявленнями, «щоб закони мислення діти усвідомлювали як струнку споруду, архітектура якої підказана ще більш струнким витвором – природою» [57, с. 146].

В. Сухомлинський надавав винятково великого значення спілкуванню учнів з природою у розвитку їхніх розумових здібностей, допитливості, «знаттєлюбності». Адже, на думку педагога: «проблемне викладання і вивчення матеріалу починається з активної взаємодії з природою». Адже в ній закладено у доступній для дитини формі «прості і разом з тим дуже складні речі, факти, явища, залежності, закономірності», які неможливо замінити нічим – ні розповідями, ні технічними засобами [7, с. 538-539].

Педагог наголошував, що розвиток дитини «не можна було б уявити без її активного спілкування з природою... в уважному погляді на явища природи зливаються в органічній єдності образ, емоція і слово. Це злиття... і є тим, що в практиці називається активністю мислення» [7, с. 545]. Таке спілкування він організовував у «школі під блакитним небом» – де діти вели спостереження, слухали казки та розповіді вчителя, мислили серед природи, вели бесіди, фантазували, створювали власні казки. Як писав сам педагог: «Школа під блакитним небом учила мене, як відкривати перед дітьми вікно у навколишній світ...» [6, с. 30-41].

Для цього В. Сухомлинський пропонує вчителям початкових класів теми занять у природному довкіллі, наприклад: «Пробудження природи від нічного

сну», «Як квіти зустрічають схід сонця», «Подорож мурахи від мурашника до крихти хліба», «Промені сонця грають у краплях роси», «Які птахи першими зустрічають сонце в селі і в степу», «Куди летять бджоли вранці з вулика», «Чому джміль не вдержався на стеблині гречки» та ін. [7, с. 540].

Також він використовував природу як шлях всебічно гармонійного виховання учнів. Покладаючись на свій багаторічний досвід, він зазначав, що природа є «не тільки об'єктом пізнання, не тільки сферою активної діяльності..., але й величезної ваги виховним фактором, що накладає відбиток на весь характер педагогічного процесу» [7, с. 536].

Педагог підкреслював, що природа не виховує «сама по собі», також показником вихованості не є лише те, що дитина любить природу. Вчитель повинен організовувати роботу в природі таким чином, щоб дитина прагнула не тільки зберегти, але й примножити багатства природи [7, с. 546-548].

У школі В. Сухомлинського з раннього віку дітей привчали ставитись до природних багатств як до найвищої цінності. «Завдяки цій одухотвореності предметів, любовному ставленню до них... вони входять у духовне життя дитини». У школі організовувалась різноманітна систематична робота дітей у природному довкіллі: шкільних ділянках, садах полях. Педагог був упевнений: «...школа майбутнього повинна якнайповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа...» [5, с. 90-92].

Багато сучасних дослідників та педагогів звертають увагу на впровадження ідей В. Сухомлинського. Зокрема Н. Дічек підкреслює: «...В. Сухомлинський багаторазово акцентує увагу на важливості формування... ставлення до природи не як до джерела, з якого слід лише брати, а як до організму, клітинами якого є все живе і неживе...» [2, с. 31].

О. Рідкоус зазначає ефективність використання ідей В. Сухомлинського у сприянні їх формуванню естетичних, практичних, екологічних, пізнавальних, моральних цінностей, розширенню уявлень про явища неживої і живої природи, їхні взаємозв'язки, що виховує у них емоційно-дбайливе ставлення до природи. А методика впровадження принципів спадщини В. Сухомлинського у практиці сучасної початкової школи складається з двох напрямків: формування наукових знань з екологічного виховання та охорони природного середовища [3, с. 59-62].

Втілення ідей спадщини В. Сухомлинського у впровадження концепції НУШ вважає за доцільне та надає увагу дослідниця Л. Височан. Вона зазначає, що у напрямку викладання природознавства, ідеї В. Сухомлинського повинні стати «керівництвом до дій вчителів». Зокрема, вона пропонує організовувати «літературні хвилинки» за творами В. Сухомлинського зі збірки «Казки Школи під голубим небом» на уроках природознавства [1, с. 68-69].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, спадщина В. Сухомлинського містить цінні теоретичні та практичні положення, якими слід послуговуватися в освітньому процесі молодших школярів та є невичерпним джерелом педагогічних ідей для впровадження в життя сучасної школи. Перспективу подальших розвідок вбачаємо в окресленні сучасних

прикладів упровадження ідей В. Сухомлинського в освітній та виховний процес початкової школи.

Бібліографія

1. Височан Л. М. Твори Василя Сухомлинського як засіб екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ, 2018. Випуск 1 (60). С. 66-71.
2. Дічек Н. Природолюбна етика В. Сухомлинського – складник його системи формування творчого начала особистості дитини. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Випуск 123. С. 28-35.
3. Рідкоус О. В. Використання педагогічних ідей В. Сухомлинського для розвитку екологічної культури молодших школярів. *Таврійський вісник освіти*. Херсон: Гельветика, 2015. Випуск № 2(50). С. 57-64.
4. Садова Т. А. Проблема розвитку пізнавальної активності старших дошкільників у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. *Наука і освіта*. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2008. Випуск № 6. С. 145-149.
5. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа. *Вибрані твори: у 5 т. Т.4*. Київ : Радянська школа, 1977. С. 7-392.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: у 5 т. Т. 3*. Київ : Радянська школа, 1977. С. 7-278.
7. Сухомлинський В. О. Школа і природа. *Вибрані твори: у 5 т. Т.5*. Київ: Радянська школа, 1977. С. 536-551.

ПОСТАТЬ ДИТИНИ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ОСТРОПОЛЬСЬКА Анна

(здобувачка фахової передвищої освіти

дошкільного та початкового відділення)

*Харківський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка К. Г. Корсікова

Анотація. *Стаття присвячена аналізу ролі дитини у творчому доробку видатного українського педагога Василя Сухомлинського. У статті розкриваються актуальні ідей В. О. Сухомлинського про дитину в сучасному контексті. Автор демонструє, як педагогічні принципи видатного педагога можуть бути застосовані в сучасній освіті з метою всебічного розвитку особистості дитини.*

Ключові слова: *дитина, особистість, педагогічна спадщина, Василь Сухомлинський.*

Постановка проблеми. Творчість видатного педагога Василя Олександровича Сухомлинського має значний вплив на практику виховання дошкільників та молодших школярів у сьогоденні. Його інноваційні методи, такі як створення «Школи радості» та використання природи як

навчального середовища, і досі є взірцем для сучасних педагогів. Адже саме він був тим, хто у числі перших звернув увагу на необхідність гуманізації навчально-виховного процесу. Наприклад, В. О. Сухомлинський підкреслював важливість розвитку в дитині почуття гідності, самоповаги та відповідальності за свої вчинки.

Фактично, саме В. О. Сухомлинський сформулював сучасну парадигму в освіті – гуманне, демократичне і особистісно-орієнтоване виховання. Його педагогічна спадщина продовжує надихати вчителів на створення освітнього середовища, де кожна дитина відчуває себе цінною та унікальною. Він володів безмежним талантом любові до людини, безмежною любов'ю до своєї праці й, перш за все, до дітей. Саме ця любов стала рушійною силою його педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження, зокрема, роботи Н. Гавриш, яка детально вивчала вплив театралізованої діяльності на розвиток творчої уяви, та В. Моляка, що зосередився на ролі конструктивної діяльності в формуванні творчого мислення, однозначно свідчать про значний вплив активної практичної діяльності на розвиток творчих здібностей дітей. Залучення учнів до різних видів творчості, таких як малювання, ліплення, конструювання, сприяє розвитку їхньої уяви, оригінальності мислення та здатності до самостійного вирішення проблем. Як зазначала Т. Піроженко, активна діяльність є не лише засобом пізнання світу, але й потужним стимулом для творчого самовираження дитини. Цей висновок перегукується з ідеями В. О. Сухомлинського, який підкреслював важливість створення в закладі освіти атмосфери, що стимулює творчу активність кожної дитини.

Мета статті – дослідити постать дитини у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. В. О. Сухомлинський мав незвичайний підхід до праці вчителя, оскільки розпочав вчителювання у 17 років і відразу відчув інтерес до науково-педагогічної роботи.

Сутністю педагогічної системи Сухомлинського було глибоке переконання в тому, що кожна дитина – це неповторний Всесвіт, зі своїм унікальним набором талантів, інтересів та темпів розвитку. Сьогоднішній педагог має не просто розуміти цю різноманітність, а й створювати освітнє середовище, де кожна дитина відчуває себе почутою, зрозумілою та має можливість розкрити свій потенціал на повну. Адже формування компетентностей – це не просто передача знань, а й розвиток особистості, її творчих здібностей та самостійності, з урахуванням індивідуальних потреб і особливостей кожного учня.

Для вчителя є важливим створити ситуацію успіху у навчанні, яка запалить у дитині іскру допитливості та перетворить процес навчання на захопливу подорож. Ця іскра, на думку Василя Сухомлинського, стане потужним джерелом внутрішніх сил, що допоможе їй долати будь-які труднощі та формувати стійке бажання до пізнання протягом усього життя.

В. О. Сухомлинський у своїх працях чітко відстоював та пояснював гуманне ставлення до дітей і не розумів, як можна показувати учням їх недоліки привселюдно. Наприклад, у праці «Розмова з молодим директором школи» педагог зазначає: «Навчання – це насамперед взаємовідносини між людьми, обмін духовними цінностями, взаємна віддача сердечної доброти, співчуття. Усе шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності» [1, с. 115].

Спадщина Василя Сухомлинського – це невичерпне джерело інноваційних педагогічних ідей, зосереджених на гармонійному розвитку дитини. Його педагогічна система, побудована на глибокому розумінні дитячої психології, передбачала не лише засвоєння знань, а й формування всебічно розвиненої особистості.

Одним з найважливіших інструментів у руках педагога, за В. О. Сухомлинським, є слово. Майстерне володіння мовою дозволяє не лише передати знання, а й вплинути на почуття й думки дитини. Педагог порівнював слово до чарівної палички, яка здатна творити чудеса [4, с. 18].

Василь Сухомлинський закликав педагогів до використання індивідуальних підходів у навчанні, стверджуючи, що кожна дитина – це унікальний світ, який потребує особливого ключика. Він радив використовувати такі методи, як проектна діяльність, групові дискусії та індивідуальні консультації, щоб максимально розкрити потенціал кожного учня.

Високодуховний педагог, наслідуючи ідеї В. О. Сухомлинського, бачить у кожній дитині унікальний світ, що потребує індивідуального підходу. Він не просто передає знання, а й формує особистість, допомагаючи учням розвивати емоційний інтелект, критичне мислення і систему цінностей. Створивши атмосферу довіри і підтримки, такий педагог стає для своїх вихованців не лише вчителем, а й ментором і другом. У сучасному світі, що постійно змінюється, саме такі педагоги здатні виховати всебічно розвинених особистостей, готових до викликів ХХІ століття. Особливу увагу педагог приділяв естетичному вихованню. Він переконаний, що мистецтво здатне пробудити в дитині найтонші почуття, сформувати високий естетичний смак. Саме тому у своїй школі Василь Олександрович створив унікальне навчальне середовище, де кожен куточок дихав красою.

В. О. Сухомлинський виділив «дев'ять негідних речей», які не повинні займати місце в житті людини, зокрема, педагога при спілкуванні з дитиною. Це негідно отримувати своє благополуччя за рахунок інших; негідно бути байдужим до чужого горя; негідно привласнювати чужі заслуги; негідно відступати перед труднощами, бути боязливим; негідно задовольняти лише власні потреби; негідно мовчати, коли треба говорити; негідно брехати, не мати власної думки; негідно давати порожні обіцянки; негідно як жаліти самого себе, так і безжально ставитися до іншої людини [4, с. 20].

Ідеї Василя Сухомлинського про «дев'ять негідних речей» залишаються актуальними і сьогодні. Вони є своєрідним компасом, який допомагає

педагогам орієнтуватися при спілкуванні з учнями, виховувати в собі ці якості та у своїх вихованцях.

За словами Сухомлинського, кожен вчитель – це майстер, що виліплює юні душі. Саме тому так важливо постійно вдосконалюватися, аби вміти знайти ключик до серця кожного учня та засіяти в ньому зерна істини, краси і добра.

Усі праці Василя Сухомлинського пройняті гуманним ставленням до дитини, пошаною до її особистості, розумінням її інтересів, почуттів, позиції. Дитячий світ у книзі «Серце віддаю дітям» автор називає особливим світом, у якому діти живуть власними уявленнями про добро й зло, честь і безчестя, людську гідність. Педагог писав, що бажав би стати дитиною для того, щоб подивитися «за ворота їхнього (дитячого) казкового світу», краще їх розуміти та любити ще більше [2, с. 29].

У своїх роботах педагог чимало уваги приділяв вихованню молодших школярів, розробляючи інноваційні методики, які сприяли всебічному розвитку особистості. За його переконанням, роки дитинства – дошкільний і молодший шкільний вік – це не просто підготовка до майбутнього, а фундамент, на якому будується все життя дитини. Саме в цей період формуються основні риси характеру, цінності та світогляд, тому так важливо створити для дітей атмосферу любові, довіри та творчості.

Василь Сухомлинський майстерно використовував казку як потужний інструмент для всебічного розвитку учнів початкових класів. Його казки – це не просто розповіді, а справжні психолого-педагогічні шедеври, що закладали в дитячі серця зерна доброти, справедливості та любові до ближнього. Через казку В.О. Сухомлинський нібито проводив невидиму нитку до дитячої душі, пробуджуючи в ній найтонші почуття та емоції.

Особливу цінність становлять його методичні розробки, які заохочували дітей до творчості. Завдяки ним, малята не лише слухали готові казки, а й самі творили їх, перетворюючись на маленьких письменників. В їхніх творіннях фантазія органічно поєднувалася з розумінням моральних норм, що свідчило про високий рівень педагогічної майстерності В.О. Сухомлинського [3, с. 220].

Висновки і перспективи подальших розвідок наперед. Дитини у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського є центром Всесвіту педагога, джерелом натхнення та неосяжним полем, на якому можна вирощувати доброту, відвагу, справедливість, любов до людей, природи, милосердя, вдячність та ще багато гарних якостей особистості.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. *Вибрані твори: у 5 т.* Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. С. 7–390.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К.: Рад. шк., 1978. С. 25–240.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибр. твори: в 5 т.* К., 1976. Т.1. С. 125–370.
4. Ткачова Н. Сухомлинський В. О. у творчості сучасного педагога. *Початкова школа.* 2000. № 9. С. 18–28.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ПАВЛЕНКО Марія

*(студентка II курсу другого (магістерського) рівня
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцентка **Жигора І. В.***

Анотація. У статті досліджуються особливості формування лексичної компетентності молодших школярів з позиції поглядів В. О. Сухомлинського; визначається важливість лінгводидактичних поглядів педагога в розвитку мовленнєвих навичок учнів початкових класів; аналізується роль ідей В. Сухомлинського у формуванні активного словника молодшого школяра, що є обов'язковим компонентом загальномовної компетентності.

Ключові слова: загальномовна компетентність, словник молодшого школяра, лексична компетентність, розвиток мовленнєвих навичок, В. О. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес початкової ланки загальноосвітньої школи, зокрема концепція «Нова українська школа» передбачають компетенізацію освіти через реалізацію компетентнісного підходу, який полягає в орієнтації на ключові компетентності молодших школярів, що, зі свого боку, сприяє формуванню такої системи поглядів, ціннісних орієнтирів, загалом формуванню особистості-новатора, конкурентоспроможного на ринку праці, творчої особистості, здатної навчатися протягом усього життя, неординарно розв'язувати освітні та життєві проблеми [5, с. 10]. Зазначені в Концепції компетентності потрібні сучасній людині для *успішної самореалізації в суспільстві*. Роль ідей В. Сухомлинського важко переоцінити, оскільки педагог одним із перших визначив принцип наступності в процесі формування компетентності «учити – учитися», наголошуючи, що не можна переривати навчання в початкових класах із подальшими рівнями навчання [4].

Із позиції нашого дослідження щодо формування лексичної компетентності молодших школярів цікавим є педагогічний досвід В. Сухомлинського, ефективно інтегрований у сучасну практику проведення уроків з української мови, оскільки сьогоденні зміни в освітньому процесі вимагають адаптації ідей педагога до нових потреб, зокрема до використання інтерактивних технологій і врахування сучасного соціокультурного контексту, досвіду сучасних школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На підставі аналізу творів В. О. Сухомлинського, досліджень його концепцій та підходів педагогами-

новаторами, можна зробити висновок, що методи та прийоми Василя Сухомлинського щодо формування мовленнєвих навичок через індивідуалізований підхід, через емоційно-ціннісне сприйняття дійсності, шляхом природних спостережень, за допомогою використання та складання казок, через мовленнєві ігри є й сьогодні актуальними. Дослідники його спадщини наполягають на важливості навчання дітей української мови за допомогою творчих завдань, що сприяють формуванню комунікативної компетентності молодших школярів, зокрема лексичної [4].

У доробках дослідників описуються ідеї великого українського педагога як орієнтири та зразки педагогічної майстерності. Так, Бугай В. П. вивчав педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського в умовах загальноосвітнього навчального закладу [1]. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського, а також можливості їх реалізації в умовах сучасної школи досліджували І. Зверева, О. Сухомлинська, Л. Коваль, Г. Вороніна, А. Капська, Л. Мардахаєв, Л. Міщик, П. Шептенко, В. Семенов, М. Галагузова та ін.

У кожній праці В. Сухомлинського із красномовними назвами («Слово рідної мови», «Рідне слово», «Слово про слово», «Серце віддаю дітям») знаходимо питання розвитку мовлення школярів, адже педагог-новатор, педагог-практик особливу увагу приділяв значенню рідного слова в освітньому процесі [6].

Мета статті: показати актуальність й ефективність використання педагогічних ідей В. Сухомлинського в умовах сучасної української школи.

Виклад основного матеріалу. Урок з української мови сьогодні вимагає осучаснення, у контексті поглядів Василя Сухомлинського йдеться про адаптацію ідей педагога до нових потреб, зокрема до використання інтерактивних технологій. Насамперед такому адаптуванню піддається метод природних спостережень педагога [3] через інтеграцію з сучасними технологіями та мультимедійними засобами. У складних умовах війни, щоденних тривог учні початкових класів більшість часу проводять у міському середовищі, у приміщеннях укриттів або у віртуальному просторі, тому завдання вчителя полягає у відновленні зв'язку між дитиною й природою під час словникової роботи на уроках української мови. Можна використати інтерактивні технології під час активізації активного словника школярів: показ відеороликів про природу (наочна робота з новими словами); використання мобільних додатків для дослідження слів – назв тварин та природних явищ; організація віртуальних екскурсій (наприклад, до семи чудес України), вводячи в словниковий обіг учнів початкових класів нові слова та звороти.

Відповідно до вікових особливостей молодших школярів для формування лексичної компетентності доцільно використовувати казки з інтерактивними елементами. В. Сухомлинський уважав казки важливим інструментом для мовленнєвого розвитку школярів [6], тому сьогодні можна адаптувати використання казок для словникової роботи через застосування інтерактивних

методів, зокрема через казкові театри, казкові ігри з використанням цифрових технологій та анімації. Популярним сьогодні є використання мультимедійних інструментів для драматизації казок, передусім інтерактивні книги, аудіоказки, під час роботи з якими учні взаємодіють із героями казок, грають різні мовленнєві ролі, що допомагає формуванню комунікативної компетенції.

Оскільки провідним видом діяльності дітей окресленого віку є гра, то ефективним видом роботи для поповнення словника учнів є мовленнєві та мовні ігри. Василь Сухомлинський широко використовував для розвитку мовлення школярів ігрову діяльність [6], тому сьогодні для формування лексичної компетентності треба використовувати спеціальні ігрові застосунки та онлайн-ігри. За такого підходу школярі краще запам'ятовують нові слова, розуміють їх значення, починають використовувати у своєму мовленні.

Висновки й перспективи. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського є важливою для адаптації при формуванні лексичної компетентності учнів молодшого шкільного віку. Ідеї педагога про значення рідного слова залишаються сьогодні актуальними, однак потребують детальнішого вивчення, адже педагог прагнув, щоб слово було для учня не просто позначенням предмета, речі, якимось явищем дійсності, а й новою системою навчання, необхідністю її поглибленого вивчення.

Бібліографія

1. Бугай В. П. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Режим доступу: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=750
2. Дзиговська Л. А. Реалізація педагогічних ідей В. Сухомлинського в умовах нової української школи. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/realizaciya-pedagogichnih-idey-v-suhomlinskogo-v-umovah-nush-67144.html>
3. Ідеї В. Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Режим доступу: <https://us.bdpu.org.ua/ideji-v-suhomlynskoho-v-suchasnomu-osvitnomu-prostori.html>
4. Коваленко К. В. Сухомлинський про проблему мовленнєвого розвитку дітей. Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів : збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / Відп. за випуск: І. М. Лапшина, Л. В. Любчак, Н. Ю. Родюк. Вип. 14. Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2018. 268 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. / Упорядники Гриневич Лілія, Елькін Елександр, Калашнікова Світлана, Коберник Іванна, Ковтунець Володимир, Макаренко Оксана, Малахова Олена та інші. Міністерство освіти і науки України. 34 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. К., 1977. Т. 5. 638 с.

ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ПЕРЕДЕРІЙ Софія

*(здобувачка освіти другого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету української філології, іноземних мов та соціальних комунікацій)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Р. О. Ляшенко*

Анотація. У статті проаналізовані погляди В. О. Сухомлинського на різні аспекти проблеми формування творчої особистості. Виокремлено провідне значення формування творчості у дітей. Автор поєднує теоретичний аналіз педагогічної спадщини Сухомлинського та практичні аспекти його роботи. Проаналізовані ідеї В.О. Сухомлинського пропонують педагогам інструменти для створення освітнього середовища, яке сприяє розкриттю творчого потенціалу учнів.

Ключові слова: творча особистість, педагогічна діяльність В. О. Сухомлинський, творчість, виховання.

Вступ. У сучасному світі, що стрімко змінюється, потреба у всебічно розвинених особистостях є більш актуальною, ніж будь-коли раніше. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського містить багато відповідей на різноманітні актуальні питання освіти і виховання, розвитку та підготовки дітей до дорослого життя. У своїй науково-практичній діяльності В. О. Сухомлинський неабияку увагу приділяв проблемі формування всебічно розвиненої особистості. Ідеї Сухомлинського про індивідуальний підхід, розвиток творчих здібностей та виховання відповідального громадянина залишаються надзвичайно актуальними в контексті сучасних освітніх викликів.

Мета статті є проаналізувати педагогічну спадщину Василя Сухомлинського з акцентом на педагогічних ідеях розвитку творчої особистості. Дослідження спрямоване на виявлення актуальних аспектів його педагогічної системи в контексті сучасних освітніх викликів та визначення шляхів імплементації його ідей у практику сучасної школи.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ, що стрімко еволюціонує, висуває нові вимоги до підростаючого покоління. Парадигми навчання та виховання, пройшовши шлях від догматичного зазубрювання до індивідуалізованого розвитку особистості, сьогодні все більше зосереджуються на розкритті творчого потенціалу кожної дитини. Концепція творчого розвитку, що охоплює широкий спектр проявів – від фантазії до повсякденної діяльності, стала домінантною в сучасній педагогіці. Детальне дослідження педагогічних ідей В. О. Сухомлинського займались науковці: Т.Ф. Алексеєнко, Р. В. Малиношевський, А. М. Богуш, І. А. Зязюн, В. Г. Кузь, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська, М. Д. Ярмаченко та інші. Проблема

формування творчої особистості упродовж тривалого часу є важливим напрямом емпіричних пошуків та науково-теоретичних досліджень у галузі психології та педагогіки (В. І. Андреев, Д. Б. Богоявленська, В. І. Загвязинський, В. О. Кан-Калик, Н. В. Кічук, Г. С. Костюк, В. О. Моляко, М. М. Поташник, С. О. Сисоєва, Н. Ф. Тализіна, А. В. Хуторський та ін.). Ці проблеми знайшли своє відображення і в педагогічній спадщині видатного вітчизняного педагога В. О. Сухомлинського. Хоча поняття «творчість» має безліч визначень, більшість дослідників сходяться на тому, що це процес створення чогось нового і цінного. В. О. Сухомлинський стверджував, що «Творчість є щаблинкою самостійного мислення, на якій дитина пізнає радість власної думки, переживає моральну гідність творця» [1, с. 434]. Він поділяв це розуміння, вважаючи творчість не просто діяльністю, а виявом найвищого рівня розвитку особистості, її інтелекту, почуттів і волі. Для нього творчість була необхідною умовою самопізнання і самоствердження людини.

Саме через творчість людина пізнає себе, свої можливості і здібності, а також знаходить своє місце в світі та виходить за межі вже відомого, відкриває нові горизонти і створює унікальні образи. Ідею творчого розвитку дитячої особистості він розглядав майже у всіх своїх творах («Серце віддаю дітям», «Павлиська середня школа», «Народження громадянина», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», «Духовний світ школяра», «Як виховати справжню людину», «Методика виховання колективу» та ін.). Зауважимо, в праці «Сто порад учителеві» у 8 та 26 порадах В. Сухомлинський пропонує розвивати творчість учнів протягом усього навчання у школі: «Я виходжу з того, що в середніх і старших класах розум, що вчиться, не повинен завантажуватися одноманітними операціями, щоб якомога більше розумової енергії йшло на творчу працю. ...У багатьох розумних, від природи обдарованих дітей і підлітків інтерес до знань прокидається лише тоді, коли їх рука, кінчики пальців включаються в творчу працю» [2, с. 483]. Педагог підкреслює, що розумовий розвиток тісно пов'язаний з практичною діяльністю. Творча робота руками сприяє розвитку уяви, логічного мислення та поглибленню знань. Також він застерігає від одноманітних навчальних завдань, які можуть призвести до зниження інтересу до навчання та розвитку пасивності.

Зазначимо, що Сухомлинський одним із перших в українській педагогіці свого часу став розробляти гуманістичні традиції виховання. У роботі «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» він пише про те, що «кожна людина вже в роки дитинства й особливо в отрочстві й ранній юності повинна досягти щастя повноти свого духовного життя, радість праці та творчості» [3, с. 373]. Сухомлинський не встановлював чітких меж між різними сторонами виховання. У будь-якому діянні він виділив як необхідний розумовий розвиток і працю, виховання моральне, естетичне, екологічне, вивчення й урахування індивідуальних і вікових особливостей дітей, взаємини родини та школи, педагогічну майстерність учителя.

Центральною ідеєю педагогічної системи Сухомлинського було формування особистості, здатної самостійно мислити, приймати відповідальні рішення та діяти згідно зі своїми переконаннями. Він підкреслював важливість розвитку в дитини почуття відповідальності перед собою, своєю сім'єю, суспільством та власною совістю. Задача школи, на його думку, полягає не лише в передачі знань, а й «відкрити перед кожним, навіть перед найбільш пересічним, найбільш важким в інтелектуальному розвитку вихованцем ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершини, виявити себе, заявити про своє Я, черпати сили з джерела людського достоїнства, почувати себе не обділеним, а духовно багатим» [3, с. 374].

Для Сухомлинського взаємини між учителем і учнем були основою виховного процесу. Він вважав, що вчитель має бути не лише носієм знань, а й другом і наставником для дитини. Саме тому у його школі велику увагу приділяли створенню атмосфери довіри, взаєморозуміння і спільної творчості. Спільні походи, творчі проекти, – все це сприяло зміцненню зв'язків між педагогом і учнями. Викладач розумів, що виховання – це не лише інтелектуальний розвиток, а й формування естетичного смаку. Він вважав, що природа є найкращим учителем, тому заохочував учнів до спілкування з нею. Спільні походи, слухання звуків природи сприяли розвитку у дітей чутливості до прекрасного, розширенню їхнього світогляду. Наприклад, він писав: «Музика й співи в школі – це не тільки навчальний предмет, а й могутній засіб виховання, який має надавати емоційного й естетичного забарвлення всьому духовному життю людини» [3, с. 553]. Саме через подібні моменти формується дорогоцінний досвід спілкування учнів і вихователів.

Згідно з поглядами В. Сухомлинського, учитель – це не просто передавач знань, а й тонкий психолог, який здатним проникнути вглиб душі кожного учня. Він підкреслював, що успіх педагогічної діяльності залежить від здатності педагога побачити в кожній дитині унікальну особистість з її власними інтересами, почуттями та мріями. Як писав Сухомлинський: «...Людина оволодіває і рідною мовою, і азбукою музичної культури – здатністю сприймати, розуміти, відчувати, переживати красу мелодії – лише в роки дитинства. Те, що пропущено в дитинстві, дуже важко, майже неможливо, надолужити у зрілі роки» [4, с. 62, с. 73]. І саме до особистості звернений педагог у своїй діяльності, тому вчитель – це людина, яка не тільки опанувала теорію педагогіки, вона ще і практик, який відчуває дитину, вона мислитель, який з'єднує теорію та практику воєдино».

Висновок: Педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського продовжує залишатися джерелом натхнення для освітян усього світу. Його концепція всебічного розвитку особистості, з акцентом на індивідуальний підхід, розвиток творчих здібностей та виховання відповідального громадянина, продовжує надихати педагогів і дослідників. Аналіз педагогічної системи Сухомлинського дозволяє зробити висновок, що його ідеї не втратили своєї значущості. Вони гармонійно поєднуються з

сучасними освітніми концепціями, такими як компетентнісний підхід та особистісно орієнтоване навчання.

Бібліографія:

1. Сухомлинський В. О. Вчити вчитися. *Вибрані твори: у 5 т. Т.5.* К.: Рад. школа, 1977. С. 426–436.
2. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю. *Вибрані твори : в 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 2. С. 419–654.*
3. Сухомлинський В.О. *Вибрані твори. В 5-ти т. Т.3.* К.: Рад. шк., 1977. 670 с.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

ПЕТРИЧКА Софія

(здобувачка вищої освіти III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету педагогіки, психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. У статті звертається увага на педагогічну майстерність сучасного вихователя закладу дошкільної освіти, проаналізовані педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського, щодо педагогічної майстерності педагога. Автор статті подає короткий виклад особливостей педагогічної майстерності, які актуальні сьогодні та на яких наголошував В. Сухомлинський.

Ключові слова. Педагогічна майстерність, сучасний вихователь, В. О. Сухомлинський, досвід, педагогічна творчість.

Постановка проблеми. Вихователь закладу дошкільної освіти це найголовніша людина для дитини, яка наділена авторитетом, розумом, гідністю. Відповідно до високих вимог сучасної освіти та суспільства, вихователь – це педагог-новатор, який добре орієнтується в пріоритетах сучасних дітей, спрямований на майбутнє, творчо і креативно мислити. Відповідно до цього педагог закладу дошкільної освіти має бути педагогічно майстерним.

Педагогічна майстерність – це те, чим повинен володіти кожен педагог, на чому і наголошував Василь Сухомлинський. Особлива увага до формування педагогічної майстерності сучасного вихователя зумовлюється специфікою їхньої діяльності. Фахівці цього профілю повинні знатися на психолого-педагогічних факторах, які впливають на розвиток та формування особистості

дітей. Тому забезпечення високоякісними педагогами є важливою умовою, для розвитку нашого майбутнього.

Аналіз досліджень. Можемо зазначити, що формування педагогічної майстерності спирається на праці відомих педагогів минулого Я Коменського, О. Духновича, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського. Шляхи вдосконалення педагогічної майстерності розглядаються сучасними педагогами та психологами В. Бондар, Г. Васянович, І. Зязюн, Н. Ничкало, В. Семиченко, О. Скрипченко та ін. Досвід В. Сухомлинського вивчали: А. Нісімчук, С. Мельничук, І. Божко, В. Ягупов, М. Антонєць, О. Савченко та ін. Загалом педагогічна спадщина Василя Олександровича Сухомлинського є постійним об'єктом уваги науковців в різних країнах.

Мета статті: узагальнити погляди Василя Олександровича Сухомлинського щодо педагогічної майстерності педагога-вихователя через призму сучасності.

Виклад основного матеріалу. Суспільні тенденції гуманізації змісту, методів і форм педагогічного процесу та орієнтація на вияв індивідуальності кожної дитини ставлять високі вимоги до особистості педагога, розвитку його професійного потенціалу. Орієнтовними положеннями при розробці цієї проблеми стали: розуміння педагогічної майстерності як комплексу властивостей особистості педагога, що забезпечують високий рівень самоорганізації його професійної діяльності. Тому педагогічну майстерність можна розглядати як вищу, творчу активність педагога, що виявляється в доцільному використанні методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній конкретній ситуації навчання й виховання. Вважаємо, що ця доцільність використання є результатом принаймні двох умов. Перша умова – це система знань і уявлень про закони навчання, розвиток особистості дитини і відповідно про технологію та прийоми, які забезпечують такий розвиток. І як результат – здатність учителя створювати педагогічні технології на підставі характеристик самої педагогічної ситуації та індивідуальних особливостей дитини. Друга умова охоплює індивідуальні особливості педагога: його спрямованість, здібності та психофізичні дані. Для вчителя важливо не лише знайти педагогічний розв'язок, а й уміти реалізувати його в ситуації педагогічної взаємодії [3].

Педагогічна майстерність – це те, що здобувають, з нею не народжуються, хіба що мають задатки. Кожен педагог, щоб стати майстром повинен пройти школу духовності – говорив Василь Олександрович. Стати справжнім майстром своєї праці – це ще та справа і для того, щоб бути хорошим вихователем, не достатньо просто отримати диплом. Справжній фахівець повинен мати педагогічні здібності: комунікативні, перцептивні, динамізм особистості, емоційну стабільність, креативні здібності тощо.

Здатність до творчості – це саме те, без чого не може бути педагогічної майстерності. Кожен педагог повинен бути творчим, оскільки це основа його майстерності. Творчість починається там, де інтелектуальні та естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння,

перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається зі своїм духовним надбанням.

Від вихователя та від його знань, які він передає дітям, залежить дитинство. Як зазначає Сухомлинський «дитинство найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що увійшло до її розуму і серця з навколишнього світу, – від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк» [4, с. 15]. Тому, саме настільки майстерний вихователь і залежить, яку особистість йому разом з батьками вдасться виростити.

Чим молодший вихователь, тим складніше йому у вихованні дітей, тому тут потрібно прислухатися до поради в. Сухомлинського «Молодий педагог швидко стане майстром своєї справи, уникне багатьох помилок, якщо візьме до уваги досвід інших педагогів та буде застосовувати його у своїй праці» [2, с. 38]. Чим більше спостерігати за роботою колег тим більше нам буде потрібне самоспостереження, самоаналіз, самовдосконалення, яке в майбутньому породжує створення власних ідей.

Важливою умовою майстерності є не просто виховання дітей, а вміння аналізувати свою працю. Кожен педагог повинен підводити підсумки після кожного проведеного заняття і аналізувати не тільки роботу дітей, а й свою, оскільки наскільки вихователь вміє себе оцінювати, критикувати чи хвалити залежить подальший успіх розвитку дітей дошкільного розвитку і саме тому наш земляк говорив «Сильнішим, досвідченішим стає педагог, який вміє аналізувати свою працю» [2, с. 38].

Значну роль у педагогічній майстерності Василь Олександрович надавав самоосвіті педагога. Ніколи не варто зупинятись вчитися потрібно вдосконалюватися та удосконалювати свою культуру і працю, «Найдосвідченіший педагог ніколи не повинен зупинятися на досягнутому, бо якщо немає руху вперед, то неминуче починається відставання». І якщо студент, який прийшов після закінчення університету на роботу, думатиме, що йому не потрібно вчитися, то він дуже помиляється. Після завершення навчання у ЗВО формується лише елементарний рівень педагогічної майстерності і з однієї сторони цього ніби і досить, щоб чомусь навчити дітей, але чи досить цього «чомусь», щоб дати дітям справжні, якісні знання? Однозначно ні, тому існують ще рівні для вдосконалення педагогічної майстерності: Базовий – самостійний, якісний та оригінальний навчально–виховний процес; досконалий – відбувається висока якість педагога, взаємодія та діалогічне спілкування; творчий – це саме той рівень, якого досягає найкращий педагог. Це оригінальність, висока продуктивність, індивідуальний стиль професійної діяльності. Сьогодні існує багато можливостей для розвитку та самоосвіти педагогів – це і семінари, вебінари, різноманітні курси, які можна проходити як офлайн так і онлайн на різних платформах, серед яких EdEra та Prometheus та інші.

Педагогічно майстерний вихователь, він не сидить і не чекає поки йому скажуть щось робити, він сам встає і робить, як підкреслює В. Сухомлинський «Будьте самі шукачами, дослідниками. Не буде вогника у вас – вам ніколи не запалити його в інших» [2, с. 38].

Висновки. Майстерність педагога, на думку Василя Сухомлинського – це запорука того, що ми виховуємо гідних нащадків. Від майстерності залежить, яке суспільство буде в майбутньому. Тому гарний педагог повинен мати здібності, бажання завжди вчитися, самовдосконалюватися, аналізувати та творити, створювати щось своє та неповторне. Отже, майстерність педагога потрібна і йому і дітям яких він виховує, для досягнення найкращих результатів.

Перспективами вивчення зазначеної проблеми може виступати розвиток самоосвіти сучасного педагога, що формує його педагогічну майстерність.

Бібліографія

1. Завгородня Т. К. Педагогіка Василя Олександровича Сухомлинського : Монографія. Івано-Франківськ : «НАІР» 2019. 209 с.

2. Кириченко В. І., Герасимук М. М. Василь Олександрович Сухомлинський: надихає, навчає, розвиває. 2024. № 3. URL: ib.iitta.gov.ua/id/eprint/739863/1/Збірник_пед_читань_В_Сухомлинський_105.pdf (дата звернення 11.09.2024 р.).

3. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І. Зязюна. К. : СПД Богданова А. М., Київ, 2008. 375 с.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3.* – К. : Рад. шк., 1974. – С. 9–278.

ПРИРОДА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ПОРИЦЬКА Юлія

(здобувачка освіти спеціального рівня фахової передвищої освіти IV курсу факультету 013 початкова освіта з додатковою кваліфікацією «Вчитель іноземної (англійської) мови)

*Жовтоводський фаховий педагогічний коледж,
м. Жовті Води*

*Науковий керівник – канд. пед. наук **О.С. Рудчик***

Анотація. Актуальність проблеми екологічної освіти зумовлює необхідність пошуку ефективних методів формування у дітей бережливого ставлення до природи. Видатний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський приділяв велику увагу виховному впливу природи на особистість дитини, вважаючи її важливим засобом всебічного розвитку. У своїх працях Сухомлинський обґрунтував необхідність активного залучення дітей до пізнання природи, використання природного середовища як навчального ресурсу, а

також організації практичної природоохоронної діяльності. Ідеї вченого про виховання любові до природи є надзвичайно актуальними і сьогодні.

Ключові слова: екологічна освіта, В.О. Сухомлинський, природа, виховання молодших школярів

Актуальність і ступінь дослідженості теми. Однією з найважливіших проблем сучасного людства є екологічна криза, що ставить на перший план необхідність посилення екологічної освіти в школах. Відомий класик світової педагогіки, Василь Олександрович Сухомлинський, приділяв велику увагу виховному впливу природи на особистість дитини. І саме ця тема є однією з провідних у науковій спадщині видатного педагога.

Постановка проблеми. На сучасному етапі природа стає одним із найважливіших засобів формування екологічної культури учнів. Звернення до педагогічної спадщини видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського, його багатий досвід у сфері екологічного виховання учнів є актуальним і може бути використаний як цінний ресурс у сучасній педагогічній практиці. Василь Олександрович стверджував, важливе значення для всебічного розвитку особистості дитини в школі займають уроки на природі. Природу великий гуманіст розглядав як важливий засіб емоційного, естетичного, морального аспектів виховного процесу. І при цьому наполягав на повноцінному включенні природи як в навчальну, так і у виховну роботу. Природа є важливим засобом гармонійного всебічного розвитку дитини. В.О.Сухомлинський зазначав, що «природа – величезної ваги виховний фактор, що накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу» [5, 3-4].

Видатний педагог В.О. Сухомлинський підкреслював, що спостереження за тваринами – це потужний інструмент виховання доброти. Адже, захищаючи слабших, дитина не лише пізнає світ, але й розвиває в собі найкращі людські якості [3].

Згідно з ідеями Сухомлинського, формування усвідомленого ставлення до природи у дітей неможливе без активної участі дорослих. Педагоги повинні не лише передавати знання про природу, а й виховувати в дітях почуття відповідальності за її збереження. Жоден з вихователів не в праві байдуже пройти мимо квітки, яка тільки-но зацвіла, повинен завжди звернути увагу дітей на те, що в цьому році чомусь дуже багато метеликів літають над клумбами і запитати у дітей: чому? Як ви гадаєте?, – а думок почують у відповідь безліч... [4, 149].

Першоджерелом знань для дітей молодшого шкільного віку, на думку Василя Сухомлинського, має стати природа рідного краю. Входячи в життя дитини з її найпершими відчуттями, вона стає для неї безпосереднім мірилом цінностей, багатим джерелом емоційних, естетичних і духовних багатств [6, 90].

Загалом видатний педагог обґрунтовував проблему використання природи в навчальному процесі за такими напрямками:

- активна діяльність учнів у пізнанні природи: «Світ природи стає невичерпним джерелом знань завдяки тому, що знання надходять у дитячу душу складним шляхом: через руки, через працю, через взаємовідносини з іншими людьми, через почуття і переживання, які забарвлюють діяльність».

- спілкування з природою для розвитку розумових здібностей, допитливості, працелюбності: «... ми намагаємося якнайбільше ввести дітей у світ праці серед природи, саме там, де і в явищах природи, і в людській праці безліч проблем, питань, таємниць».

- використання методів викладання і навчання учнів: « ...так зване проблемне викладання і вивчення матеріалу починається в активній взаємодії з природою. Якщо я хочу, щоб мислення дітей було особливим, інтенсивним, щоб у них виникло багато запитань (а чим відкривається незрозуміле під час осягнення зрозумілого, тим допитливішою стає людина), ми ідемо з дітьми в сад, на ділянку, у теплицю і засукуємо рукава» [4, 114-115].

В. О. Сухомлинський вважав, що духовне збагачення людини необхідно поєднувати з постійним спілкуванням з природою. «Краса природи, – говорив він, відіграє велику роль у вихованні духовного благородства. Вона виховує в душі дитини здатність відчувати, сприймати тонкощі, відтінки речей, явищ, порухи серця» [3, 43-44].

Василь Олександрович звертався до батьків, вчителів: «...ведіть дітей в обстановку, де є і яскраві образи, і причинно-наслідкові зв'язки між явищами, де діти захоплюються, переживають почуття подиву перед красою і водночас мислять, аналізують» [5, 10-11]. Так учитель відкриє дітям красу природи, формує естетичні почуття у процесі спілкування з природою.

Василь Сухомлинський приділяв підкреслював, що природа сама по собі не здатна виховувати дитину – це стає можливим лише за умови активної взаємодії дитини з природним світом. На його думку, екологічне виховання і розвиток екологічної культури нерозривно пов'язані з практичною діяльністю у сфері охорони природи. Саме через активну участь дітей у природоохоронних заходах формується їхнє відповідальне ставлення до довкілля.

Вчителі початкових класів Жовтих Вод активно залучають учнів до практичної природоохоронної діяльності, організовуючи екскурсії та різноманітні природознавчі проекти; сенсорно-чуттєве дослідництво школярами природних об'єктів (роздивитися, послухати, доторкнутися, відчутти); долучення дітей до художньо-творчого осмислення дійсності; участь в екологічних акціях та трудових десантах; уроки мислення серед природи; екологічні ігри, казки, фольклор, свята тощо.

Учні беруть активну участь у роботі шкільного екологічного гуртку, проводячи екологічні акції («Збережемо первоцвіти», «Сортуємо сміття», «Чисте повітря – чисте совість», «Зелена планета – наше майбутнє») та операції («Годівничка», «Даруй сміттю друге життя: екологічна альтернатива»); вивчають природу рідного краю, крокуючи стежками природи [1].

Василь Олександрович Сухомлинський переконливо довів, що природа – це не лише об'єкт вивчення, а й потужний інструмент формування особистості дитини. Завдяки дотуку до краси природи в дітей розвиваються вишукані смаки, формується моральний компас. Організована педагогічна діяльність на природі дозволяє дітям переступити межі поверхневого сприйняття світу і заглибитися в його сутність. Спадщина Сухомлинського є невичерпним джерелом натхнення для сучасних педагогів, адже краса природи здатна перетворити будь-який навчальний процес на захопливу подорож.

Бібліографія

1. Досвід роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/profile/42503>
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 229 с.
3. Сухомлинський В. О. Школа і природа / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.5. –С. 536-551.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 2. – С. 149.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1998– С. 3-117.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 283 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НУШ

ПУРЕЙ Анастасія, РИЖИКОВА Діана

*(здобувачки освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти IV курсу
психолого-педагогічного факультету)*

*Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,*

м. Харків

*Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка **В.І. Одарченко***

Анотація. У роботі досліджується педагогічна спадщина видатного українського педагога Василя Сухомлинського, зокрема його ідеї щодо виховання гармонійно розвиненої особистості, патріотизму та громадянської свідомості. Акцент робиться на аналізі актуальності цих ідей для сучасної освітньої системи України, зокрема в контексті реформ Нової української школи. Визначається вплив гуманістичного підходу В. Сухомлинського на вибір методів навчання, які орієнтовані на розвиток індивідуальних здібностей дитини, формування її моральних цінностей та активної громадянської позиції.

Ключові слова: гармонійний розвиток, виховання, освітній процес, педагогічна спадщина, В. О. Сухомлинський.

Аналіз досліджень. Унікальність поглядів В. Сухомлинського надихнула колектив китайських науковців (Сяо Су, ЦзяньСяоянь, Гу Мін-юань, Ван І-гао, Лі Цзихуа) інтегрувати в освітній простір Китаю визначені педагогом підходи до навчання. Вітчизняні науковці присвятили багато праць ідеям В. Сухомлинського. Зокрема, значення і вивчення рідної мови в освітньому процесі школи в своїх працях розглядали вітчизняні дослідники М. Антонєць, А. Богуш, М. Шитюкта інші. І. Бех, Н. Дічек, Н. Коваль присвятили свої роботи методичним аспектам концепції гуманістичного виховання В. О. Сухомлинського. Теоретико-методичні основи виховання культури потреб дитини в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського розглядали в своїх роботах Т. Завгородня, І. Стражнікова тощо.

Метою дослідження є аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, зокрема його ідей щодо виховання гармонійної особистості, патріотизму та громадянської свідомості та відображення цих ідей в сучасному освітньому процесі НУШ.

Василь Олександрович Сухомлинський – видатний український педагог, чий ідеї мають глибокий вплив на розвиток сучасної освіти. Його педагогічна спадщина охоплює широкий спектр методів та підходів, спрямованих на гармонійний розвиток особистості дитини. Особливо важливим є впровадження його ідей в дошкільній, початковій та загальній середній освіті, адже саме на цих етапах формується світогляд і основи моральних та етичних цінностей молодого людини. У цьому контексті ідеї В. Сухомлинського щодо виховання через природу, емоційну сферу, творчість та моральні цінності є актуальними для побудови сучасного освітнього процесу, що враховує індивідуальні потреби кожної дитини та сприяє її всебічному розвитку.

У своїй роботі «Сто порад вчителю» Василь Олександрович зазначав, що дитина – є центральною фігурою освітнього процесу [4, с. 20], що є свідчення реалізації гуманістичного підходу до навчання; всі педагогічні дії, методи та підходи мають бути спрямовані на створення сприятливих умов для гармонійного розвитку кожної особистості, враховуючи її емоційні, інтелектуальні та фізичні потреби. Такий підхід підкреслює важливість особистісно орієнтованого навчання, де інтереси, здібності та потреби дитини стають ключовими факторами в організації освітнього процесу.

В. Сухомлинський підкреслював важливість всебічного розвитку: інтелектуального, морального, естетичного і фізичного. НУШ також здійснює підходи, спрямовані на розвиток усіх аспектів особистості через інтегровані уроки, проєктну діяльність та активне використання міждисциплінарних зв'язків. Педагог вважав, що кожна дитина є унікальною і має власний потенціал, який має бути розкритий. Важливим аспектом його педагогіки було врахування емоційного, морального, інтелектуального та фізичного розвитку дитини. Він підкреслював, що педагогіка – це не лише наука про навчання, а й наука про виховання, створення умов для того, щоб дитина росла гармонійно. Ця концепція ілюструє його переконання, що навчання має бути людським і ґрунтуватися на любові до дитини, підтримці її інтересів і захоплень. Отже,

система виховання В. Сухомлинського спрямована на цілісний розвиток особистості, а дитина є не лише об'єктом виховання, а й активним суб'єктом.

У Новій українській школі (НУШ) такий підхід до освіти також займає центральне місце. Одним із основних принципів НУШ є особистісно орієнтоване навчання, де учень виступає активним учасником освітнього процесу, а не просто пасивним споживачем знань. Це означає, що освіта будується навколо інтересів, потреб і можливостей кожної дитини, сприяючи розвитку її критичного мислення, творчих здібностей та вміння застосовувати знання в реальному житті [2, с. 17].

Отже, гуманістичні принципи Василя Сухомлинського мають продовження в концепції НУШ, створюючи умови для всебічного розвитку дитини та її адаптації до сучасного суспільства.

Василь Сухомлинський справедливо вважав, що виховання патріотизму та громадянської свідомості є невід'ємною складовою гармонійного розвитку особистості. Його педагогічні ідеї, націлені на формування відповідальних та свідомих громадян, надзвичайно актуальні й сьогодні, особливо в умовах модернізації освітньої системи в Україні та реформ НУШ.

У своїх працях В. Сухомлинський наголошував, що патріотизм не обмежується лише любов'ю до Батьківщини, а включає активну участь у житті суспільства та готовність брати на себе відповідальність за його розвиток. Він підкреслював, що навчання та виховання мають бути нерозривно пов'язані, і лише через виховання моральних цінностей, таких як громадянська свідомість, повага до історії та культури, можна виховати справжнього патріота [3].

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022р.), важливими завданнями є зміцнення єдності українського народу та створення міцних духовних і культурних основ для розвитку суспільства [1, с. 6]. Ця концепція перегукується з ідеями В. Сухомлинського, які ставлять акцент на розвиток активної громадянської позиції в молоді, що є надзвичайно важливим в умовах сучасних викликів для України.

Формування патріотичних почуттів у дітей відбувається через конкретні дії: участь у волонтерських та громадських ініціативах, обговорення важливих суспільних питань, розвиток критичного мислення. Саме це, на думку В. Сухомлинського, робить дитину не лише освіченою, а й морально підготовленою до життя в суспільстві.

Висновки: Отже, педагогічні ідеї В. Сухомлинського залишаються надзвичайно актуальними в сучасній освітній системі України, зокрема в рамках Нової української школи. Його гуманістичний підхід до навчання, акцент на особистісно орієнтованому вихованні та розвиток патріотизму й громадянської свідомості є ключовими елементами сучасної освітньої реформи. В. Сухомлинський вважав, що кожна дитина унікальна, і її інтелектуальні, моральні та емоційні потреби мають бути в центрі освітнього процесу. Його погляди сприяють гармонійному розвитку особистості, здатної відповідально ставитися до суспільства та брати активну участь у його розбудові.

Бібліографія

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затверджено Наказ МОН України № 527 від 06.06.2022. 24с. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylonovu-kontseptsiyu-patriotycznogovuhovannya/>(дата звернення 23.09.2024).
2. Нова Українська Школа. Концептуальні засади реформування середньої школи:ухвалено рішенням колегії МОН України 27.10.2016. 40с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 23.09.2024).
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. *Вибрані твори: в 5 т.* Київ, 1976. Т. 1. С. 125–370.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Київ: Радянська школа, 1988. 310 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

РЕПА Вікторія

(здобувачка освіти II (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка О. О. Нікітіна

***Анотація.** У статті розглядаються педагогічні ідеї видатного українського педагога В. Сухомлинського в контексті підготовки дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі.*

***Ключові слова:** підготовка до школи, педагогічні ідеї В. Сухомлинського, батьківська педагогіка, засоби навчання.*

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток системи національної освіти в Україні стимулює пошук дієвих методів навчання й виховання підростаючого покоління.

Особливо гостро постає питання підготовки дітей старшого дошкільного віку до їх активного й безболісного включення в процес здобуття знань, умінь та навичок у школі.

Момент вступу дитини до першого класу є переломним в її житті, адже майбутній школяр стикнеться з багатьма змінами: нові умови, люди, обов'язки, соціальний статус, та навчальна діяльність, яка виходить на перший план. Діти по-різному переживають цю важливу для них подію, тому важливо заздалегідь підготувати їх до навчання у школі, оскільки саме від цього залежить їхня успішність та якість формування освітніх компетентностей, на чому наголошував і В. Сухомлинський.

Аналіз досліджень. Вивченням проблеми готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі займалися відомі педагоги та психологи, як-от, Л. Венгер, Л. Виготський, О. Запорожець, Г. Костюк та інші. Крім цього, про особливе значення процесу підготовки майбутніх школярів до освітньої діяльності наголошували в своїх працях такі дослідники, як А. Богуш, О. Кононко, В. Котирло, Т. Піроженко та ін. А от на проблему наступності між дошкільною та початковою освітою звертали увагу Л. Божович, А. Леушина, О. Савченко, В. Сухомлинський, Є. Тіхеєва та ін.

Мета статті. Розглянути педагогічні ідеї В. Сухомлинського щодо процесу підготовки дитини до навчання в школі.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо насамперед, що видатний український педагог першими вчителями й наставниками дітей вважав їхніх батьків, адже саме вони закладають основи навчально-пізнавальної діяльності в ранньому дитинстві своїх чад. Відповідно до цього, він наголошував на важливості співпраці останніх зі школою, переконуючи, що «педагогіка повинна стати наукою для всіх – і для вчителів, і для батьків» [4].

Автор підкреслює, що «Це велике щастя для батьків: готувати дитину до школи, потім спостерігати її перші кроки на великій стежці до знань. Але це не тільки радість і щастя. Це разом з тим багато турбот і праці. Бо виховання починається з сім'ї, з того часу, як дитина осмислено подивилася на світ і усвідомила себе як живу, активну, діяльну істоту» [2].

Насамперед, на його думку, підготовка дітей до школи має починатися зі створення єдиного колективу батьків, який тісно співпрацює з педагогічним, адже лише завдяки спільним зусиллям можна досягти узгодженості в освітньому процесі та уникнути суперечностей [1]. З цією метою в селищі Павлиш В. Сухомлинським було створено спеціальну школу для батьків, де вони починали навчання за два роки до того, як їхня дитина мала стати першокласником. Програма включала курс з педагогіки та психології. Заняття проводилися директором школи, його заступником та досвідченими вчителями двічі на місяць у формі лекцій та бесід. Цінним є те, що теоретичний матеріал тоді тісно поєднувався з практичними рекомендаціями щодо навчання й виховання в родині. Зокрема, Заслужений вчитель радив батькам «надавати серйозної уваги розвитку у дітей спостережливості, вмінню мислити, уявляти, фантазувати, орієнтуватися в різноманітних життєвих ситуаціях» [5, с. 188].

Маючи значний досвід у підготовці дітей до школи, В. Сухомлинський також попереджав батьків про небезпеку надмірного зосередження на розвитку конкретних навичок, таких як письмо, читання і рахування. В свою чергу, наголошував на важливості створення загальних умов для успішного навчання. Передусім, у цьому плані, значну увагу педагог приділяв фізичному розвитку дітей дошкільного віку, характеризуючи тісний взаємозв'язок між станом здоров'я дітей та їх розумовою й фізичною працездатністю. Особливо, на думку В. Сухомлинського, це стосується навчальної діяльності, яка вимагає

постійної концентрації емоційно-вольової сфери, а також доброго фізичного та психічного здоров'я й витривалості [5, с. 189].

Крім цього, як педагог-практик, він підкреслював, що на даному віковому етапі в дитини домінує наочно-образне мислення, і рекомендував поєднувати безпосереднє ознайомлення з навколишнім світом із читанням ілюстрованих книг про природу, вважаючи її найбільш доступним для дітей об'єктом пізнання. Природа, на його думку, є потужним виховним фактором, а також середовищем активної діяльності, що стимулює розвиток мислення та мовлення дитини. Працюючи з шестирічками, та прагнучи зробити навчання цікавим і привабливим, особливу роль у цьому відігравала так звана «школа під блакитним небом», яка допомагала дітям сприймати і відчувати красу навколишнього світу, здобувати знання про довкілля, збагачувати свій словниковий запас, розвивати творчу уяву, а також навчатися порівнювати, фантазувати та спілкуватися з однолітками й дорослими [5, с. 189].

Варто зазначити, що в підготовці дітей до школи В. Сухомлинський використовував широкий спектр засобів: не тільки красу природи, а й музичне мистецтво, поетичність і виразність мови, народний фольклор та ігри. Але особливого значення, на нашу думку, надавав останньому, як основному виду діяльності людини в дитячі роки. Він доводив, що використання гри допоможе поступово й легко залучити дитину до навчального процесу. Підтвердження цього знаходимо в його наступних словах: «У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ» [3, с. 95]. З огляду на це, є підстави стверджувати, що, при правильному використанні, гра може стати незамінним інструментом для педагога.

Висновки. Отже, педагогічні ідеї В. Сухомлинського щодо підготовки дітей до школи залишатимуться актуальними ще довгий час. Сутність викладеного дає підстави потвердити про те, що активна взаємодія педагогів з батьками та використання різноманітних засобів (таких, як природа, гра і т.д.) – невід'ємна частина цього процесу.

Перспективами вивчення проблеми може виступати детальний аналіз можливостей цих засобів для реалізації принципу наступності між дошкільням та початковою школою.

Бібліографія

1. Кендюхова А. Педагогічна система В. О. Сухомлинського як основа технології адаптивного навчання в умовах Нової української школи. *Педагогічний вісник*. 2023. С. 105–112.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Рад. шк., 1978. 263 с.
3. Сухомлинський В. О. Думки напередодні першого навчального року. *Вибрані твори : в 5 т.. Т. 3*. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.
4. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. *Вибрані твори : в 5 т.. Т. 4*. Київ : Рад. школа, 1977. С. 42.

5. Федорик Л. Готовність дітей до навчання в школі у контексті ідей В. О. Сухомлинського. *Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів* : Зб. матеріалів регіон. пед. читань. Вінниця, 2018. С. 187–190.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ГРОМАДСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО СКЛЯРЕНКО Олександра

(здобувачка вищої освіти III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету педагогіки, психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню процесу формування громадянської свідомості у дітей дошкільного віку на основі використання творів В. О. Сухомлинського. У статті акцентовано увагу на важливості раннього виховання морально-етичних цінностей, соціальної відповідальності та патріотизму як ключових аспектів розвитку особистості. У роботі розкриваються педагогічні ідеї Сухомлинського щодо виховання соціально активної особистості, здатної до усвідомлення своїх прав та обов'язків у суспільстві..*

Ключові слова: *дошкільна педагогіка, громадянська свідомість, твори В. О. Сухомлинського, патріотичне виховання, моральне виховання, соціалізація дітей.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах формування громадянської свідомості дошкільників є важливим завданням педагогічної практики, оскільки саме в ранньому дитинстві закладаються основи морально-етичного, соціального та патріотичного виховання, що стають визначальними для подальшого розвитку особистості. Виховання активної громадянської позиції у дітей передбачає цілеспрямоване формування в них ціннісного ставлення до навколишнього середовища, відповідальності за власні вчинки та розвиток соціально значущих якостей. Проте сучасні умови функціонування родини та соціальних інститутів часто ускладнюють цей процес, адже значна кількість батьків не приділяє достатньої уваги вихованню свідомого ставлення до громадянських обов'язків та прав, що значно ускладнює реалізацію завдань дошкільної освіти. Одним із важливих аспектів розв'язання цієї проблеми є застосування педагогічних ідей В. О. Сухомлинського, що передбачають ефективне використання літературних творів як засобу формування громадянської свідомості, що набуває актуальності у сучасній дошкільній педагогіці.

Аналіз досліджень. Дослідженнями у галузі морального та громадянського виховання дітей дошкільного віку займалися такі вчені, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, Л. Виготський та інші. Особистість В. Сухомлинського, окремі аспекти його педагогічної спадщини стали предметом вивчення науковців в Україні (М. Антонєць, І. Бєх, А. Богущ, І. Баранюк, Л. Бондар, І. Зязюн, В. Кузь, О. Савченко, М. Сметанський та ін.). Ідеї В. О. Сухомлинського є особливо цінними для сучасної педагогіки, оскільки він вбачав у літературі дієвий інструмент розвитку духовного світу дитини, формування у неї громадянської позиції, виховання відповідальності, патріотизму та активної життєвої позиції.

Мета статті – розкриття особливостей формування громадянської самосвідомості у дітей дошкільного віку шляхом використання творів В. О. Сухомлинського, а також аналіз педагогічних ідей В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових аспектів виховання дітей дошкільного віку є формування в них громадської самосвідомості. Цей процес передбачає розвиток у дітей почуття патріотизму, відповідальності, поваги до інших людей. В. О. Сухомлинський присвятив значну частину своєї діяльності саме питанням виховання морально-свідомої особистості, зокрема у дітей дошкільного віку. Його ідеї зберігають свою актуальність і сьогодні, оскільки вони враховують індивідуальні особливості дітей, їхній емоційний світ, а також тісний зв'язок із сім'єю та соціальним середовищем [1].

Аналізуючи твори В. О. Сухомлинського можна прийти до висновку, що головним завданням педагогів, є формування всебічно розвиненої особистості, здатної не лише засвоювати знання, але й керуватися моральними принципами у своїх вчинках і діях. На думку педагога, формування громадянської самосвідомості неможливе без виховання моральних якостей, таких як чесність, порядність, любов до рідного краю та почуття патріотизму. Важливо, щоб ці якості розвивалися в дитині на основі прикладів із реального життя та за допомогою художніх творів, які емоційно впливають на дитячу свідомість і пробуджують почуття відповідальності та гордості за свою країну.

У педагогічній практиці В. Сухомлинського значне місце займає використання літературних творів, які пробуджують у дітей інтерес до культурної спадщини, традицій та історії свого народу. Саме через казки, оповідання та невеликі драматичні сценки діти краще засвоюють моральні норми та громадські обов'язки, що сприяє їхньому духовному та емоційному розвитку. У праці «Серце віддаю дітям» педагог розкриває ідеї патріотичного та громадянського виховання. Він наголошує на важливості раннього формування у дітей поняття «Мала Батьківщина», що включає в себе любов до рідного дому, вулиці, села чи міста, а також до всієї країни [3]. Серед численних творів В. О. Сухомлинського, які він використовував для формування громадянської самосвідомості у дітей, варто відзначити такі як «Казки школи під голубим небом», «Народження громадянина» та «Листи до сина». У збірці «Казки школи під голубим небом» автор створює образи, що сприяють формуванню в дітей уявлення про добро, справедливість, чесність і

відповідальність, поєднуючи казкові мотиви з моральними уроками. Збірка «Народження громадянина» присвячена важливим аспектам становлення свідомого громадянина, зокрема вихованню почуття відповідальності перед своєю країною. «Листи до сина» є своєрідним моральним заповітом Сухомлинського, де автор через особистий приклад навчає юнака моральних та етичних принципів, які важливі для становлення особистості з активною громадянською позицією [2, 3].

В. Сухомлинський розглядав процес виховання як інтеграцію різних видів діяльності: гри, праці, навчання, творчості та комунікації. Кожен з цих елементів відіграє важливу роль у формуванні самосвідомості дитини. громадян своєї країни.

Значну увагу педагог приділяв питанню емоційної насиченості процесу виховання, яка, на його думку, є необхідною умовою для ефективного засвоєння моральних норм. В. Сухомлинський вважав, що емоційно забарвлені знання залишають глибший слід у свідомості дитини, ніж суха інформація. З цієї причини, у своїй практиці він активно використовував художнє слово, яке допомагало створювати в дітей позитивні образи та емоційні переживання, що сприяють розвитку моральних цінностей та громадянських чеснот. Педагог стверджував, що завдяки емоціям діти формують не лише своє емоційне ставлення до навколишнього середовища, а й здатні співпереживати іншим, розуміти їхні почуття та мотиви поведінки. Тому для формування емоційного зв'язку з навколишнім світом він активно використовував художнє слово, літературні твори та творчі заняття [4].

Художнє слово, аналізуючи твори В. Сухомлинського, також мало особливу силу. Воно здатне створювати в уяві дитини яскраві образи, які стають основою для розвитку моральних цінностей та соціальних чеснот. У своїй практиці Сухомлинський використовував казки, оповідання та поетичні твори, які мали не лише пізнавальну, а й виховну цінність. Завдяки використанню таких творів педагог створював у свідомості дитини уявлення про світ, де добро завжди перемагає зло, де правдивість і чесність цінуються понад усе, а допомога іншим приносить радість і щастя. На думку Сухомлинського, саме емоційна насиченість виховних занять та використання художнього слова сприяють розвитку у дітей таких якостей, як чуйність, співчуття, готовність прийти на допомогу, що формує їхню громадянську свідомість і закладає основи для майбутньої активної життєвої позиції [4].

Важливим аспектом у вихованні громадянської свідомості є національно-патріотичне виховання, яке передбачає формування у дітей почуття належності до певного народу та його культурної спадщини. У цьому контексті В. Сухомлинський підкреслював роль вихователя як носія національних ідеалів і цінностей. Педагог вважав, що особистий приклад вихователя має вирішальне значення для становлення у дітей моральних якостей та відповідальної громадянської позиції [4].

Василь Сухомлинський особливу увагу приділяв формуванню національних ідеалів у дітей, демонструючи на прикладі повагу до культурної

спадщини, мови та традицій. Він вважав, що особистий приклад є найефективнішим способом впливу на дитину, оскільки діти схильні наслідувати тих, кого вважають авторитетом. Щира повага до національних традицій, активна участь у культурних заходах, декламування віршів рідною мовою, спів народних пісень та обмін досвідом – усе це надихає дітей та мотивує їх до вивчення рідної культури, до активної участі у збереженні та популяризації спадщини.

Методичні рекомендації, що залишив по собі Сухомлинський, передбачають залучення дітей до святкування народних свят, ознайомлення їх із творами фольклору, легендами та казками, що сприяє вихованню почуття національної гідності та любові до рідного краю. [5].

Сухомлинський підкреслював, що ефективність національно-патріотичного виховання значною мірою залежить від емоційної залученості вихователя в цей процес. Якщо вихователь сам переймається цінностями, які він намагається передати дітям, і живе за ними, діти це відчують і переймають його ставлення та поведінку.

Висновки. Отже, формування громадянської свідомості у дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим завданням сучасної педагогіки, оскільки саме в ранньому віці закладаються основи морально-етичних цінностей, соціальної поведінки та патріотизму. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо виховання морально зрілої та соціально активної особистості, засновані на використанні літературних творів і емоційної насиченості виховного процесу, залишаються актуальними в умовах сьогодення.

Бібліографія

1. Біографія В. О. Сухомлинського. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/sukhomlynskyu-v-o/biografiya/> (дата звернення 28.09.2024 р.)
2. Сухомлинський В. Збірка оповідань та казок «Казки школи під голубим небом». URL: <https://mala.storinka.org/vasиль-сухомлинський-збірка-оповідань-казки-школи-під-голубим-небом-від-а-до-з.html> (дата звернення 28.09.2024 р.)
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Серце віддаю дітям. Листи до сина. Київ : Рад. шк, 1977. Вибр. Твори: в 5 т. Т. 3. 668 с.
4. Ідеї В. О. Сухомлинського та їх здійснення. *Pidru4niki*. URL: https://pidru4niki.com/16801028/pedagogika/ideyi_suhomlinskogo_zdiysnennya (дата звернення 30.09.2024 р.)
5. Педагогічна цінність творчості Василя Сухомлинського. URL: http://dnz238.edu.kh.ua/navchaljno-vihovnij_proces/pedagogichna_spadschina_v_o_suhomlinskogo/ (дата звернення 28.09.2024 р.)

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

СОБОЛЬ Ірина

*(здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка Н. М. Андросова

Анотація. У статті проведено паралелі між педагогічними ідеями Василя Сухомлинського та викликами перед освітою в Україні в умовах військової агресії. Виокремлені компетентності педагогів щодо надання підтримки учням, прийняття швидких рішень та дій у непередбачуваних умовах, формування патріотичної свідомості школярів на противагу ворожим наративам, постійної самоосвіти.

Ключові слова: компетентності, Василь Сухомлинський, виклики, учень, педагог, підтримка, діяльнісний підхід, принцип емоційності.

Постановка проблеми. Українська система освіти вже довгий час зазнає руйнівного впливу через війську агресію. Першочерговими постали питання збереження життя учасників освітнього процесу, набуття нових умінь та навичок учителями й учнями. Зазвичай, педагоги налаштовані на постійне опанування нових методів, підходів, технологій відповідно до розвитку науково-технічного прогресу людства. Останні роки українська педагогічна спільнота вимушена постійно реагувати на вимоги часу, поглиблювати і вдосконалювати свої професійні компетенції, долати освітні втрати.

Аналіз останніх досліджень. Останні дослідження з впровадження інноваційних підходів та концепцій у галузь освіти, початкової зокрема, висвітлені у звітах Інституту модернізації змісту освіти та представників різних авторських і державних освітніх проєктів [2], дають підстави стверджувати, що процес оновлення й фахової підготовки педагогічних кадрів зазнає постійного оновлення й спричинює виклики перед вчителями початкових класів.

Метою статті є проведення паралелей між досвідом роботи у повоєнний час Василя Сухомлинського та сьогоденням українських педагогів.

Виклад основного матеріалу. Травматичними для системи освіти України й світу став світовий lockdown через карантинні заходи, потім перехід на формат дистанційної комунікації як єдиний варіант для учнів здобувати освіту, а вчителям працювати; наступним фактором стало повномасштабне вторгнення військ росії в Україну та руйнування закладів освіти, виїзд за межі постійного перебування чи закордон, адаптація до умов, коли відсутні стабільний розклад занять, світло зникає, інтернет не працює, реагування на сигнали повітряної тривоги, припинення уроків і швидке переміщення в укриття. Як наслідок, жакливі результати освітніх втрат учнів українських

шкіл, емоційне напруження в родинях учнів і педагогів, зростання категорії дітей, які залишилися без житла, технічних засобів комунікації, втратили рідних, змінили місце проживання і заклад освіти. Подібні ситуації описує Василь Сухомлинський у творах, коли говорить про виховання громадянина або описує родини шестирічок, яких веде на природу у «Школу під голубим небом». Учні Павлівської школи мали травмовані родини, не мали змоги купувати книги, відвідувати заходи за межами свого села, деякі батьки намагалися вижити в складні повоєнні роки, а педагог у той час мав прищепити цим учням світле, прекрасне й сформувані жагу до знань.

Оновлена освіта ХХІ століття через постійні виклики переосмислює підходи до навчання, виховання й розвитку майбутніх поколінь. Після руйнування завжди постає потреба відновлення, отже й сьогоденне суспільство потребує людей, які вміють творчо і креативно мислити, застосовувати набуті знання в складних, часто нестандартних ситуаціях, швидко розв'язувати проблеми, створювати нове, працювати в команді.

Підтвердженням актуальності поглядів В. Сухомлинського стало використання діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів. Впровадження діяльнісного підходу в освітній процес початкової школи, як «школи мислення», «школи питань», «школи творчості та креативності» є основою якісного оновлення освітнього простору для кожного вчителя, учня та батьків.

Підтримка дитини й колег була у школі Сухомлинського провідною ідеєю. Дітей зустрічав директор і вітався з кожним по імені, посміхався, замість авторитарного стилю використовував пораду та виваженість під час аналізу уроків молодих вчителів, створював для молодших школярів кімнату казки й світ уявних мандрівок. Сьогодні такий підхід прослідковується у НУШ та акцентуванні на дотриманні принципу емоційності в освітньому процесі. Сучасні психологи наголошують, що головними у взаємодії педагогів із учнями є людяність, емпатія, безстресовість, здорова комунікація, толерантність.

Розвиток професійних компетентностей вчителя початкових класів в умовах воєнного та повоєнного часу є надзвичайно важливим завданням. У таких умовах повинен бути готовим швидко адаптуватися до змін, забезпечувати надійне та безпечне навчання дітей, надавати їм підтримку й заохочувати здобувати освіту.

Паралелі між поглядами В. Сухомлинського й сьогоднішнім прослідковуються й у шляхах досягнення педагогом високої кваліфікації. Постійна самоосвіта, багатоаспектний підхід до педагогічних проблем, полікультурність, працьовитість, вимогливість до себе, відповідальність перед учнями, батьками дітей, колегами. Сучасний педагог так само постійно прагне підвищувати свої знання і навички, залучати до уроків нові технології та методи навчання, виявляти толерантність та розуміння до потреб кожної дитини, розвивати свою емоційну стійкість, співпрацювати з колегами та батьками учнів для створення сприятливого середовища навчання.

Професійний розвиток учителів початкових класів у воєнний та повоєнний період є критично важливим для забезпечення якісної освіти дітей. У таких умовах учителі повинні мати глибокі знання і розуміння того, як впливають конфлікт та війна на психологічний стан учнів і їхнє навчання.

Одним із ключових аспектів розвитку професійних компетентностей учителя в умовах воєнного та повоєнного часу є вміння працювати з дітьми, які відчувають відчуження через нове середовище або травмовані військовими діями.

Педагоги України опановують основи надання психологічної підтримки і допомоги учням у розумінні своїх почуттів; набувають здатності працювати в умовах стресу і нестабільності, реагування на непередбачувані ситуації та конфлікти; адаптують навчання до потреб і можливостей кожного учня, зокрема тих, хто може мати особливі потреби або відставання у навчанні через війну.

Такими, що не втратили актуальності є тренінгові та командні підходи до підготовки вчителів початкових класів в умовах війни. Педагоги таким чином не лише дбають про підвищення рівня професійності, а й отримують підтримку через спілкування, обмін досвідом вирішення проблем через впровадження ефективних методів взаємодії з дітьми та їх родинами.

Вагомим внеском В. Сухомлинського у формування особистості дитини на засадах патріотизму й любові до рідної мови став нарбок оповідань «Гаряча квітка». Сьогодні національно-патріотичне виховання є важливою складовою виховного процесу, що сприяє формуванню активної та свідомої громадянської позиції, збереженню історичної пам'яті та культурної спадщини нації, створює умови для розвитку дієвого громадянського суспільства, гарантування національної безпеки України.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Воєнний та повоєнний час можуть суттєво впливати на навчальний процес, створюючи нестабільність, стрес та травми серед учнів та педагогічного колективу. У цих умовах вчителям потрібно мати високий рівень професійних компетентностей, які допоможуть їм ефективно впливати на навчання і розвиток учнів. У таких небезпечних умовах вчителі відіграють важливу роль у забезпеченні якісної освіти для дітей початкових класів. Досвід успішної повоєнної діяльності Павлиської школи за часів директорування В. Сухомлинського є прикладом вирішення багатьох освітніх задач, із якими зараз стикаються сучасні українські педагоги.

Бібліографія

1. Добровольська Л. Н., Кириленко В. М. (2023). Діяльнісний підхід у початковій школі в реаліях сьогодення. Про навчання регіональних тренерів The LEGO FOUNDATION. *Педагогічний вісник*, (4). 4–6. Режим доступу: https://znayshov.com/FR/26295/pv_4_2023-6-8.pdf (дата звернення 20.09.2024).

2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник / за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці: Букрек. 2022. 140 с.

3. Пляка Сергій. (2023). Напрями роботи організаторів виховного процесу щодо подолання негативного впливу пропаганди та маніпуляцій свідомістю учнів. *Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти: Науково-методичний вісник*, (59). 139–140.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧІСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

ТАРАН Єлизавета

*(здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки)*

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,*

м. Харків

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка А. О. Акімова

Анотація. У статті розглянуто та розкрито вплив спадщини видатного українського педагога та вчителя В. О. Сухомлинського на педагогічну творчість і майстерність учителя як і протягом його життя і праці, так і сьогодні, враховуючи значні зміни, що неодноразово відбувалися у педагогіці та власне професії фахівця, через значне переосмислення видів його діяльності.

Ключові слова: вчитель, педагогічна майстерність, педагогічна творчість, педагогіка, педагог, В. О. Сухомлинський.

Професія вчителя завжди мала величезне значення для розквітання нації. **Актуальність** цієї статті полягає у тому, що навіть у ті часи, коли вчитель ще не мав власної назви та не був визнаний окремою професією, навіть коли вчителями працювали не навчені фахівці, а люди без відповідної освіти, лише визнані достатньо розумними для того, щоб виховати дитину, вже тоді професія вчителя показала, наскільки важливою вона є, та як сильно вона впливає на майбутнє кожної живої особи.

З давньогрецької мови педагог – це «той, хто веде дитину» або ж «провідник дитини» [2]. Раніше ця назва мала більш буквальне значення: педагогом вважалася та людина, а точніше – раб, що був відповідальним за догляд за здоров'ям та безпекою дітей господарів. В умовах сьогодення, ми можемо так само скористатися цими назвами, щоб описати педагога, але тепер це значення не є буквальним, воно набуло абстрактного значення: педагог – це дійсно людина, яка веде дитину, але тепер вона веде її не лише до школи, а до світлого майбутнього, допомагаючи розв'язувати усі проблеми, що виникають на цьому шляху.

Безліч видатних українських педагогів розглядали вчителя та його діяльність, широко досліджуючи особливості цієї професії та те, як покращити вплив вчителя на здобувачів освіти, зробити його таким, щоб учні всебічно

розвивалися. Так і виникли в педагогіці два важливих поняття: педагогічні творчість та майстерність.

Педагогічна майстерність – це практична реалізація безлічі психологічних, інтелектуальних, духовних та професійних якостей у роботі вчителя самим фахівцем.

Педагогічна творчість – це здатність педагога вдаватися до творчих дій та якісно впроваджувати їх у процесі едукції.

Як зазначав В. Ягупов: «Діяльність учителя більше нагадує імпровізацію за обставин, що постійно змінюються, ніж дотримання педагогічних правил та алгоритмів. Інакше кажучи, ми маємо справу радше з майстром, ніж з інженером» [5].

В. О. Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя. Власне Василь Сухомлинський вважав за необхідне постійний розвиток вчителя і необхідність для фахівця бути «майстром своєї справи», саме тому неодноразово в своїх працях він наголошував на важливості постійного саморозвитку, самоосвіти та, безперечно, самовиховання. У своїй книзі «Сто порад учителеві» він зазначав: «Кожний рік, який ви працюватимете в школі, повинен збагачувати вашу технологічну лабораторію педагогічної праці. Учителеві необхідний великий запас задач, прикладів як для класного колективу, так і для індивідуальних завдань окремим школярам. Усе це треба з року в рік збирати, комплектуючи за темами, розділами програми» [4].

Учитель, за думкою Сухомлинського, має бути не тільки людиною, що знає дуже багато, а й духовним і моральним взірцем для своїх учнів. Важливу увагу він приділяв тому, як сильно на розвиток дитини впливає власний приклад із життя. Як і безліч його послідовників, Сухомлинський наголошував на необхідності безперервного розвитку та самовдосконалення вчителів. Василь Олександрович казав: «Учитель готується до хорошого уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашої професії і технологія нашої праці: щоб дати учням іскорку знань, вчителю треба ввібрати ціле море світла» [1]. Ця його фраза є влучною і правдивою для педагогіки всіх часів, бо людство ніколи не перестає розвиватися, кожен день у світі з'являється щось нове, раніше невідоме та не використане. І безліч речей з цього «нового» є справді корисними та необхідними у навчанні. Так, щось актуальне сьогодні може виявитися повністю неактуальним навіть завтра. Через це до хорошого уроку вчитель готується все своє життя, бо неможливо і надалі бути актуальним вчителем, якщо навчання людини зупинилося в один момент і вона не бажає продовжувати самовдосконалюватися.

У своїх працях Сухомлинський порівнював навчання з мамою – рідною та милою для нашої душі людиною та заперечував хоч найменшу ймовірність перетворення його на злу мачуху для учнів. Він вважав, що не можна допускати на своїх уроках лише заучування матеріалу. На його думку, дуже важливим завданням вчителя було навчити дітей бачити «крізь» матеріал: серед купи другорядної інформації вбачати лише головну, виокремлювати її та

сприймати. Саме це вміння, зазначав Василь Сухомлинський, було однією з основ формування світогляду.

В. О. Сухомлинський про педагогічну творчість вчителя. Не забував видатний педагог також і про педагогічну творчість вчителя. У «Школі радості» майже не з першого тижня Сухомлинський почав проводити дітям уроки малювання. Він збирався з учнями на галявині шкільної і вже тут розпочиналось найцікавіше: він не просив учнів малювати щось конкретне, навпаки – він пропонував їм прослідкувати за природою та знайти те, що надихає їх найбільше. Такий підхід був дуже особистим і ефективним, бо діти мали змогу максимально насолодитися процесом та відчути себе справжніми творцями. У своїй книзі «Серце віддаю дітям» Василь Сухомлинський пригадував це так: «Діти защебетали: одному подобалися червоні й жовті гарбузи, другому – схилені до землі голівки соняшника, третьому – голубник, четвертому – виноградні грона» [3].

За визначеннями пана Сухомлинського, дитяча творчість – це прямий прояв їх самовираження, духовного світу, в якому приховано індивідуальну самобутність кожного учня. Саме через те, що ця самобутність не може бути охоплена якимись одними, спільними для всіх правилами, бо вона виключно індивідуальна, Василь Сухомлинський і впроваджував такий варіант творчої роботи, де учні могли повністю розкривати себе за допомогою аркуша паперу, олівців, пензликів та кольорових фарб.

Те саме він радив й іншим вчителям у своїх роботах. Неодноразово він підкреслював на тому, що «творча мова» дитини суттєво відрізняється від мови дорослих, саме тому не треба підганяти цю чудову мову дитинства під якісь суворі кордони. Уроки мають бути творчо спрямованими та цікавими для маленьких здобувачів освіти, бо, самі того не помічаючи, учні на подібних уроках розкриваються і «розквітають», ніби справжні квіти. Сухомлинський вважав, що малювання збагачує ну тільки творчі здібності дітей, а й їх мову. Саме через це майже на всі подорожі до лісу, що відбувалися у «Школі радості», учні йшли з олівцями та альбомами.

Висновки. Отже, вивчаючи творчу спадщину видатного українського педагога та вчителя В. О. Сухомлинського, можна помітити, якими важливими він вважав педагогічну творчість і майстерність учителя. Неодноразово він наголошував на тому, яким важливим є творчий підхід до роботи задля повного розуміння дитини та її внутрішнього світу, допомоги «розквітнути» кращим рисам дитини. На думку Василя Олександровича, педагогічна майстерність – це не тільки володіння предметом, а й уміння ефективно спілкуватися з дітьми, розуміти їхні потреби та мотивувати до навчання. Василь Сухомлинський підкреслював, що вчитель має бути моральним взірцем для учнів, допомагати їм у формуванні ціннісних орієнтирів та сприяти розвитку їхньої самостійності й креативності. Тож, внесок В. О. Сухомлинського можна сміливо вважати фундаментом для сучасної педагогіки.

Бібліографія:

1. Афоризми В. О. Сухомлинського. Режим доступу: <http://surl.li/hahgdf> (дата звернення: 24.09.2024 р.)
2. Стаття «Той, чиє життя належить знанням: що означає слово «вчитель» у різних мовах?» Режим доступу: <http://surl.li/gxtifc> (дата звернення 24.09.2024 р.)
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5т. Серце віддаю дітям / Київ: Радянська школа, 1977. 488с. Режим доступу: <http://surl.li/pmaosq> (дата звернення: 24.09.2024 р.)
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві: книга. 1965-1967. 532 – 535 с. Режим доступу: <http://surl.li/lroqdt> (дата звернення: 24.09.2024 р.)
5. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с. Режим доступу: <http://surl.li/bebras> (дата заернення: 24.09.2024 р.)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ОСНОВІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ТКАЧЕНКО Діана

(здобувачка вищої освіти 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету педагогіки психології та мистецтв)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка І. Г. Баранюк

Анотація. Стаття присвячена психологічним аспектам виховання дітей на основі педагогічних ідей Василя Сухомлинського. Розглядається його підхід до виховання як процесу, що враховує унікальність кожної дитини та її емоційний і моральний розвиток. У статті аналізується значення емоційної культури, гри, формування моральних цінностей та використання природи як засобу виховання гармонійної особистості.

Ключові слова: психологічні аспекти, виховання дітей, Василь Сухомлинський, емоційний розвиток, моральні цінності, гра, природа.

Постановка проблеми. Сучасна освіта стикається з численними викликами, серед яких однією з ключових є виховання гармонійно розвиненої, морально стійкої та емоційно зрілої особистості. З огляду на динамічні зміни у суспільстві, зростає потреба у педагогічних підходах, які ґрунтуються на глибокому розумінні дитячої психології та враховують індивідуальні особливості кожної дитини. У цьому контексті актуальними є ідеї Василя Сухомлинського, який у своїй діяльності приділяв особливу увагу психологічним аспектам виховання. Його підхід базується на розвитку емоційної сфери, формуванні моральних цінностей та використанні природи як засобу виховання.

Аналіз досліджень. Ідеї Василя Олександровича Сухомлинського вже давно привертають увагу педагогів, психологів та дослідників у сфері виховання дітей. У дослідженнях психологів (І. Беха, В. Кравця, М. Паламар) особлива увага приділяється впливу емоційного розвитку на формування особистості дитини. Їхні праці підкреслюють важливість емоційного виховання, яке Сухомлинський розглядав як фундаментальний аспект педагогічної діяльності. Дослідники сходяться на думці, що ігнорування цього аспекту призводить до формування особистостей з низьким рівнем емпатії та соціальної відповідальності. Педагоги-практики (О. Данилюк, В. Іванова) у своїх працях розглядають застосування методів Сухомлинського в сучасних умовах. Вони підкреслюють ефективність використання гри як провідного виду діяльності у вихованні, що сприяє емоційному, когнітивному та соціальному розвитку дітей. У своїх дослідженнях вони також аналізують методику використання природи як засобу виховання, вказуючи на її роль у формуванні естетичного світосприйняття та моральних якостей. Аналіз літератури також показує, що дослідники (В. Кудіна, Л. Шевченко) розглядають питання морального виховання у педагогічній системі Сухомлинського. Вони зазначають, що формування моральних цінностей у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, на думку Сухомлинського, повинно відбуватися не через моральний тиск, а через приклад, емпатію та взаємодію з навколишнім світом. Саме такі підходи забезпечують становлення внутрішньої мотивації дитини до свідомої та відповідальної поведінки.

Мета статті – проаналізувати та висвітлити психологічні аспекти виховання дітей на основі педагогічних ідей В. О. Сухомлинського, а також обґрунтувати актуальність і ефективність його підходів для формування гармонійної, емоційно зрілої та морально стійкої особистості в сучасній освітній практиці.

Виклад основного матеріалу. Василь Сухомлинський розглядав виховання як багатогранний процес, що базується на глибокому розумінні психології дитини та її індивідуальних особливостей. Його підхід підкреслює важливість врахування емоційного, морального та естетичного розвитку дитини. В основі педагогіки Сухомлинського лежить гуманістичне ставлення до дитини, визнання її унікальності та прагнення до гармонійного формування особистості [4, с. 45].

В. Сухомлинський надавав великого значення емоційному розвитку дітей, вважаючи, що саме через емоції дитина пізнає навколишній світ, себе та інших. Він підкреслював, що завдання педагога – навчити дитину не тільки розуміти свої почуття, а й адекватно їх виражати. Сухомлинський вважав, що без емоційної культури неможливе справжнє виховання моральних якостей, адже почуття є фундаментом для розвитку таких рис, як доброта, співчуття, емпатія [5, с. 73].

Практичне впровадження цього підходу включає в себе створення атмосфери довіри та підтримки у дитячому колективі. Педагог має бути уважним до емоційних проявів дитини, допомагати їй розуміти та

контролювати свої почуття. У сучасній педагогічній практиці цей підхід відображається в елементах емоційно-розвивальних ігор та тренінгів, які сприяють розвитку емоційного інтелекту.

Гра, на думку Сухомлинського, є основним засобом виховання та розвитку дитини. Він розглядав її як спосіб вільного самовираження, в якому дитина пізнає себе, світ і своє місце в ньому. Гра також є ефективним засобом формування емоційно-вольових якостей та соціальних навичок [4, с. 102].

В. Сухомлинський підкреслював, що саме через гру дитина вчиться взаємодіяти з іншими, вирішувати конфлікти, відчувати радість від досягнень та переживати невдачі. Педагог має спрямовувати гру так, щоб вона сприяла не лише розвазі, але й моральному та емоційному розвитку дитини. У сучасній освітній практиці цей підхід активно застосовується, особливо у формі сюжетно-рольових та дидактичних ігор, які допомагають дітям засвоювати різні соціальні ролі та формувати уявлення про навколишній світ [3, с. 58].

В. Сухомлинський наголошував, що справжнє виховання моральних цінностей можливе лише за умови, коли педагог є прикладом для дитини. Він вважав, що моральні норми не повинні нав'язуватися дітям силою чи примусом; натомість вони мають формуватися через приклад, співпереживання та взаємодію з навколишнім світом [3, с. 185].

Педагог-практик, науковець В. Сухомлинський рекомендував педагогам і батькам спілкуватися з дітьми на моральні теми, обговорювати казки, літературні твори, життєві ситуації, щоб дитина могла зрозуміти сутність таких понять, як доброта, чесність, справедливість. Таким чином, у процесі виховання створюються умови для внутрішнього засвоєння моральних норм та формування внутрішньої мотивації до свідомої та відповідальної поведінки [2, с. 77].

Природа у педагогічній системі Сухомлинського є потужним засобом впливу на внутрішній світ дитини. Спілкування з природою сприяє розвитку естетичних почуттів, формуванню екологічної свідомості та моральних якостей. Спостерігаючи за змінами в природі, діти вчаться відчувати красу, бачити її у навколишньому світі та цінувати її прояви.

Видатний педагог рекомендував проводити заняття на природі, під час яких діти могли б спостерігати за різними явищами та формувати уявлення про гармонію в світі. У сучасній освітній практиці цей підхід відображається у вигляді екскурсій, екологічних проектів та дослідницьких робіт, які сприяють розвитку у дітей відчуття відповідальності за збереження природи та навколишнього середовища [6, с. 92].

Однією з основних умов успішного виховання, за Сухомлинським, є встановлення довірливих, відкритих стосунків між педагогом та дитиною. Він вважав, що педагог повинен бути не лише вчителем, а й другом, який розуміє та підтримує дитину. У такій атмосфері дитина відчуває себе захищеною, що сприяє її емоційному та особистісному розвитку.

В. Сухомлинський закликав педагогів будувати виховний процес на основі співробітництва та діалогу, враховуючи думку, почуття та бажання дитини. Це

дозволяє розвинути в дітях упевненість у собі, самоповагу та відповідальність за свої дії.

Висновки. Психологічні аспекти виховання дітей, сформульовані В. О. Сухомлинським, є основою для створення гуманістичної системи виховання, яка сприяє розвитку гармонійної, емоційно зрілої та морально стійкої особистості. Його підхід, що поєднує розвиток емоційної культури, гру, формування моральних цінностей та використання природи, залишається надзвичайно актуальним для сучасної педагогічної практики. Вивчення та впровадження ідей Сухомлинського допомагає вихователям і батькам створити сприятливе середовище для всебічного розвитку дитини.

Бібліографія:

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: науково-методичний посібник. Київ : Либідь, 2005. – 256 с.
2. Кудіна О. М. Гуманістичне виховання у педагогічній системі В. О. Сухомлинського. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. 2019. № 4. С. 75–82.
3. Мартиненко О. В. Гра як основний засіб виховання гармонійної особистості у педагогіці В. О. Сухомлинського. *Педагогічна теорія і практика*. 2020. №7. С. 54–60.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Радянська школа, 1977. 360 с.
5. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ : Освіта, 1988. 340 с.
6. Шевченко Л. Г. Природа як засіб виховання гармонійної особистості у спадщині Сухомлинського. *Педагогічний альманах*. 2020. № 12. С. 90–96.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ПОГЛЯДІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

ТЮТЕНКО Наталія

*(студентка II курсу (магістерського) рівня факультету педагогіки,
психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

*Науковий керівник – канд. Філол. наук, доцентка **Жигора І. В.***

Анотація. У статті висвітлено сучасні методи та прийоми ефективного впливу на розвиток мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку в контексті поглядів В. О. Сухомлинського; проаналізовано психолого-педагогічну літературу з окресленого питання; визначено основні аспекти проблеми формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, розвиток мовлення дітей дошкільного віку, сучасні методи навчання, В. О. Сухоминський..

Постановка проблеми. Погляди В. О. Сухомлинського щодо формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку є цінними, оскільки розвиток мовлення дошкільнят є одним із основних завдань в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Мовлення має важливе значення для дітей як майбутніх особистостей, що передбачає спілкування з однолітками, вихователями, батьками, ріднею, комунікацію в суспільстві, можливість отримання знань в початковій ланці, пізніше в середній та старшій школі. Водночас є труднощі та виклики, пов'язані із сучасними підходами формування мовленнєвої компетентності в дітей дошкільного віку, що потребує подальшого вивчення. Однак не забуваємо про неоціненний вклад педагогів у дослідження окресленої проблеми, зокрема особливої уваги вимагає педагогічна спадщина Василя Сухомлинського.

Формування мовленнєвої компетентності в дітей дошкільного віку за допомогою підходів, які пропагував Василь Олександрович Сухомлинський, є однією з ключових тем у педагогіці. Його погляди до розвитку мовлення дітей залишаються актуальними й сьогодні, оскільки поєднують педагогічну мудрість, творчий підхід і глибоке розуміння дитячої психології, вікових особливостей дітей зазначеного віку.

Аналіз досліджень і публікацій. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури можна зазначити, що Василь Сухомлинський приділяв особливу увагу проблемі формування комунікативної компетентності дітей дошкільного та шкільного віку.

Питання розвитку мовлення дітей дошкільного віку в контексті поглядів В. О. Сухомлинського сьогодні не втрачають актуальності. Методи педагога трансформуються, удосконалюються, модифікуються та адаптуються до сучасних вимог. В. О. Сухомлинський висвітлив проблему формування комунікативної компетентності, зокрема фонетичної, у книзі «Серце віддаю дітям» [4], у якій розповів про свій підхід до розвитку мовлення дітей за допомогою спостереження за природою, через казки, ігри та дитячу творчість. Педагог уважав важливим емоційне залучення дітей до освітнього процесу й мовленнєвої активності. У своєму дослідженні «Як виховати справжню людину» [5] Василь Сухомлинський акцентує увагу на розвитку мовленнєвої культури як обов'язкової частини загального морального виховання дітей. Наголошуючи на важливості праці у вихованні дітей, педагог уважав, що мовленнєва компетентність пов'язана з трудовим, етичним вихованням і розвитком мислення, адже саме через слово дитина вчиться осмислювати навколишній світ і відбивати його в своєму мовленні.

Мета статті полягає у вивченні методів та прийомів із педагогічного досвіду В. О. Сухомлинського як ефективного засобу впливу на розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дошкільному віці одним із основних завдань є формування комунікативної компетентності дитини. Використання методів Василя Сухомлинського потребує адаптації до сучасних освітніх реалій, що дозволить ефективно розвивати в дітей окресленого віку вмінь правильно вимовляти звуки та звукосполюки, слухати та сприймати звуки мови.

Згідно із Базовим компонентом дошкільної освіти України [1], мовленнєва діяльність дошкільника передбачає мовленнєву та мовну зрілість відповідно до віку, рівень оволодіння елементами грамоти, сформованість свідомого використання слова в стосунках із дорослими та дітьми, розвиненість комунікативних навичок.

Огляд доробку Василя Сухомлинського дозволяє виокремити основні підходи до розвитку мовлення дітей, зокрема формування мовленнєвої компетентності:

- взаємозв'язок між природою й мовленням [4, с. 201];
- читання й обговорення казок;
- творча діяльність як засіб мовленнєвого розвитку;
- роль педагога як мовного зразка [2, с. 72, 79];
- гра як ключовий елемент навчання дошкільнят [4, с. 179];
- вплив емоційної сфери на мовленнєвий розвиток;
- особистісно орієнтоване навчання [3, 1с. 55].

Основні аспекти проблеми сучасного формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку в контексті поглядів В. О. Сухомлинського реалізуються в осучаснених положеннях.

Передусім це театральна діяльність для емоційного розвитку дошкільнят та активізації їхнього мовлення. Використання засобів театралізації через емоційну сферу сприяє мовленнєвій активності дітей. Вагомою є інтеграція природничих спостережень із мовленнєвою діяльністю, оскільки на розвиток мовлення дошкільнят впливає природа в контексті екологічного виховання. Сьогодні популяризується положення щодо цифрових інструментів для розвитку зв'язного мовлення на основі підходів Василя Сухомлинського, які адаптуються для використання в сучасних цифрових освітніх технологіях, що, зі свого боку, потребує розробки нових методик і засобів, зокрема, інтерактивних програм. В основу таких програм покладено казки та творчі ігри.

Розв'язання проблем формування комунікативної компетентності, зокрема фонетичної, передбачає підготовку кваліфікованих педагогів, розробку спеціалізованих програм та матеріалів для навчання фонетики, активізації творчого спілкування та використання ігрових методик з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей-дошкільнят. Назване сприятиме раціональному та продуктивному використанню сучасних підходів для формування фонетичної компетентності дітей дошкільного віку.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Дослідження сучасних підходів до формування комунікативної

компетентності дітей дошкільного віку з використанням модернізованих методів В. О. Сухомлинського засвідчують важливість цього напрямку в сучасній дошкільній освіті, оскільки діти постійно потребують чогось нового, цікавого та нестандартного. Методи й прийоми Василя Сухомлинського, адаптовані до сучасних потреб, залишаються ефективним інструментом для розвитку фонетичної компетенції в дітей дошкільного віку. Вони можуть бути посилені інтерактивними технологіями, цифровими ресурсами. Завдяки такій модернізації сучасні педагоги можуть ефективно впливати на мовленнєвий розвиток дітей, стимулюючи їх до вдосконалення вимови і розвитку фонематичного слуху в умовах, що відповідають викликам часу.

Перспективи наступних досліджень убачаємо в аналізі та вивченні передового педагогічного досвіду В. О. Сухомлинського для подальшого застосування адаптацій у сучасних умовах ЗДО. Подальшого вивчення потребують інноваційні підходи для формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Бібліографія

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А. М. Богуш. Київ : Видавництво, 2020. 26 с.
2. Сухомлинський В. О. Павлишська середня школа. К., 1978. 452 с.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. К., 1972. 357 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К., 1969. 304 с.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. К., 1976. 431 с.

МАЛЕНЬКІ СЕРЦЯ, ВЕЛИКІ ПОЧУТТЯ: ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗКИ «РОМАШКА І СТРУМОК» ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

УСІК Катерина

(здобувачка (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв (заочна форма навчання)

*Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – докторка пед. наук, професорка Довга Т. Я.

«У дитинстві закладається людський корінь. Жодної людської рисочки природа не відшліфовує - вона закладає, а відшліфовувати нам - батькам, педагогам, суспільству»

В. О. Сухомлинський.

***Ключові слова.** Василь Сухомлинський, казка, Ромашка і струмок, виховання, емоційний інтелект, емпатія, доброта, співчуття, турбота, природа, дитяча література, моральні цінності, освіта.*

Актуальність дослідження. Василь Сухомлинський – видатний український педагог та письменник, чий твори мають неперехідне значення для виховання дітей та підлітків. Його літературні казки та оповідання виховують найкращі людські якості: співчуття, доброту, взаємодопомогу та турботу про ближнього. У сучасному суспільстві, яке часто акцентує увагу на індивідуальних досягненнях та успіхах, особливо важливо звертати увагу на формування соціальної відповідальності, здатності до співпереживання та розуміння потреб інших людей.

Сьогодні, де технології займають все більше місця в житті дітей, особливо важливо зберегти в їхніх серцях здатність співчувати, турбуватися про інших та природу. Казки Василя Сухомлинського, зокрема "Ромашка і струмок", є цінним джерелом мудрості, яке допомагає формувати в дітях такі важливі якості, як доброта, співчуття та емпатія. Ця казка, не втрачає своєї актуальності й сьогодні, адже проблеми взаємовідносин між людьми та природою залишаються актуальними для кожного покоління.

Метою статті є аналіз виховного потенціалу казки "Ромашка і струмок" Василя Сухомлинського. Цей невеликий твір може стати потужним інструментом для формування в дітей моральних цінностей, розвитку емоційного інтелекту та екологічної свідомості. Стаття також має на меті привернути увагу педагогів, батьків та усіх, хто працює з дітьми, до важливості використання художньої літератури у вихованні підростаючого покоління.

У казці "Ромашка і струмок" Сухомлинський створює образи, що символізують людські якості та моральні уроки. Ромашка – символ слабкості, але водночас і краси, а струмок – втілення доброти та готовності допомогти. Коли Ромашка занепадає через спеку, струмок не залишається байдужим. Він приносить їй допомогу, напоївши землю водою та рятуючи її від загибелі. Цей простий сюжет має величезне виховне значення.

Маленьке диво доброти. Через історію ромашки, яка відчувала спрагу під палючим сонцем, і струмка, який, почувши її благання, поділився з нею водою, Василь Сухомлинський вчить дітей важливих життєвих уроків.

Співчуття та емпатія: Казка формує в читачів здатність співпереживати іншим, розуміти їхні почуття та потреби. Маленька ромашка, що опинилася у скрутному становищі, викликає в дітях співчуття та бажання допомогти їй.

Доброта і взаємодопомога: Струмок, який не залишився байдужим до чужого горя, є втіленням доброти і готовності прийти на допомогу. Цей образ вчить дітей, що доброта – це найкраща риса характеру.

Любов до природи: Казка "Ромашка і струмок" виховує в дітях повагу до природи, розуміння того, що всі живі істоти взаємопов'язані. Природа в творі Сухомлинського – це не просто фон, а живий організм, де кожна істота має своє місце.

Сила взаємодії: Діяльність струмка, який врятував ромашку, підкреслює важливість взаємодії в природі. Кожен елемент екосистеми відіграє свою роль, і їхня взаємодія забезпечує рівновагу.

Символіка образів:

Ромашка: Символізує вразливість, беззахисність, але й прагнення до життя. Вона вчить дітей цінувати кожне миття життя і не здаватися перед труднощами.

- Струмок: Уособлює силу, доброту та готовність допомогти. Він показує, що навіть найменший вчинок може мати велике значення.

- Сонце: Символізує життя, радість, надію. Сонце, яке зігріває ромашку після того, як її напоїв струмок, є образом відродження і нового життя.

Філософські аспекти:

- Філософія життя і смерті: Казка піднімає питання про сенс життя, про боротьбу за виживання. Образ в'янучої ромашки нагадує про неминучість кінця, але водночас і про силу життя, яке продовжується в нових формах.

- Філософія взаємовідносин: Історія ромашки і струмка показує, що ми всі взаємопов'язані і залежимо один від одного. Доброта і співчуття – це основа міцних стосунків.

- Філософія природи: Казка закликає нас берегти природу, бачити в ній живий організм, де все взаємопов'язано.

Казка є потужним інструментом у формуванні позитивного образу "Я" у дитини, оскільки впливає на її емоційний, моральний та соціальний розвиток. На прикладі казки Василя Сухомлинського "Ромашка і струмок" можна виділити кілька ключових аспектів, через які казка сприяє формуванню позитивного образу "Я":

1. Ототожнення з позитивними героями. Діти часто ототожнюють себе з персонажами казок. У випадку з казкою "Ромашка і струмок" дитина може асоціювати себе як з Ромашкою, яка потребує допомоги, так і зі Струмком, який надає підтримку. Це допомагає дитині побачити себе в різних ролях: і як того, хто потребує турботи, і як того, хто може допомогти. Така подвійна перспектива формує у дитини уявлення про власну цінність і важливість як для себе, так і для інших.

2. Розвиток почуття власної значущості через допомогу іншим. Коли дитина бачить, як Струмок рятує Ромашку, вона розуміє, що маленькі добрі вчинки можуть мати велике значення. Це розвиває в ній почуття власної значущості, адже дитина усвідомлює, що вона здатна допомагати іншим і робити світ кращим.

3. Позитивний досвід переживання емоцій. Казка пропонує дитині можливість прожити позитивні емоції разом з героями. Ромашка спершу переживає страх і безсилля, але завдяки допомозі Струмка вона відчуває полегшення і радість. Це вчить дитину, що складні моменти життя можна подолати за допомогою підтримки, що сприяє формуванню впевненості у своїх силах.

Виховний потенціал казки в сучасному світі. У наш час, коли діти оточені гаджетами та віртуальним світом, особливо важливо повернути їх до природи, навчити їх цінувати реальні людські стосунки. Казка "Ромашка і струмок" може стати потужним інструментом у цьому процесі.

Розвиток емоційного інтелекту: Читаючи цю казку, діти вчаться розпізнавати свої та чужі емоції, розуміти, що лежить в основі поведінки інших людей.

Формування моральних цінностей: Казка допомагає дітям сформувати власну систему цінностей, зрозуміти, що добре, а що погано.

Розвиток уяви та творчого мислення: Яскраві образи казки стимулюють дитячу уяву, спонукають до творчих роздумів.

Використання казки в освітньому процесі. Казку "Ромашка і струмок" можна використовувати в освітньому процесі різноманітними способами:

- **Читання та обговорення:** Після читання казки можна провести бесіду з дітьми, під час якої вони поділяться своїми враженнями, висловлять свої думки про поведінку героїв.

- **Рольові ігри:** Діти можуть розіграти уривки з казки, втілившись в образи ромашки, струмка.

- **Творчі завдання:** Діти можуть намалювати ілюстрації до казки, написати власні історії про дружбу, створити колажі на тему природи.

- **Проекти:** Можна організувати проект, присвячений темі охорони природи, під час якого діти дізнаються про різноманітність рослин і тварин, їхнє значення для людини.

Створення інтерактивної гри на основі казки Василя Сухомлинського "Ромашка і струмок" може допомогти дітям краще засвоїти моральні уроки казки через активну взаємодію та гру.

1. Гра-лабіринт "Допоможи Струмку знайти шлях до Ромашки"

Ціль: тренувати у дітей логічне мислення та здатність знаходити вихід з проблемних ситуацій.

Опис гри:

- На підлозі або столі викладається лабіринт (наприклад, з мотузки або малюнків). На одному кінці лабіринту – Ромашка (іграшка або малюнок), на іншому – Струмок.

- Завдання дітей – провести Струмок до Ромашки, знайшовши правильний шлях через лабіринт.

- Діти можуть виконувати гру по черзі або в командах. Щоб зробити завдання складнішим, можна додати перешкоди (наприклад, "сухі ділянки", які не можна перетинати).

- Результат: Гра допомагає розвивати просторове мислення, уважність та вміння працювати в команді.

2. Квест "Рятівник Ромашки"

Ціль: розвинути в дітей логіку, креативність та навички вирішення завдань.

Опис гри:

- У приміщенні або на відкритому просторі організовується квест із завданнями на тему казки. Струмок має допомогти Ромашці, але для цього йому потрібно вирішити кілька завдань (кожне завдання – це крок на шляху до порятунку Ромашки).

- Завдання можуть бути різними: розгадати загадку, знайти певний предмет, виконати рухове завдання (наприклад, стрибки, як крапельки води), або зібрати пазл, пов'язаний із сюжетом казки.

- Після кожного вирішеного завдання діти отримують підказку, як дістатися до Ромашки.

Результат: Квест стимулює розвиток уваги, вміння логічно мислити та виконувати завдання в групі.

3. Малювання на тему "Як Струмок допоміг Ромашці"

Ціль: заохочувати дітей до самовираження через творчість та розвивати естетичні навички.

Опис гри:

- Після прослуховування казки діти отримують завдання намалювати сцену, де Струмок допомагає Ромашці. Вони можуть малювати те, що їх найбільше вразило або що вони запам'ятали з казки.

- Готові малюнки можна обговорити з дітьми, попросивши їх пояснити, що саме вони хотіли показати у своїй роботі, і які емоції вони хотіли передати.

Результат: Така гра сприяє розвитку дрібної моторики, творчого мислення та розуміння емоційних і моральних аспектів історії.

Висновки. Казка "Ромашка і струмок" Василя Сухомлинського – це не просто літературний твір, а й потужний інструмент для формування особистості дитини. Через просту історію про дружбу квіточки і маленької річки, автор вчить нас важливим життєвим цінностям: доброті, співчутті, взаємодопомозі та повазі до природи. Ця казка є актуальна в усі часи і культури, оскільки вона торкається універсальних людських цінностей. Вона допомагає дітям розвивати емоційний інтелект, розуміти свої почуття та почуття інших, а також формувати позитивне ставлення до світу.

Використання казки в освітньому процесі відкриває широкі можливості для розвитку творчих здібностей, уяви та критичного мислення дітей. За допомогою різних методик (обговорення, рольові ігри, творчі проекти) можна зробити навчання цікавим і захоплюючим. Однак, важливо пам'ятати, що казка – це лише інструмент. Для того, щоб досягти бажаних результатів у вихованні, необхідно створити сприятливе середовище, в якому дитина почуватиметься безпечно і комфортно. Це передбачає не лише використання казок, а й створення атмосфери взаємоповаги, підтримки та розуміння в сім'ї, школі та інших соціальних інституціях.

Бібліографія

1. Сухомлинський, В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Веселка, 1976.
2. Сухомлинський, В. О. Як виховати справжню людину. Київ: Освіта, 1997.
3. Бойко, В. В. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського. Київ: Вища школа, 2001.

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

ФЕДОРЕНКО Аліна

(здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний

університет імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка Н.М. Андросова

***Анотація:** Розкрито результати спостереження за впровадженням Концепції НУШ в освітній процес школи м. Кропивницького, окреслені аспекти збільшення ігрових підходів до навчання учнів початкових класів, особистісне бачення педагогів нових підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів, партнерської взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.*

***Ключові слова:** Нова українська школа, спостереження, учень початкових класів, реалії, перспектива.*

Постановка проблеми. В Україні впроваджена Концепція Нової української школи на етапі 1–4 класів. Педагогічна спільнота й батьки мають різні погляди на окреслений підхід. Під час проходження навчальної практики студенти мають змогу дослідити реалізацію ідеї реформування початкової школи із середини, виявити питання, що викликають неоднозначні позиції й ставлення учасників освітнього процесу у навчанні учнів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень. Протягом останніх років темі реформування освіти в Україні, зокрема її початкової ланки, присвячено науково-практичні конференції, круглі столи, видано монографії та наукові статті у педагогічних виданнях. Автори розглядають різні аспекти, наприклад Л. Гриневич висвітлювала спільність і відмінність реформ в різних країнах, історичні засади оновлення української освіти, О. Чеботарьова досліджувала сучасні підходи до освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в контексті Концепції НУШ, Г. Гикава аналізувала розвиток критичного мислення в учнів за НУШ, А. Цимбалару окреслила аспекти створення освітнього простору учня НУШ. Педагогічні погляди Василя Сухомлинського посіли чільне місце у розробці змісту та методичної бази НУШ.

Метою статті стало завдання провести спостереження за різними аспектами НУШ у закладі загальної середньої освіти м. Кропивницького.

Виклад основного матеріалу. Перебуваючи у ролі спостерігача та практиканта, який має змогу допомагати вчителю та бути присутнім під час спілкування з учнями, батьками та колегами, студенти отримали певну картину впровадження реформи в заклади освіти. Більшість розмов навколо реформи у батьків учнів НУШ було про зміну ставлення вчителів до дітей, до цікавих прийомів ранкового вітання, збільшення позитивних відгуків про уроки від дітей. Для деякого із батьків було незрозумілим відсутність оцінок і

вчителів доводилося пояснювати філософію нового бачення сенсу формувального та безбального оцінювання учнів.

Спостереження за учнями на уроках та в позаурочний час виявило появу у них жаги до навчання, а у педагогів – більше свободи у виборі методів, принципів та засобів, які стосуються освітнього процесу. Збільшилася частка ігрових моментів на уроках. І це ще одна перевага цієї реформи. Адже граючись – діти навчаються. Саме гра стимулює емоційну та пізнавальну сферу молодших школярів. Вчителі при вільному спілкуванні з практикантами висловлювали двобічне ставлення до такого підходу. Іноді порівнювали з попередніми вимогами навчальних програм і зазначали, що при комплектуванні класів дітьми із різним рівнем розвитку та віковим діапазоном 5–7 років у першому класі, складно підібрати ігрові прийоми, цікаві усім, тому диференціація тут доречна.

Найкращим аспектом у реалізації НУШ є взаємозв'язок «вчитель–учні–батьки». Партнерство залежить від обраної вчителем тактики комунікації, адже саме вчитель організовує роботу з батьками так, щоб вони були зацікавлені у максимальному залученні до організації освітнього процесу своєї дитини. Цікавим у підтвердженням були організація і проведення благодійного ярмарку. Спочатку вчитель дав доручення дітям, а потім повідомив батьків про мету такого заходу. Завдяки такій взаємодії учні класу змогли передати 800 гривень на потреби армії. А від школи сума була у рази більша, що мотивувало дітей бути вдячними й пишатися захисниками, яким передано підтримку.

На одному прикладі можна зрозуміти, що реформа НУШ формує в учнів почуття відповідальності, любові до рідної країни та відданості.

Також було цікаво спостерігати за тим, як відбувається оцінювання в 1 класі. В основному – це наліпки та печатки у персональних аркушах досягнень. Діти знали, що вже опанували, що ще треба вивчити. Кожен вчитель мав свій творчий підхід до бланків оцінювання: у когось це будиночок, де діти на кожному поверсі помічають віконця, які вдалося відкрити чи закрити; у когось це кольорова дорога-лінія із зазначенням місця учня по відношенню до кінцевого пункту прибуття тощо. Підведення підсумків (оцінювання) здійснювалося зазвичай наприкінці уроку, щоб перевірити досягнення учнів, а також вчитель сам оцінює свою роботу (враховує помилки, які були допущені на уроці та корегує їх).

Неоднозначно, часто негативно, вчителі перших класів ставилися до неможливості задавати домашні завдання учням НУШ. Часто завдання були присутні у вигляді рекомендацій більшості учням прописати елементи букв, скласти звукові моделі слів, повторити, вивчити віршик тощо.

Але були й вчителі, які дотримувалися вимог МОН і єдине завдання, яке могли дати – домалювати малюнок з батьками або доклеїти аплікацію. Часто це було спричинено почалася повітряної тривоги й діти не встигли щось на уроці завершити.

Якщо говорити про облаштування класного приміщення за новими правилами, то саме тут виникають деякі труднощі. Єдина проблема – маленька площа класу і велика кількість дітей (у більшості 1 класів 28–30 чоловік). Саме з цих причин могли бути відсутні куточок усамітнення та комунікативний осередок.

Збільшилася частка виховних аспектів у змісті уроків. Вчителі для привернення уваги класу та виховання дисциплінованості не підвищують голос, а проводять ігри, які привертають увагу дітей, наприклад: «Підніміть вказівний палець лівої руки ті учні, які мене зараз чують!».

Спостереження реформованої системи освіти НУШ дало змогу побачити інтеграційний підхід до організації навчання як бази для формування цілісного сприйняття навколишнього світу.

Перспективу Нової української школи можна визначити у декількох аспектах, співзвучних із думками вченого Кена Робінсона [3]:

- наявність компетентнісного підходу;
- впровадження соціально-емоційного навчання;
- виокремлення навчального плану, призначеного спеціально для учнів, які перебувають за кордоном;
- покращення якості змішаного та дистанційного навчання;
- забезпечення учнів та вчителів сучасними технологіями (ноутбуки, в окремих класах проектори, ламінувальна та копіювальна техніка на паралель класів);
- розвиток альтернативних форм освіти (гуртки, екскурсії, змагання або домашня освіта);
- наявність повсякденної психологічної допомоги;
- планування і проведення уроків із урахуванням психо-фізіологічних можливостей дітей, учнів із особливими освітніми потребами;
- оцінювання у різних формах, а не лише у формі опитування (це може бути портфоліо творчих робіт, письмових творів і завдань у різних формах);
- замість рейтингу використовується шкалу прогресу, яка описує, яких вмінь набув учень на різних етапах навчання.

Дотримуючись саме цих простих правил, концепція НУШ стане ще кращою, ніж вона є зараз.

Висновки. Спостереження в умовах перебування на практиці дало змогу наголосити на ефективності дотримання вимог Концепції НУШ у закладах освіти м. Кропивницького. Нові підходи до навчання молодших школярів ґрунтуються на взаємодії дітей і дорослих – грі, спільній праці, пізнанні та спілкуванні. Поступово дитина стає активним учасником цього процесу, спільно з учителем визначає мету, відкриває для себе нові знання, експериментує та навчається рефлексивним умінням та навичкам. Сучасні вчителі дотримуються реформи, у більшості викликає позитивне сприйняття та надає педагогу свободу творчості та змогу розвиватися професійно.

Бібліографія

1. Гриневич Л. (2023). Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. *Український Педагогічний журнал*, (4), 98–111. Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-98-111> (дата звернення 19.09.2024).
2. Нова українська школа: від теорії до практики: зб. статей I Всеукраїнської наук.-практ. конференції / редкол.: Бирка М. Ф., Білянін Г. І., Богачик Т. С. та інші. Чернівці, 2022. 769 с.
3. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2019. 136 с.
4. Робінсон Кен. (2016). Школа майбутнього. Режим доступу: <http://humantime.com.ua/en/blog/yako-yu-ma-but-i-shkola-maybutnogo-kniga-kena-robinsonashkola-maybutnogo-1> (дата доступу 27.09.2024).
5. Цимбалару А. Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навч.-метод. посіб. К. : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЦУПРЕНКО Анастасія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний
Університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка Н. М. Цуканова

Анотація. У статті звертається увага на виховну роль казки в процесі навчальної діяльності дошкільників. Доведено, що за допомогою казок стає можливою реалізація багатьох освітніх напрямків. Проаналізовано погляди В. О. Сухомлинського щодо даного питання, та його поради.

Ключові слова. казка, виховання, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського, дитина.

Через використання казок В. О. Сухомлинського в освітньому процесі стає можливим дотримання таких напрямків: формування у дітей дошкільного віку навичок соціально визнаної поведінки; вміння орієнтуватись у світі людських взаємин готовності співпереживати та співчувати іншим; формування почуття краси в її різних проявах; ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових; технологічних та художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури тощо.

На важливість казки у виховному процесі вказували багато психологів та педагогів (А. М. Леушина, А. І. Максаков, Т. А. Рєпіна, Ф. О. Сохін, Б. М. Теплов, Є. І. Тихеева, О. С. Ушакова, К. Д. Ушинський, Є. А. Флерина). На їх думку казка має привернути увагу дитини, порушити її допитливість, збагатити життя, стимулювати її уяву, розвивати інтелект, допомогти зрозуміти саму себе, свої бажання та емоції, а також висловити все це словами. Діти, виховані на казках, мають більший словниковий запас, більш тонко відчують мову і краще володіють нею.

Мета статті полягає в узагальненні поглядів В. О. Сухомлинського на *методику використання казок як засобу виховання та фізичного, психічного, емоційно-морального, інтелектуально-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.*

Казки вважають відображенням нашого життя. Величезне значення мають думки В. О. Сухомлинського щодо виховного значення казок у житті дітей дошкільного віку. Саме казка, на його думку, задовольняє жадобу дитячого пізнання, пробуджує інтерес до навколишнього. Чарівний і дивовижний, веселий і життєстверджуючий світ казок входить у душу кожної людини з дитинства, засіваючи її першими зернами добра, краси й справедливості. Жоден із жанрів літератури не користується у дітей такою популярністю, як казка. Справа в тому, що у казці все реально і все можливо, а крім того, казка завжди гарно закінчується. То чому ж її не любити? [3, 285]

У практиці В. О. Сухомлинського казка виконує багато функцій: вона є засобом патріотичного виховання, засобом розвитку дитячої творчості, сприяє формуванню основ світогляду. Також у працях видатного педагога наголошується, що завдяки казці дитина дошкільного віку пізнає світ не лише розумом, а й серцем. Усім відомо, що В. О. Сухомлинський працював у Павлівській школі, де створив Кімнату казки та Куточок природи [5, 243]. У кімнаті казки, відкритій у Павлівській школі, через кожних 2–3 місяці діти змінювали обстановку. В їхню свідомість входили все нові і нові казки багатьох народів.

Із казок діти черпають перші уявлення про минуле нашої Батьківщини, справедливість. Про всепереможні сили добра. У практиці педагога казка є засобом патріотичного виховання. В. О. Сухомлинський вважав казку благодатним джерелом виховання любові до Батьківщини. Створені казкові образи відображують народ, його ідеали, погляди на життя, що легше сприймається та запам'ятовується дітьми [6, 178].

Казкові образи, на думку В. О. Сухомлинського, допомагають дітям зрозуміти красу рідної землі. Радить, щоб дитина відчувала красу і захоплювалася нею, тим самим зберігала в пам'яті образи, в яких втілюється Батьківщина» [2, 46].

Високого успіху досягав В. О. Сухомлинський у роботі з фольклором, коли діти самі складали казки чи оповідання-мініатюри. Наголошує, що діти створюють образи на основі вражень від краси поетичного слова. У Павлівській Кімнаті казки педагог допомагав дітям оживляти чарівні образи:

тут і хатина на курячих ніжках, і дрімучий ліс, і гуси-лебеді, і берег моря, на якому бачимо доброго дідуса-рибалку та його злу дружину[3, 256].

У Кімнаті казки діти не лише розповідали, а й творили нові казки. Сама обстановка стимулювала дитячу творчість В. О. Сухомлинський дбав, щоб на очах у дітей у різних куточках Кімнати казки були найрізноманітніші предмети, між якими можна встановити якийсь реальний чи фантастичний зв'язок. Ось маленький човник з веслом, поряд з ним жаба – все саме проситься у казку. Печера, з якої виглядає ведмежа, маленьке порося і умивальник з милом Усе це сприяє тому, щоб діти фантазували, творили, складали нові казки [5, 180].

Важливим джерелом творчості дітей є навколишня дійсність. В. О. Сухомлинський часто ходив милуватися природою з ними. І завжди його вихованці відкривали щось нове, непомічене. Педагог спочатку розповідав дітям свої казки, та потім чув десятки нових казок, «заговорили найнесміливіші, заграла думка у найслабших. Тому педагог вважав, що казка – це радість мислення» [5, 520].

Важливо зауважити, що складанню дітьми казки передують велика підготовча робота. Першим періодом цього процесу В. О. Сухомлинський вважав слухання і читання казок; другим – їх інсценізацію; третім – самостійне складання казок. За такої творчості інтенсивніше відбувається всебічний розвиток особистості дитини. Кінцева мета експериментів В. О. Сухомлинського – не просто навчання маленьких казкарів, а виховання людини, становлення громадянина [4, 19].

Також казки сприяють розвитку естетичних почуттів, вони – джерело естетичної насолоди. Слухаючи казку, діти переживають почуття, що сприяють виробленню етико-естетичної оцінки описаних подій, вчинків. Тому доцільно після розповіді казки спрямувати питання не лише на закріплення змісту, оцінювання персонажів, а й на те, чим схвильовані діти дошкільного віку, що їх обурювало чи радувало [5, 177].

Василь Олександрович приділяв пильну увагу виразності читання казки, оскільки вона викликає у слухачів багаті уявлення, пробуджує емоційний відгук на прочитане. Виразне читання допомагає дітям зафіксувати у пам'яті образи персонажів, збагнути, що той чи інший герой виявився добрим товаришем чи злим ворогом.

Сприйняття краси слова, активне опанування його змісту відбувається при інсценізації казок. Педагог підкреслював, що розуміння краси неможливо без фантазії, без особистої участі дітей у творчості, ім'я якій казка. Велике значення інсценізації у тому, що це колективна творчість. Без казки важко уявити інтелектуальні взаємини між дітьми; без захоплення казкою немає колективного переживання; без творення казки дитині недоступні радість, одухотворення думкою. Їй хочеться донести свою думку до товаришів, виявити себе у слові. І вона розповідає власну казку товаришам – це найяскравіший етап творення і водночас вияв найтонших духовних відносин між дітьми дошкільного віку [6, 184].

Роль казки у розвитку наших вихованців багатофункціональна. В. О. Сухомлинський не лише розкрив високу мудрість і життєстверджуючий оптимізм казки, а й показав раціональні способи її використання в освітньому процесі. Казка у літературному світі вченого є фундаментом життя людини, бо постачає йому різноманітні форми поживи: просту близькість, яку створює оповідь, зв'язок між оповідачем і текстом, тренування уваги слухача, уяви й здатності дедукції, передачу дітям знань про земне й позаземне життя, можливість, що із самого зусилля досягти порозуміння в оповіді на поверхню вирине щось нове, що раптово з'явиться з темряви підсвідомості, що може прийти чи бути висловлене лише у формі казки.

Бібліографія

1. Деркач В. Примножуючи спадщину Павлиського Добротворця. *Початкова школа*. 2020. №9. 46 с.
2. Пироженко Л. Казка як один із засобів виховання у спадщині В.О. Сухомлинського // *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка*. 2012. №5. С. 283–286.
3. Семез А. В. О. Сухомлинський про роль учителя у вихованні моральних цінностей учнів. *Початкова школа*. 2013. №9. С. 18– 21.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5 т. Т. 3, К., 1976. 654 с.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К.: Радянська школа, 1972. 244 с.

ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ЕКСКУРСІЇ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЦУРИК Євгенія

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології)
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми*

Науковий керівник – канд. біол. наук, доцентка О. І. Гаврило

Анотація. У статті узагальнено погляди В. Сухомлинського на психолого-педагогічні основи впливу природи на розумове виховання дітей, систематизовано розроблені ним педагогічні технології розумового розвитку дітей через природничу екскурсію.

Ключові слова: екскурсія, природнича екскурсія, педагогічна спадщина В. Сухомлинського, мисленнєва діяльність дитини.

Постановка проблеми. Важко назвати класика світової педагогіки, який би стільки уваги приділяв виховному впливу природи, як Василь Сухомлинський. Ця тема є одним із провідних наукових досягнень цього видатного педагога. Проблема виховного впливу природи розглядалася в сухій науці епізодично і зазвичай пов'язувалася насамперед з підходом до питань екологічного виховання. Однак у творчому доробку В. Сухомлинського вона

настільки широко й глибоко розроблена, що її вивчення вимагає системного підходу, який передбачає розгляд проблеми в різних аспектах. Для цього необхідно виділити в ньому деякі компоненти. Одним із таких аспектів, який потребує окремого вивчення, є природнича екскурсія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень показав, що проблемі екскурсій в природу свої праці присвятили С. Дерябо, Н. Пустовіт, В. Ясвін, Є. Залкінд, Л. Захаревич, Е. Золотова, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, В. Скребець, Н. Яришева, Н. Рудовий, І. Хайдурова, І. Цветкова та ін.

Мета статті – систематизувати та схарактеризувати вимоги до педагога, який застосовує розроблені В. Сухомлинським педагогічні технології розумового розвитку дітей засобами природничої екскурсії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Природнича екскурсія – форма організації навчально-виховної роботи з дітьми, яка дозволяє здійснювати безпосереднє спостереження й обстеження об'єктів, процесів і явищ природи з метою побачити те, що не можна показати в ігровій кімнаті [3].

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає, що в процесі дошкільного виховання дитина «повинна отримати доступне для її віку уявлення про природу планети». Крім того, дитина «повинна формувати й розвивати емоційне, ціннісне й відповідальне екологічне ставлення до навколишнього природного середовища» [1].

І. Баранюк у статті про педагогічну спадщину Василя Сухомлинського в аспекті впливу природи на розумове виховання дитини зазначає, що, розмірковуючи про педагогічну «тактику і стратегію» своєї роботи в «Школі радості», В. Сухомлинський писав: «...дитина за своєю природою є допитливим дослідником, першовідкривачем світу. Тож нехай перед нею відкривається дивовижний світ у яскравих барвах, яскравих і чарівних звуках, у казках та іграх, в особистій творчості, у красі, що надихає її серце, у бажанні творити людям добро. Через казку, фантазію, гру, через дитячу неповторну творчість – вірний шлях до серця дитини... Таким чином я познайомлю дітей з навколишнім світом, – наголосив Василь Олександрович, – щоб кожен наш крок був мандрівка до джерел мислення і слова – до дивовижної краси природи» [цит. За 2, с. 32].

Новаторство В. Сухомлинського полягало в тому, що він встановив зв'язок не лише між «зовнішнім світом» і мисленням дитини, а й між красою природи та мисленням дитини. Всі його методи і прийоми, спрямовані на активізацію зв'язку між природою (зовнішнім середовищем) і мисленнєвою діяльністю дитини, ґрунтувалися на прагненні зробити дитину більш відкритою для сприйняття краси природи. Інакше кажучи, у «Школі радості» природа була не візуальною, а образом, позначеним багатьма проявами артистизму. Таке зображення могло б мати естетичний вплив, тобто впливати красою. І тут слід зазначити, що художній (естетичний) образ – це образ із підвищеним потенціалом впливу.

Тому розглянемо педагогічні прийоми, використані В. Сухомлинським у «Школі радості». Уже з перших виїздів на природу він намагався розвивати у дітей здатність створювати фантастичні образи. Споглядання «живих» образів природи стимулювало уяву дітей, які починали фантазувати: «задумливі очі дітей звернені до заходу сонця. Він сховався за обрій, ніжні барви вечірньої зорі розлилися по небу. «Так Сонечко пішло відпочивати», – каже Лариса, і її обличчя стає сумним» [4, с. 35].

В. Сухомлинський підкреслював, що кожна екскурсія на лоно природи має бути уроком знань, а отже, і мислення. У статті «Слово до учнів» він писав: «маленька людина, торкаючись природи не як байдужий спостерігач, а як трудівник, відкриває численні «чому?» і знову дає відповіді через споглядання, спостереження та працю. Чому соняшник повертається до сонця? Чому перед дощем павук заповзає в гніздо, а перед гарною погодою плете павутину? Чому у кішки світяться очі? Чому насіння перед посівом прогривають на сонці? У момент напружених роздумів над кожним із цих питань, – пояснював учням Василь Олександрович, – думка раз у раз переключається з однієї теми на іншу, кажучи по-дорослому, тема розглядається з усіх боків. У той же час ви вчитеся мислити, спостерігаючи, і спостерігати, думаючи – це сенс цієї школи думки» [5, с. 612].

У книзі «Серце віддаю дітям» (розділ «Триста сторінок книги природи») В. Сухомлинський наводить кілька прикладів таких захоплюючих уроків мислення. Педагог активізує мислення дітей, непомітно ставлячи перед ними проблему «Живе і неживе». Це перша сторінка «Книги природи». Діти, спостерігаючи за природою під уважним наглядом учителя, самостійно шукають відповіді на запитання, що є живе, а що нежива природа. Вони захоплені вирішенням цієї проблеми. Це колективний пошук відповідей на центральне питання, під час якого виявляється багато причинно-наслідкових зв'язків. І кожне таке відкриття приносить дітям не тільки нові знання про світ природи, в якому вони живуть, а й радість пізнання.

Справді, описані В. Сухомлинським сторінки «Книг природи», які «читали» діти зі «Школи радості», є уроками радості пізнання. В. Сухомлинський переконливо показує, що систематичне читання «Книги природи» дає вимірний педагогічний ефект, а саме:

1) регулярно, два рази на тиждень протягом чотирьох років, діти ходять на природничі екскурсії, які є уроками мислення;

2) протягом дошкільного навчання «прочитаних» сторінок «Книги природи» має бути чимало, вивчення природи повинно бути тематично урізноманітненим, включаючи предмети та явища, на які зазвичай не звертають уваги, але добре відомі людям допитливим, тим, хто вміє дивитися на навколишній світ і пояснювати його.

Ця остання вимога особливо важлива, оскільки без неї відсутній реальний потік інформації, без якого, як уже зазначалося, неможливий інтенсивний розумовий розвиток дітей дошкільного віку.

Висновки. Зазначене дозволяє зробити висновок, що, на нашу думку, виховання природою, яке здійснює вихователь чи вчитель за В. Сухомлинським, має бути двостороннім. Перший напрям носить системотворчий, фундаментальний характер і може бути сформульований як уміння вчителя відчувати красу природи, милуватися нею, розуміючи при цьому її виховний потенціал. Другий напрям, який є похідним від першого, передбачає оволодіння системою педагогічних прийомів природничого виховання через екскурсії.

Бібліографія

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL:https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Баранюк І. Василь Сухомлинський про вплив природи на розумове виховання дитини. Серія: педагогічні науки. URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/53036452.pdf>

3. Смолянук Н.М. Проведення екскурсій з природознавства в початковій школі (70-90-ті рр. XX ст.). URL:<https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-08/08snmstc.pdf>

4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. *Вибр. твори : в 5 т. Т. 3.* Київ: Радянська школа. 1977. С. 5-279.

5. Сухомлинський В.О. Слово до учнів. *Вибр. твори : в 5 т. Т. 5.* Київ: Радянська школа. 1977. С. 609-613.

6. Сухомлинський В.О. Школа і природа. *Вибр. твори : в 5 т. Т. 5.* Київ : Радянська школа. 1977. С. 536-551.

СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ЯРОСТЮК Лариса

*(здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету)*

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»,

м. Івано-Франківськ

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка Н. О. Матвеева

Анотація. В. О. Сухомлинський залишив після себе велику педагогічну спадщину яка має неабиякий вплив на сучасну педагогіку. Аналіз та вивчення педагогічної спадщини цього видатного педагога говорить про те, що його творчість, починаючи з 1950 року привертала увагу як і всіх освітян, так і громадськості.

Ключові слова: педагогіка, спадщина, В. Сухомлинський, творчість, педагог.

Наголосимо, що доробки В. Сухомлинського стали актуальними не лише в наші дні, а й були актуальними за його життя. Підтвердженням цьому є публікації, які з'являлися в періодичних виданнях щодо його напрацювань. Варто сказати, що в той час знаходилися як прихильники його напрацювань, так і були ті, хто критично до цього ставились.

На думку О. Савченко [4, с. 20], протягом 90-х років ХХ століття сформувався окремий та унікальний напрям в історії педагогіки – «сухомлиністика», в якому представлено праці, в яких комплексно досліджувались творчі ідеї видатного педагога В. Сухомлинського. Даний напрям об'єднав, перш за все, педагогів України, а також багатьох інших сусідніх країн. В межах даного напрямку прискореними темпами збільшується кількість публікацій, у яких висвітлено життя, діяльність та маловідомі аспекти педагогічної системи В.Сухомлинського. Розгортання предметного поля педагогічної науки в цьому аспекті зумовило необхідність їх систематизації, а також проведення педагогічного аналізу, що сприятиме визначенню місця цих досліджень у сухомлиністиці, встановленню напрямів подальшого вивчення спадщини В. Сухомлинського [7, с. 608].

Звернемо свою увагу на те, що життєвий та педагогічний шлях В. Сухомлинського відображені в історичних нарисах і повістях вітчизняних педагогів-новаторів, таких як Д. Водзинського. Також аспекти педагогічної діяльності видатного педагога були розглянуті на монографічному рівні, наприклад М. Ярмаченком, О. Сухомлинською та багатьма іншими. Безпосередньо вони присвятили свої праці аналізу складових педагогічної системи В. Сухомлинського, а також виділенню етапів розвитку [3, с. 175].

Роботи видатного педагога-класика стали предметом досліджуваної уваги і зарубіжних науковців – Х. Франчос і М. Ціандзі (Греція), В. Іфферт, Р. Штайник, Е. Гартман (Німеччина), М. Библюк, С. Лашин (Польща), Л. Мілков (Болгарія), А. Кокеріль (Австралія) та інші. Основні праці В.О. Сухомлинського розпорошені по газетних і журнальних публікаціях, немало їх зібрано і упорядковано в численні тематичні збірки та у тритомному і п'ятитомному виданнях вибраних творів «неутомимого» трударя педагогічної ниви»; він є автором цілого ряду педагогічних праць «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителеві», «Народження громадянина», «Батьківська педагогіка» та інше. Загалом ним написано 41 монографію, більше ніж 600 наукових статей [2, с. 19].

Зауважимо, що В. Сухомлинський переслідував ідею залучення дітей до розумової праці. Він стверджував, що суть такої ідеї полягає у тому, що це є не просто «сидіння на уроці або дома за книжкою»; розумова праця – це зусилля думки. Мислення в учнів з'являється там, де є потреба відповісти на запитання, прагнучи до поєднання праці душі, мислення і рук. Важливе місце

цьому він відводив проблемному навчанню, коли новий матеріал учитель подає як проблему, яку учні разом із ним повинні розв'язати [1, с. 320].

Спадщина В. Сухомлинського – це багатство нашого народу. Всі покоління звертаються до неї як до безкінченного джерела досвіду, адже втілює в собі перевірені роками ідеї та рекомендації, які не втрачають своєї актуальності впродовж багатьох років. Зауважимо, що твори Сухомлинського стали незамінними в роботі, адже вони спонукають розум і почуття кожної дитини до аналізування вчинків літературних персонажів, викликають бажання їх наслідувати, або, навпаки, чинити по-іншому, збагачують лексику дітей, розвивають уміння вільно висловлювати свої думки [5, с. 380].

Головні ідеї педагога дають підґрунтя для того, щоб стверджувати, що ростити дитину потрібно тільки з розумінням, любов'ю та чуйністю. «У дитинстві закладається людський корінь. Жодної людської рисочки природа не відшліфовує, вона лише закладає, а відшліфовувати нам, батькам, педагогам, суспільству», - говорив Василь Сухомлинський [5, с. 385].

Загалом, потрібно працювати над комплексним дослідженням та впровадженням спадщини В. Сухомлинського в роботу з виховання дітей не тільки шкільного віку, а і дошкільного. У роботі з підростаючим поколінням доцільно керуватись поглядами видатного педагога в контексті формування світу дитини – добра, співчуття, людяності, любові та справедливості.

Твори Василя Сухомлинського стали незамінними в роботі, адже вони спонукають розум і почуття кожної дитини до аналізування вчинків літературних персонажів, викликають бажання їх наслідувати, або, навпаки, чинити по-іншому, збагачують лексику дітей, розвивають уміння вільно висловлювати свої думки. Провідні ідеї педагога дають підстави стверджувати, що ростити дитину можна лише з розумінням, любов'ю та чуйністю [6, с. 425].

Отже, спадщина Василя Сухомлинського дала підґрунтя для роботи багатьох педагогів. Вона надихає багато поколінь творити, працювати з дітьми та виховувати їх в правильному напрямку. А все тому, що від того, який їм фундамент закласти у дитинстві, залежить їх подальше доросле життя. А тому, завдання педагога правильно виховувати дітей, а також вибирати для цього найкращі засоби та методи для цього. Наше дослідження показало, що не тільки в Україні його праці є актуальними, а і в багатьох інших країнах, що говорить про його мудрість та правильність його ідей, які будуть актуальними ще багато років.

Бібліографія

1. Коменський Я. Велика дидактика. Київ, 1940. 320 с.
2. Кузь В. Гуманізм педагогіки В.О.Сухомлинського. *В.О.Сухомлинський і сучасність: Матеріали Других Всеукраїнських педагогічних читань*. Упорядник і відп. ред. М.Я.Антонець. 1995. № 2. С. 18–22.
3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навчальний посібник. 3-тє видання. Суми: Університетська книга, 2013. 175 с.

4. Савченко О. Я. Розвиток творчості школяра – стрижнева проблема творчості В. О. Сухомлинського. *Животворча сила педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського*. Донецьк : Витоки, 2011. С. 17-22 с.

5. Сухомлинська О. В. Василь Олександрович Сухомлинський – наукова біографія. *Українська педагогіка в персоналіях: у 2 т.* Київ: Либідь, 2005. Т. 2. С. 380-386.

6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 3. С. 419–656.

7. Українське народознавство: навчальний посібник. За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. Львів: Фенікс, 1994. 608 с.

РОЗВИТОК ОБРАЗНОЇ ПАМ'ЯТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯРТИМ Леся

*(здобувачка II курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету)*

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцентка О. І. Кіліченко

Анотація. У статті розкрито погляди В. О. Сухомлинського на необхідність розвитку образної пам'яті в здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: *учень початкової школи, пам'ять, логічна пам'ять, образна пам'ять, В. Сухомлинський.*

Сучасна початкова школа реалізує освітній процес у складних умовах: іде війна з росією. Даний чинник впливає на процес реалізації складного завдання: формування творчої, інтелектуальної сучасної особистості. Одним із шляхів якого розвиток пам'яті. Однак, як зазначає видатний педагог В. О. Сухомлинський її розвиток може, як сприяти, так і гальмувати процес засвоєння учнями знань. Зокрема, у своїй статті «Тайники перевантаження», він зауважує «Погано те, що матеріал, який повинен осмислюватися як джерело узагальнень, учні заучують. Через це пам'ять так перевантажується, що в голові учня не може зберегтися і той матеріал, який треба обов'язково запам'ятати, щоб успішно вчитися далі» [6, с. 224].

З іншої сторони «У деяких школах тільки-но почалось навчання, починається безперервна експлуатація пам'яті, на неї все навалюється і навалюється вантаж знань – це не те, що непосильно, це просто згубно для дитини. Пам'ять – дуже тендітна, ніжна річ, з нею треба бути обережним! Чим значніші знання, якими треба оволодівати дитині, тим важливіше проводити спеціальну роботу, спрямовану на зміцнення пам'яті» [2, с. 99]. Педагог зазначає, що необхідно організувати чіткі межі між тим що дитині варто

запам'ятати й міцно зберігати в пам'яті, і тим, що треба тільки розуміти, але не зачувати.

Аналізуючи освітній процес у початковій школі В. О. Сухомлинський засвідчує, що в дітей часто сформоване невміння «користуватися узагальнюючими поняттями для пізнання навколишньої дійсності» [4, с. 61-62], яке виникає тому, що узагальнюючі поняття, висновки, умовиводи не формуються шляхом дослідження явищ і фактів, а заучуються. На думку педагога «Запам'ятовування, заучування узагальнень, не виведених з життєвої практики, не заснованих на аналізі фактів, призводять до того, що учень не може користуватися набутими з такими труднощами знаннями. А узагальнення, якими не користуються, стають мертвим тягарем, утруднюють далі набування знань. Ось і виходить парадоксальне явище: чим більший в учня запас знань, тим важче йому вчитися далі» [4, с. 62]. Що треба робити, щоб у дітей були усвідомленні знання, неодноразово запитує педагог. Він зазначає, що виховання діяльного, творчого розуму необхідно починати з першого дня дитини в школі [4, с. 63].

Для організації результативного освітнього процесу в класі зазначає В. О. Сухомлинський необхідно постійно аналізувати і робити висновки про те, від чого залежить уміння вчителя «бачити думку учнів, відчувати, розуміти, як вони сприймають, осмислюють» [3, с. 618].

Педагог проводить межу між образною і логічною пам'яттю. Образна пам'ять, на думку дослідника, формується у процесі подорожей у природу, читання «Книги природи», уроках мислення. Адже «діти надзвичайно гостро сприймають яскраві образи, які вражають грою кольорів, відтінків та звуків, і глибоко зберігають їх у пам'яті. [5, с. 128].

В. О. Сухомлинський писав: «Глибокий слід у свідомості та емоційній пам'яті дітей залишають «подорожі», присвячені читанню однієї з найбільш хвилюючих сторінок «Книги природи» – «Сонце – джерело життя». Жаркого літнього дня ми йдемо в поле, в сад, на виноградник. Перед нами поля пшениці і соняшнику, грона винограду, жовтіючі груші, досягаючі помідори. У цих дарах природи діти бачать світло і теплоту сонця. Усе, що потрібно людині, земля дає завдяки сонцю. Цей висновок, зроблений внаслідок численних спостережень, порівнянь, установлення причинно-наслідкових зв'язків, викликає в малюків захоплення, яке дає новий поштовх для злету думки» [5, с. 140].

Образна пам'ять є базою, умовою формування логічної. «Запам'ятовування почуттів і душевних станів – дуже важлива умова зміцнення логічної пам'яті. У школу іноді приходять діти, пам'ять яких не зберегла майже ніяких слідів емоційних станів. Багаторічний досвід показує, що шлях до вдосконалення логічної пам'яті в цих дітей пролягає через розвиток пам'яті емоційної» [2, с. 183]. З іншої сторони, роздумуючи над проблемою навчання і ролі пам'яті в цьому процесі, В. О. Сухомлинський зауважував, що «через 2–3 роки навчання в школі дитина з живою яскравою уявою, з гострою пам'яттю, з чутливою емоційною реакцією на явища навколишнього світу ніяк не може запам'ятати

граматичне правило, чому вона насилу запам'ятовує правопис слова *стен*, скільки буде шість разів по дев'ять?» [5, с. 128].

На думку, педагога «Дитяча пам'ять саме тому гостра й чіпка, що в неї вливається чистий струмок яскравих образів, картин, сприймань, уявлень» [5, с. 128].

Педагог вважав, що вчителі повинні бути в постійних пошуках засобів, форм і методів розвитку пам'яті в учнів початкових класах. Окрім наведених вище він пропонував засоби, які варто використовувати на уроках математики у початковій школі. На його думку не можна уявити творчої роботи учнів «без твердого знання таблиці множення». Адже, зазначав педагог «Зберігання в пам'яті необхідного кола знань – одна з важливих умов творчого мислення» [5, с. 152]. «Дитині з поганою пам'яттю важко мислити, міркувати. Мене давно непокоїло питання, як зміцнити, розвинути пам'ять дітей, збагатити її поняттями, істинами, узагальненнями, які завжди можна було б використати як засіб мислення. Одним із засобів розвитку пам'яті став «арифметичний ящик» [5, с. 152].

Для розвитку та зміцнення пам'яті В. О. Сухомлинський пропонував використовувати математичну електрину, яка є приладом, дія якого ґрунтується на використанні електричного ланцюга.

Особливо В. О. Сухомлинський звертав увагу на запам'ятовування правил з української мови. Зокрема, він писав, що «Добитися того, щоб учень твердо запам'ятав правило (визначення, висновки) без спеціального заучування, – у цьому одна з цінних рис педагогічної майстерності» [1, с. 254]. Педагог звертав увагу, що знання мови має бути осмислене на численних фактах живої мови. В. О. Сухомлинський писав, «Якщо правило завчене без усвідомлення достатньої кількості фактів, учень на деякий час запам'ятає його, але знати не буде, а через те швидко забуде». [1, с. 254].

У «Бесіді 8. Підсумування наслідків навчального року» В. О. Сухомлинський звертає на важливість підведення щоденних підсумки робочого дня вчителями». В одному із таких записів він пише «Перевтома пам'яті – одна з причин розумового виснаження. Треба дуже обережно поводитися з цією ніжною і тонкою річчю... Дитяча пам'ять ніколи не повинна перевтомлюватися. [3, с. 608-609].

На нашу думку, позиція В. О. Сухомлинського про розвиток образної пам'яті і на її основі логічної є актуальною і сьогодні.

Бібліографія

1. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 4. К.: Рад. шк., 1977. С. 7-302.
2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 1. К.: Рад. шк., 1976. С. 5-208.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 4. К.: Рад. шк., 1977. С. 393-629.
4. Сухомлинський В. О. Розумова праця і зв'язок школи з життям. *Вибр. твори: в 5 т.* Т. 5. К.: Рад. шк., 1977. С. 53-69.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибр. твори: в 5 т. Т. 3.* К.: Рад. шк., 1977. С. 7-282.

6. Сухомлинський В. О. Тайники перевантаження. *Вибр. твори: в 5 т. Т. 5.* К.: Рад. шк., 1977. Т.4. С. 223-229.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО РОЛЬ ЧИТАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ВЕБКВЕСТІВ

ГЛАГОЛЕНКО Римма

(здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцентка Л. Г. Кіндей

Анотація. У статті доведено положення про те, що в умовах реформування національної системи освіти важливо вивчати й упроваджувати в початково-виховний процес початкової школи найкращі здобутки видатних українських педагогів та методистів, зокрема творчу спадщину В. Сухомлинського. Зазначено, що педагог зробив вагомий внесок у становлення методики навчання мови, проаналізовано рекомендації педагога щодо формування творчого мислення й зв'язного мовлення, організації літературно-художньої діяльності учнів.

Ключові слова: початкова освіта, літературне читання, комунікативні вміння, вебквест, учень початкових класів, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи пріоритетним напрямком початкової ланки освіти є формування у дітей розвинених творчих здібностей за допомогою вивчення української мови та основ літературознавства. Зокрема, Державний стандарт початкової загальної освіти зобов'язує педагогів забезпечувати умови для мовленнєвого розвитку молодших школярів, зокрема й засобами художньої літератури. Нові програми, підручники, навчально-методичні комплекси з української мови для початкових класів передбачають реалізацію провідного принципу курсу – розвиток мовлення, комунікативних умінь і можливостей молодших школярів. У зв'язку з цим актуальним є дослідження праць видатного українського вченого В. Сухомлинського.

Аналіз публікацій. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського привертала і продовжує привертати увагу науковців і педагогів. Різноманітні аспекти вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського з питань мовно-літературної освіти викладено в працях А. Богуш, М. Вашуленка, О. Савченко та ін. [1, 2, 5].

У багатьох публікаціях описано шляхи впровадження досвіду Василя Сухомлинського освітній процес сучасної школи (В. Годлевська, Є. Коваленко, А. Постельняк, Л. Ткаченко, Г. Чорна). У посібнику «Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів» Л. Варзацька подає методичні рекомендації щодо навчання дітей складати казки за початком та за власними спостереженнями з використанням методики В. О. Сухомлинського [3].

Мета статті – дослідити погляди В. О. Сухомлинського на роль слова в освітньому процесі та проаналізувати можливості творчого використання ідей видатного педагога стосовно навчання української мови та літературного читання в початкових класах.

Виклад основного матеріалу. У системі шкільних предметів В. О. Сухомлинський надавав найбільш важливого значення рідній мові: «Знай, бережи, збагацуй велике духовне надбання свого народу – рідну українську мову. Це мова великого народу, великої культури» [7].

Суть його методичної системи полягає також у раціональній організації уроків мови, впровадженні нових їх типів: уроків мислення, уроків повторення, систематизації вивченого; уроків розвитку мовлення. Окрім того, у наукових працях Василя Сухомлинського міститься низка цінних висновків та рекомендацій стосовно використання у процесі педагогічної діяльності вчителя всіх інтонаційних багатств мовлення, його мелодики.

Великого значення надавав педагог ролі слова також у процесі формування особистості. Проблему виховання дітей засобами слова він вважав однією з найбільш гострих і найбільш життєвих. Для нього слово було головним у вихованні моральності, воно органічно поєднувалося з трудовою діяльністю, з естетичним впливом на дитину.

У системі інтелектуального, естетичного та духовного розвитку дітей В. О. Сухомлинський великого значення надавав організації їх літературно-творчої діяльності, вважаючи за потрібне не лише цілеспрямовано формувати вміння і навички творчої літературної діяльності, а й передусім виховувати потребу в цій діяльності.

На думку В. Сухомлинського, найбільш сприятливий період оволодіння рідною мовою - шостий рік життя дитини. Багаторічний досвід переконав педагога, що розвиток творчих здібностей дитини залежить насамперед від того, наскільки правильне, внутрішньо багате, емоційно насичене її мовлення.

Видатний педагог був переконаний, що активна розумова діяльність є своєрідним містком, що з'єднує мову й думку, тому у процесі такої діяльності повинні яскраво відбиватися й осмислюватися відношення та взаємозв'язки між предметами та явищами дійсності.

На думку вченого, те, що колективно спостерігають школярі, важливо одухотворити казкою, поезією, мелодією, поєднати із драматизацією, словесним і графічним малюванням. Процес споглядання він рекомендував поєднувати з елементами предметно-практичної, ігрової та дослідницької

діяльності. Завдяки такій інтегрованій діяльності загострюється сприймання краси, активізується думка.

Педагогічні погляди видатного педагога були покладені в основу розробки сучасної методики розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. В умовах сучасної реформованої початкової школи вони творчо впроваджуються для формування в учнів інтересу до слова, відчуття його образних значень, розуміння різноманітності словникового багатства рідної мови, захоплення творчим процесом за допомогою слова, отримання задоволення від перших самостійних вдалих літературних спроб.

Робота над казкою є початковим етапом у розвитку творчих можливостей кожного. Однак складанню учнями казок передуює велика підготовча робота. Оскільки творчий процес відбувається переважно особисто, то і кожний етап розвитку літературних здібностей на основі складання казок, поряд із узагальненими настановами, передбачає обґрунтовану індивідуальну психолого-педагогічну роботу з кожним учнем окремо. При цьому найголовнішою проблемою стає пошук індивідуальних стимулів названої діяльності. Таким стимулом може стати будь-яка спонука – від похвали, словесного заохочення, високої оцінки діяльності до зразків інших творів, музичного чи поетичного фону [4].

У творчих лабораторіях сучасної початкової школи розвиваються думки Василя Сухомлинського дітей початкової ланки. Зокрема, з метою розвитку в них зв'язного мовлення та навчання складати казки педагоги пропонують такий вид роботи, як записування казок у вигляді плану-схеми (моделі) або сюжетних малюнків, а також активно впроваджують вебквести.

Ідея В. О. Сухомлинського про важливість створення для молодших школярів системи творчої діяльності має не лише теоретичне, а й практичне значення на сучасному етапі розбудови національної школи. Його невеличкі художні твори не тільки збагачують словниковий запас дітей, розвивають зв'язне мовлення, пам'ять, увагу, а й сприяють вихованню у молодших школярів кращих людських рис, морально-етичних якостей. На вміщених у підручниках з рідної мови оповіданнях і казках В. О. Сухомлинського діти вдосконалюють уміння працювати з текстом: висловлюють свою думку; пояснюють його назву; знаходять зачин та кінцівку; добирають заголовок; складають свої власні твори. Казки, створені дітьми, є світом, який визначає зміст і спрямованість думок, почуттів, переживань, а робота над складанням казок є могутнім засобом розвитку уяви учнів.

Висновки. Використання спадщини В. О. Сухомлинського є важливим, оскільки у своїй педагогічній діяльності педагог надавав великого значення ролі слова у навчанні, вихованні та розвитку творчих здібностей школярів, мова для нього була могутнім чинником становлення всебічно розвиненої особистості, а слово – найважливішим засобом впливу на дитину; художні твори В. О. Сухомлинського, подані в підручниках з літературного читання, мають великий виховний потенціал, робота з ними на уроках дозволяє впроваджувати творчі види діяльності; на оповіданнях і казках педагога діти

вдосконалюють уміння працювати з текстом: співвідносять зміст тексту і його назву; виділяють смислові частини тексту; добирають заголовки; складають власні твори.

Бібліографія

1. Богуш А. М. Витоки виховання мовної особистості вчителя у спадщині В. О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 2003. № 9. С. 12–14.
2. Вашуленко М. Літературна-творчість В. О. Сухомлинського в нових підручниках для початкової школи. *Початкова школа*. 2003. № 9. С.4–6.
3. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: Методичні рекомендації для студентів педінститутів та учнів педучилищ. В 2-х ч. / Укл. Л. О. Варзацька, Л. М. Шевченко. К.: РНМК, 1992.
4. Осадченко І. І. Методика роботи над складанням казок. *Обдарована дитина*. 2004. № 4. С. 39–48.
5. Савченко О. Я. Розвиток Сухомлиністики за десять років. *Наукові записки*. Вип. 52. Ч. I. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград, РВЦ КДПУ, 2003. С. 8–10.
6. Сухомлинська О. В. Біографія В. О. Сухомлинського у світлі наукового аналізу. *Рідна школа*. 1993. № 8. С. 32–34.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 2. 668 с.

УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС АНАЛІЗУ ТВОРІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ

ДОРЕНКО Тетяна

(здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв)

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка,

м. Кропивницький

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцентка Л. Г. Кіндеї

Анотація. У цій статті проаналізовано значущість основних педагогічних ідей Василя Сухомлинського та особливості їх реалізації в освітньому процесі початкової освіти; окреслено специфіку використання порад відомого науковця в процесі роботи з художніми творами на уроках позакласного читання; розглянуто перспективи розвитку особистісно орієнтованої освіти, акцентовано на дитиноцентризмі та творчій діяльності вчителя як основі успішної педагогічної практики.

Ключові слова: початкова освіта, гуманістична методика, виховання особистості; педагогічна майстерність, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Утілення ідей Василя Олександровича Сухомлинського в процес початкової освіти є актуальною проблемою сучасної педагогіки. У педагогічних наукових працях В. Сухомлинського підкреслено важливість гуманістичного підходу, дитиноцентризму та творчості в освітньому процесі, проте попри значні досягнення у втіленні його концепцій нині виявляються виклики, пов'язані з інтеграцією цих ідей у нові освітні програми й методики викладання освітніх галузей. Важливо дослідити, як ідеї В. Сухомлинського можна реалізувати в практиці початкової школи. Вивчення цієї проблеми дозволить виявити нові можливості для розвитку педагогічної майстерності педагогів, а також створити умови для успішної реалізації освітніх стандартів, що відповідають потребам сучасного суспільства [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом актуальність педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського зростає, що підтверджується значною кількістю досліджень, присвячених його ідеям. Сучасні вчені активно досліджують вплив педагогічних концепцій Сухомлинського на сучасну освітню практику. Їхні роботи вказують на актуальність гуманістичних принципів, дитиноцентризму та важливість творчої діяльності вчителя. Зокрема, дослідження О. Хоменко та К. Присяжнюк акцентують увагу на впровадженні ідей Сухомлинського в контексті Нової української школи, підкреслюючи, що його підходи до навчання і виховання можуть слугувати основою для формування особистісно орієнтованої освіти. У працях науковців також аналізуються різні методики, які можна використовувати для реалізації принципів Сухомлинського в умовах сучасної освіти. Також результати конференцій і семінарів, присвячених спадщині Сухомлинського, засвідчують, що педагогічні ідеї великого вченого є не тільки теоретично значущими, але й практично затребуваними в навчальному процесі. Ці дослідження вказують на необхідність інтеграції ідей Сухомлинського у програми підготовки педагогів, що сприятиме розвитку їхньої майстерності та забезпечить ефективність освітнього процесу. Однак, залишаються певні невирішені аспекти, зокрема, потреба в більш детальному дослідженні механізмів впровадження ідей Сухомлинського у специфіку різних освітніх закладів.

Мета статті – аналіз можливостей і шляхів впровадження педагогічних ідей Василя Олександровича Сухомлинського в процес вивчення художньої літератури на уроках позакласного читання в початкових класах. Це включило для цього потрібно вивчити принципи гуманістичної педагогіки відомого вчителя, адаптувати їх до сучасних освітніх реалій та визначити ефективні методи реалізації цих ідей в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського актуальна в будь-яку епоху. В умовах сучасного інформаційно-технологічного світу його ідеї слугують орієнтиром для реалізації педагогічної майстерності. Визнання його наукових здобутків підтверджено численними науковими працями, опублікованими останнім часом [2].

Зокрема, він наголошував, що «педагогічна праця – це напружена діяльність серця та творча діяльність розуму». На думку Сухомлинського, вчитель є «творцем людських душ» і «світочем інтелектуального життя учня», тому основою педагогічного успіху є гуманізм, любов до дітей та своєї справи [1]. Ідеальний учитель повинен мати високу духовність, інтелектуальний розвиток, активну громадянську позицію, креативний підхід, а також прагнення до дослідження і самовдосконалення. У його працях підкреслено, що навчання й виховання є невіддільними. Педагог ніколи не спрощував складність виховного процесу вчителя, визнавав, що він у своїй роботі має суттєві труднощі. У праці «Серце віддаю дітям» зазначено, що основним завданням педагогів є «навчити дітей працювати, думати, спостерігати та усвідомлювати, що таке розумова праця і що означає добре працювати» [4, с. 164–165]. Василь Олександрович уважав, що основним завданням школи є виховання, яке передовсім передбачає знання своїх учнів. Він стверджував, що виховання – це насамперед людинознавство. Без розуміння дитини, її розвитку, мислення, інтересів, захоплень, здібностей і нахилів неможливо здійснювати ефективно виховання. Уроки літературного читання містять невичерпні можливості реалізації задумів В. Сухомлинського писав: «Головна фігура школи – це вихователь первинного дитячого колективу – класного колективу. Він і вчитель, який дає учням знання, і друг дітей, і керівник їхнього багатогранного духовного життя. Навчання є лишень однією з пелюсток тієї квітки, яка називається вихованням у широкому сенсі цього питання. У вихованні немає головного і другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох пелюсток, що створюють красу квітки. У вихованні все є головним – і урок, і розвиток різнобічних інтересів дітей поза уроком, і взаємини вихованців у колективі» [3, с. 45-47].

Сухомлинський писав, що роль батьків у вихованні молодших школярів є надзвичайно важливою. Він мудро зазначає: «дитина — це дзеркало родини; так, як у краплі води відбивається сонце, так у дітях відображається моральна чистота матері й батька» [3, с. 73]. Тому завдання школи та батьків полягає в тому, щоб подарувати кожній дитині щастя. Щастя має безліч граней: це і можливість розкрити свої здібності, полюбити працю та стати в ній творцем; це й насолода красою навколишнього світу та створення краси для інших; це

також любов до ближнього і щастя бути коханим, а також виховання дітей справжніми людьми. Лише спільними зусиллями вчителі і батьки можуть забезпечити дітям велике людське щастя» [3, с. 74]. Василь Олександрович, створив дуже багато різних методів, прийомів та форм навчання і виховання, спрямованих на розвиток творчих, розумових і фізичних здібностей дітей. Він запровадив «уроки мислення» на природі. Прагнення зрозуміти побачене стимулювало дітей до встановлення причинно-наслідкових зв'язків, пробуджуючи їхню думку. Основні питання, які висвітлював у своїх працях Василь Сухомлинський, залишаються актуальними й сьогодні у сучасних освітніх закладах. Він вважав, що найважливішими засобами навчання і виховання дітей є слово вихователя, словники, довідники, наочні матеріали та технічні засоби. Сухомлинський розробив ефективну методику навчання мови, яка залишається важливою і для сучасних шкіл.

Висновки. Ідеї Василя Олександровича Сухомлинського є надзвичайно актуальними для сучасної освіти, зокрема для формування особистості читача та розвитку читацької компетенції в учнів початкових класів. Його підходи до виховання особистості, розвитку творчих здібностей і важливість гуманістичного підходу в освіті є основними елементами ефективного освітнього процесу. Сухомлинський акцентував на потребі всебічного знання дітей, що є ключовим для їх виховання та навчання. Педагогічні методи, розроблені ним, можуть бути адаптовані до сучасних освітніх умов, зокрема через інтеграцію технологій та інноваційних підходів у навчальний процес. Увпровадження ідей В. Сухомлинського в сучасну освіту може суттєво покращити якість навчального процесу і сприяти всебічному розвитку дітей.

Бібліографія

1. Баранюк І. Г. Гуманістичні принципи в дошкільній педагогіці (На матеріалі «Школи радості» Василя Сухомлинського) *Актуальні проблеми сучасного дитинства*: монографія / авт. кол.: О. Радул, Т. Довга, О. Ткаченко, Т. Прибора та ін.; за ред. О. Радул. Харків: Мачулін, 2022. 387 с.
2. Бугай В. П. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського в умовах загальноосвітнього навчального закладу. URL : <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk>.
3. Про освіту : Закон України від 06.06.2024р. № 3792-IX. URL: <http://surl.li/bwcowe>.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. К.: Рад. шк., 1978. С. 25–240.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори: в 5 т.* Т. 2. К. : Рад. шк., 1976. С. 149–332.

СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОРАД ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО» В 4 КЛАСІ НУШ

КОСТЕНКО Руслана

*(здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету
педагогіки, психології та мистецтв)*

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцентка Л. Г. Кіндей

Анотація. У статті розглянуто особливості впровадження прогресивних ідей Василя Сухомлинського у процесі формування в молодших школярів умінь формулювати судження, висловлювати свою позицію у взаємодії з педагогом та однолітками на уроках літературного читання в 4 класі; зосереджено увагу на виховні аспекти такої освітньої діяльності з позиції духовності й моральності.

Ключові слова: початкова освіта, змістова лінія «Взаємодіємо усно», духовно-моральне виховання, комунікативна компетентність, В. Сухомлинський.

Постановка проблеми. Сучасна психолого-педагогічна галузь звертає значну увагу на важливість духовно-морального виховання. У нових економіко-політичних і соціально-культурних умовах для системи вітчизняної освіти формування духовного світу особистості стає одним із найскладніших завдань, змістом якого є «не спонтанне реагування на гуманітарний хаос у суспільстві, а розробка моральних орієнтирів і духовних засад виховання дітей та молоді» [3]. На сучасному етапі є цілком доречним пошук ефективних шляхів виховання дітей в контексті новітніх педагогічних ідей, зокрема в просторі їх словесної творчої діяльності.

Становлення категорії моральності і педагогічне осмислення дієвої сили мистецтва слова – процес безперервний і зумовлений суспільним розвитком людини і людства. У науковому доробку В. Сухомлинського запропоновано низку ідей для реалізації виховного потенціалу слова в процесі формування комунікативної компетентності особистості дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфічні риси педагогічної діяльності педагога-новатора В. Сухомлинського стосовно ролі словесної творчості учнів для формування комунікативної компетентності розглянуто у працях М. Ярмаченка, М. Красовицького, О. Савченко, О. Сухомлинської, М. Сметанського, І. Зязюна, М. Антонця та ін. Методична спадщина В. Сухомлинського досить багатогранна і глибока: він торкається проблем формування мовної культури учнів, конкретних методичних питань щодо

різних мовленнєвих рівнів. Серйозної уваги його ідеям в цьому напрямі приділяють А. Богуш, М. Вашуленко, Л. Мамчур, І. Баранюк та ін. [2].

Метою статті є дослідження можливостей використання творчої спадщини В. Сухомлинського у системі формування умінь і навичок усного мовлення молодших школярів у процесі навчання читанню з огляду на психологічні, лінгвістичні та психолінгвістичні засади усного зв'язного мовлення молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Нині, як і раніше залишається актуальною умовою ефективної виховної взаємодії «наявність довіри і позитивних взаємин між педагогом і дитиною, які ґрунтуються на взаємоповазі й емоційному контакті» [1, с. 11]. Словесна творча діяльність учнів є одним з найефективніших природних шляхів для поступового встановлення такої взаємодії та її подальшого творчого розгортання.

Виховний компонент усної творчості ґрунтується на визнанні того, що загальною психологічною основою виховання є спілкування. Спільна словесна творча діяльність дитини й дорослого відповідає тому найвищому діалогічному типові спілкування, «який оптимальний з точки зору організації і володіє максимальним розвивальним, виховним і творчим потенціалом» [1, с.11].

Педагогічна діяльність В. О. Сухомлинського, який видав у 1969 р. книжку «Серце віддаю дітям», є яскравою і самобутньою. У цій праці викладено результати багаторічних спостережень і досліджень, а також досвіду безпосередньої практичної роботи автора в Павлівській середній школі. У його системі роботи з дітьми усна літературна творчість посідала вагоме місце. Складання казок, обговорення вражень від прочитаних книжок або подій Василь Сухомлинський називав «подорожжю до першоджерел живого слова» [4, с. 42]. Прагнення вчителя створити духовно піднесену атмосферу на уроках рідної мови, зацікавити кожну дитину і пробудити її до творчості, його надзвичайно уважне ставлення до внутрішнього світу маленької людини – це системотворчі принципи, на яких було побудоване педагогічне спілкування В. Сухомлинського.

Зрозуміло, що творча співпраця талановитого педагога з дітьми набуває дещо іншого значення, аніж просто розвиток їхнього зв'язного мовлення, хоча, звісно, і ці завдання на його уроках було реалізовано. Виховний компонент такої спільної діяльності надзвичайно сильний, і це усвідомлював В. Сухомлинський.

З огляду на поради В. Сухомлинського [5] вважаємо для своєї педагогічної діяльності основними прийомами роботи над художнім твором такі: багаторазове звертання до тексту і перечитування його кожного разу з новими

завданнями, вибіркоче читання на всіх етапах уроку(під час бесіди за змістом, у ході складання характеристики дійових осіб, складання словесних малюнків, порівняння фактів на початку твору, в кінці, під час обговорення ілюстрацій, прислів'їв до тексту, підготовки переказу, озвучування кадрів, складеного за змістом прочитаного діафільму). Така організація роботи над текстом учила дітей свідомо сприймати прочитане і на цій основі будувати зв'язну розповідь.

Важливою є також словникова робота, спрямована на збагачення активного словника учнів, на розвиток словотворчих навичок, уміння бачити в тексті художні засоби та використовувати їх у своєму мовленні, на пропедевтичну та узагальнювальну роботу щодо знань з граматики. Ця робота передбачає завдання на класифікацію, виключення зайвого, визначення спільних і відмінних ознак, а це сприяло розвитку логічного мислення учнів.

Чільне місце належить роботі, спрямованій на формування суджень. Учні висловлюють своє ставлення до прочитаного, оцінюють вчинки дійових осіб, з'ясовують мотиви їхньої поведінки, порівнюють вчинки персонажів, навчаються обирати правильний вихід з тієї чи іншої ситуації. У них виробляються вміння жити серед людей, удосконалювати навички спілкування. Такі завдання, на наш погляд, формують моральну свідомість особистості.

Безсумнівно, репродуктивні методи навчання потрібно майстерно поєднувати з проблемними методами, які ставлять учня в умови самостійного здобування знань. Для розвитку зв'язного мовлення на уроках літературного читання в 4 класі потрібно здійснювати аналіз тексту літературного твору. Роботу над опрацюванням тексту потрібно планувати з урахуванням особливостей розвитку учнів класу. Лише за цієї умови мовлення учнів буде виразним, багатим стилістично, а також логічно та фонетично правильним.

Добираючи різні види роботи для розвитку мовлення учнів на основі тексту, потрібно дотримуватися таких вимог: узгоджувати інноваційні вправи і завдання із програмовими вимогами до розвитку мовлення на уроках літературного читання в 4 класі; забезпечувати їх відповідність віковим та індивідуальним особливостям учнів; методичний апарат чинних підручників з літературного читання доповнювати додатковим матеріалом, за допомогою якого швидке і якісніше засвоюватиметься текст навички усного спілкування.

Висновки. Прогресивні ідеї творчої лабораторії Василя Олександровича Сухомлинського є важливим компонентом реалізації основних завдань змістової лінії «Взаємодіємо усно» сучасної програми підготовки учнів початкової школи з мовно-літературної галузі. Рекомендовані в досвіді видатного педагога прийоми вироблення компетенцій усного спілкування молодших школярів зберігають свою актуальність і в сучасній Новій

українській школі. Творче використання порад В. Сухомлинського дозволить сформувати високий рівень комунікативної компетентності учнів початкової школи й виробити в них здатність організовувати ефективне спілкування.

Бібліографія

1. Бех І. Д. Спілкування як загальна психологічна основа виховання особистості // *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей а учнівської молоді). Збірник наукових праць*. Кн. І. К.: Пед. думка, 2000. 340 с.
2. Сікорський П., Герцюк Д. Василь Сухомлинський: наук. праці. Львів: Бадікова Н. О., 2018. 252 с.
3. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді в координатах педагогічної науки і практики (виступ на Загальних зборах АПН України 07.12.05). *Сайт Академії педагогічних наук України*. 20 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. К.: «Радянська. Школа», 1977. 670 с.
5. Сухомлинський В. Слово про слово. *Радянська Україна*, 1964. 16 січня.

ЗМІСТ

<i>Щур Вікторія.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНЬКОГО: У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ	3
<i>Аранцева Наталія.</i> МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОНЯТЬ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІЗ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
<i>Баландін Наталія.</i> УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ДОШКІЛЬНУ ОСВІТУ	10
<i>Бурякова Єлизавета.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ЗА В. О. СУХОМЛИНСЬКИМ	14
<i>Бут Анна.</i> ГУМАНІЗМ ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО	16
<i>Ващенко Віталіна.</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	20
<i>Волошина Марина.</i> СПІВПРАЦЯ ШКОЛИ З РОДИНАМИ УЧНІВ: ПРИНЦИП ПАРТНЕРСТВА	23
<i>Гасюк Юлія.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО СПОСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	26
<i>Глущенко Анна.</i> ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	29
<i>Гончар Ангеліна.</i> РОЛЬ ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЗА ПЕДАГОГІЧНИМИ ПОГЛЯДАМИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	32
<i>Горіна Анастасія.</i> РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	36
<i>Гребинюк Аліна.</i> ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ У ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	39
<i>Добродняк Вікторія.</i> РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	42
<i>Жиленко Анастасія.</i> ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧІСТЬ ТА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ	45
<i>Загородня Дарія.</i> В. О.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ Й МЕТОДИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	48
<i>Здор Олександра, Яценко Тетяна.</i> ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ВСЕБІЧІЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	51
<i>Зозуля Крістіна, Швець Анастасія.</i> СПАДЩИНА ЯКУ ДЛЯ КІРОВОГРАДЩИНИ ЗАЛИШИВ В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ	54

<i>Калашник Оксана. В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....</i>	<i>57</i>
<i>Калініченко Катерина. ВІДОМІ ПЕДАГОГИ-ПОСЛІДОВНИКИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ЇХ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....</i>	<i>63</i>
<i>Ковальчук Діана. ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗЗСО ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....</i>	<i>66</i>
<i>Конєва Вікторія. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....</i>	<i>69</i>
<i>Костюкова Анна. ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....</i>	<i>72</i>
<i>Куріпко Богдана. ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....</i>	<i>76</i>
<i>Куцовол Яна. ІНКЛЮЗИВНІ КОНЦЕПТИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....</i>	<i>79</i>
<i>Лантух Дарія. СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....</i>	<i>83</i>
<i>Руслана Лапіцька. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ (У КОНТЕКСТІ ПОГЛЯДІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО).....</i>	<i>86</i>
<i>Луньова Олеся. УПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ІГРОВИХ І ДІЯЛЬНІСНИХ МЕТОДІВ.....</i>	<i>89</i>
<i>Матявіна Наталія. ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....</i>	<i>92</i>
<i>Медвідь Яна. ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ.....</i>	<i>95</i>
<i>Мелега Діана. ЯКОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕДАГОГА У ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....</i>	<i>98</i>
<i>Мітірьова Анастасія. ПРИРОДА В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....</i>	<i>101</i>
<i>Остропольська Анна. ПОСТАТЬ ДИТИНИ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....</i>	<i>104</i>
<i>Павленко Марія. РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....</i>	<i>108</i>
<i>Передерій Софія. ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПРАЦЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....</i>	<i>111</i>

<i>Петричка Софія.</i> ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	114
<i>Порицька Юлія.</i> ПРИРОДА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	117
<i>Пурей Анастасія, Рижикова Діана.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НУШ	120
<i>Репа Вікторія.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ	123
<i>Склярєнко Олександра.</i> ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ГРОМАДСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	126
<i>Соболь Ірина.</i> ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ.....	130
<i>Таран Єлизавета.</i> В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТВОРЧІСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ.....	133
<i>Ткаченко Діана.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ОСНОВІ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	136
<i>Тютенко Наталія.</i> ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ПОГЛЯДІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	139
<i>Усік Катерина.</i> МАЛЕНЬКІ СЕРЦЯ, ВЕЛИКІ ПОЧУТТЯ: ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗКИ «РОМАШКА І СТРУМОК» ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	142
<i>Федоренко Аліна.</i> РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ..	147
<i>Цупренко Анастасія.</i> КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	150
<i>Цурик Євгенія.</i> ЗНАЧЕННЯ ПРИРОДНИЧОЇ ЕКСКУРСІЇ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО	153
<i>Яростюк Лариса.</i> СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ЗБАГАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	156
<i>Яртим Леся.</i> РОЗВИТОК ОБРАЗНОЇ ПАМ'ЯТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	159
<i>Глаголенко Римма.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ПРО РОЛЬ ЧИТАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ВЕБКВЕСТІВ.....	162

Доренко Тетяна. УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
В ПРОЦЕС АНАЛІЗУ ТВОРІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ
ПИСЬМЕННИКІВ НА УРОКАХ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ..... 165

Костенко Руслана. СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОРАД ВАСИЛЯ
СУХОМЛИНСЬКОГО В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ
ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО» В 4 КЛАСІ НУШ..... 169

Папір офсетний. Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 11.

ВІДДРУКОВАНО: ФОП Піскова М.А.
м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 17–11.
СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
№ 2444000000027816 від 18.08.2016.